



Inga Tomić-Koludrović
Mirko Petrić
Ivan Pužek
Željka Zdravković

Rodni stavovi i prakse u Hrvatskoj

Izveštaj o kvantitativnim rezultatima projekta GENMOD

Sadržaj

1. Uvod	2
2. Teorijski okvir	3
3. Metodologija istraživanja	8
4. Rezultati.....	11
4.1. Sociodemografske karakteristike ispitanika/ica	11
4.2. Sociodemografske karakteristike kućanstava	21
4.3. Ekonomski, društveni i kulturni kapital	23
4.3.1. Ekonomski položaj ispitanika/ica	23
4.3.2 Ekonomski položaj kućanstava.....	31
4.3.3. Društveni kapital.....	40
4.3.4. Kulturni kapital	48
4.3.5. Analiza društvenog prostora	61
4.4. Partnerstvo	63
4.5. Konstrukcije muškosti i ženskosti.....	87
4.6. Podjela rada u kućanstvu	94
4.7. Ravnopravnost muškaraca i žena.....	109
4.8. Rod i modernizacija	120
4.9. Stavovi povezani s rodom.....	128
4.9.1. Faktorska analiza stavova povezanih s rodom	130
4.9.2. Tipologija muškaraca i žena prema stavovima povezanim s rodom	137
5. Zaključak	147
6. Literatura	148
7. Dodatak 1: popis tablica i grafičkih prikaza	162

1. Uvod

U ovom izvješčaju analiziraju se rezultati kvantitativnog dijela istraživanja (tj. istraživanja stavova, vrijednosti i praksi) provedenog u okviru projekta *Relacijski rodni odnosi u Hrvatskoj: modernizacijske i razvojne perspektive* – GENMOD (HRZZ-IP-2016-06-6010). Terenski dio istraživanja proveden je od 13. prosinca 2017. do 23. siječnja 2018. na reprezentativnom stratificiranom¹ višestapnom uzorku² od 1.200 osoba starih 18 i više godina³. Budući da se – u novijim modernizacijskim teorijama – rodni stavovi i odnosi smatraju indikatorom demokratiziranosti i modernosti društva (Inglehart i Welzel, 2007; Touraine, 2007), da se smatra da oni doprinose objektivnoj rodnoj jednakosti i/ili nejednakosti u pojedinom društvu (Jamal i Langohr, 2007; Brandt, 2011), kao i da se jačanje rodne ravnopravnosti vidi kao povezano s razvojem (Ruck, Bentley i Lawson, 2018), može se zaključiti da istraživanje rodnih odnosa omogućava bolje razumijevanje razvojnih kapaciteta pojedinog društva. Posljedica je to činjenice da se rodni odnosi u razdoblju tzv. „druge“ (Beck) ili „refleksivne“ (Giddens) modernosti ne vide više samo kao indikatori klasične dihotomije „tradicija-modernost“, nego također i individualiziranosti i refleksivnosti ispitanika/ica, te time omogućuju potpuniji i pouzdaniji uvid u razvojne potencijale pojedinog proučavanog društva.

U nastavku teksta, nakon obrazloženja teorijskog okvira i metodoloških postupaka, prezentiraju se rezultati gore opisanog anketnog ispitivanja, prema tematskim područjima naznačenim u pregledu sadržaja.

¹ Provedena je dvodimenzionalna stratifikacija (engl. *two-way stratification*) prema 6 regija Hrvatske koje se inače koriste pri stratifikaciji, te prema veličini naselja (4 veličine: do 2.000 stanovnika, 2.001- 10.000 stanovnika, 10.001 – 80.000 stanovnika i više od 80.000 stanovnika). Alokacija uzorka po stratumima provedena je proporcionalno veličini stratumu (broju kućanstava ili osoba starih 18 i više godina u stratumu).

² Prva etapa odnosila se na izbor naselja kao primarnih jedinica izbora korištenjem metode *PPS* (akronim od engl. *probability proportionate to size*), kada je vjerojatnost izbora jedinice proporcionalna veličini naselja (veličina je definirana prema broju stanovnika starih 18 i više godina). Napomena: najveći gradovi u svim regijama obvezatno ulaze u uzorak. U drugoj etapi koristio se slučajni izbor kućanstava kao sekundarnih jedinica izbora, temeljen na slučajnom izboru adresa za zadani broj na slučaj određanih polaznih točaka (engl. *random starting points method*) i preciznim procedurama izbora kućanstava od polazne točke (engl. *random walk method*). Treća etapa odnosila se na slučajni izbor osobe, kao konačne jedinice izbora, unutar kućanstva, prema unaprijed propisanom postupku uporabom metode sljedećeg rođendana. Pri izračunavanju procjena parametara populacije koristili su se težinski faktori (ponderi), koji strukturu osnovnih sociodemografskih karakteristika ispitanika/ica u potpunosti usklađuju sa strukturom ukupnog stanovništva Hrvatske. Usklađivanje je provedeno prema spolu, dobi i obrazovanju, te prema veličini naselja i regiji.

³ Izvor podataka za okvir za izbor uzorka su: „Rezultati Popisa stanovništva, kućanstava i stanova“ Državnog zavoda za statistiku iz travnja 2011.

2. Teorijski okvir

Istraživanje stavova i praksi provedeno u okviru projekta GENMOD temelji se na premisama suvremenih istraživanja „roda i razvoja“ (engl. *Gender and Development*, odnosno akronimom *GAD*). Za razliku od ranijih istraživanja „žena u razvoju“ (engl. *Women in Development* ili akronimom *WID*), odnosno „žena i razvoja“ (engl. *Women and Development* ili akronimom *WAD*), koja su – o čemu svjedoče već i njihovi nazivi – pozornost usmjeravala uglavnom prema društvenom položaju žena, novija istraživanja unutar *GAD* paradigme zasnivaju se na pojmu roda, odnosno uključuju i žene i muškarce i njihove rodne specifičnosti (Porkelsson, 2014: 5), kao i promjene rodnih odnosa u određenom društvenom kontekstu.

WID pristup bio je prominentan ranih 1970-ih godina, u kontekstu rasprava o sve značajnijoj zastupljenosti žena na tržištu rada i njihovom gospodarskom doprinosu razvoju (Reeves i Baden, 2000). Međutim, kako ističu Marchand i Parpart (1995), taj se pristup bio usmjerio isključivo na tematiku uključivanja žena u razvoj, bez propitivanja rodnih odnosa i stereotipa. Kasniji je *WAD* pristup, pak, uključio i analizu strukture rodnih odnosa – posebno patrijarhalnih – u kontekstu razvoja. Tijekom 1980-ih, s jačanjem zabrinutosti oko porasta siromaštva žena u svijetu, proveden je niz istraživanja koja su polazila od interseksijskog pristupa analizi roda, klase, rase i dobi. Na temelju takvih polazišta nastale su i studije koje se smještaju u spomenute *GAD* pristupe: te studije bave se društvenim položajem i odnosima muškaraca i žena, odnosno „ženska pitanja“ promatraju kao dio kompleksnijeg skupa odnosa među spolovima (Laurie, 2007: 9).

Za razliku od *WID* pristupa, koji su bili povezani s idejom da je žene potrebno uključiti u plaćeni rad da bi se ubrzao razvoj, kao i *WAD* pristupa, koji su naglašavali da se bez uključivanja položaja žene ne može ni raspravljati o razvoju, *GAD* pristupi znatno šire pristupaju temi. Oni uključuju i analize ženskosti i muškosti, oboje kao konfiguracije praksi koje se konstruiraju, razvijaju i mijenjaju s vremenom (Connell i Messerschmidt, 2005). I jedna i druga konstrukcija (ona ženskosti i ona muškosti), naime, otvaraju mogućnosti promjena (tj. reformiranja tih konstrukcija): zbog toga je važno upućivati na načine na koje kategorije roda utječu na živote žena i muškaraca. Razumijevanje konstrukcija roda, kao i promjene koje takvo razumijevanje čini mogućim, stoga valja vidjeti kao preduvjet ne samo ravnopravnosti nego i razvoja.

Istražujući rodne odnose, *GAD* pristupi usmjeravaju tematiku razvoja na pitanje načina na koje rod generira pristup resursima. Drugim riječima, rodna razlika u pristupu resursima smatra se ključnom za bolje razumijevanje razvojne problematike. U tom kontekstu, sve relevantnija postaje i sociološka perspektiva: naime, *GAD* pristupi vide rod kao oblikovan različitim sociokulturnim institucijama i posredovan kategorijama poput dobi, obrazovanja i klase (Porkelsson, 2014: 20). Takav ambiciozan pristup zahtijeva, kao što je već spomenuto, i opsežniju istraživačku agendu te nužnost da se uz antropološku i ekonomsku perspektivu – koje su izvorno formirale *WID* pristup – uključe i druge, posebno sociološka perspektiva.

Zagovornici *GAD* pristupa polaze, između ostalog, od pretpostavke da se razvoj ne može svesti na makroekonomske pokazatelje kao što je BDP (bruto domaći proizvod, engl. *Gross Domestic Product - GDP*), a ni na „indeks ljudskog razvoja“ (engl. *Human Development Index - HDI*), jer je riječ o indeksima koji ne mjere rodne nejednakosti, a upravo one se smatraju važnim pokazateljem razvojnih mogućnosti pojedinog društva (Nederveen Pieterse, 2010: 125-143).

Svijest o potrebi međunarodnih mjerenja rodni nejednakosti kao indikatora razvoja rezultirala je sredinom 1990-ih nastankom „rodno utemeljenog indeksa razvoja“ (engl. *Gender-related Development Index – GDI*), koji uz rodne stavove mjeri dužinu i kvalitetu života, obrazovanja i životnog standarda, kao i „indeksom rodne ravnopravnosti“ (engl. *Gender Equity Index – GEI*) te „indeksom mjere rodne osnaženosti“ (engl. *Gender Empowerment Measure – GEM*)⁴. Takvi indeksi uzimaju u obzir napredak postignut u unaprjeđivanju položaja žena u ekonomskoj i političkoj sferi.⁵

Za tematiku su donekle referentni i pojedini „indeksi kvalitete života“ (engl. *Quality of Life Index*), ako uključuju rodnu dimenziju, kao što je to slučaj kod indeksa koji je 2005. razvio britanski časopis *The Economist*,⁶ a koji je – uz materijalno blagostanje, zdravlje, političku sigurnost i stabilnost, život u zajednici, klimatske promjene, sigurnost zaposlenja i političke slobode – uključio i obiteljski život (kroz indikator stopa razvoda) te rodnu jednakost (kroz

⁴ „Indeks mjere rodne osnaženosti“ (*GEM*) razvijen je 1995. godine unutar Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (engl. *United Nations Development Programme - UNDP*), kao način statističkog mjerenja relativne moći žena u odnosu na muškarce u pojedinoj zemlji. Statistički pokazatelji *GEM*-a za pojedinu zemlju objavljuju se svake godine u Izvještaju o ljudskom razvoju *UNDP*-a (engl. *UNDP Human Development Report*). I *GDI* i *GEM* zamišljeni su kao rodno osjetljiva dimenzija *UNDP*-ova „indeksa ljudskog razvoja“ (*HDI*).

⁵ Zahvaljujući postojanju „rodno utemeljenog indeksa razvoja“ (*GDI*) danas znamo da više od polovice žena na svijetu živi u zemljama u kojima posljednjih godina nije postignut napredak u području rodne jednakosti.

⁶ Puni naziv ovog indeksa jest *The Economist Intelligence Unit's Quality-of-Life Index*.

indikator plaća muškaraca i žena). „Indeks boljeg života“ (engl. *The Better Life Index*) Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (engl. *Organisation for Economic Cooperation and Development – OECD*), pokrenut 2011. godine, u svom internetskom izdanju sada omogućuje interaktivni prikaz „rodnih razlika“, odnosno pruža mogućnost uvida u kumulativne rezultate posebno za muškarce a posebno za žene.

Nezadovoljstvo obuhvatnošću podataka s motrišta održivosti društva rezultiralo je konstrukcijom „indeksa održivog društva“ (engl. *Sustainable Society Index - SSI*)⁷, koji od 2006. godine mjeri razinu društvene održivosti pomoću 21 indikatora, među kojima je i indikator rodne jednakosti. Uključenje indikatora rodne jednakosti u potonjem je istraživanju važno i stoga što su njime obuhvaćene 154 zemlje, odnosno čak 99% svjetskog stanovništva. Svjetski gospodarski forum (engl. *World Economic Forum – WEF*) također je 2006. godine prvi put objavio „indeks globalnog rodnog jaza“ (engl. *Global Gender Gap Index*), koji je 2017. godine obuhvatio čak 144 zemlje. Riječ je o indeksu koji rangira rodnu nejednakost u područjima zdravlja, obrazovanja, ekonomije i politike, a oslanja se najvećim dijelom na javno dostupne podatke što ih prikupljaju različite međunarodne organizacije.

Unatoč napretku u pokušajima da se različitim mjerenjima globalno utvrde rodne nejednakosti, s gledišta pristupa „roda i razvoja“ (GAD) još uvijek je riječ o nedovoljno robusnim mjerenjima. Zbog toga su – za utvrđivanje specifičnosti rodnih odnosa i njihova odnosa prema tematici razvoja – potrebna obuhvatnija ciljana istraživanja. Takva bi istraživanja trebala biti utemeljena na pretpostavci da je rod oblikovan različitim sociokulturnim institucijama i da je posredovan kategorijama poput dobi, etničnosti i klase (Porkelsson, 2014: 20), koje se ne nalaze u ranije navedenim globalnim mjerenjima i indeksima nastalim na temelju njih.

Uz uvođenje novih kategorija, koje će pružiti obuhvatniji pristup tematici rodnih odnosa, zagovornici pristupa „roda i razvoja“ (GAD) smatraju da su nužna istraživanja koja se oslanjaju na metodološki inovativnije instrumente od onih upotrebljivanih pri prvenstveno ekonomističkim prosudbama kompetitivnosti pojedine države u kontekstu globalnih razvojnih mogućnosti. Naime, unatoč globalnom smanjenju rodne nejednakosti žena, one i dalje

⁷ Prema „indeksu održivog društva“ Hrvatska je ispod svjetskog prosjeka u području javnog duga, zaposlenosti i obnovljive energije, dok je prema indeksu rodne ravnopravnosti na razini svjetskog prosjeka.

„najvećim dijelom nose teret održavanja budućih generacija, pri čemu su im na raspolaganju ograničeni resursi“ (Laurie, 2007: 12) .

Uz sve ranije navedeno, imajući na umu da je „rod zbroj struktura koje utječu na organizaciju svih društvenih praksi“ (Porkelsson, 2014: 11; Connell, 2000), moglo bi se ustvrditi da nas proučavanje rodničkih odnosa vodi izravno u srž svih društvenih procesa, što uključuje i istraživanja modernizacijskog procesa. U hrvatskom kontekstu o tome svjedoči tipologija žena konstruirana na temelju rezultata anketnog ispitivanja na nacionalno reprezentativnom uzorku iz 2005. godine (Tomić-Koludrović, 2015). Međutim, za razliku od te studije koja se bavila isključivo ženama, ovo istraživanje nudi tipologiju i muškaraca i žena. Ovo je vrlo važno u razvojnog kontekstu, s obzirom na to da se „modernizacija muške uloge razvija znatno sporije od ženske“ (Mühling, 2006: 2).

Procjenjivanje diskrepancija muških i ženskih rodničkih uloga u različitim sferama društvenog života važno je ne samo stoga što se promjene rodničkih odnosa ne mogu postići bez sudjelovanja i muškaraca i žena (Connell, 2003a; 2003b; 2005), nego i stoga što samo detaljna i uravnotežena slika rodne dinamike može poslužiti za koherentno planiranje razvojnih politika. Ovakvo stajalište su u novijem vremenu podržale i važne međunarodne i nevladine organizacije, poput Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (engl. akronim *UNDP*) i Međunarodne organizacije rada (engl. akronim *ILO*) (Connell, 2003a), Međunarodnog interventnog fonda za djecu Ujedinjenih naroda (engl. akronim *UNICEF*) (Kaufman, 2003), međunarodne dobrotvorne organizacije Oxfam (Chant i Guttman, 2000; Lang, 2002), kao i vlade nacionalnih država i financijske multilateralne organizacije (Schoofs, Smits i Cruz, 2010).

Naime, iako nema sumnje u to da se razina moderniziranosti određenog društva danas može najbolje procijeniti po položaju i pravima žena u tom društvu, kao što u svom prikazu aktualnih modernizacijskih trendova u više navrata iznosi Touraine (2009 [2007]), uzmu li se u obzir postavke teorija „roda i razvoja“ postaje jasno i to da se položaj žena i konstrukcija ženskosti (pa posljedično i ženskih prava) u svakom društvu definiraju u odnosu prema konstrukciji muškosti i konstituentama njezine hegemoničnosti. Stoga su za poboljšanje položaja žena u određenom društvenom kontekstu, kao i spomenuto koherentno planiranje razvojnih politika, potrebna relacijska istraživanja rodne i razvojne tematike.

Primjernim istraživanjima o tipovima muškaraca i žena te njihovim percipiranim rodnim ulogama mogu se smatrati radovi P. M. Zulehnera i suradnika o rodnim odnosima u Austriji i Njemačkoj. Nakon empirijski zasnovanih proučavanja muškaraca (provedenih 1992. i 2002. u Austriji te 1998. i 2008. u Njemačkoj), koja su uvijek uključivala i relacijske reference na žene (Zulehner i Slama, 1999; Zulehner i Volz, 1999; Zulehner, 2003; Volz i Zulehner, 2009), Zulehner i suradnici eksplicite su tematizirali rodnu ravnopravnost te druge odnose muškaraca i žena i u obiteljskom kontekstu (Zulehner i Steinmair-Pösel, 2014). Poseban doprinos tih longitudinalnih istraživanja je uočavanje promjena samoslike muškaraca, što Zulehner naglašava već u naslovu knjige iz 2003. godine *MannsBilder. Ein Jahrzehnt Männerentwicklung* (u prijevodu: „Slike muškaraca. Desetljeće razvoja muškaraca“), kao i njihovih uloga u kontekstu modernizacije.

Kao što to navodi Connell (2007), tematiziranje koncepcija muškosti u kontekstu procesa modernizacije ima dugu povijest, još od istraživanja Octavia Paza (1990 [1950]) u Meksiku, preko istraživanja muškosti i kolonijalizma u Indiji (Nandy, 1983), te na koncu istraživanja muškosti i ženskosti te muških uloga u SAD-u. Međutim, prema Connell (2007), tek novija istraživanja, koja kombiniraju novije teorijske pristupe promišljanja identiteta sa sve kompleksnijim empirijskim metodama i tehnikama istraživanja (poput istraživanja životnih povijesti, etnografskih istraživanja, analize diskursa, te analize pisanih i vizualnih dokumenata), uvode nove načine promišljanja muškosti i ženskosti. U ta promišljanja ubraja se i koncept hegemonijske muškosti (Connell, 1995), koji pokušava objasniti korijen muške dominacije i načine na koje je ona normalizirana u rodnim strukturama i odnosima, kao i tvrdnje Edley i Wetherell (1995) da je pitanje muškosti pitanje rodnih odnosa, odnosno da je neodvojivo od načina na koje pojedini rodni režimi strukturiraju odnose muškaraca i žena.

Budući da su i žene uključene u proces konstrukcije muškosti, a vrijedi i obratno (tj. da su muškarci uključeni u proces konstrukcije ženskosti), rasprave kojima su u središtu rodna pitanja nužno je usmjeriti na istraživanje međuodnosa muškaraca i žena. U tom smislu, spoznaje o kompleksnosti promjena koncepcija muškosti Raewyn Connell (2007), kao i Zulehnerova istraživanja zasnovana na promjenama rodnih odnosa tijekom vremena, poticajna su za ovo istraživanje jer se mogu koristiti kao pouzdana osnova za proučavanje moderniziranosti muškaraca i žena u određenom društvu, te sukladno tome njegovim razvojnim perspektivama i javnim politikama potrebnim da bi se one unaprijedile.

3. Metodologija istraživanja

Ciljevi istraživanja

Svrha ovog projekta je istražiti rodne identitete muškaraca i žena u posttranzicijskoj Hrvatskoj s motrišta novijih teorija modernizacije i teorija razvoja. U kvantitativnom dijelu istraživanja, anketnim ispitivanjem su se ispitali stavovi, vrijednosti i prakse, na temelju kojih će se izraditi tipologije rodних identiteta muškaraca i žena. Primjenom višestruke analize podudarnosti (engl. *Multiple Correspondence Analysis – MCA*), koja se posljednjih godina intenzivno koristi u istraživanjima podudarnosti društvene i kulturne stratifikacije (npr. Gayo-Cal, Savage i Ward, 2006; Le Roux i dr., 2008; Bennett i dr., 2009; Cvetičanin i Popescu, 2011; Prieur i Savage, 2011), omogućit će se smještanje nositelja/ica različitih tipova rodnih identiteta u društveni prostor.

Specifični ciljevi istraživanja u ovom izvještaju su:

1. Utvrditi razinu ekonomskog, društvenog i kulturnog kapitala muškaraca i žena u Hrvatskoj.
2. Opisati društveni prostor u Hrvatskoj prema pokazateljima ekonomskog, društvenog i kulturnog kapitala.
3. Detaljno analizirati stavove o rodnoj ravnopravnosti u području obitelji, obrazovanja, tržišta rada, partnerskih odnosa, predodžbe o muškim i ženskim osobinama, podjele kućanskih poslova, osobnih iskustva o rodnoj diskriminaciji, s obzirom na sociodemografske i socioekonomske odrednice muškaraca i žena.
4. Utvrditi, opisati i analizirati tipove rodnih identiteta muškaraca i žena u Hrvatskoj, s naglaskom na povezanost s nekim sociodemografskim i socioekonomskim odrednicama.

Opis uzorkovanja

Kao što je detaljnije navedeno u podnožnim bilješkama 1 i 2, podaci su prikupljeni anketnim ispitivanjem na nacionalno reprezentativnom uzorku muškaraca i žena u Hrvatskoj provedenim između 13. prosinca 2017. i 23. siječnja 2018., pri čemu je korišten dvoetačni stratificirani slučajni uzorak, koji je u prvoj etapi uzorkovanja bio određen prema proporcionalnoj veličini regija i veličini naselja. U sljedećoj fazi koristio se slučajni izbor kućanstava kao sekundarnih jedinica izbora, temeljen na slučajnom izboru adresa za zadani broj na slučaj određenih polaznih

točaka (engl. *random starting points method*) i preciznim procedurama izbora kućanstava od polazne točke (engl. *random walk method*). Na samom kraju se, prema unaprijed propisanom postupku (metodom sljedećeg rođendana) vršio slučajni izbor osobe, kao konačne jedinice izbora, unutar kućanstva. Kako bi se postigla usklađenost osnovnih sociodemografskih osobina ispitanika/ica u uzorku sa strukturom ukupnog stanovništva Hrvatske, provedeno je utežavanje prema spolu, dobi, regiji i veličini naselja. Na taj način formiran je reprezentativni uzorak od 1.200 ispitanika/ica Hrvatske u dobi od 18 godina.

Struktura upitnika

Upitnik se sastojao od u prosjeku 200 pitanja (u slučaju kad je posrijedi bilo tročlano kućanstvo), koja su bila organizirana u nekoliko baterija:

1. *Sociodemografski podaci o strukturi kućanstva i članova kućanstva (pokazatelji ekonomskog, društvenog i kulturnog kapitala kućanstva te ispitanika/ica).*

Pod ekonomskim kapitalom kućanstva podrazumijevali smo prihode, posjedovanje nekretnina (kuće ili stana u kojem se živi, posjedovanje druge kuće ili stana, te posjedovanje vikendice), cijenu nekretnine, posjedovanje automobila i njegovu cijenu, posjedovanje zemljišta i njegovu vrijednost, kreditno zaduženje kućanstva, te uštedevinu. U obzir smo uzeli širok koncept ekonomskog kapitala, koji uključuje ne samo posjedovanje nekretnina i pokretnina i njihovu vrijednost nego i zanimanje i radni status. Društveni kapital istraživali smo preko broja osoba na koje se može računati u ostvarenju nekog interesa ili osiguravanju resursa. Članstvo u političkoj stranci također je poslužilo kao važan indikator društvenog kapitala. Generalizirano povjerenje ispitali smo odgovorima na pitanje „Većini ljudi se može vjerovati ili s ljudima treba uvijek biti na oprezu“, na ljestvici od 0 („treba biti oprezan s ljudima“) do 10 („većini ljudi se može vjerovati“). Kulturni kapital može se, prema Bourdieu (1979; 1986) steći obrazovanjem ili obiteljskom socijalizacijom i nasljeđivanjem, a iskazuje se na različite načine. Budući da ovo istraživanje nije moglo uključiti sve indikatore kulturnog kapitala koje su koristili Bourdieu i njegovi nastavljači, korišteni su tek neki, kao što su završeni obrazovni stupanj, učestalost posjeta kulturnim događanjima i glazbeni ukus.

2. *Skala rodni stavova* uključila je 21 pitanje o rodnoj ravnopravnosti, a sastoji se od pet podskala (podskale patrijarhalnih rodni odnosa, podskale tradicionalizma,

podskale radne egalitarnosti, podskale obrazovno-profesionalne egalitarnosti te podskale neovisnosti žena). Ispitanici/e su odgovarali/e na pitanja na skali od 4 stupnja, gdje 1 znači „uopće se ne odnosi na mene”, a 4 „potpuno se odnosi na mene”. Rezultati na svim podskalama formirani su na način da veći rezultat označava egalitarniji stav.

3. *Pitanja o osobinama važnim za odgoj djevojčica i dječaka* odnosila su se na procjenu važnosti 11 osobina na skali od tri stupnja (“1– nevažna, 2 – niti važna niti nevažna, 3 – važna”), posebno za djevojčice i dječake, te na odabiru jedne najvažnije osobine za djevojčice odnosno dječake.

4. *Pitanja o predodžbi o muškim i ženskim osobinama* odnosila su se na procjene 9 osobina koje ispitanik/ca smatra više ženskima ili više muškima („1 – u potpunosti muška osobina, 2 – uglavnom muška osobina, 3 – podjednako ženska i muška osobina, 4 – uglavnom ženska osobina, 5 – u potpunosti ženska osobina“).

5. *Rodne prakse unutar kućanstva* mjerene su u nekoliko područja s pitanjima o:

- podjeli kućanskih poslova i odgoja djece;
- partnerskim odnosima;
- osobnim iskustvima o rodnoj diskriminaciji žena i muškaraca u području obitelji, obrazovanja, tržišta rada i politike;
- rodnoj socijalizaciji u obitelji.

6. *Pitanja o oblicima nasilja u partnerskim odnosima* u užoj okolini.

7. *Pitanja o religijskim stavovima i religijskim praksama*.

Statističke analize

U svrhu obrade podataka korištene su deskriptivne analize, kao i odgovarajući bivarijatni statistički testovi (t-test, jednosmjerna ANOVA, hi-kvadrat test). Nakon opisa podataka konstruirani su multivarijatni regresijski modeli (faktorska analiza, višestruka regresijska analiza, klasterka analiza i višestruka analiza podudarnosti).

4. Rezultati

4.1. Sociodemografske karakteristike ispitanika/ica

Općenito gledano, i muškarci i žene u uzorku imaju u najvećem postotku (54,9%) završenu srednju školu. Osnovnu školu ima ih 27,5%, a 17,6% više ili visoko obrazovanje. Većina ispitanika/ica živi na selu (39,5%), 22,9% živi u velikom gradu, 22,7% u malom gradu, 13,7% u srednje velikom gradu, te 1,2% u predgrađu velikog grada.

Tablica 1: Sociodemografske karakteristike ispitanika/ica

		N	%
Uzorak		1210	100.0%
Spol	Muški	574	47.4%
	Ženski	636	52.6%
Dob	18-24	152	12.6%
	25-44	353	29.2%
	45-59	313	25.8%
	60+	382	31.6%
	Ne zna / Bez odgovora	9	0.8%
Obrazovanje	Osnovno	332	27.5%
	Srednje	665	54.9%
	Više i visoko	213	17.6%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	38.6%
	2.000 do 10.000	194	16.1%
	10.000 do 80.000	240	19.8%
	Više od 80.000	309	25.5%
Tip naselja	Selo	478	39.5%
	Mali grad	275	22.7%
	Srednje veliki grad	166	13.7%
	Predgrađe većeg grada	15	1.2%
	Veliki grad	277	22.9%
Regija	Zagreb	314	26.0%
	Sjeverna Hrvatska	208	17.2%
	Slavonija	199	16.4%
	Banovina, Kordun, Lika	102	8.4%
	Hrvatsko primorje i Istra	148	12.3%
	Dalmacija	239	19.7%
	Ostali	3	0.2%
Radni status	Zaposleni/e: privatni sektor	352	29.1%
	Zaposleni/e: javni sektor	149	12.4%
	Zaposleni/e: samostalno	34	2.8%
	Nezaposleni/e	155	12.8%
	Kućanice	77	6.4%
	Učenici/e i studenti/ce	78	6.4%
	Umirovljenici/e	363	30.0%
Zanimanje	Poljoprivredni/e radnic/e	47	3.9%
	Jednostavna zanimanja	121	10.0%
	Rukovatelji/ce strojevima i sl. / sastavljači/ce proizvoda	123	10.2%
	Obrt i pojedinačna proizvodnja	143	11.8%
	Uslužna i trgovačka zanimanja	223	18.4%
	Uredski/e i šalterski/e službenici/e	181	15.0%

	Stručnjaci/kinje i znanstvenici/e	98	8.1%
	Čelnici/e, upravljači/ce, direktori/ce	16	1.3%
	Nešto drugo	43	3.5%
	Nije nikada radio/la	202	16.7%
	Ne zna / Bez odgovora	13	1.1%

Većina ispitanika/ica u našem uzorku je u mirovini (30%). Zaposlenih (kod nekoga) u privatnom sektoru je 29,1%, nezaposlenih je 12,8%, zaposlenih u javnom ili državnom sektoru 12,4%, kućanica 6,4%, učenika/ca i studenata/ica 6,4%, samostalno zaposlenih (vlasnici/e poduzeća ili poljoprivrednih gospodarstava) je 1,5%, te slobodnih profesija 1,3%. Pritom je 51% muškaraca i 38% žena zaposleno, dok je u mirovini 32% žena a 28% muškaraca.

U Tablici 2 prikazane su razlike u sociodemografskim karakteristikama između muškaraca i žena. Kao što je vidljivo, u uzorku je 6% više žena nego muškaraca. Veći je postotak žena (19%) nego muškaraca (13%) i u dobi iznad šezdeset godina života.

Ovdje valja napomenuti da je – osobito u raspravi usredotočenoj na tematiku roda i razvoja – dob važan indikator promišljanja rodničkih odnosa. Naime, i prije nego što se podrobnije analiziraju podaci prikupljeni istraživanjem, može se opravdano pretpostaviti da se iskustvo i prakse roda mlađih muškaraca i žena u Hrvatskoj razlikuju od iskustava i praksi starijih ispitanika i ispitanica, odnosno – preciznije rečeno – svih onih koji posjeduju iskustvo i bili su dijelom rodnog režima kakav je postojao tijekom socijalističkog razdoblja. Primjerice, s velikom se vjerojatnošću može očekivati da će žene starije dobi, s iskustvom plaćenog rada izvan kuće (koji je tijekom socijalizma bio norma dominantnog rodnog režima), imati egalitarne stavove o takvom radu žena, a isto se – bar u određenoj mjeri – može očekivati i od muškaraca iste dobi.

U našem je uzorku više žena s višim i visokim obrazovanjem (10% u odnosu na 8% muškaraca). Međutim, valja napomenuti da je – osim što ih je više među više i visoko obrazovanim – žena više i među onima u uzorku koji/e imaju osnovno obrazovanje. Ukupno gledano, većinu populacije u uzorku predstavljaju niže i srednje obrazovane osobe. Ovakvi podaci odgovaraju i statističkim pokazateljima Državnog zavoda za statistiku iz 2017. godine, prema kojima je u Hrvatskoj više visokoobrazovanih žena od muškaraca.

Kada je riječ o radnom statusu, prema rezultatima našeg istraživanja, muškarci su više od žena zaposleni u privatnom sektoru i samostalno, dok je žena više među kućanicama i

umirovljenim osobama. Kad je riječ o zanimanjima, veći je postotak muškaraca među rukovateljima strojevima i sličnim proizvodnim zanimanjima, u obrtima i pojedinačnoj proizvodnji, dok je više žena u uslužnim i trgovačkim zanimanjima i među onima koji/e nikada nisu radili. Nešto veći postotak žena živi u većim i velikim gradovima. Kada promatramo osobe u dobnoj skupini do 17 godina, tada je muškaraca 1% više nego žena, dok je u dobnoj skupini od 65 i više godina više žena. Ovakvi podaci, ponovo, odgovaraju podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2017. godine, prema kojima je u dobnoj skupini do 17 godina više muškaraca, a u dobnoj skupini 65 i više godina više žena.

Tablica 2: Sociodemografske karakteristike ispitanika/ica prema spolu

		Spol			
		Muški		Ženski	
		N	%	N	%
Uzorak		574	47%	636	53%
Dob	18-24	84	7%	69	6%
	25-44	175	14%	178	15%
	45-59	154	13%	159	13%
	60+	155	13%	227	19%
	NZBO	6	0%	4	0%
Obrazovanje	Osnovno	125	10%	207	17%
	Srednje	351	29%	314	26%
	Više i visoko	97	8%	115	10%
Veličina naselja	2.000 i manje	238	20%	230	19%
	2.000 do 10.000	96	8%	98	8%
	10.000 do 80.000	105	9%	135	11%
	Više od 80.000	135	11%	174	14%
Tip naselja	Selo	237	20%	241	20%
	Mali grad	132	11%	142	12%
	Srednje veliki grad	72	6%	94	8%
	Predgrađe većeg grada	11	1%	4	0%
	Veliki grad	122	10%	155	13%
Regija	Zagreb	149	12%	166	14%
	Sjeverna Hrvatska	93	8%	115	10%
	Slavonija	96	8%	103	9%
	Banovina, Kordun, Lika	46	4%	56	5%
	Hrvatsko primorje i Istra	75	6%	74	6%
	Dalmacija	116	10%	122	10%
	Ostali	2	0%	1	0%
Radni status	Zaposleni: privatni sek.	202	17%	150	12%
	Zaposleni: javni sek.	72	6%	78	6%
	Zaposleni: samostalno	20	2%	14	1%
	Nezaposleni/e	78	6%	77	6%
	Kućanice	6	0%	71	6%
	Učenici/e i studenti/ce	34	3%	44	4%
	Umirovljenici/e	161	13%	202	17%
	Ostali	2	0%	1	0%
Zanimanje	Poljoprivredni/e radnici/e	29	2%	18	1%
	Jednostavna zanimanja	61	5%	60	5%
	Rukovatelji/ce strojevima i sl. / sastavljači/ce proizvoda	87	7%	35	3%

	Obrt i pojedinačna proizvodnja	113	9%	30	2%
	Uslužna i trgovačka zanimanja	93	8%	130	11%
	Uredski/e i šalterski/e službenici/e	60	5%	121	10%
	Stručnjaci/kinje i znanstvenici/e	50	4%	48	4%
	Čelnici/e, upravljači/ce, direktori/ce	10	1%	6	0%
	Nešto drugo	22	2%	21	2%
	Nije nikada radio/la	43	4%	158	13%
	NZBO	5	0%	8	1%

U braku je 46,2% ispitanika/ica, neoženjenih ili neudatih je 22,3%, udovaca/ica 15,8%, razvedenih 6,9%, u izvanbračnoj zajednici ih je 4,2%, a u vezi ih je ali ne žive zajedno 3,2%. Na pitanje o trenutnom bračnom statusu nije željelo odgovoriti 1,4% ispitanika/ica. Nešto veći postotak muškaraca (5% u odnosu na 3% žena) živi u izvanbračnoj zajednici, a znatno veći postotak žena (24% u odnosu na 7% muškaraca) su udovice. Veći postotak muškaraca (31% u odnosu na 15% žena) nisu u bračnoj zajednici.

Većina ispitanika/ica se smatra religioznim osobama (69%), 17,2% nereligioznima, 5,5 % uvjerenim ateistima/icama, te 3,5% osobama sklonim alternativnoj religioznosti. Među nereligioznima je najviše ispitanika/ica u Hrvatskom primorju i Istri (čak 30%), u naseljima s više od 80.000 stanovnika/ca, među ispitanicima/ama s višim i visokim obrazovanjem, u Zagrebu i među muškarcima. Ispodprosječno su religiozni ispitanici/e u Hrvatskom primorju i Istri, u naseljima s više od 80.000 stanovnika, s višim i visokim obrazovanjem, mladi/e od 18-24 godine, ali i oni od 25-44 godine, te muškarci.

Tablica 3: Religioznost ispitanika/ica prema sociodemografskim karakteristikama

Smatra se:		N	Religioznom osobom	Nereligioznom osobom	Osobom sklonoj alternativnoj duhovnosti	Uvjerenim ateistom/icom	Ne znam	Ne želi odgovoriti
Uzorak		1210	69%	17%	3%	5%	4%	1%
Spol ispitanika/ce	Muški	574	64%	21%	4%	8%	4%	1%
	Ženski	636	74%	14%	3%	4%	4%	1%
Dob	18-24	152	63%	17%	4%	7%	8%	2%
	25-44	353	65%	18%	4%	7%	3%	2%
	45-59	313	69%	17%	5%	5%	4%	0%
	60+	382	75%	17%	1%	5%	3%	0%
	NZ / BO	9	76%	8%	7%			9%
Obrazovanje	Osnovno	332	78%	11%		5%	5%	1%
	Srednje	665	68%	19%	4%	4%	4%	1%
	Više i visoko	213	59%	22%	6%	11%	1%	1%

Veličina naselja	2.000 i manje	467	74%	14%	3%	4%	4%	1%
	2.000 do 10.000	194	74%	14%	3%	5%	2%	3%
	10.000 do 80.000	240	73%	16%	4%	4%	3%	
	Više od 80.000	309	56%	25%	5%	9%	5%	1%
Regija	Zagreb	314	63%	21%	4%	7%	4%	2%
	Sjeverna Hrvatska	208	81%	12%	2%	4%	0%	0%
	Slavonija	199	76%	15%	2%	2%	4%	2%
	Banovina, Kordun, Lika	102	65%	16%	2%	9%	6%	2%
	Hrvatsko primorje i Istra	148	44%	30%	8%	9%	7%	1%
	Dalmacija	239	78%	11%	3%	4%	3%	0%

Kao što je vidljivo iz Tablice 3, u kojoj je prikazana religioznost prema sociodemografskim karakteristikama, najveći postotak uvjerenih ateista/ica je među ispitanicima/ama s višim i visokim obrazovanjem, među muškarcima, u naseljima s više od 80.000 stanovnika, Banovini, Kordunu i Lici, te Hrvatskom primorju i Istri. Najviše ispitanika/ica smatra se osobom sklonom alternativnoj religioznosti ako imaju završeno visoko i više obrazovanje, te žive u naseljima s više od 80.000 stanovnika, Banovini, Kordunu i Lici, te Hrvatskom primorju i Istri.

Tablica 4: Religioznost muškaraca prema sociodemografskim karakteristikama

Smatra se:	N	Religioznom osobom	Nereligioznom osobom	Osobom sklonoj alternativnoj duhovnosti	Uvjerenim ateistom	Ne zna / ne želi odgovoriti
Uzorak	574	64%	21%	4%	8%	5%
Dob						
18-24	84	60%	20%	4%	6%	9%
25-44	175	64%	20%	2%	9%	4%
45-59	154	64%	20%	6%	6%	4%
60+	155	65%	22%	2%	8%	3%
NZBO	6	61%	13%	11%		15%
Veličina naselja						
2.000 i manje	238	69%	16%	4%	6%	5%
2.000 do 10.000	96	63%	20%	1%	8%	7%
10.000 do 80.000	105	67%	21%	5%	4%	2%
Više od 80.000	135	52%	28%	3%	12%	4%

Regija						
Zagreb	149	62%	25%	2%	6%	5%
Sjeverna Hrvatska	93	80%	14%	1%	5%	1%
Slavonija	96	70%	18%	3%	3%	6%
Banovina, Kordun, Lika	46	47%	26%	5%	13%	9%
Hrvatsko primorje i Istra	75	39%	30%	7%	15%	8%
Dalmacija	116	70%	15%	5%	7%	3%

Kad se analiziraju razlike između muškaraca i žena, iz Tablice 4 vidljivo je da muškarci koji se izjašnjavaju kao religiozni natprosječno žive u Sjevernoj Hrvatskoj, zatim nešto manje u Slavoniji i Dalmaciji, te u naseljima od 2.000 stanovnika i manje. Nereligioznima se natprosječno izjašnjavaju muškarci u Hrvatskom primorju i Istri, zatim Banovini, Kordunu i Lici te u naseljima s 80.000 i više stanovnika. U Hrvatskom primorju i Istri, te zatim ponovno Banovini, Kordunu i Lici, muškarci se u najvećem postotku smatraju i uvjerenim ateistima.

Tablica 5: Religioznost žena prema sociodemografskim karakteristikama

Smatra se:	N	Religioznom osobom	Nereligioznom osobom	Osobom sklonoj alternativnoj duhovnosti	Uvjerenom ateisticom	Ne zna / ne želi odgovoriti
Uzorak	636	74%	14%	3%	4%	5%
Dob						
18-24	69	68%	12%	3%	7%	10%
25-44	178	67%	17%	7%	4%	5%
45-59	159	73%	14%	4%	4%	5%
60+	227	81%	13%	1%	2%	3%
NZBO	4	100%				
Veličina naselja						
2.000 i manje	230	79%	12%	2%	1%	6%
2.000 do 10.000	98	84%	7%	5%	3%	2%
10.000 do 80.000	135	77%	13%	3%	3%	4%
Više od 80.000	174	59%	22%	5%	7%	6%
Regija						
Zagreb	166	64%	17%	6%	7%	6%
Sjeverna Hrvatska	115	81%	11%	3%	3%	1%
Slavonija	103	81%	12%	1%		6%
Banovina, Kordun, Lika	56	80%	7%		6%	7%
Hrvatsko primorje i Istra	74	49%	31%	10%	4%	6%
Dalmacija	122	86%	8%	1%	2%	4%

Prema rezultatima našeg istraživanja, prikazanim u Tablici 5, vidljivo je da se 74% žena u Hrvatskoj smatra religioznima. Više od prosjeka žene su religiozne u Dalmaciji (86%), pa zatim u Sjevernoj Hrvatskoj (81%) i Slavoniji (81%), u naseljima od 2.000 stanovnika i manje (84%) te ako su starije od šezdeset godina (81%). Žene se natprosječno smatraju nereligioznim osobama u Hrvatskom primorju i Istri te u Zagrebu. Uvjerenim ateisticama natprosječno se izjašnjavaju najmlađe žene (u dobi od 18-24 godine), u naseljima s 80.000 stanovnika i više te u Zagrebu.

Budući da je u istraživanjima religioznosti u Hrvatskoj uočen raskorak između religijske identifikacije i rasprostranjenosti religijskih praksi (Marinović Jerolimov, 2005: 331) u anketni upitnik smo uvrstili i pitanje „Osim vjenčanja, pogreba i drugih prigodnih obreda, koliko često pohađate vjerske obrede u zadnjih godinu dana?“ U odgovorima na ovo pitanje pokazalo se da žene u najvećem postotku (23%) pohađaju vjerske obrede samo za vjerske blagdane (u slučaju ovog odgovora u doslovno istom postotku kao i muškarci), 18% jednom tjedno, 16% jednom mjesečno, 12% rjeđe nego jednom godišnje, te 7% više nego jednom tjednom.

Tablica 6: Religijske prakse muškaraca prema sociodemografskim karakteristikama

	N	Više nego jednom tjedno	Jednom tjedno	Jednom mjesečno	Samo za vjerske blagdane	Jednom godišnje	Rjeđe nego jednom godišnje	Nikada ili gotovo nikada	Ne zna / ne želi odgovoriti
Uzorak	574	2%	12%	14%	23%	8%	15%	25%	2%
Dob									
18-24	84	2%	6%	15%	27%	12%	12%	21%	5%
25-44	175	4%	11%	12%	24%	9%	14%	23%	3%
45-59	154	3%	12%	12%	24%	8%	18%	22%	
60+	155		17%	16%	17%	4%	12%	32%	2%
NZBO	6				40%	21%	24%	15%	
Veličina naselja									
2.000 i manje	238	2%	10%	14%	26%	10%	16%	22%	1%
2.000 do 10.000	96	1%	13%	14%	18%	8%	13%	28%	5%
10.000 do 80.000	105	1%	17%	8%	27%	3%	19%	24%	1%
Više od 80.000	135	5%	11%	17%	17%	8%	10%	28%	3%

Regija									
Zagreb	149	4%	11%	15%	20%	13%	16%	20%	2%
Sjeverna Hrvatska	93	2%	4%	5%	34%	10%	17%	27%	1%
Slavonija	96	1%	20%	17%	19%	8%	12%	21%	2%
Banovina, Kordun, Lika	46	2%	3%	11%	29%	2%	18%	34%	2%
Hrvatsko primorje i Istra	75		11%	9%	18%	6%	15%	34%	6%
Dalmacija	116	3%	18%	19%	20%	4%	12%	22%	2%

Prema rezultatima prikazanim u Tablici 6, vidi se da – kao što je već navedeno – 23% muškaraca pohađa vjerske obrede samo za vjerske blagdane, dok 15% čini to rjeđe nego jednom godišnje, 14% jednom mjesečno, 12% jednom tjedno, te 2% više nego jednom tjedno. Muškarci koji više nego jednom tjedno odlaze na vjerske obrede natprosječno su u dobi od 25-44 godine, a žive u naseljima s 80.000 i više stanovnika, te u Zagrebu. Muškarci koji, pak, pohađaju vjerske obrede jednom tjedno natprosječno su zastupljeni u Slavoniji i Dalmaciji te u dobi od 60 godina i više. Jednom mjesečno muškarci natprosječno pohađaju vjerske obrede u Dalmaciji, Slavoniji, u naseljima s 80.000 i više stanovnika, te ako su stariji od 60 godina. Muškarci koji pohađaju vjerske obrede samo za vjerske blagdane natprosječno su zastupljeni u Sjevernoj Hrvatskoj, zatim Banovini, Kordunu i Lici, u mjestima od 10.000 do 80.000 stanovnika/ca, te među muškarcima od 60 godina i više. Jednom godišnje obrede pohađaju iznad prosjeka muškarci u Zagrebu i najmlađi u populaciji, odnosno oni od 18-24 godine. Nikada ili gotovo nikada vjerske obrede natprosječno ne pohađaju muškarci stariji od 60 godina, u naseljima od 2.000 do 10.000 stanovnika/ca, te Banovini, Kordunu i Lici, kao i (u istom postotku od 34%) Hrvatskom primorju i Istri.

Tablica 7: Religijske prakse žena prema sociodemografskim karakteristikama

	N	Više nego jednom tjedno	Jednom tjedno	Jednom mjesečno	Samo za vjerske blagdane	Jednom godišnje	Rjeđe nego jednom godišnje	Nikada ili gotovo nikada	Ne zna / ne želi odgovoriti
Uzorak	636	7%	18%	16%	23%	6%	12%	16%	2%
Dob									
18-24	69	5%	22%	11%	23%	7%	8%	21%	3%
25-44	178	5%	14%	19%	23%	6%	13%	15%	5%
45-59	159	5%	18%	15%	29%	9%	12%	13%	
60+	227	10%	20%	15%	20%	4%	12%	18%	1%
NZBO	4			27%	54%		20%		
Veličina naselja									
2.000 i manje	230	5%	20%	14%	29%	4%	10%	15%	2%
2.000 do 10.000	98	7%	21%	14%	21%	7%	16%	13%	1%
10.000 do 80.000	135	8%	21%	20%	21%	4%	13%	13%	1%
Više od 80.000	174	8%	11%	15%	19%	10%	12%	21%	3%
Regija									
Zagreb	166	7%	14%	19%	18%	9%	14%	16%	3%
Sjeverna Hrvatska	115	2%	12%	16%	27%	7%	12%	21%	2%
Slavonija	103	10%	25%	14%	25%	10%	9%	6%	1%
Banovina, Kordun, Lika	56	4%	15%	7%	32%	3%	18%	22%	
Hrvatsko primorje i Istra	74	6%	3%	9%	33%	5%	12%	29%	3%
Dalmacija	122	9%	34%	21%	16%	1%	9%	9%	1%

Kao što je vidljivo iz Tablice 7, žene od 60 godina i više te žene u Slavoniji i Dalmaciji natprosječno odlaze na vjerske obrede više nego jednom tjedno. Jednom mjesečno vjerske obrede pohađaju iznad prosjeka žene u dobi od 18-24 godine, te žene u Dalmaciji i u Zagrebu. Žene u Hrvatskom primorju i Istri, zatim Banovini, Kordunu i Lici, u naseljima s 2.000 stanovnika/ca i manje, te između 45 i 49 godina, natprosječno pohađaju vjerske obrede samo za vjerske blagdane. Jednom godišnje vjerske obrede pohađaju iznad prosjeka žene u Slavoniji i Zagrebu, u naseljima s preko 80.000 stanovnika/ca i u dobi od 45-59 godina. Nikad

ili gotovo nikad vjerske obrede ne pohađaju u najvećim postocima žene u Hrvatskom primorju i Istri, gradovima preko 80.000 stanovnika/ica te u dobi od 18-24 godine.

Kad je riječ o urbano-ruralnim karakteristikama uzorka, iz Tablice 8 vidljivo je da na selu dominantno živi starije stanovništvo, i to više muškarci starije i srednje dobi nego žene.

Najmlađi muškarci (18-24 godine) u najvećem su postotku zastupljeni na selu i u malim gradovima, a najmlađe žene u velikim gradovima, pa tek nakon toga i na selu i u malim i srednjim gradovima. Vidljivo je, također, i da je najveći postotak i muškaraca i žena koji žive na selu u Sjevernoj Hrvatskoj, Slavoniji te Banovini, Kordunu i Lici, a najmanji postotak ispitanika/ica živi na selu u Hrvatskom primorju i Istri.

Tablica 8: Tip naselja - prema spolu i demografiji

	Spol											
	Muški						Ženski					
	N	Selo	Mali grad	Srednje veliki grad	Predgrađe većeg grada	Veliki grad	N	Selo	Mali grad	Srednje veliki grad	Predgrađe većeg grada	Veliki grad
Uzorak	574	41%	23%	13%	2%	21%	636	38%	22%	15%	1%	24%
Dob												
18-24	84	38%	27%	9%	1%	24%	69	23%	24%	23%		30%
25-44	175	37%	22%	14%	3%	25%	178	34%	19%	12%	2%	33%
45-59	154	46%	21%	11%	1%	21%	159	36%	26%	14%		23%
60+	155	45%	23%	15%	1%	16%	227	47%	21%	14%	1%	17%
NZBO	6	13%	52%		35%		4	20%	54%	27%		
Veličina naselja												
2.000 i manje	238	88%	11%	0%	1%		230	91%	8%		0%	1%
2.000 do 10.000	96	26%	67%	2%	1%	4%	98	28%	63%	4%	1%	4%
10.000 do 80.000	105	3%	37%	52%	1%	8%	135	3%	41%	54%		2%
Više od 80.000	135	1%	3%	11%	4%	81%	174	1%	4%	10%	2%	84%
Regija												
Zagreb	149	24%	8%	8%	4%	57%	166	19%	3%	8%	2%	68%
Sjeverna Hrvatska	93	67%	24%	8%			115	59%	33%	8%		
Slavonija	96	56%	21%	16%	3%	5%	103	53%	29%	11%		7%
Banovina, Kordun, Lika	46	53%	22%	25%			56	52%	24%	24%		
Hrvatsko primorje i Istra	75	22%	43%	21%		14%	74	30%	33%	26%		12%
Dalmacija	116	39%	31%	9%	2%	19%	122	30%	26%	22%	1%	21%

4.2. Sociodemografske karakteristike kućanstava

Cilj ovog istraživanja nije samo istražiti rodne stavove ispitanika/ica, nego i utvrditi temeljne sociodemografske karakteristike kućanstava, u smislu zajednice osoba koje žive u istom stanu ili kući, odnosno pod istim krovom i koje imaju zajednički proračun, to jest zajedničke financije koje troše da bi ispunili životne potrebe. Riječ je o zajednici osoba koje dijele troškove za hranu, za odjeću i obuću, te za različite druge individualne i zajedničke potrebe. Pod članovima/icama kućanstva podrazumijevamo i one osobe koje privremeno žive izvan zajedničkog stana ili kuće – na primjer djecu koja se nalaze na školovanju ili osobe koje privremeno rade izvan mjesta boravka – ali samo ako te osobe imaju zajednički proračun s drugim članovima kućanstva, bilo tako što mu doprinose, ili tako što za zadovoljenje životnih potreba ovise o tom proračunu.

Kućanstva u ovom istraživanju sastoje se prosječno od 2,8 članova/ica. Iznad prosjeka po broju članova/ica su kućanstva u mjestima od 2.000 do 10.000 stanovnika, u kojima se kućanstva sastoje pretežno od 3,1 članova/ica te u Sjevernoj Hrvatskoj gdje se sastoje od prosječno 3,2 člana/ice. Najmanja su kućanstva s prosječno 2,5 članova/ica u mjestima iznad 80.000 stanovnika te u slučajevima kad ispitanik/ica imaju osnovno obrazovanje (i tu je prosjek veličine kućanstva 2,5 članova/ica).

Tablica 9: Veličina kućanstva prema demografiji

		N	Broj članova/ica kućanstva					
			Samačko kućanstvo	2	3	4	5	6 ili više ukućana/ki
Uzorak		1210	23%	24%	20%	18%	9%	6%
Spol	Muški	574	20%	28%	18%	17%	10%	7%
	Ženski	636	27%	21%	21%	18%	8%	5%
Dob	18-24	152	2%	11%	28%	30%	16%	12%
	25-44	353	17%	16%	25%	23%	13%	5%
	45-59	313	19%	26%	20%	20%	9%	6%
	60+	382	42%	37%	11%	5%	2%	4%
	NZBO	9	16%	15%	20%	28%	20%	
Obrazovanje	Osnovno	332	37%	25%	14%	12%	6%	6%
	Srednje	665	17%	24%	21%	20%	11%	7%
	Više i visoko	213	22%	23%	25%	19%	9%	3%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	21%	25%	19%	17%	9%	9%
	2.000 do 10.000	194	18%	24%	20%	19%	14%	5%
	10.000 do 80.000	240	22%	22%	23%	18%	12%	3%
	Više od 80.000	309	32%	25%	19%	17%	4%	3%
Regija	Zagreb	314	28%	23%	19%	17%	7%	6%
	Sjeverna Hrvatska	208	19%	21%	19%	16%	18%	7%
	Slavonija	199	23%	27%	18%	19%	8%	5%

	Banovina, Kordun, Lika	102	32%	19%	22%	17%	7%	3%
	Hrvatsko primorje i Istra	148	21%	33%	23%	16%	4%	4%
	Dalmacija	239	21%	24%	20%	19%	9%	7%

Kao što je vidljivo iz Tablice 9, u dobnim skupinama od 25-59 godina čak je 36% samačkih kućanstava. Vidljivo je, također da više žena (27%) živi u samačkom kućanstvu u odnosu na muškarce (20%), te da je znatno više samačkih kućanstava kod osoba s osnovnim obrazovanjem. Više je samačkih kućanstava i u gradovima od 80.000 stanovnika i više, a kad je riječ o regionalnoj podjeli samačkih kućanstava uočljivo ih je najviše na Banovini, Kordunu i Lici, a najmanje u Sjevernoj Hrvatskoj.

Kao što je vidljivo iz Tablice 10, muškarci iz našeg istraživanja žive u kućanstvima s prosječno 2,9 članova/ica, a žene u kućanstvima od 2,8 članova/ica. Prosječno je manje članova/ica kućanstava u naseljima od 80.000 stanovnika i više, te u Hrvatskom Primorju i Istri.

Tablica 10: Veličina kućanstva prema spolu i demografiji

	Broj članova/ica kućanstva					
	Spol ispitanika/ce					
	Muški			Ženski		
	N	Prosjek	Medijan	N	Prosjek	Medijan
Uzorak	574	2.9	3.0	636	2.8	3.0
Dob						
18-24	84	4.0	4.0	69	3.7	4.0
25-44	175	3.1	3.0	178	3.3	3.0
45-59	154	3.0	3.0	159	2.9	3.0
60+	155	2.1	2.0	227	2.0	2.0
NZBO	6	3.4	4.0	4	2.9	3.0
Obrazovanje						
Osnovno	125	2.6	2.0	207	2.4	2.0
Srednje	351	3.1	3.0	314	3.0	3.0
Više i visoko	97	2.8	3.0	115	2.8	3.0
Veličina naselja						
2.000 i manje	238	3.0	3.0	230	3.0	3.0
2.000 do 10.000	96	3.1	3.0	98	3.0	3.0
10.000 do 80.000	105	3.1	3.0	135	2.7	3.0
Više od 80.000	135	2.5	2.0	174	2.4	2.0
Regija						
Zagreb	149	2.8	2.0	166	2.7	2.0
Sjeverna Hrvatska	93	3.4	3.0	115	3.0	3.0
Slavonija	96	2.9	2.6	103	2.7	3.0
Banovina, Kordun, Lika	46	2.8	3.0	56	2.5	2.0
Hrvatsko primorje i Istra	75	2.6	2.0	74	2.7	2.9
Dalmacija	116	3.1	3.0	122	2.8	3.0

4.3. Ekonomski, društveni i kulturni kapital

Ekonomске i razvojne teorije u kontekstu istraživanja rasta i razvoja referiraju se uglavnom na ekonomski kapital. U ovom istraživanju smo, međutim, oslanjajući se na Bourdieua (1979; 1986) i njegovu teoriju distinkcije, uključili indikatore ne samo ekonomskog, nego i društvenog i kulturnog kapitala. Prema Bourdieuovim postavkama se, naime, i ekonomski i društveni i kulturni kapital mogu konvertirati, odnosno jedan se može pretvoriti u drugi, kao što je slučaj, primjerice, s kulturnim kapitalom koji se može objektivirati i unovčiti (pa tako pretvoriti u financijski, odnosno ekonomski). Kapitali se mogu i uvećavati, umanjivati ili prenositi. Smatrali smo, stoga, da je potrebno ispitati više od tek grubih indikatora ekonomskog kapitala (izraženog, primjerice, kroz podatke o redovitim i/ili povremenim primanjima), kao i to da je indikatore koji se obično analiziraju na individualnoj razini potrebno razmotriti u širem kontekstu kućanstva.

4.3.1. Ekonomski položaj ispitanika/ica

Pod ekonomskim kapitalom kućanstva podrazumijevamo prihode, posjedovanje nekretnina (kuće ili stana u kojem se živi, posjedovanje druge kuće ili stana, te posjedovanje vikendice), cijenu nekretnine koja se posjeduje, posjedovanje automobila i njegovu cijenu, posjedovanje zemljišta i njegovu vrijednost, kreditno zaduženje kućanstva, te uštedevinu. Prema Bourdieu (1986), ekonomski kapital je osnova društvene reprodukcije nejednakosti, dok se kulturni i društveni kapitali mogu konvertirati u ekonomsku vrijednost. U obzir smo stoga uzeli široki koncept ekonomskog kapitala, koji uključuje ne samo posjedovanje nekretnina i pokretnina i njihovu vrijednost, nego i zanimanje i i radni status, kao očito povezane s prihodovnom stranom ispitanika/ica i kućanstava u kojima žive.

U analizi sociodemografskih karakteristika ispitanika/ica već smo spomenuli da je najveći postotak muškarca u Hrvatskoj u zanimanjima vezanim uz obrt i pojedinačnu proizvodnju (20%) te u uslužnim i trgovačkim zanimanjima (16%). Muškarci u uzorku su češće od žena poljoprivrednici i rukovoditelji strojeva, a žene imaju veću zastupljenost u kategorijama „uslužna i i trgovačka zanimanja“ te „uredski i šalterski službenici“. Prema rezultatima prikazanim u Tablici 11, može se uočiti da je u obrtničkim zanimanjima natprosječno muškaraca srednje i starije dobi, odnosno od 45-59 (24%) te iznad 60 godina (23%), te da u većem postotku žive u naseljima od manje od 2.000 te od 2.000 do 10.000 stanovnika, kao i u

Sjevernoj Hrvatskoj i Dalmaciji. U uslužnim i trgovačkim zanimanjima najviše je najmlađih u uzorku (23% od 18-24 godine i 21% od 25-44 godine). Muškarci u uslužnim djelatnostima žive većinom u naseljima od 10.000 stanovnika do 80.000 stanovnika i više, većinom u Zagrebu te u Hrvatskom primorju i Istri. Uredskih službenika najviše je u dobi od 49-59 godina, s višim i visokim obrazovanjem, te na Banovini, Kordunu i Lici.

Tablica 11: Zanimanja muškaraca prema demografiji

		N	Poljoprivredni radnici	Jednostavna zanimanja	Rukovatelji strojevima i sl / sastavljači proizvoda	Obrt i pojedinačna proizvodnja	Uslužna i trgovačka zanimanja	Uredski i šalterski službenici	Stručnjaci i znanstvenici	Čelnici, upravljači, direktori	Nešto drugo	Nije nikada radio/la	NZBO
Uzorak		574	5%	11%	15%	20%	16%	11%	9%	2%	4%	8%	1%
Dob	18-24	84	1%	6%	8%	11%	23%	5%	2%			41%	2%
	25-44	175	3%	3%	19%	18%	21%	11%	14%	1%	6%	2%	1%
	45-59	154	6%	11%	12%	24%	14%	16%	7%	3%	6%		1%
	60+	155	8%	20%	19%	23%	9%	8%	7%	3%	0%	3%	1%
	NZBO	6		13%	16%	11%	13%		21%		15%	11%	
Obrazovanje	Osnovno	125	14%	27%	15%	20%	2%	5%			6%	12%	
	Srednje	351	3%	7%	19%	23%	24%	10%	3%	1%	3%	7%	1%
	Više i visoko	97	1%	3%	3%	8%	8%	21%	41%	7%	3%	2%	3%
Veličina naselja	2.000 i manje	238	8%	14%	17%	25%	8%	9%	6%	1%	4%	7%	0%
	2.000 do 10.000	96	7%	12%	18%	18%	15%	8%	9%	3%	1%	7%	1%
	10.000 do 80.000	105	1%	7%	18%	13%	26%	14%	9%	1%	2%	8%	1%
	Više od 80.000	135	2%	5%	8%	16%	24%	13%	13%	2%	6%	9%	2%
Regija	Zagreb	149	4%	5%	12%	20%	25%	11%	7%	1%	7%	6%	2%
	Sjeverna Hrvatska	93	2%	13%	21%	25%	9%	8%	9%	1%	1%	11%	
	Slavonija	96	8%	16%	15%	17%	9%	14%	7%	1%	5%	8%	
	Banovina, Kordun, Lika	46	7%	21%	12%	16%	10%	17%	6%	4%	2%	4%	
	Hrvatsko primorje i Istra	75	4%	6%	19%	15%	20%	12%	19%		1%	4%	
	Dalmacija	116	6%	11%	13%	22%	16%	6%	7%	5%	4%	9%	1%

U uslužnim i trgovačkim te uredskim zanimanjima, kao i među šalterskim službenicima/ama dominiraju mlađe žene u dobi od 25-44 godine, sa srednjim te višim i visokim obrazovanjem.

Žena s tim zanimanjem, kao što je vidljivo u Tablici 12, najviše je u naseljima s 80.000 stanovnika/ca i više, u Zagrebu, Hrvatskom primorju i Istri, te Dalmaciji.

Tablica 12: Zanimanja žena prema demografiji

		N	Poljoprivredni radnici	Jednostavna zanimanja	Rukovatelji strojevima i sl / sastavljači proizvoda	Obrt i pojedinačna proizvodnja	Uslužna i trgovačka zanimanja	Uredski i šalterski službenici	Stručnjaci i znanstvenici	Čelnici, upravljači, direktori	Nešto drugo	Nije nikada radio/la	NZBO
Uzorak		636	3%	9%	6%	5%	20%	19%	7%	1%	3 %	25%	1%
Dob	18-24	69	3%		2%	3%	20%	5%				67%	
	25-44	178	0%	4%	2%	5%	31%	26%	16%	1%	3 %	10%	2%
	45-59	159	1%	13%	6%	8%	21%	17%	8%	1%	2 %	22%	1%
	60+	227	6%	14%	10%	3%	11%	19%	3%	1%	5 %	26%	1%
	NZBO	4					47%	27%	27%				
Obrazovanje	Osnovno	207	6%	20%	9%	5%	4%	4%			4 %	45%	2%
	Srednje	314	2%	6%	6%	6%	36%	22%	1%	0%	3 %	19%	1%
	Više i visoko	115	1%			1%	7%	37%	39%	5%	3 %	6%	2%
Veličina naselja	2.000 i manje	230	6%	7%	8%	6%	15%	12%	4%	1%	3 %	37%	1%
	2.000 do 10.000	98	2%	17%	6%	1%	23%	17%	10%	1%	4 %	21%	
	10.000 do 80.000	135	1%	11%	3%	7%	22%	27%	8%	1%		20%	
	Više od 80.000	174	1%	7%	5%	4%	25%	23%	11%	1%	5 %	15%	3%
Regija	Zagreb	166	2%	7%	5%	4%	26%	21%	8%	1%	6 %	17%	3%
	Sjeverna Hrvatska	115	7%	8%	13%	4%	11%	19%	8%	2%		26%	2%
	Slavonija	103	3%	10%	4%	8%	15%	13%	3%		8 %	35%	
	Banovina, Kordun, Lika	56	3%	21%	9%	3%	16%	12%	5%		3 %	28%	
	Hrvatsko primorje i Istra	74	2%	13%	1%	3%	27%	26%	16%	1%		11%	
	Dalmacija	122		5%	2%	5%	25%	20%	6%	1%	1 %	33%	

Usporedba muškaraca i žena prema individualnom ekonomskom položaju pokazuje razlike koje je važno uočiti. Kao što je vidljivo iz Tablice 13 i Tablice 14, muškarci iz uzorka su češće zaposleni u privatnom sektoru i nezaposleni, dok su žene češće umirovljenice i kućanice.

Tablica 13: Radni status muškaraca prema demografiji

		Zaposleni							
	N	Privatni sektor	Javni sektor	Samo-stalno	Nezaposleni	Kućanice	Učenici i studenti	Umirovljenici	Ostali
Uzorak	574	35%	13%	3%	14%	1%	6%	28%	0%
Dob									
18-24	84	40%	8%		14%		39%		
25-44	175	55%	22%	6%	13%	1%	1%	3%	1%
45-59	154	40%	15%	4%	22%			19%	
60+	155	6%	1%	2%	6%	3%		82%	
NZBO	6	31%	34%		13%		11%	11%	
Veličina naselja									
2.000 i manje	238	32%	8%	2%	19%	1%	6%	31%	0%
2.000 do 10.000	96	32%	16%	2%	14%		5%	29%	1%
10.000 do 80.000	105	35%	19%	7%	6%	2%	6%	26%	
Više od 80.000	135	43%	12%	4%	9%	1%	7%	25%	
Regija									
Zagreb	149	38%	13%	6%	14%	1%	6%	22%	
Sjeverna Hrvatska	93	24%	10%	3%	24%		11%	28%	1%
Slavonija	96	35%	12%	2%	13%	2%	5%	29%	1%
Banovina, Kordun, Lika	46	24%	23%	2%	11%		4%	37%	
Hrvatsko primorje i Istra	75	44%	13%	4%	6%		3%	30%	
Dalmacija	116	40%	9%	2%	10%	2%	6%	30%	

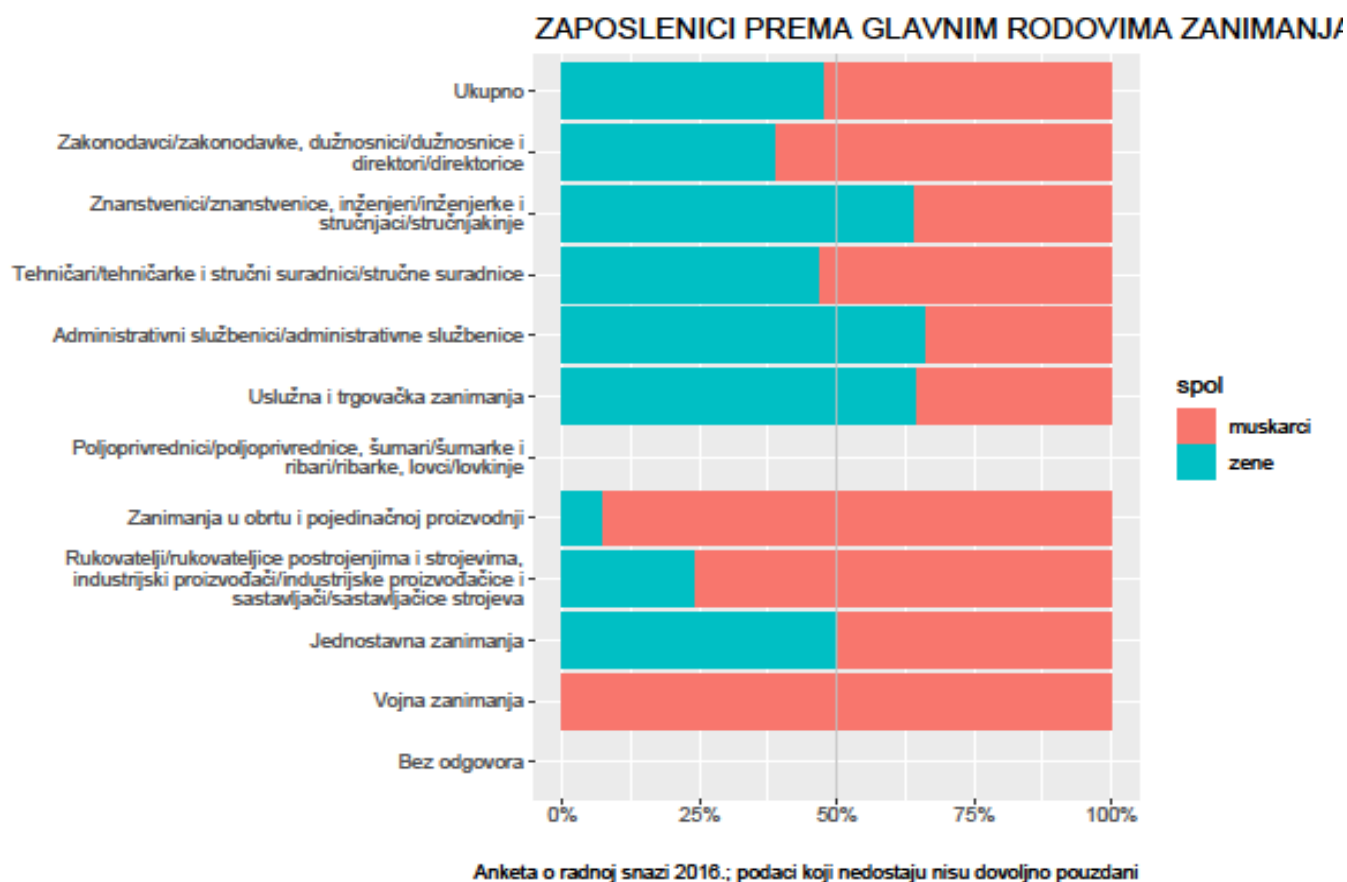
Nezaposlenih muškaraca najviše je u Sjevernoj Hrvatskoj (24%), a žena u Slavoniji (17%), te nakon toga u Sjevernoj Hrvatskoj (16%). U javnom sektoru najveći je postotak muškaraca zaposlen na Banovini, Kordunu i Lici, gdje je i najviše muškaraca u mirovini. U javnom sektoru najviše je žena zaposleno u Slavoniji i Sjevernoj Hrvatskoj, a najviše je umirovljenica na Banovini, Kordunu i Lici. Natprosječno samostalno zaposlenih muškaraca nalazimo u Zagrebu, a žena na Banovini, Kordunu i Lici, pa u Zagrebu.

Tablica 14: Radni status žena prema demografiji

		Zaposlene							
	N	Privatni sektor	Javni sektor	Samo-stalno	Nezapo-sleni	Kuća-nice	Učenici i studenti	Umirovlje-nici	Ostali
Uzorak	636	24%	12%	2%	12%	11%	7%	32%	0%
Dob									
18-24	69	22%	1%		15%		63%		
25-44	178	47%	21%	5%	18%	6%	0%	1%	1%
45-59	159	27%	21%	2%	16%	19%		15%	
60+	227	3%	2%	1%	4%	13%		77%	
NZBO	4	27%	27%		27%			20%	
Veličina naselja									
2.000 i manje	230	17%	7%	1%	16%	21%	4%	35%	
2.000 do 10.000	98	26%	16%	1%	12%	11%	3%	31%	
10.000 do 80.000	135	24%	15%	3%	11%	7%	9%	31%	
Više od 80.000	174	31%	15%	4%	9%	2%	11%	28%	1%
Regija									
Zagreb	166	36%	10%	3%	11%	6%	8%	25%	1%
Sjeverna Hrvatska	115	16%	14%	1%	16%	14%	2%	37%	
Slavonija	103	14%	6%	1%	17%	23%	4%	34%	
Banovina, Kordun, Lika	56	21%	6%	4%	12%	10%		46%	
Hrvatsko primorje i Istra	74	24%	27%	1%	4%	4%	6%	33%	
Dalmacija	122	22%	13%	2%	11%	11%	15%	26%	

Navedeni podaci u skladu su s osnovnim demografskim pokazateljima vezanim uz aktivnost stanovništva Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske (Aranjoš Borovac, 2018), prikazanim na Slici 1. Iz tih je podataka uočljivo i da su muškarci u uzorku češće od žena zakonodavci, dužnosnici i direktori (63% u odnosu na 37% žena), te poljoprivrednici, šumari, ribari i lovci (61% u odnosu na 39% žena). Žene su, pak, češće zastupljene među stručnim suradnicama, tehničarkama i administrativnim službenicama (67% u odnosu na 33% muškaraca). Žene su, također, zastupljenije u znanosti, odnosno više su od muškaraca znanstvenice, inženjerke i stručnjakinje.

Slika 1: Zaposlenici/e prema spolu i zanimanju



Prema radnim statusima prikazanim u Tablici 13 i Tablici 14, na prvi se pogled čini da među nezaposlene spada manje žena (12%) nego muškaraca (14%). Međutim, uzme li se u obzir da je u uzorku 11% kućanica (što znači da nisu zaposlene u plaćenom radu izvan kuće), u odnosu na tek 1% muškaraca u tom statusu, jasno je da je zapravo veći postotak žena efektivno nezaposlen (odnosno bez prihoda od stalnog zaposlenja izvan kuće).⁸ Nezaposlenost i muškaraca i žena najveća je u naseljima manjim od 2.000 stanovnika te u naseljima od 2.000 do 10.000 stanovnika, s tim da je u i u jednim i u drugima postotak nezaposlenih muškaraca nešto veći nego nezaposlenih žena.

Vlasništvo nad nekretninama važan je indikator ekonomskog položaja žena, posebno u društvima u kojima je nezaposlenost visoka a primanja niska i nesigurna, kao što je to slučaj u

⁸ Od početka 1990-ih, u većini postsocijalističkih zemalja zabilježena je veća nezaposlenost žena (Gail i Kligman, 2000). Općenito govoreći, može se ustvrditi da su žene bile „tranzicijske gubitnice“ (Tomić-Koludrović, 2015), ne samo zbog spomenutog porasta nezaposlenosti, nego i zbog promjene strukture i karaktera dodatnih poslova (sada dodatno prekariziranih) koje su – i kada su bile zaposlene – obavljale na sivom tržištu (Tomić-Koludrović i Kunac, 2000).

Hrvatskoj. Postotak onih koji su vlasnici kuća i stanova u kojima žive raste sa starošću, što upućuje na to da je vlasništvo kumulativni izraz nejednakosti, koje su akumulirane višegeneracijski, odnosno u dužem vremenskom razdoblju.

Kao što je vidljivo iz Tablice 15, kuću u kojoj živi posjeduje 60% ispitanika/ica, stan u kojem žive 22% , drugu kuću 7%, drugi stan 4% , a vikendicu 7% ispitanika/ica. Najveći je postotak posjedovanja kuća kod ispitanika/ica u Sjevernoj Hrvatskoj, Banovini, Kordunu i Lici, kod ispitanika/ica starijih od 60 godina, s osnovnim obrazovanjem, te u mjestima od 2.000 stanovnika/ca i manje. Stanove u kojima žive više posjeduju ispitanici/e u mjestima s više od 80.000 stanovnika, u Zagrebu i okolici te Hrvatskom primorju i Istri. Vikendice iznimno rijetko (1%) posjeduju ispitanici/e iz Slavonije. U najvećem postotku (11%), posjeduju ih ispitanici iz Zagreba i Sjeverne Hrvatske (9%, odnosno 8%) te ispitanici/e iz naselja s 80.000 stanovnika i više.

Tablica 14: Vlasništvo nad nekretninama – opći pregled prema regiji i veličini naselja

		Kuća u kojoj kućanstvo živi	Stan u kojem kućanstvo živi	Druga kuća	Drugi stan	Vikendica
Cijeli uzorak	N	717	267	86	42	79
	%	60%	22%	7%	4%	7%
Regija	Zagreb i okolica	40%	39%	8%	4%	9%
	Sjeverna Hrvatska	78%	6%	6%	2%	8%
	Slavonija	80%	12%	7%	1%	1%
	Banovina, Kordun, Lika	68%	15%	3%	8%	6%
	Hrvatsko primorje i Istra	47%	37%	7%	4%	5%
	Dalmacija	60%	19%	10%	4%	7%
Veličina naselja	2.000 i manje	84%	4%	5%	3%	4%
	2.000 do 10.000	72%	12%	7%	2%	7%
	10.000 do 80.000	53%	29%	8%	3%	7%
	Više od 80.000	16%	58%	11%	6%	11%

U Tablici 16 prikazana je struktura vlasništva nad nekretninom u kojoj kućanstvo boravi, prema spolu posjednika/ce, a u Tablici 17 struktura vlasništva prema tipu nekretnine u kojoj kućanstvo boravi.

Tablica 15: Struktura vlasništva nad nekretninom u kojoj kućanstvo boravi – prema spolu posjednika/ice

		Muški		Ženski	
		N	%	N	%
Cijeli uzorak		658	67%	325	33%
Regija	Zagreb i okolica	154	62%	93	38%
	Sjeverna Hrvatska	118	66%	60	34%
	Slavonija	126	75%	42	25%
	Banovina, Kordun, Lika	57	63%	33	37%
	Hrvatsko primorje i Istra	68	62%	42	38%
	Dalmacija	135	71%	55	29%
Veličina naselja	2.000 i manje	321	74%	112	26%
	2.000 do 10.000	112	70%	48	30%
	10.000 do 80.000	115	61%	74	39%
	Više od 80.000	110	55%	91	45%

Tablica 16: Struktura vlasništva prema tipu nekretnine u kojoj kućanstvo boravi

		Kuća		Stan	
		M	Ž	M	Ž
Cijeli uzorak		52%	20%	14%	13%
Regija	Zagreb i okolica	36%	15%	27%	23%
	Sjeverna Hrvatska	65%	28%	2%	6%
	Slavonija	68%	19%	7%	6%
	Banovina, Kordun, Lika	57%	26%	7%	11%
	Hrvatsko primorje i Istra	38%	18%	24%	20%
	Dalmacija	56%	20%	15%	9%
Veličina naselja	2.000 i manje	72%	24%	3%	2%
	2.000 do 10.000	62%	24%	8%	6%
	10.000 do 80.000	41%	23%	20%	16%
	Više od 80.000	14%	6%	40%	39%

Kao što je vidljivo iz prethodnih tablica, žene su znatno rjeđe nego muškarci vlasnice nekretnine u kojoj kućanstvo boravi. To su iznad prosjeka žene u naseljima s 80.000 stanovnika i više, u Zagrebu i okolici te Hrvatskom primorju i Istri. Muškarci su u najvećem postotku vlasnici nekretnine u kojoj se stanuje u Slavoniji i Dalmaciji te u naseljima od 2.000 stanovnika i manje.

U Tablici 18 prikazana je, nadalje, struktura vlasništva nad drugom nekretninom, a u Tablici 19 vrijednost nekretnina koje posjeduju ukućani/ke u EUR.

Tablica 17: Struktura vlasništva nad drugom nekretninom

		Druga kuća		Drugi stan		Vikendica	
		N	%	N	%	N	%
Cijeli uzorak		86	7%	42	4%	79	7%
Spol	Muški	53	7%	21	3%	55	7%
	Ženski	33	8%	21	5%	23	6%
Regija	Zagreb i okolica	24	8%	14	4%	30	9%
	Sjeverna Hrvatska	13	6%	4	2%	16	8%
	Slavonija	12	7%	1	1%	2	1%
	Banovina, Kordun, Lika	3	3%	9	8%	7	6%
	Hrvatsko primorje i Istra	9	7%	5	4%	7	5%
	Dalmacija	25	10%	9	4%	17	7%
Veličina naselja	2.000 i manje	25	5%	15	3%	20	4%
	2.000 do 10.000	13	7%	4	2%	14	7%
	10.000 do 80.000	19	8%	7	3%	16	7%
	Više od 80.000	29	11%	16	6%	29	11%

Tablica 18: Vrijednost nekretnina koje posjeduju ukućani/ke (u EUR) – centralna vrijednost (medijan)

		Kuća u kojoj kućanstvo živi	Druga kuća	Stan u kojem kućanstvo živi	Drugi stan	Vikendica
Cijeli uzorak		60.000	40.000	65.000	65.000	38.750
Spol	Muški	60.000	40.000	70.000	80.000	37.500
	Ženski	70.000	40.000	65.000	50.000	40.000
Regija	Zagreb i okolica	100.000	50.000	70.000	75.000	40.000
	Sjeverna Hrvatska	50.000	40.000	40.000	31.500	20.000
	Slavonija	40.000	25.000	55.000	25.000	11.500
	Banovina, Kordun, Lika	45.000	40.000	45.000	40.000	38.750
	Hrvatsko primorje i Istra	170.000	30.000	70.000	55.000	82.500
	Dalmacija	84.000	100.000	95.000	180.000	90.000
Veličina naselja	2.000 i manje	55.000	40.000	47.500	50.000	40.000
	2.000 do 10.000	77.500	27.500	60.000	37.500	60.000
	10.000 do 80.000	60.000	40.000	60.000	30.000	20.000
	Više od 80.000	100.000	67.500	70.000	100.000	40.000

4.3.2 Ekonomski položaj kućanstava

Kad je riječ o prihodima kućanstava, između žena i muškaraca nema važnijih razlika. Osim toga, valja reći da je u središtu našeg istraživanja u smislu prihoda kućanstvo i njegov ukupni prihod, a ne pojedinačni članovi/ce. Ipak, iz Tablice 21 vidi se da je najveća razlika između muškaraca i žena u postotku kućanstava koja imaju prihod od 2.001 do 3.000 kuna. Takvih je 11% kućanstva u kojima je anketirana žena, u odnosu na 7% kućanstava koja imaju iste prihode a u kojima je anketiran muškarac. Kad je riječ o dobi ispitanika/ica, najveći postotak kućanstava s najnižim prihodima je kod ispitanika/ica starijih od 60 godina, a najviši su prihodi kod ispitanika/ica između 25 i 44 godine. Prihodi u kućanstvu rastu s obrazovanjem ispitanika/ica. Kada je, pak, riječ o regiji, u Hrvatskom primorju i Istri, kao i u Dalmaciji,

samo 1% kućanstava ima prihod 1.000 kuna i manje. U Slavoniji, pak, više od polovice kućanstava (53%) ima prihod manji od 5.000 kuna, a na Banovini, Kordunu i Lici je takvih kućanstava 51%. Osim onih između 25 i 44 godina, više prihode imaju kućanstva u kojima žive više i visoko obrazovani, kućanstva u gradovima s 10.000 do 80.000 stanovnika/ca i gradu Zagrebu.

Tablica 19: Ukupni prihod svih članova/ica kućanstva

		N	1000 kuna i manje	Od 1001 do 2000 kuna	Od 2001 do 3000 kuna	Od 3001 do 4000 kuna	Od 4001 do 5000 kuna	Od 5001 do 6000 kuna	Od 6001 do 7000 kuna	Od 7001 do 8000 kuna	Od 8001 do 10000 kuna	Od 10001 do 12000 kuna	Više od 12000 kuna	Ne zna / ne želi odgovoriti
Uzorak		1210	3%	8%	9%	7%	9%	5%	6%	7%	8%	8%	7%	23%
Spol ispitanika/ce	Muški	574	3%	6%	7%	7%	9%	5%	5%	7%	9%	8%	9%	23%
	Ženski	636	3%	9%	11%	7%	9%	5%	7%	6%	8%	7%	6%	24%
Dob	18-24	152	2%	1%	1%	4%	7%	2%	12%	7%	13%	14%	13%	24%
	25-44	353	1%	2%	4%	4%	9%	8%	7%	10%	9%	10%	10%	26%
	45-59	313	5%	3%	7%	7%	11%	4%	4%	6%	11%	7%	6%	29%
	60+	382	4%	19%	18%	10%	9%	4%	5%	3%	4%	3%	4%	16%
	NZ / BO	9	8%		14%		9%			31%	7%		10%	20%
Obrazovanje	Osnovno	332	8%	23%	17%	9%	10%	0%	5%	1%	2%	4%	3%	18%
	Srednje	665	2%	2%	8%	7%	10%	7%	6%	10%	10%	8%	7%	23%
	Više i visoko	213		0%	1%	3%	5%	6%	7%	6%	12%	12%	16%	31%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	5%	10%	9%	7%	9%	5%	5%	7%	6%	6%	7%	25%
	2.000 do 10.000	194	4%	8%	10%	9%	9%	3%	4%	8%	8%	12%	6%	17%
	10.000 do 80.000	240	2%	8%	8%	8%	6%	5%	8%	6%	11%	8%	12%	17%
	Više od 80.000	309	1%	3%	8%	4%	11%	6%	6%	7%	11%	8%	6%	30%
Regija	Zagreb	314	2%	4%	7%	4%	10%	5%	4%	6%	10%	8%	10%	31%
	Sjeverna Hrvatska	208	5%	10%	10%	7%	4%	3%	8%	5%	5%	10%	9%	24%
	Slavonija	199	5%	10%	13%	9%	16%	6%	6%	7%	8%	5%	0%	12%
	Banovina, Kordun, Lika	102	6%	12%	16%	11%	6%	3%	7%	7%	9%	11%	9%	4%
	Hrvatsko primorje i Istra	148	1%	4%	3%	6%	8%	8%	4%	8%	6%	7%	8%	37%
	Dalmacija	239	1%	8%	8%	8%	8%	4%	8%	9%	11%	7%	7%	21%

Prema rezultatima ovog istraživanja, prikazanim u Tablici 21, automobil ne posjeduje 29,5% kućanstava u Hrvatskoj, 50,3% kućanstava posjeduje jedan, a 19% posjeduje više automobila.

Nešto više automobila nalazimo u kućanstvima ispitanika nego ispitanica. Ispitanici/e s višim i visokim obrazovanjem imaju u postotku najviše automobila u vlasništvu i u postotku ih najviše ima više automobila u kućanstvu. Od svih regija, najveći postotak ispitanika/ica s više automobila u kućanstvu nalazimo u Hrvatskom primorju i Istri.

Tablica 20: Posjedovanje automobila

		N	Da, jedan automobil u kućanstvu	Da, više automobila u kućanstvu	Ne	Ne zna / ne želi odgovoriti
Uzorak		1210	50%	19%	30%	1%
Spol ispitanika/ce	Muški	574	52%	21%	25%	1%
	Ženski	636	48%	17%	33%	1%
Dob	18-24	152	54%	31%	13%	2%
	25-44	353	57%	22%	19%	2%
	45-59	313	53%	23%	23%	1%
	60+	382	39%	9%	51%	0%
	NZ / BO	9	74%	17%	9%	
Obrazovanje	Osnovno	332	38%	10%	51%	1%
	Srednje	665	54%	21%	23%	1%
	Više i visoko	213	58%	26%	15%	1%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	50%	25%	24%	1%
	2.000 do 10.000	194	50%	19%	31%	
	10.000 do 80.000	240	55%	18%	27%	1%
	Više od 80.000	309	47%	11%	39%	3%
Regija	Zagreb	314	49%	14%	34%	3%
	Sjeverna Hrvatska	208	54%	21%	22%	3%
	Slavonija	199	45%	17%	39%	
	Banovina, Kordun, Lika	102	52%	19%	29%	
	Hrvatsko primorje i Istra	148	51%	27%	22%	
	Dalmacija	239	51%	21%	27%	

Kad je riječ o procijenjenoj vrijednosti automobila, iz Tablice 22 se vidi da 51% kućanstava u Hrvatskoj posjeduje automobil koji je vrijedan od 2.001 do 10.000 EUR-a, odnosno – preciznije rečeno – 30% kućanstava posjeduje automobil u vrijednosti od 2.001 do 5.000 EUR-a, a 21% od 5.001 do 10.000 EUR-a.

Tablica 21: Procijenjena vrijednost automobila

		N	Do 1000 EUR	1001 do 2000 EUR	2001 do 5000 EUR	5001 do 10000 EUR	10001 do 30000 EUR	30001 EUR ili više	Ne zna / ne može procijeniti vrijednost	Ne želi odgovoriti
Uzorak		838	8%	15%	30%	21%	9%	2%	9%	5%
Spol ispitanika/ce	Muški	422	9%	14%	28%	24%	11%	2%	7%	4%
	Ženski	416	7%	17%	33%	18%	6%	3%	12%	5%
Dob	18-24	129	4%	14%	25%	26%	8%	2%	17%	4%
	25-44	279	6%	12%	31%	25%	11%	3%	7%	6%
	45-59	237	10%	17%	30%	18%	10%	1%	9%	4%
	60+	184	11%	20%	35%	16%	4%	2%	9%	3%
	NZ / BO	9	8%	20%	17%	11%	19%		14%	11%
Obrazovanje	Osnovno	159	16%	19%	33%	16%	3%		12%	1%
	Srednje	499	8%	16%	30%	21%	8%	2%	9%	5%
	Više i visoko	179	3%	9%	29%	26%	15%	4%	7%	7%
Veličina naselja	2.000 i manje	351	11%	20%	30%	19%	6%	2%	9%	1%
	2.000 do 10.000	133	8%	15%	28%	26%	12%	3%	7%	1%
	10.000 do 80.000	174	3%	11%	31%	24%	9%	1%	12%	8%
	Više od 80.000	179	7%	11%	32%	18%	10%	2%	9%	11%
Regija	Zagreb	198	6%	9%	30%	22%	9%	2%	14%	10%
	Sjeverna Hrvatska	156	10%	12%	27%	27%	5%	0%	13%	6%
	Slavonija	122	10%	21%	35%	16%	10%	1%	3%	3%
	Banovina, Kordun, Lika	72	7%	30%	32%	15%	11%	3%	2%	
	Hrvatsko primorje i Istra	116	12%	16%	23%	24%	14%	2%	5%	4%
	Dalmacija	174	7%	16%	35%	18%	7%	4%	12%	2%

Vlasništvo nad zemljištem neopravdano je marginalizirano u odnosu na druge indikatore ekonomskog kapitala, iako ono može biti važan indikator povoljnog ili nepovoljnog ekonomskog položaja. Prema rezultatima ovog istraživanja, prikazanim u Tablici 23, utvrđeno je da 36% kućanstava posjeduje zemljište. Najviše zemljišta pritom posjeduju kućanstva u kojima ispitanik/ica imaju osnovno obrazovanje, žive u naselju od 2.000 i manje stanovnika, a regionalno gledano u Dalmaciji i Sjevernoj Hrvatskoj.

Tablica 22: Posjedovanje zemljišta

		N	Da	Ne	Ne zna / ne želi odgovoriti
Uzorak		1210	36%	61%	3%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	53%	45%	2%
	2.000 do 10.000	194	38%	59%	3%
	10.000 do 80.000	240	29%	70%	1%
	Više od 80.000	309	15%	80%	5%
Regija	Zagreb	314	25%	71%	4%
	Sjeverna Hrvatska	208	49%	49%	2%
	Slavonija	199	30%	67%	3%
	Banovina, Kordun, Lika	102	43%	57%	
	Hrvatsko primorje i Istra	148	23%	73%	4%
	Dalmacija	239	51%	47%	2%

Kad je riječ o vrijednosti zemljišta u posjedu ukućana/ki, prikazanoj u Tablici 24, pokazuje se da 36% ispitanika/ica ne može procijeniti njegovu vrijednost, a 7% nije željelo odgovoriti na upit o tome. Vrijednosti su raspoređene po svim kategorijama i variraju po veličini naselja i regionalno, s tim što je u uzorku najmanji postotak zemljišta čija je procijenjena vrijednost iznad 30.001 EUR-a.

Tablica 23: Vrijednost zemljišta u posjedu ukućana/ki – kategorije vrijednosti

		N	Do 1.000 EUR	1.001 do 2.000 EUR	2.001 do 5.000 EUR	5.001 do 10.000 EUR	10.001 do 30.000 EUR	30.001 EUR ili više	Ne zna / ne može procijeniti	Ne želi odgovoriti
Uzorak		438	10%	9%	11%	11%	9%	6%	36%	7%
Veličina naselja	2.000 i manje	246	10%	9%	11%	13%	9%	5%	38%	6%
	2.000 do 10.000	74	15%	6%	8%	8%	8%	10%	35%	10%
	10.000 do 80.000	70	8%	15%	16%	9%	7%	2%	33%	9%
	Više od 80.000	48	3%	6%	8%	14%	17%	12%	31%	10%
Regija	Zagreb	77	9%	10%	13%	15%	13%	4%	27%	10%
	Sjeverna Hrvatska	102	14%	15%	12%	10%	3%	2%	36%	9%
	Slavonija	60	19%	14%	15%	18%	4%	4%	22%	4%
	Banovina, Kordun, Lika	44	8%	13%	7%	18%	17%	14%	24%	
	Hrvatsko primorje i Istra	34	11%		15%	8%	14%	11%	30%	11%
	Dalmacija	121	2%	2%	8%	6%	11%	8%	55%	8%

Kad je riječ o podacima o kreditima i uštedevini, koji su također važni indikatori ekonomskog položaja kućanstva, prema rezultatima ovog istraživanja, vidljivima iz tablica 25, 26, 27 i 28, najopćenitije se može primijetiti da kućanstva u Hrvatskoj imaju u većem postotku (31,7%) kredit u odnosu na uštedevinu (21,3%).

Najviše postotke kreditno zaduženih nalazimo kod kućanstava u kojima žive ispitanici/e u dobi od 24 do 44 godine (41% takvih kućanstava je kreditno zaduženo), ispitanici/e sa srednjim (35%) te višim i visokim obrazovanjem (36%) više su zaduženi od onih s osnovnim (22%). U nešto višem postotku od ispitanika/ica u drugim veličinama naselja zaduženi su oni/e koji/e žive u naseljima od 10.000 do 80.000 stanovnika (37%, u odnosu na postotke između 28% i 32% drugdje). Regionalno gledajući, pokazuje se da su kućanstva u Zagrebu i Dalmaciji u nešto manjem postotku (u oba slučaja 28%) kreditno zadužena od onih u drugim regijama (gdje se postoci zaduženih kućanstava kreću između 34% i 36%). Pritom valja napomenuti da su u spomenutim regijama najmanje kreditno zadužena kućanstva najstarijih ispitanika/ica s osnovnim obrazovanjem.

Tablica 24: Kreditna zaduženost kućanstava u Hrvatskoj

		N	Da	Ne	Ne zna / ne želi odgovoriti
Uzorak		1210	32%	64%	4%
Spol ispitanika/ce	Muški	574	31%	65%	4%
	Ženski	636	32%	63%	5%
Dob	18-24	152	38%	51%	11%
	25-44	353	41%	54%	4%
	45-59	313	38%	60%	2%
	60+	382	14%	83%	3%
	NZ / BO	9	71%	21%	8%
Obrazovanje	Osnovno	332	22%	75%	3%
	Srednje	665	35%	61%	4%
	Više i visoko	213	36%	57%	7%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	32%	65%	4%
	2.000 do 10.000	194	31%	63%	6%
	10.000 do 80.000	240	37%	61%	3%
	Više od 80.000	309	28%	66%	6%
Regija	Zagreb	314	28%	66%	6%
	Sjeverna Hrvatska	208	34%	63%	3%
	Slavonija	199	35%	62%	3%
	Banovina, Kordun, Lika	102	35%	63%	1%
	Hrvatsko primorje i Istra	148	36%	60%	4%
	Dalmacija	239	28%	67%	5%

Kad je riječ o neotplaćenim ratama kredita, prikazanima u Tablici 26, one variraju i po tipu naselja, i regionalno. Moguće je primijetiti nešto više prosjeke (osim u jednom slučaju, to je uvijek 20% i više) u kategoriji još neotplaćenih dugovanja od 2.001 do 5.000 EUR-a.

Tablica 25: Neotplaćeni dio kredita kućanstava – prema demografiji

		N	Do 1000 EUR	1001 do 2000 EUR	2001 do 5000 EUR	5001 do 10000 EUR	10001 do 30000 EUR	30001 EUR ili više	Ne zna / ne može procijeniti vrijednost	Ne želi odgovoriti
Uzorak		384	9%	9%	22%	16%	14%	11%	13%	5%
Veličina naselja	2.000 i manje	148	11%	12%	22%	15%	13%	7%	14%	6%
	2.000 do 10.000	61	10%	5%	29%	18%	14%	7%	11%	6%
	10.000 do 80.000	88	4%	7%	23%	17%	14%	15%	15%	5%
	Više od 80.000	87	12%	8%	18%	14%	17%	18%	11%	3%
Regija	Zagreb	88	6%	8%	24%	20%	15%	11%	10%	6%
	Sjeverna Hrvatska	71	12%	7%	20%	15%	12%	11%	17%	6%
	Slavonija	70	8%	15%	22%	12%	20%	14%	9%	
	Banovina, Kordun, Lika	36	12%	6%	23%	26%	18%	7%	8%	
	Hrvatsko primorje i Istra	53	8%	5%	26%	15%	16%	15%	9%	7%
	Dalmacija	67	11%	8%	20%	11%	8%	9%	24%	10%

Kad je riječ o ušteđevini, prikazanoj u tablicama 27 i 28, razlike među kućanstvima nisu prevelike. Može se primijetiti jedino da kućanstva u kojima su ispitanik/ica višeg i visokog obrazovanja imaju najveći postotak ušteđevina (29%), kao i to da je najveći postotak ušteđevina u mjestima od 2.000 do 10.000 stanovnika te Hrvatskom primorju i Istri. Najveći postotak ušteđevina (33%) kreće se od od 1.001 do 2.000 EUR-a (16%) i od 2.001 do 5.000 EUR-a (17%). Na ušteđevinu u podjednakim postocima nailazimo u kućanstvima ispitanika i ispitanica, a također i dobi (iako ispitanici/e između 18 i 24 te stariji od 60 godina u nešto malo većem postotku imaju ušteđevinu).

Tablica 26: Ušteđevina kućanstva u Hrvatskoj

		N	Da	Ne	Ne zna / ne želi odgovoriti
Uzorak		1210	21%	71%	7%
Spol	Muški	574	22%	70%	8%
	Ženski	636	21%	72%	7%
Dob	18-24	152	23%	61%	16%
	25-44	353	20%	73%	7%
	45-59	313	20%	75%	5%
	60+	382	23%	70%	7%
	NZ / BO	9	27%	65%	8%

Obrazovanje	Osnovno	332	14%	81%	5%
	Srednje	665	23%	69%	8%
	Više i visoko	213	29%	62%	9%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	22%	71%	8%
	2.000 do 10.000	194	26%	66%	7%
	10.000 do 80.000	240	17%	75%	8%
	Više od 80.000	309	21%	72%	7%
Regija	Zagreb	314	19%	74%	7%
	Sjeverna Hrvatska	208	25%	69%	6%
	Slavonija	199	12%	82%	5%
	Banovina, Kordun, Lika	102	29%	69%	1%
	Hrvatsko primorje i Istra	148	33%	55%	12%
	Dalmacija	239	19%	71%	10%

Kad je riječ o iznosu ušteđevina kućanstava, prikazanom u Tablici 28, on varira, no primjetno je da su postoci nešto veći u kategorijama od 1.001 do 2.000 EUR-a te od 2.001 do 5.000 EUR-a, a najmanji u kategorijama preko 10.001 EUR-a.

Tablica 27: Ušteđevina kućanstava – prema demografiji

		N	Do 1000 EUR	Od 1001 do 2000 EUR	Od 2001 do 5000 EUR	Od 5001 do 10000 EUR	Od 10001 do 30000 EUR	30001 EUR ili više	Ne zna / ne može procijeniti vrijednost	Ne želi odgovoriti
Uzorak		258	8%	16%	17%	8%	4%	3%	12%	32%
Veličina naselja	2.000 i manje	102	8%	18%	16%	2%	4%	1%	16%	34%
	2.000 do 10.000	51	10%	12%	22%	19%	5%	3%	3%	26%
	10.000 do 80.000	40	2%	28%	21%	12%		2%	13%	23%
	Više od 80.000	65	11%	9%	11%	6%	6%	4%	13%	39%
Regija	Zagreb	59		18%	14%	6%	7%	4%	13%	38%
	Sjeverna Hrvatska	51	4%	17%	24%	12%	4%		15%	24%
	Slavonija	25	15%	17%	24%	10%	5%		13%	17%
	Banovina, Kordun, Lika	30	7%	28%	26%	3%	2%	5%	5%	23%
	Hrvatsko primorje i Istra	48	17%	10%	9%	12%	2%	4%	8%	38%
	Dalmacija	45	14%	10%	8%	4%	3%	2%	18%	40%

4.3.3. Društveni kapital

Pojam društvenog kapitala može poprimiti specifične naglaske u različitim teorijama koje su o njemu razvijene u društvenim znanostima, međutim općenito se može reći da mu je u središtu potencijal koji individue imaju za osiguravanje koristi ili rješavanje problema kroz svoju pripadnost različitim društvenim mrežama. Objašnjenja se, u različitim teorijama, koncentriraju na mreže odnosa između individua i grupa (izraženo kroz društvene veze ili participaciju u društvu), razinu povjerenja koja obilježava takve društvene veze i razinu povjerenja u institucije, te na koncu resurse ili koristi koje se mogu pribaviti kroz društvene veze, ili njima dalje prenositi.

Pojam društvenog kapitala analitički je, naravno, koristan u svim društvima. Međutim, u postsocijalističkim društvima poput hrvatskog, za razumijevanje rodni razlika i nejednakosti osobito je važno uzeti u obzir i različite indikatore društvenog kapitala. Tomu je tako stoga što – zbog velikih društvenih promjena, kao i specifičnih mogućnosti vlasništva u prethodnom, socijalističkom društvenom poretku – u takvim društvima ne postoji konzistentnost kakva je nekad postojala u stabilnijim društvima blagostanja između ekonomskog kapitala (u smislu posjedovanja nekretnina i prihoda) te kulturnog kapitala.

Društveni kapital uključuje sve oblike povezanosti u zajednici, koji se shvaćaju kao resurs ostvarivanja vlastitih interesa kroz suradnju s drugima. U ovom smislu, riječ je o pojmu koji uključuje društvenu umreženost, odnosno povezanost članova zajednice, ali i povjerenje te općeprihvaćene norme kooperativnosti (Rimac i Štulhofer, 2004: 291). Coleman (1988) i Putnam (2000) povezali su pojam društvenog kapitala s pojmovima poput gore spomenutih društvenih mreža te normi uzajamnosti i povjerenja koje iz njih nastaju, a koje doprinose kooperaciji i koordinaciji cjelokupnog društva te se stoga smatraju ključnim i za njegov cjelokupni razvoj.

U zemljama u kojima je država neučinkovita, kao što je to bio slučaj u većini postsocijalističkih zemalja tijekom 1990-ih, a u njih se ubraja i Hrvatska, istraživanja su pokazala su da je društveno povjerenje bilo nisko, dok je istodobno povjerenje koje se temelji na stabilnim odnosima (kao što je povjerenje u obitelji) bilo visoko. Ovo se može zaključiti na temelju istraživanja provedenog na primjeru Rusije i opisanog u Guseva i Rona-Tas (2001).

Povjerenje u obitelj bar je dijelom posljedica stanja u kojoj države u postsocijalističkim zemljama – nakon raspada prethodnog društvenog poretka – nisu uspijevale osigurati suradnju, pa su građani/ke na situaciju društvene nesigurnosti odgovarali suradnjom unutar obitelji. U ovom kontekstu valja se prisjetiti da je Putnamova (1993) studija društvenog kapitala u Italiji počivala na tezi da je generalizirano povjerenje, za razliku od povjerenja u obitelj, bolji prediktor gospodarskog uspjeha. Doduše, isti autor je ustvrdio i da je gospodarska zaostalost manji razvojni problem od društvene.

Niz je autora, u međuvremenu, upozorio i na problematična mjesta u koncepciji društvenog kapitala, ističući činjenicu da gustoća društvenih veza nije uvijek pozitivno povezana s društvenim razvojem (Woolcock, 1998; Fukuyama, 2000). Novija istraživanja (Herreros, 2015) upućuju na to da je intenzitet obiteljskih odnosa, a ne povjerenje u obitelj, ključan indikator negativnog utjecaja na društveno povjerenje.

Pokazalo se, naime, da su upravo intenzivni obiteljski odnosi prepreka „učenju o tipovima stranaca, pa će stoga, čak i ako se vanjski krajolik izvan obitelji poboljša, ljudi s intenzivnim obiteljskim odnosima teško učiti o tome. Malo je stoga vjerojatno da će visoko povjerenje u obitelj biti loše za društveno povjerenje. Kad obje stvari – visoko povjerenje u obitelj i visoko društveno nepovjerenje – koincidiraju, to je tipično rezultat slabo učinkovite države, te je stoga taj odnos sumnjiv. [...] Ove su dvije varijable u korelaciji, ali među njima nema odnosa uzročnosti“ (Herreros, 2015: 354).

Bez obzira na to kako tumačili ili procjenjivali njegove učinke, nema sumnje u to da je društveni kapital u hrvatskom društvu u prvom razdoblju tranzicije mnogim kućanstvima bio vrlo potreban i koristan u olakšavanju teškog egzistencijalnog položaja u kojem su se zatekla (Tomić-Koludrović i Kunac, 2000). Pritom je znatno više bio zastupljen društveni kapital neformalnih, uglavnom srodničkih mreža pomoći, a znatno manje društveni kapital izražen kroz generalizirano povjerenje ili povjerenje u institucije (Štulhofer, 2004), odnosno kroz članstvo u udrugama civilnog društva (Tomić-Koludrović, 2008).

Budući da je ovo istraživanje usmjereno na odnose i prakse muškaraca i žena, nismo bili u mogućnosti istraživati društveni i kulturni kapital u svim njihovim dimenzijama. Stoga smo u istraživanje uključili samo neke od indikatora, kao što su – kad je riječ o društvenom kapitalu – oni aspekti društvenih odnosa koji (poput povjerenja, članstva u strankama ili društvenih mreža) služe kao “kanali” za pristup resursima, kao što te to opisano u radovima ključnih

teoretičara društvenog kapitala poput Bourdieua, Colemanana i Putnama (Baron, Field i Schuller, 2000; Field, 2003; Tomić-Koludrović, 2008).

U ovom istraživanju smo, u prvom koraku, društveni kapital istraživali preko broja osoba na koje se može računati u ostvarenju nekog interesa ili osiguravanja resursa. Prema rezultatima istraživanja, pokazalo se da najveći broj osoba (u prosjeku 2,7) s kojima ispitanik/ica mogu računati u tom smislu pripada mreži rođaka i ljudi iz kraja odakle potječu. Kad je riječ o susjedima, mogu računati na prosječno 1,9 osoba, zatim na prosječno 1,4 prijatelja/ca iz susjedstva, prosječno 1,3 kolega/ica s posla ili poslovnih poznanika izvan mjesta rada, prosječno 1,2 iz mreže kumova/a i prijatelja/ica iz škole, te prosječno na 1 osobu iz mreže poznatih ljudi iz vlastite vjerske zajednice.

U našem je istraživanju broj osoba na koje se može računati izvan navedenih mreža zanemariv. Pritom, kao što je vidljivo iz Tablice 29, muškarci mogu računati na znatno veći broj osoba nego žene, posebno kada je riječ o prijateljima iz djetinjstva i prijateljima iz škole, te kolegama s posla ili poslovnim poznanicima izvan mjesta rada. Žene, pak, neznatno više od muškaraca mogu računati na ljude koje poznaju iz vlastite vjerske zajednice, te na ljude iz kraja odakle potječu. Na rođake/inje mogu računati najviše osobe u dobnim kategorijama od 18 do 44 godine života, osobe koje žive u mjestima od 2.000 do 10.000 stanovnika/ica, a regionalno u Slavoniji te Hrvatskom primorju i Istri. Kada je riječ o regionalnoj podjeli, najmanje se na rođake/inje može računati u Zagrebu, Sjevernoj Hrvatskoj i Dalmaciji.

Kad je, pak riječ o oslanjanju na ljude iz kraja iz kojeg se potječe, ono je nazastupljenije u Slavoniji te Hrvatskom primorju i Istri. Računanje na susjede najzastupljenije je također u Hrvatskom primorju i Istri, u Slavoniji, kao i Banovini, Kordunu i Lici, te u mjestima od 2.000 i manje stanovnika/ca. Na prijatelje/ice iz djetinjstva i prijatelje/ice iz škole najviše mogu računati najmlađi/e ispitanici/e, odnosno osobe između 18 i 24 godine, a onda one između 25 i 44 godine. Na kolege/ice s posla ili poslovne poznanike/ce izvan mjesta rada najviše mogu računati ispitanici/e između 25 i 44 godine te iz Hrvatskog primorja i Istre.

Tablica 28: Broj ljudi na koje se može računati

		Rođaka		Kumova		Ljudi iz Vašega kraja		Susjeda		Prijatelja iz djetinjstva		Prijatelja iz škole		Kolega s posla ili poslovnih poznanika izvan vašeg poduzeća / ustanove		Simpatizera političke stranke koju i vi simpatizirate		Ljudi koje poznate iz svoje vjerske zajednice		Drugih ljudi	
		Prosjeck	Medijan	Prosjeck	Medijan	Prosjeck	Medijan	Prosjeck	Medijan	Prosjeck	Medijan	Prosjeck	Medijan	Prosjeck	Medijan	Prosjeck	Medijan	Prosjeck	Medijan	Prosjeck	Medijan
Uzorak		2,7	2,0	1,2	1,0	2,7	1,0	1,9	1,0	1,4	1,0	1,2	,0	1,3	,0	,3	,0	1,0	,0	,3	,0
Spol	Muški	2,7	2,0	1,2	1,0	2,6	1,7	1,9	1,0	1,6	1,0	1,3	,0	1,6	,0	,3	,0	,9	,0	,3	,0
	Ženski	2,7	2,0	1,2	1,0	2,7	1,0	1,9	1,0	1,2	,0	1,0	,0	1,1	,0	,2	,0	1,1	,0	,3	,0
Dob	18-24	3,2	2,4	1,2	1,0	3,1	2,0	1,7	2,0	2,3	2,0	2,2	2,0	1,0	,0	,4	,0	,6	,0	,4	,0
	25-44	3,2	2,0	1,6	1,0	2,9	2,0	1,9	1,0	2,0	2,0	1,8	1,0	2,1	1,0	,2	,0	,8	,0	,3	,0
	45-59	2,5	2,0	1,4	1,0	3,0	2,0	2,0	2,0	1,2	,0	,9	,0	1,5	,0	,3	,0	1,5	,0	,4	,0
	60+	2,2	2,0	,7	,0	2,1	1,0	1,9	1,0	,7	,0	,4	,0	,7	,0	,3	,0	,9	,0	,1	,0
	NZ / BO	2,3	2,0	1,3	1,4	,8	,0	1,2	,0	,9	,4	,8	,0	,5	,0	,1	,0	,9	,0	,4	,0
Obraz	Osnovno	2,3	2,0	1,0	,0	2,6	1,0	1,9	1,0	,9	,0	,8	,0	,5	,0	,2	,0	,9	,0	,3	,0
	Srednje	2,8	2,0	1,2	1,0	2,8	2,0	2,0	2,0	1,6	1,0	1,2	,0	1,6	,0	,3	,0	1,0	,0	,3	,0
	Više i visoko	2,9	2,0	1,3	1,0	2,4	1,0	1,6	1,0	1,5	1,0	1,6	,0	1,9	1,0	,3	,0	1,3	,0	,3	,0
Veličina naselja	2.000 i manje	2,7	2,0	1,4	1,0	3,1	2,0	2,2	2,0	1,5	,0	1,2	,0	1,3	,0	,4	,0	1,2	,0	,3	,0
	2.000 do 10.000	3,0	2,0	1,3	1,0	3,1	2,0	2,4	1,0	1,5	,0	1,2	,0	1,2	,0	,2	,0	1,5	,0	,2	,0
	10.000 do 80.000	2,6	2,0	1,0	1,0	2,0	1,0	1,7	1,0	1,1	,0	1,1	,0	1,3	,0	,2	,0	,9	,0	,2	,0
	Više od 80.000	2,5	2,0	1,0	,0	2,2	,0	1,4	1,0	1,5	1,0	1,1	,0	1,6	,0	,2	,0	,5	,0	,4	,0
Regija	Zagreb	2,4	2,0	1,0	1,0	2,1	,0	1,5	1,0	1,5	1,0	1,1	,0	1,4	,0	,3	,0	,7	,0	,2	,0
	Sjeverna Hrvatska	2,4	2,0	1,2	1,0	2,1	,0	2,0	1,0	1,1	,0	1,0	,0	1,3	,0	,2	,0	1,3	,0	,5	,0
	Slavonija	3,4	2,0	1,5	1,0	3,9	2,0	2,4	2,0	1,5	,0	1,1	,0	1,3	,0	,2	,0	1,0	,0	,3	,0
	Banovina, Kordun, Lika	2,7	2,0	1,4	1,0	2,5	2,0	2,4	2,0	1,2	1,0	1,1	,0	1,3	,0	,3	,0	1,5	,0	,0	,0
	Hrvatsko primorje i Istra	3,0	2,9	1,0	,0	3,6	2,0	2,5	2,0	1,8	1,0	1,6	,0	2,0	1,0	,5	,0	1,7	,0	,4	,0
	Dalmacija	2,5	2,0	1,1	1,0	2,4	2,0	1,5	1,0	1,3	1,0	1,1	,0	,9	,0	,2	,0	,5	,0	,2	,0

U sljedećem koraku istraživali smo povjerenje, koje prema Fukuyami (1995) predstavlja ključni indikator društvenog kapitala. Ideja na kojoj se temelji ovakva postavka jest da će zajednica mnogo bolje funkcionirati ako među ljudima postoji povjerenje, odnosno ako su ljudi međusobno bolje povezani. U kontekstu roda i razvoja, važno je svakako uzeti u obzir Fukuyaminu (1995) tezu da ekonomski prosperitet nije moguće ostvariti bez povjerenja, odnosno onoga što on naziva „spontanom društvenošću“. U tom smo smislu u našem istraživanju spontanu društvenost mjerili razinom tzv. generaliziranog povjerenja, odnosno razinom povjerenja u društvu koje obuhvaća osobe koje nam nisu od ranije poznate. Standardno pitanje iz Inglehartova Svjetskog istraživanja vrijednosti (WVS), kojim se

generalizirano povjerenje ispituje kroz odgovor na pitanje o tome može li se većini ljudi vjerovati ili, pak, uvijek treba biti na oprezu, ispitali smo na ljestvici od 0 do 10 i dobili rezultate prikazane u Tablici 30.

Tablica 29: Generalizirano povjerenje

	Uzorak
N	1210
Treba biti vrlo oprezan s ljudima	33%
2	9%
3	12%
4	10%
5	15%
6	7%
7	6%
8	4%
9	1%
Većini ljudi se može vjerovati	3%
Ne zna / Bez odgovora	0%

Kao što je vidljivo iz Tablice 30, na ljestvici od 0 („Treba biti vrlo oprezan s ljudima“) do 10 („Većini ljudi se može vjerovati“), 79% ispitanika/ica smatra da treba biti vrlo oprezan s ljudima, odnosno da se većini ljudi ne može vjerovati, a 21% je ipak bliže tome da se većini ljudi može vjerovati. Gledajući ekstreme, vidljivo je da se na jednom kraju ljestvice (10), samo 3% ispitanika/ica izjasnilo da smatra da se većini ljudi može vjerovati, dok se na drugom kraju ljestvice (0) čak 33% ispitanika/ica odlučilo da s ljudima uvijek treba biti vrlo oprezan. Gledano prema demografiji, vidljivo je da se najviši prosjeci generaliziranog povjerenja bilježe kod više i visoko obrazovanih ispitanika/ica (4,1%), u Hrvatskom primorju i Istri, te u gradovima iznad 80.000 stanovnika/ca, što je prikazano u Tablici 31.

Tablica 30: Generalizirano povjerenje prema demografiji

		Prosjek
Uzorak		3,6
Spol ispitanika/ce	Muški	3,6
	Ženski	3,5
Dob	18-24	3,4
	25-44	3,6
	45-59	3,7
	60+	3,4
	NZ / BO	4,9
	Osnovno	3,3
Obrazovanje	Srednje	3,5
	Više i visoko	4,1
	2.000 i manje	3,4
Veličina naselja	2.000 do 10.000	3,3
	10.000 do 80.000	3,5
	Više od 80.000	4,0
	Zagreb	4,0
Regija	Sjeverna Hrvatska	3,5
	Slavonija	3,3
	Banovina, Kordun, Lika	3,3
	Hrvatsko primorje i Istra	4,2
	Dalmacija	3,0

U kontekstu istraživanja roda i razvoja, pitanje povjerenja važno je utoliko što se smatra da nedostatak povjerenja usporava razvoj. Naime, Fukuyama (2010: 7) smatra da su svi društveni odnosi bez povjerenja opterećeni legalnim ugovorima i procesima koji sprječavaju transakcije, fleksibilnost i u konačnici brz rast. Budući da pokretačku snagu za izgradnju povjerenja Fukuyama vidi u kolektivnoj privrženosti, društveni kapital često se izjednačava i s povjerenjem u institucije, odnosno društvene organizacije, jer one sudjeluju u uspostavi klime povjerenja ili nepovjerenja (Štulhofer, 2003).

Za društveni kapital se može reći da je nusprodukt „religije, tradicije, povijesnog iskustva i drugih tipova kulturnih normi“ (Fukuyama, 2010: 7), zbog čega se može govoriti o društvima „visokog povjerenja“, sa sklonošću prema spontanoj društvenosti (npr. društvo u SAD) i društvima „niskog povjerenja“, u kojima vladaju familističke preferencije (npr. kinesko). Indikativno je da su u Hrvatskoj stope povjerenja u institucije godinama vrlo niske, pogotovo kad je riječ o povjerenju u institucije političkog sustava i sudstva (vidi izvještaje u Pilarovu barometru hrvatskoga društva za 2014., 2015. i 2016.).⁹

⁹ Pilarov barometar hrvatskoga društva (2014., 2015. ili 2016.), Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, dostupno na <http://barometar.pilar.hr>

Prema rezultatima ovog istraživanja, prikazanim u Tablici 32, potpuno povjerenje u državne institucije na ljestvici od 0 („nimalo povjerenja“) do 10 („potpuno povjerenje“) ima tek 1% ispitanika/ica. Pritom „nimalo povjerenja“ u državne institucije ima 27% ispitanika/ica, a nimalo i slabo povjerenje pokazuje ukupno 84% ispitanika/ica. S druge strane ljestvice, vidljivo je također da rastom stupnja povjerenja opadaju postoci onih koji/e daju takve odgovore, pa tako od 6% onih koji/e imaju povjerenje na mjestu ljestvice pod brojem 6, na sljedećim višim mjestima postoci opadaju na 5%, 3%, te na koncu po 1% na mjestima 9 i 10.

Tablica 31: Povjerenje u državne institucije

	Uzorak
N	1210
Nimalo povjerenja	27%
2	12%
3	14%
4	11%
5	20%
6	6%
7	5%
8	3%
9	1%
Potpuno povjerenje	1%
Ne zna / Bez odgovora	0%

Društveni kapital kako ga definira Bourdieu (1979; 1986), može se, pak, lako povezati s političkim, jer ga ovaj teoretičar definira kao „skup aktualnih i potencijalnih resursa kojima raspolažu individue i grupe zahvaljujući trajnoj mreži manje ili više institucionaliziranih odnosa uzajamnog priznanja“ (Bourdieu, 1986: 252). U jednom je kasnijem radu, štoviše, Bourdieu (1998) počeo i eksplicite govoriti o „političkom kapitalu“, opisujući socijalistička društva „sovjetske varijante“. Ovakva se postavka, očito, lako uklapa u širi kontekst Bourdieuove teorije, po kojoj ključnu ulogu u dinamici društvenu kapitala ima materijalna ili simbolička razmjena u kojoj društveni kapital služi kao resurs, te kao takav određuje uzajamna očekivanja i ponašanje aktera. Takav resurs može, primjerice, biti i visok položaj u stranci koja je na vlasti, što ipak ima nešto drukčije konotacije u pluralnim zapadnim i u nekadašnjim monističkim socijalističkim društvima, kao i u njihovim izdancima u postsocijalističkom razdoblju.

Budući da se društvene privilegije u hrvatskom društvu ostvaruju ne samo preko umreženosti, nego i prema pripadnosti političkoj stranci, i to na način kakav je karakterističan za postsocijalistička društva, članstvo u političkoj stranci valja također smatrati važnim indikatorom društvenog kapitala. U tablicama 33 i 34 prikazani su, stoga, relevantni nalazi dobiveni u tom pogledu našim istraživanjem.

Kad je riječ o stranačkom članstvu u kućanstvu, odnosno odgovorima na pitanje o tome jesu li ispitanik/ica ili ukućani/ke članovi/ice političke stranke, pokazalo se da je članstvo – koje na razini uzorka iznosi 10% – u sličnim postocima zastupljeno u svim veličinama naselja i regijama.

Primjetno je da su postoci članstva nešto viši u naseljima s 2.000 i manje (13%), te između 2.000 i 10.000 stanovnika/ca. Regionalno gledano, vidljivo je da je nešto manji postotak članova/ica stranke u Dalmaciji (8%), a veći na Banovini, Kordunu i Lici (12%).

Tablica 32: Stranačko članstvo u kućanstvu - prema demografiji

		N	Da, ja i / ili ukućani/ke smo član/ovi političke stranke	Ne	Ne zna / ne želi odgovoriti
Uzorak		1210	10%	88%	2%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	13%	85%	2%
	2.000 do 10.000	194	10%	88%	3%
	10.000 do 80.000	240	8%	89%	3%
	Više od 80.000	309	8%	90%	2%
Regija	Zagreb	314	10%	87%	3%
	Sjeverna Hrvatska	208	10%	87%	3%
	Slavonija	199	10%	88%	2%
	Banovina, Kordun, Lika	102	12%	88%	
	Hrvatsko primorje i Istra	148	10%	90%	
	Dalmacija	239	8%	88%	4%

Kad je, pak, riječ o demografskoj strukturi članova/ica stranaka, iz Tablice 34 vidljivo je da su u stranačkom članstvu više zastupljeni muškarci (65%) od žena (35%), da postotno najviše članova/ica stranke ima srednjoškolsku naobrazbu (51%), pa zatim višu školu i fakultet (34%). Zaposleni/e u privatnom (24%) i zaposleni/e u javnom sektoru (25%) te umirovljenici/e (24%) čine najveći dio stranačkog članstva, a u njemu su manje zastupljeni nezaposleni (11%), učenici/e i studenti/ce (6%) te kućanice (4%).

Tablica 33: Demografska struktura članova stranke

		N	%
Cijeli uzorak		178	100%
Spol	Muški	116	65%
	Ženski	62	35%
Dob	18-24	15	9%
	25-44	56	32%
	45-59	68	39%
	60+	34	20%
Obrazovanje	Osnovna škola	27	15%
	Srednja škola	90	51%
	Viša škola ili fakultet	60	34%
	Ne zna / bez odgovora	1	1%
Radni status	ZAPOSLENI privatni	43	24%
	ZAPOSLENI javni	45	25%
	ZAPOSLENI samostalno	7	4%
	Nezaposleni	20	11%
	Kućanice	8	4%
	Učenici i studenti	10	6%
	Umirovljenici	43	24%
	Ne zna / bez odgovora	2	1%

4.3.4. Kulturni kapital

Osim ekonomskog i društvenog kapitala (pri čemu je u potonji bila uključena i potkategorija „političkog“ kapitala), istraživanjem je bilo važno obuhvatiti i indikatore kulturnog kapitala. Taj se pak kapital, prema Bourdieu, može steći obrazovanjem ili obiteljskom socijalizacijom i nasljeđivanjem, a iskazuje se kroz različite oblike (Bourdieu, 1979; 1986). Bourdieu razlikuje: (a) institucionalizirani kulturni kapital, koji se mjeri postignutim obrazovnim razinama i akademskim titulama; (b) objektivirani kulturni kapital, koji se mjeri posjedovanjem kulturnih dobara kao što su knjige, slike, umjetnine, ali i posjetima kulturnim institucijama; te na koncu (c) inkorporirani kulturni kapital, koji se stječe primarnom socijalizacijom u obitelji, a mjeri se preko indikatora ukusa, znanja i ponašanja.

Budući da ovo istraživanje nije moglo uključiti sve indikatore kulturnog kapitala koje su koristili Bourdieu i njegovi nastavljači, korišteni su samo neki od indikatora institucionaliziranog, objektiviranog i inkorporiranog kulturnog kapitala, konkretno: završeni obrazovni stupanj, učestalost posjeta kulturnim događanjima te glazbeni ukus. U prvom slučaju, riječ je o institucionaliziranom obliku kulturnog kapitala koji se empirijski najčešće operacionalizira stupnjem osobnog i obiteljskog obrazovanja (Swartz, 1997: 76).

Objektivirani je, pak, kapital istraživao učestalošću posjećivanja različitih kulturnih događaja i mjesta vezanih uz kulturu, shvaćenu ne kao elitnu nego u najširem smislu riječi (u upitnik su

stoga bila uključena i pitanja o posjećivanju proslava svetaca zaštitnika, restorana sa živom glazbom, pa i sportskih događaja). Na koncu, glazbeni ukus korišten je kao indikator inkorporiranog kulturnog kapitala.

Pri razmatranju specifičnosti pojedinih upotrijebljenih indikatora valja, nadalje, napomenuti da je i ekonomski status povezan s obrazovanjem, koje se često pokazuje jednim od ključnih indikatora materijalnog položaja. Naime, više obrazovanje u pravilu je povezano s višim plaćama i prestižnijim radnim mjestima, pa time i višim društvenim statusom.

S obzirom na to da su u središtu interesa ovog istraživanja rodni odnosi i razvoj, prije prikaza obrazovanja ispitanika/ica prema spolu i demografiji dobivenih ovim istraživanjem i prikazanim u Tablici 35, valja napomenuti da je u Hrvatskoj postotak žena s visokim obrazovanjem postupno rastao nakon Drugog svjetskog rata, da bi – prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. – postotak žena sa završenim visokoškolskim obrazovanjem (16,7%) nadmašio postotak muškaraca (16%). To još uvijek ne znači da se viši stupanj obrazovanosti izravno prevodi u bolji materijalni položaj, jer je poznato da žene zaostaju za muškarcima u visini plaće, odnosno često dobivaju manje plaćene poslove s istom razinom kvalifikacija, a također materijalno zaostaju zbog vremenskih ograničenja koje donosi briga o djeci i starijima, za koju su još uvijek u najvećoj mjeri zadužene u kućanstvu. No, unatoč svemu tome, podatak o tome da je među populacijom danas starijom od 60 godina najviše muškaraca sa završenom srednjom školom (46%), a žena sa završenom osnovnom školom (57%), treba čitati u svjetlu spomenutog procesa postupnog porasta broja obrazovanih žena u zemlji, a time i porasta mogućnosti koje im se zbog višeg obrazovnog stupnja otvaraju.

Tablica 34: Obrazovanje ispitanika/ica prema spolu i demografiji

	Spol							
	Muškarci				Žene			
	N	Osnovno	Srednje	Više i visoko	N	Osnovno	Srednje	Više i visoko
Uzorak	574	22%	61%	17%	636	33%	49%	18%
Dob								
18-24	84	13%*	81%	7%	69	25%*	68%	8%
25-44	175	11%	64%	25%	178	5%	60%	36%
45-59	154	21%	61%	18%	159	33%	51%	16%
60+	155	40%	46%	13%	227	57%	35%	8%
NZBO	6		100%		4		47%	53%
Veličina naselja								
2.000 i manje	238	36%	55%	10%	230	46%	44%	11%
2.000 do 10.000	96	20%	63%	16%	98	35%	52%	14%

10.000 do 80.000	105	11%	65%	24%	135	31%	52%	17%
Više od 80.000	135	7%	68%	25%	174	16%	53%	32%
Regija								
Zagreb	149	12%	71%	17%	166	20%	54%	26%
Sjeverna Hrvatska	93	34%	53%	13%	115	47%	42%	11%
Slavonija	96	34%	55%	12%	103	44%	49%	7%
Banovina, Kordun, Lika	46	27%	59%	14%	56	62%	29%	9%
Hrvatsko primorje i Istra	75	15%	55%	29%	74	15%	50%	35%
Dalmacija	116	17%	65%	19%	122	24%	59%	17%

* Podatak valja promatrati u svjetlu činjenice da u najmlađoj dobnoj skupini neki ispitanici/e još pohađaju srednju školu.

Iz podataka prikazanih u Tablici 35 vidljivo je da najveći postotak i žena i muškaraca s višom i visokom školom živi u gradovima od 80.000 stanovnika i više, a regionalno u Hrvatskom primorju i Istri. Pritom valja napomenuti da u toj regiji živi i najveći postotak visokobrazovanih žena i najveći postotak visokobrazovnih muškaraca. Prema postotku obrazovanosti žena, Hrvatsko primorje i Istru slijedi Zagreb, a prema postotku obrazovanosti muškaraca Dalmacija. Kad je riječ o obrazovanosti žena, uz podatak da danas u uzorku ima više žena od muškaraca s višim i visokim obrazovanjem valja, međutim, primijetiti i to da je među najmlađim ispitanicima/ama (od 18-24 godine) viši postotak žena (25%) nego muškaraca (13%) sa završenom osnovnom školom.¹⁰ U istoj dobnoj kategoriji također je viši postotak muškaraca (81%) od žena (68%) sa završenom srednjom školom, dok su postoci ispitanika (7%) i ispitanica (8%) sa završenom višom i visokom školom podjednaki.

Premda je proučavanje kulturnog kapitala, prema Bourdieu (1979), povezano s razinom obrazovanosti i klasnim položajem, većina istraživanja kulturnog kapitala zadržava se na indikatorima kulturne potrošnje. U našem smo istraživanju u tu svrhu koristili pitanja o mjestima ili događajima povezanim s kulturom koje su ispitanici/e (a također i njihovi/e ukućani/ke) najčešće posjećivali (a također i drugo najčešće posjećivali) u posljednjih godinu dana.

¹⁰ Kao što je naznačeno u napomeni uz Tablicu 35, u kojoj su prikazani rezultati o obrazovanju prema spolu i demografiji, rezultatima u najmlađoj dobnoj skupini treba prilaziti sa stanovitom rezervom, jer u njoj neki ispitanici/e još pohađaju srednju školu.

Prema rezultatima odgovora na pitanje o tome koja su mjesta ili događaje najčešće posjećivali u tom vremenskom okviru, prikazanim u Tablici 36, čak 31,1% ispitanika/ica je odgovorilo da nisu posjetili/e niti jedno od ponuđenih mjesta ili događaja, a najviše (19%) od onih koji su posjetili neki kulturni događaj bilo je na proslavi sveca zaštitnika, odnosno proštenju ili fešti organiziranoj tim povodom. Posjet kinu je (s 15,2%) na drugom mjestu od posjećenih mjesta ili događaja. Isto tako, valja primijetiti da su žene češće od muškaraca bile u kinu, kazalištu, na koncertu domaće glazbe te na koncertu klasične glazbe. Muškarci su, pak, u većem postotku posjećivali sportske događaje.

Tablica 35: Mjesta ili događaji koje su ispitanici/e najčešće posjećivali u posljednjih godinu dana

		N	Bili u kinu	Bili u kazalištu	Bili na sportskom događaju	Posjetili muzeje ili galerije	Bili na koncertu domaće glazbe	Bili na koncertu klasič. glazbe	Bili u restoranu s glazbom uživo	Bili na proslavi sveca zaštitnika	Niti jedno od ovih mjesta
Uzorak		1210	15%	5%	11%	2%	10%	1%	6%	19%	31%
Spol ispitanika/ce	Muški	574	14%	3%	18%	2%	9%	1%	6%	19%	28%
	Ženski	636	16%	7%	4%	2%	11%	2%	6%	19%	34%
Dob	18-24	152	36%	5%	18%	2%	21%		6%	4%	8%
	25-44	353	26%	4%	11%	2%	13%	1%	6%	20%	16%
	45-59	313	10%	6%	12%	1%	10%	2%	9%	21%	29%
	60+	382	1%	5%	6%	2%	2%	1%	4%	22%	56%
	NZ / BO	9	17%	10%	16%	16%	10%		10%		20%
Obrazovanje	Osnovno	332	3%	0%	8%		5%		4%	23%	57%
	Srednje	665	18%	5%	12%	2%	12%	1%	7%	20%	24%
	Više i visoko	213	27%	11%	12%	3%	13%	5%	8%	10%	11%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	8%	2%	10%	1%	10%	0%	6%	29%	34%
	2.000 do 10.000	194	13%	4%	11%	4%	12%	2%	6%	13%	35%
	10.000 do 80.000	240	20%	5%	12%	2%	8%	2%	7%	17%	26%
	Više od 80.000	309	24%	9%	10%	2%	10%	2%	6%	8%	28%
Regija	Zagreb	314	20%	8%	15%	2%	10%	3%	7%	7%	29%
	Sjeverna Hrvatska	208	10%	3%	8%	0%	12%	2%	6%	27%	31%
	Slavonija	199	8%	3%	7%	1%	9%	0%	4%	31%	36%
	Banovina, Kordun, Lika	102	9%	4%	4%	2%	5%	1%	14%	23%	39%
	Hrvatsko primorje i Istra	148	19%	6%	16%	5%	9%	1%	6%	17%	22%
	Dalmacija	239	21%	5%	9%	1%	13%		5%	15%	32%

Kad se pribroje odgovori na pitanja o prvom i drugom najčešće posjećivanom mjestu ili događaju, o čemu su rezultati prikazani u Tablici 37, pokazuje se da su najmanje aktivne osobe starije od 60 godina, osobe sa završenom osnovnom školom te ispitanici/e iz Slavonije. Kino više posjećuju žene, te mlađi ispitanici s višim i visokim obrazovanjem, u gradovima s više od 80.000 stanovnika. Slično je i s kazalištem, koje se ukupno posjećuje u znatno manjem postotku nego kino, ali ga češće posjećuju žene te najmlađi ispitanici/e sa završenim višim i visokim obrazovanjem, u gradovima s više od 80.000 stanovnika.

Zanimljivo je, međutim, da za razliku od kazališta najmlađi ispitanici/e uopće nisu bili na koncertu klasične glazbe u posljednoj godini, kao što ga nisu posjetili ni ispitanici/e sa završenom osnovnom školom. Koncerte klasične glazbe u najvećem postotku posjećuju ispitanici/e sa završenom višom i visokom školom.

Sportske događaje najčešće su posjećivali mlađi muškarci u Zagrebu, muzeje ispitanici/e sa završenim višim i visokim obrazovanjem, koji žive u naseljima od 2.000 do 10.000 stanovnika. Na koncerte domaće glazbe najčešće idu mlađi ispitanici/e i to češće najmlađi (od 18-24 godine), a malo rjeđe oni/one od 25-44 godine. Restorane s glazbom uživo posjećuju najčešće ispitanici/e od 18-44 godine života, ispitanici/e s višim i visokim obrazovanjem te ispitanici/e koje žive na Banovini, Kordunu i Lici. Na proslavama svetaca zaštitnika i zabavama koje se organiziraju tim povodom najčešće su – kao što je već spomenuto – bile osobe starije od 60 godina, oni/one koji/e žive u mjestima od 2.000 stanovnika i manje te stanovnici/e koji/e žive u Slavoniji.

Da žene češće posjećuju kina i kazalište također se vidi iz Tablice 37, u kojoj je prikazan zbroj odgovora prvog i drugog mjesta i događaja koje su ispitanici posjetili tijekom godine dana.

Tablica 36: Zbroj odgovora prvog i drugog mjesta ili događaja koje su ispitanici/e posjećivali/e u posljednjih godinu dana

		N	Bili u kinu	Bili u kazalištu	Bili na sportskom događaju	Posjetili muzeje ili galerije	Bili na koncertu domaće glazbe	Bili na koncertu klasične glazbe	Bili u restoranu s glazbom uživo	Bili na proslavi sveca zaštitnika	Niti jedno od ovih mjesta
Uzorak		1210	24%	10%	17%	4%	20%	3%	14%	29%	49%
Spol ispitanika/ce	Muški	574	22%	8%	26%	3%	20%	1%	15%	30%	47%
	Ženski	636	25%	12%	8%	5%	21%	3%	14%	27%	50%
Dob	18-24	152	59%	10%	31%	5%	41%		12%	18%	16%
	25-44	353	40%	13%	21%	5%	25%	2%	18%	31%	29%
	45-59	313	14%	11%	16%	4%	21%	4%	18%	31%	51%
	60+	382	3%	7%	8%	2%	7%	3%	8%	29%	78%
	NZ / BO	9	24%	20%	25%	16%	17%		10%	18%	49%
Obrazovanje	Osnovno	332	6%	1%	8%	0%	10%		10%	30%	77%
	Srednje	665	27%	11%	20%	4%	24%	1%	15%	31%	43%
	Više i visoko	213	41%	23%	20%	10%	24%	10%	18%	20%	22%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	14%	4%	14%	1%	18%	1%	15%	41%	56%
	2.000 do 10.000	194	20%	6%	18%	7%	26%	2%	13%	25%	47%
	10.000 do 80.000	240	29%	13%	17%	5%	21%	3%	15%	25%	45%
	Više od 80.000	309	36%	20%	20%	6%	18%	4%	12%	15%	41%
Regija	Zagreb	314	34%	18%	23%	5%	19%	4%	12%	14%	43%
	Sjeverna Hrvatska	208	15%	6%	12%	1%	20%	3%	16%	39%	57%
	Slavonija	199	11%	4%	13%	3%	20%	1%	12%	42%	56%
	Banovina, Kordun, Lika	102	17%	11%	6%	4%	13%	1%	26%	30%	53%
	Hrvatsko primorje i Istra	148	28%	12%	26%	9%	22%	5%	16%	26%	34%
	Dalmacija	239	29%	8%	14%	4%	24%	0%	10%	29%	49%

Kad je riječ o drugim članovima/icama kućanstva ispitanika/ica, iz Tablice 38 vidljivo je da su oni/e tijekom protekle godine bili/e aktivniji/e u posjećivanju različitih kulturnih institucija ili događaja, s obzirom na to da njih 26% nije bilo niti na jednom ponuđenom mjestu ili događaju u odnosu na 31% ispitanika/ica koji/e to sami nisu učinili tijekom protekle godine. I ukućani/ke, kao i ispitanici/e, u najvećem su postotku (26% prema 19% samih ispitanika/ica) bili/e na proslavi sveca zaštitnika, odnosno proštenju ili proslavi organiziranoj tim povodom. Posjet kinu (s 18% u odnosu na 15,2% samih ispitanika/ica) i ukućanima/kama je na drugom mjestu, kao što im je i odlazak na koncert domaće glazbe na trećem mjestu (s obzirom na to da je 12% ukućana/ki posjetilo takav koncert tijekom protekle godine).

Neznatan postotak posjeta elitnim kulturnim ustanovama ili događajima (kazališta, muzeji i galerije, koncerti klasične glazbe) odlikuje i ispitanike/ice i njihove ukućane/ke. Ti su posjeti također najviše povezani sa stupnjem obrazovanja. Događaje ili institucije elitne kulture u najvećem postotku posjećuju i ispitanici/e i njihovi/e ukućani/ke s višom i visokom stručnom spremom.

Tablica 37: Mjesta ili događaji koje su najčešće posjećivali članovi/ce ispitanih kućanstava u posljednjih godinu dana

		N	Bili u kinu	Bili u kazalištu	Bili na sportskom događaju	Posjetili muzeje ili galerije	Bili na koncertu domaće glazbe	Bili na koncertu klasične glazbe	Bili u restoranu s glazbom uživo	Bili na proslavi sveca zaštitnika	Niti jedno od ovih mjesta
Uzorak		926	18%	4%	8%	1%	12%	1%	5%	26%	26%
Spol	Muški	459	19%	3%		1%	10%	1%	6%	27%	26%
	Ženski	467	17%	5%	9%	1%	13%	1%	5%	25%	25%
Dob	18-24	149	18%	5%	9%	3%	17%		5%	23%	20%
	25-44	294	25%	3%	8%	2%	9%	1%	6%	26%	21%
	45-59	252	17%	4%	9%	0%	16%	0%	6%	21%	26%
	60+	222	9%	4%	5%	1%	6%	1%	4%	34%	35%
	NZ / BO	8	16%		22%		12%		12%	8%	30%
Obrazovanje	Osnovno	209	8%	2%	4%		9%		4%	37%	37%
	Srednje	550	18%	3%	9%	1%	13%	1%	6%	24%	25%
	Više i visoko	167	30%	8%	9%	3%	11%	2%	4%	18%	15%
Veličina naselja	2.000 i manje	370	10%	2%	7%	0%	9%	1%	6%	38%	28%
	2.000 do 10.000	159	17%	4%	7%	2%	15%		5%	24%	26%
	10.000 do 80.000	187	22%	4%	8%	2%	17%	1%	5%	22%	20%
	Više od 80.000	209	29%	6%	11%	2%	8%	2%	6%	10%	26%
Regija	Zagreb	227	26%	5%	11%	1%	8%	1%	7%	10%	30%
	Sjeverna Hrvatska	169	10%	3%	9%	1%	16%	1%	7%	31%	23%
	Slavonija	154	8%	2%	6%	0%	5%	1%	4%	44%	30%
	Banovina, Kordun, Lika	69	16%	5%	2%	4%	4%		6%	36%	28%
	Hrvatsko primorje i Istra	118	19%	5%	12%	3%	12%	2%	5%	25%	17%
	Dalmacija	189	22%	3%	4%	1%	19%		3%	23%	24%

Kulturni kapital mjerili smo u istraživanju i indikatorima ukusa u glazbi, jer – prema Bourdieu (1979) – on najbolje indicira inkorporirani kulturni kapital. Prema rezultatima našeg istraživanja, prikazanim u Tablici 39, najveći postotak ispitanika/ica kao prvu i drugu najdražu glazbu navode domaću zabavnu glazbu i regionalnu narodnu glazbu, u koju spadaju dalmatinske klape i slavonski bećarac. Za razliku od toga, može se primijetiti opći nedostatak interesa za klasičnu glazbu i operu, techno, jazz, DJ i clubbing glazbu, hard rock i heavy metal te hip-hop.

Tablica 38: Najdraža glazba ispitanika/ica

	%
N	1210
Domaća zabavna glazba	24,9
Regionalna narodna glazba (klape, bećarac, i slično)	21,4
Turbo folk, narodnjaci	12,0
Domaća rock glazba	8,9
Strana rock glazba	8,3
Domaća pop glazba	4,8
Šlageri / starija zabavna glazba	4,4
Strana pop glazba (Rihanna, Beyonce, Robbie Williams)	4,3
Klasična glazba i opera	2,1
Techno	1,6
Jazz	1,0
DJ / clubbing (David Guetta, Carl Cox, ...)	,7
Hard rock i heavy metal	,6
Hip-hop	,5
Neka druga glazba	,9
Ne sluša glazbu	2,9
Ne zna	,5
Ne želi odgovoriti	,1

Slična je situacija i kada se razmotre rezultati odgovora na pitanje o prvoj i drugoj najdražoj glazbi, prikazani u Tablici 40. Primjetno je da se u ovom slučaju postoci povećavaju i u kategorijama koje su kao najdraža glazba zastupljene u vrlo malim postocima, što se može tumačiti kao logična posljedica mogućnosti pribrajanja vrsta glazbe kod ispitanika/ica koji/e slušaju u široj populaciji vrlo slabo zastupljene preferencije (npr. klasična glazba i opera s jazzom).

Tablica 39: Prva i druga najdraža glazba ispitanika/ica

	%
N	1210
Domaća zabavna glazba	46,8
Regionalna narodna glazba (klape, bećarac, i slično)	34,9
Domaća rock glazba	20,7
Strana rock glazba	17,7
Turbo folk, narodnjaci	17,2
Šlageri / starija zabavna glazba	12,6
Domaća pop glazba	12,1
Strana pop glazba (Rihanna, Beyonce, Robbie Williams)	10,8
Klasična glazba i opera	4,9
Techno	4,2
Jazz	2,0
Hip-hop	1,7
Hard rock i heavy metal	1,6
DJ / clubbing (David Guetta, Carl Cox, ...)	1,6
Neka druga glazba	2,1
Ne sluša glazbu	2,9
Ne zna	2,3
Ne želi odgovoriti	,4

Rezultati našeg istraživanja prikazani u Tablici 41, koji se odnose na prvu i drugu najdražu glazbu ispitanika/ica prema demografiji, potvrđuju tezu da je razina obrazovanja dobar indikator glazbenog ukusa (Chang i Goldthorpe, 2005). Iz njih je vidljivo da ispitanici/e sa završenim višim i visokim obrazovanjem u najvećem postoku preferiraju klasičnu glazbu, jazz, pa čak i stranu rock glazbu, za koju je potrebna viša razina informacijskih stimulansa u kulturnoj potrošnji. Klasična glazba i opera javljaju se iznad prosjeka od 5% kad je riječ o ispitanicima/ama s višim i visokim obrazovanjem (10%), u gradovima iznad 80.000 stanovnika/ca (9%), kod ispitanika/ica iznad 60 godina života (7%), u Hrvatskom primorju i u Istri (7%) te Dalmaciji (7). Jazz se iznad prosjeka (koji je 2% za prvi i drugi izbor najdraže glazbe) javlja kod ispitanika/ica višeg i visokog obrazovanja (6%), u gradovima s više od 80.000 stanovnika (4%) i u gradu Zagrebu (4%).

Tablica 40: Prva i druga najdraža glazba ispitanika/ica prema demografiji

		N	Regionalna narodna	Turbo folk, narodnjaci	Šlager/istarija zabavna	Domaća zabavna	Klasična glazba /opera	Jazz	Domaća rock glazba	Strana rock glazba	Strana pop glazba	Domaća pop glazbu	Techno	Hip-hop	Hard rock i heavy	DJ / clubbing	Neka druga glazba	Ne sluša glazbu	Ne zna	Ne želi odgovoriti
Uzorak		1210	35%	17%	13%	47%	5%	2%	21%	18%	11%	12%	4%	2%	2%	2%	2%	3%	2%	0 %
Spol	Muški	574	34%	19%	11%	43%	4%	2%	25%	21%	9%	10%	5%	2%	2%	3%	2%	2%	3%	1 %
	Ženski	636	36%	15%	14%	51%	5%	2%	17%	15%	13%	14%	3%	2%	1%	1%	2%	4%	2%	0 %
Dob	18-24	152	14%	27%	1%	38%	2%	1%	24%	27%	24%	11%	11%	5%	5%	6%	2%	1%		0 %
	25-44	353	20%	15%	6%	41%	3%	3%	32%	29%	18%	15%	7%	3%	3%	2%	0%		2%	1 %
	45-59	313	41%	15%	13%	53%	5%	2%	23%	17%	6%	14%	1%		0%	1%	2%	2%	2%	0 %
	60+	382	52%	17%	23%	52%	7%	1%	7%	4%	2%	9%	1%	1%	0%	0%	4%	7%	4%	0 %
	NZ / BO	9	34%	8%	7%	40%	7%		17%	38%	42%								7%	
Obrazovanje	Osnovno	332	53%	31%	14%	49%	0%		7%	4%	3%	9%	3%	1%	1%	1%	3%	8%	3%	
	Srednje	665	31%	14%	13%	50%	5%	2%	24%	20%	12%	13%	5%	2%	1%	2%	1%	1%	2%	1 %
	Više i visoko	213	20%	7%	10%	34%	10%	6%	31%	31%	19%	13%	4%	1%	3%	2%	4%	1%	3%	
	2.000 i manje	467	41%	26%	10%	49%	3%	1%	15%	11%	9%	13%	3%	1%	1%	2%	1%	5%	3%	1 %
	2.000 do 10.000	194	39%	11%	16%	56%	4%	1%	22%	18%	10%	11%	4%	0%	1%	1%	1%	1%	0%	1 %
	10.000 do 80.000	240	33%	12%	14%	41%	4%	2%	26%	21%	13%	14%	4%	2%	1%	1%	3%	3%	1%	
Regija	Više od 80.000	309	25%	12%	14%	43%	9%	4%	24%	25%	12%	10%	5%	3%	4%	2%	4%	1%	2%	
	Zagreb	314	28%	13%	17%	48%	5%	4%	25%	20%	11%	12%	4%	4%	2%	1%	1%	1%	2%	0 %
	Sjeverna Hrvatska	208	38%	24%	6%	57%	3%	0%	17%	15%	10%	13%	4%	1%		0%	1%	4%	1%	
	Slavonija	199	56%	18%	10%	51%	3%	1%	11%	12%	8%	9%	5%	1%	2%	3%	2%	1%	3%	2 %
	Banovina, Kordun, Lika	102	38%	39%	7%	43%	3%	1%	23%	16%	8%	11%	1%		2%	1%	3%	2%	1%	
	Hrvatsko primorje i Istra	148	24%	8%	18%	30%	7%	3%	30%	29%	14%	11%	7%	1%	2%	5%	4%	2%	2%	
Dalmacija		239	30%	12%	14%	45%	6%	1%	19%	16%	12%	15%	4%	1%	2%	0%	3%	8%	4%	

Budući da je glazbeni ukus dokument „najpodijeljenijeg, najprijeponijeg kulturnog polja“ (Bennett i dr., 2009: 75), u istraživanje smo, oslanjajući se na postavku (Savage i Gayo-Cal, 2009: 9) da je za bolje razumijevanje glazbenih ukusa potrebno uzeti u obzir i analizu glazbe koja je ispitanicima/ama odbojna, uključili i pitanje „Koja vam je glazba najviše odbojna (ide vam 'na živce', uopće ju ne volite)?“.

Tablica 41: Najodbojnija glazba ispitanika/ica

	%
N	1210
Turbo folk, narodnjaci	34,0
Techno	10,5
Hard rock i heavy metal	9,5
Klasična glazba i opera	8,2
Hip-hop	6,7
Jazz	6,3
Regionalna narodna glazba (klape, bećarac, i slično)	2,7
Strana rock glazba	2,7
Šlageri / starija zabavna glazba	2,4
Strana pop glazba (Rihanna, Beyonce, Robbie Williams)	2,2
Domaća rock glazba	2,1
Domaća pop glazbu	1,9
Domaća zabavna glazba	1,6
DJ / clubbing (David Guetta, Carl Cox, ...)	1,6
Neka druga glazba	,5
Ne sluša glazbu	2,0
Ne zna	4,9
Ne želi odgovoriti	,4

Kao što je vidljivo iz Tablice 42, koja prikazuje postotke odgovora na pitanje o najodbojnijoj glazbi, čak 34% ispitanika/ica odgovorilo je da su im najodbojniji turbo folk glazba i narodnjaci, zatim slijede techno (10,5%), hard rock i heavy metal (9,5%), te klasična glazba i opera (8,2%).

U Tablici 43 prikazana je, pak, ispitanicima/ama najodbojnija glazba (samo žanrovi s više od 5% odbojnosti) prema demografiji. Tu se vidi da je turbo folk je najodbojniji više i visoko obrazovanim ispitanicima/ama (52%), ispitanicima/ama koji/e žive u Hrvatskom primorju i Istri (48%) te onima koji/e žive u naseljima od 2.000-10.000 stanovnika/ca (46%). Techno je, pak, najodbojniji ispitanicima/ama iz Banovine, Korduna i Like (21%), a hard rock i heavy metal mladima između 18 i 24 godine (15%) te onima iz Zagreba (12%). Klasičnu glazbu i operu kao najodbojniju navode ispitanici/e s osnovnom školom (13%), u mjestima s manje od 2.000 stanovnika/ca, a regionalno u Sjevernoj Hrvatskoj (14%) te na Banovini, Lici i Kordunu (13%).

Tablica 42: Najodbojnija glazba ispitanika/ica (samo žanrovi s više od 5% odbojnosti) prema demografiji

		N	Turbo folk, narodnjaci	Klasična glazba i opera	Jazz	Techno	Hip-hop	Hard rock i heavy metal	Ne sluša glazbu	Ne zna	Ne želi odgovoriti
Uzorak		1210	34%	8%	6%	11%	7%	10%	2%	5%	0%
Spol	Muški	574	35%	8%	5%	10%	6%	9%	2%	4%	0%
	Ženski	636	33%	8%	7%	11%	7%	10%	2%	6%	0%
Dob	18-24	152	32%	10%	10%	7%	3%	15%		3%	0%
	25-44	353	41%	8%	8%	8%	4%	10%		4%	1%
	45-59	313	35%	10%	5%	10%	9%	7%	2%	3%	0%
	60+	382	27%	7%	4%	15%	9%	9%	5%	8%	
	NZ / BO	9	48%	8%		7%	27%				
Obraz	Osnovno	332	20%	13%	6%	11%	10%	5%	6%	8%	
	Srednje	665	35%	8%	7%	11%	5%	12%	1%	4%	0%
	Više i visoko	213	52%	3%	5%	7%	6%	7%	1%	3%	1%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	24%	13%	8%	9%	6%	11%	5%	6%	1%
	2.000 do 10.000	194	46%	4%	6%	11%	6%	7%	1%	6%	
	10.000 do 80.000	240	38%	7%	3%	13%	8%	9%		4%	0%
	Više od 80.000	309	39%	5%	6%	10%	7%	10%		2%	
Regija	Zagreb	314	38%	5%	7%	9%	10%	12%	0%	2%	1%
	Sjeverna Hrvatska	208	26%	14%	6%	9%	5%	9%	2%	7%	1%
	Slavonija	199	34%	8%	6%	13%	8%	7%	1%	5%	
	Banovina, Kordun, Lika	102	22%	13%	9%	21%	4%	10%	1%	4%	
	Hrvatsko primorje i Istra	148	48%	9%	5%	9%	8%	8%	2%	5%	
	Dalmacija	239	32%	4%	5%	9%	2%	9%	6%	7%	0%

Za mjerenje kulturnog kapitala u istraživanju smo dodatno koristili i indikatore intenziteta korištenja Interneta, jer su oni uobičajeni u istraživanjima digitalne nejednakosti.

Tablica 43: Korištenje interneta

	%
N	1210
Svakodnevno	56,7
Nekoliko puta tjedno	7,5
Jednom tjedno	1,9
1 do 3 puta mjesečno	1,1
Rjeđe od jednom mjesečno	1,6
Ne koristim Internet	31,0
Ne zna / ne želi odgovoriti	,2

Rezultati prikazani u Tablici 44 pokazuju da 55,6% ispitanika/ica Internet koristi svakodnevno, a da ga 31% uopće ne koristi. No, podaci prikazani u Tablici 45, gdje se vidi korištenje Interneta prema demografiji, pokazuje da ga svakodnevno više koriste muškarci (61%), nego žene (53%), kao i to da je veći postotak žena (35%) nego muškaraca (27%) koji uopće ne koriste Internet. Ispitanici/e od 18-24 godine koriste Internet svakodnevno u čak 98% slučajeva, a oni od 22-44 godine u 85% slučajeva. Svakodnevno Internet u višem postotku koriste više i visoko obrazovani ispitanici/e (82%) te oni/e u mjestima s 80.000 stanovnika i više (68%). Kad je riječ o regijama, svakodnevno se Internet koristi najviše u Hrvatskom primorju i Istri (67%), Dalmaciji (65%) te Zagrebu (64%). Internet u najvišem postotku ne koriste osobe iznad 60 godina (70%) te osobe s osnovnim obrazovanjem (69%).

Tablica 44: Korištenje interneta prema demografiji

		N	Svakodnevno	Nekoliko puta tjedno	Jednom tjedno	1 do 3 puta mjesečno	Rjeđe od jednom mjesečno	Ne koristim internet	Ne zna / ne želi odgovoriti
Uzorak		1210	57%	8%	2%	1%	2%	31%	0%
Spol ispitanika/ce	Muški	574	61%	7%	2%	1%	2%	27%	
	Ženski	636	53%	8%	1%	1%	1%	35%	0%
Dob	18-24	152	98%	2%	1%				
	25-44	353	85%	8%	1%	1%	1%	4%	1%
	45-59	313	53%	11%	3%	1%	2%	29%	
	60+	382	17%	6%	2%	2%	3%	70%	
	NZ / BO	9	69%	7%				24%	
Obrazovanje	Osnovno	332	22%	5%	1%	2%	2%	69%	
	Srednje	665	66%	9%	2%	1%	2%	20%	0%
	Više i visoko	213	82%	8%	1%	0%	1%	8%	0%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	44%	7%	2%	2%	2%	43%	
	2.000 do 10.000	194	59%	8%	0%	2%	1%	30%	
	10.000 do 80.000	240	64%	6%	1%	1%	2%	26%	
	Više od 80.000	309	68%	9%	3%	0%	1%	18%	1%
Regija	Zagreb	314	64%	9%	3%	0%	1%	21%	1%
	Sjeverna Hrvatska	208	43%	11%	1%		2%	43%	
	Slavonija	199	45%	5%	2%	2%	3%	43%	
	Banovina, Kordun, Lika	102	51%	6%		3%		39%	
	Hrvatsko primorje i Istra	148	67%	8%	3%	1%	1%	19%	
	Dalmacija	239	65%	5%	1%	1%	1%	27%	

Prema rezultatima našeg istraživanja, može se zaključiti da se obrazovanje pokazuje ključnim i u intenzitetu korištenja Interneta, baš kao i kad je riječ o posjećivanju kulturnih događaja i institucija te glazbenim ukusima ispitanika/ica.

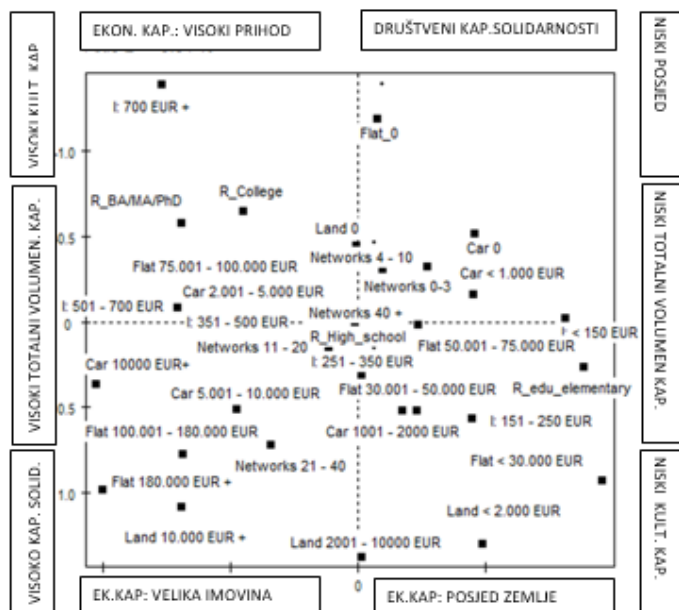
4.3.5. Analiza društvenog prostora

Prema Bourdieu (1986), društveni prostor predstavlja model prostornog koncipiranja društvenog poretka, a rezultat je kombinacije najvažnijih moći i resursa: ekonomskog kapitala, kulturnog kapitala i društvenog kapitala. Riječ je o objektivnim položajima koji su rezultat kombinacije navedenih kapitala, a koje individue i grupe koriste da bi poboljšale svoj položaj u društvenom prostoru. Stoga je u analizu društvenog prostora potrebno uvesti akumulirane kapitale u njihovim objektiviranim oblicima. Individue i grupa raspoređuju se u društvenom prostoru u odnosu na ukupni obujam kapitala i kompoziciju kapitala. Duž prve i najvažnije osi individue i grupe raspoređeni su na osnovi ukupnog obujma različitih kapitala koje posjeduju. Po Bourdieu, nečiji položaj određen je položajem koji zauzima na ovoj osi (koju on u mapama društvenog prostora postavlja vertikalno).

Društveno polje za potrebe ovog izvještaja konstruirano je uz pomoć višestruke analize podudarnosti (*MCA*), pri čemu se ekonomski kapital mjerio prihodima, vlasništvom nad zemljom, stanovima/kućama, automobilima; društveni kapital brojem mreža, a kulturni kapital postignutim obrazovnim statusom.

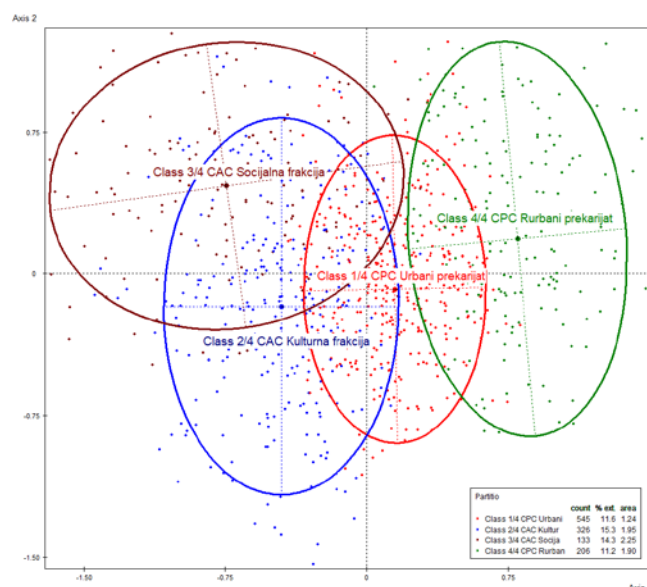
Kao što se može vidjeti na Slici 2, u gornjem dijelu društvenog prostora (iznad x osi) nalazi se polje moći koje karakterizira veliki obujam kapitala i koje je interno podijeljeno između ekonomskog pola (koji karakterizira visoka razina ekonomskog kapitala) i društvenog kapitala solidarnosti. S lijeve strane je visok, a s desne nizak ukupni obujam kapitala. Visok kulturni kapital nalazi se bliže visokim prihodima, a visoki društveni kapital solidarnosti vlasništvu nad zemljom i stanovima. Niski kulturni kapital blizu je, pak, niskom vlasništvu nad zemljom i stanovima.

Slika 2: Društveni prostor u Hrvatskoj (oblak modalnosti)



Podvrgnu li se, pak, podaci dobiveni istraživanjem klsterskoj analizi (u 5 dimenzija) dobiva se orijentacijska slika „objektivnih“ klasa (ili „klasa na papiru“, kako ih naziva Bourdieu) u hrvatskom društvu, prikazana na Slici 3.

Slika 3: „Objektivne klase“ u hrvatskom društvu (klsterska analiza)¹¹



¹¹ Klstersku analizu obavio je konzultant na projektu doc. dr. Predrag Cvetičanin.

Klasteri prikazani na Slici 3 nazvani su „klasa siromašna kapitalima - urbani prekarijat“ (klaster 1, označen crvenom bojom), „klasa s prosječnim kapitalima – kulturna frakcija“ (klaster 2, označen plavom bojom), zatim „klasa s prosječnim kapitalima – društvena frakcija“ (klaster 3, označen smeđom bojom) i na koncu „klasa siromašna kapitalima – rurbani prekarijat“ (klaster 4, označen zelenom bojom).

Pri opisu ovih „klasa na papiru“, valja poći od toga da one predstavljaju uzorak u ovom istraživanju, odnosno da u njih nisu ušli oni/e potencijalni/e ispitanici/e sa samog stratifikacijskog vrha, koji/e se u pravilu ne odazivaju pozivima na sudjelovanje u ovakvim anketama. S druge strane, u anketnim ispitivanjima ne sudjeluju ni oni/e „na samom dnu“, do kojih je teško doći ili iz raznih razloga također izbjegavaju anketiranje. Na slici je, dakle, prikazana „matica“ društvenog prostora u Hrvatskoj, koja se – na temelju bourdieuovske analize kapitalâ (ekonomskog, društvenog i kulturnog) – može opisati kroz dvije „objektivne“ klase („klasu siromašnu kapitalima“, KSK i „klasu s prosječnim kapitalima“, KPK), pri čemu se obje dijele u po dvije „klasne frakcije“: KSK na „urbani prekarijat“ i „rurbani prekarijat“, a KPK na „kulturnu frakciju“ i „društvenu frakciju“.

Klasnoj frakciji „klase siromašne kapitalima“ koja je nazvana „urbanim prekarijatom“, a koje u uzorku ima 45%, ključni je resurs društveni kapital solidarnosti, dok je frakciji „rurbanog prekarijata“, koje u uzorku ima 17%, ključni resurs poljoprivredno zemljište. S druge strane, kad je riječ o „klasi s prosječnim kapitalima“, njezinoj „društvenoj frakciji“, koje u uzorku ima 11%, ključni su resursi društveni kapital i posjedi, a „kulturnoj frakciji“, koje je u uzorku 27%, kulturni kapital i prihodi koji se na temelju njega ostvaruju.

Može se pretpostaviti da je na stratifikacijskom vrhu „klasa bogata kapitalima“ (KBK), koja – opet pretpostavljivo – ima dvije frakcije, „političku frakciju“, u kojoj je ključni resurs politički kapital, te „ekonomsku frakciju“, u kojoj je ključni resurs ekonomski kapital.

4.4. Partnerstvo

Objašnjavajući transformacije „suvremene obitelji“, Cheald (2008) naglašava da su partnerski odnosi „otvoreni konstrukt“, čije se značenje mijenja zavisno od interakcija koje se odvijaju u okviru specifičnog društvenog konteksta. Prema Zapf i dr. (1987), najvažnijim kriterijima sustavnog diferenciranja oblika partnerstva smatraju se, pak, oblik kućanstva, broj generacija

koje žive u kućanstvu, postojanje formalne bračne veze ili status životne zajednice, broj djece, životna faza (dob), način nastanka obitelji (rođenjem, usvajanjem, skrbništvom) te načini privređivanja članova/ica kućanstva.

Kasnije su uvedeni i drugi kriteriji (Huinink i Konietzka, 2007: 29-30), kao što su specificiranje spola partnera/ica (s obzirom na istospolne životne zajednice) te kriteriji prostorne mobilnosti, koji uzimaju u obzir i to postoji li u životnom obliku dvostruko kućanstvo, primjerice kad partneri zbog posla rade na odvojenim lokacijama a nalaze se preko vikenda. Riječ je o trendovima koji se pripisuju tzv. drugoj demografskoj tranziciji (Van de Kaa, 2008).¹² Dok su ranije i obitelj i brak imali visoku normativnu vrijednost, s drugom demografskom tranzicijom muškarci i žene počinju imati različita očekivanja i interese povezane s partnerstvom i obitelji, jer doživljavaju različita opterećenja i mogućnosti (Beck-Gerensheim, 1994). Stoga Beck-Gerensheim (1994: 116) zaključuje: „unutar obitelji se sada pokazuju obrisi specifično muških i specifično ženskih tijekova“.

Pitanje partnerstva posebno se zaoštrava u kontekstu rasprava o „postobiteljskoj obitelji“, odnosno o novim partnerskim oblicima i normama ponašanja u zajedničkom životu (Beck-Gernsheim, 2002: 10). Riječ je o promjenama koje su potaknute procesom rastuće individualizacije (Beck, 1986). Taj je proces osobito ženama snažno promijenio mogućnosti oblikovanja života, jer im je omogućio oslobađanje od tradicionalnih uloga kućanice i majke. Međutim, istodobno je uklonio i tradicionalne normativne oslonce i određenu društvenu sigurnost koju su u njima žene ipak imale, te ih izložio prisilama tržišta rada u još većoj mjeri nego ranije. Navedene promjene povezuju se s „društvom rizika“ (Beck), odnosno društvima „refleksivne“ (Giddens) ili „tekuće“ (Bauman) modernosti, koje obilježava postindustrijska modernizacija, porast važnosti visokog obrazovanja, te značajan rast ekonomske aktivnosti žena.¹³

¹² Prema Petrović (2009: 16), teorija demografske tranzicije pledira na univerzalnost ali uvažava razlike u tempu i vremenu promjena. Prema Pešić (2009: 16-17), prvu demografsku tranziciju (1860.-1960.) u razvijenim europskim zemljama karakterizirali su proces modernizacije, rano zasnivanje braka, dominacija nuklearne obitelji, rijetki razvodi, te ponovni ulazak u brak nakon udovištva. Drugu demografsku tranziciju karakteriziraju, pak, napuštanje univerzalnosti braka, odlaganje stupanja u brak i rađanja prvog djeteta, porast samačkih kućanstava, sve veći postotak kohabitacija i razvoda, kao i sve veći postotak parova bez djece te jednoroditeljskih kućanstava.

¹³ Ovome valja pridodati i različitu strukturu životnih tijekova muškaraca i žena u paru, o kojoj piše Kaufmann (1993), a koja pred žene u različitim razdobljima vlastitog i obiteljskog života postavlja izazove s kojima se ne susreću muškarci. Primjerice, mlade se žene u zapadnoeuropskim zemljama ranije osamostaljuju, jer su zbog specifične rodne socijalizacije ranije spremne za samostalno vođenje kućanstva. Zatim se u vremenu kad zasnivaju obitelj i imaju djecu nađu pred čitavim nizom zadataka kojima muškarci nisu izloženi, što (negativno)

U usporedbi s rezultatima istraživanja obiteljske strukture i obiteljskih odnosa u društvima koje Beck naziva društvima „druge modernosti“, može se reći da su u Hrvatskoj – unatoč pojedinim promjenama, koje pokazuju stanovitu uključenost u oblike života koje donosi tzv. druga demografska tranzicija – još uvijek zadržane i brojne značajke partnerskih odnosa karakterističnih za „prvu modernost“ u Beckovom smislu riječi. Žene su, naime, u Hrvatskoj kontinuirano odgovorne za poslove u kući i brigu o djeci u znatno većem postotku (Tomić-Koludrović, 2015) nego što je to slučaj u zemljama njemačkog govornog područja o kojima pišu Zulehner i Volz (1998) te Zulehner i dr. (2003). Pritom se i uloga žena kao čuvarica doma i privatnosti u hrvatskom društvu tretira kao nešto „prirodno i nužno“ (Tomić-Koludrović i Kunac, 2000: 338). Uz to, Hrvatsku odlikuju još neke specifičnosti i u odnosu na razvijena zapadna i u odnosu na druga postsocijalistička društva.¹⁴

Ipak, kao što je već rečeno, demografski trendovi upućuju na to da se i u Hrvatskoj ipak sve ubrzanije odvijaju promjene obiteljske strukture na način sličan onome u društvima druge demografske tranzicije. Primjerice, prosječni broj članova kućanstava u Hrvatskoj u stalnom je padu,¹⁵ povećava se postotak jednoroditeljskih obitelji, brakova bez djece i kućanstava sa samo jednim članom.

utječe na mogućnosti razvoja profesionalne karijere, da bi se nakon razvoda ili smrti supruga (jer je životni vijek žena u prosjeku duži) našle pred novim izazovima zbog manjih do tada stečenih profesionalnih kompetencija i manjih primanja, bilo da je riječ o onima koja dobivaju na radnom mjestu ili od mirovine.

¹⁴ Prema rezultatima istraživanja žena provedenog u tzv. „zreloj tranziciji“ (Tomić-Koludrović, 2015), u Hrvatskoj su mlađe žene s višim postignutim stupnjem obrazovanja u većem postotku (53,8%) imale djecu od mlađih žena sa srednjom stručnom spremom (40,9%), a pogotovo od najslabije obrazovanih žena, odnosno onih s osnovnom školom i manje (11,9%). U europskom kontekstu, ovakvi rezultati donekle iznenađuju, što pokazuje i rasprava o obrascima totalne stope fertiliteta u pojedinim europskim zemljama, zasnovana na podacima Eurostata (Lanzieri, 2013). Prema tim podacima, pokazalo se, naime, da obrazac totalne stope fertiliteta u Hrvatskoj odudara od onoga na koji nailazimo u nekim razvijenim zemljama kontinentalne Europe (Belgija, Njemačka, Austrija), ali i u tranzicijskim zemljama (Rumunjska). U oba ova slučaja u cjelini više rađaju manje obrazovane žene. Štoviše, Hrvatska se u ovom smislu pokazuje potpuno suprotnom njemačkom obrascu, u kojemu najmanje rađaju visokoobrazovane žene. Pokušaj sociološkog objašnjenja navedenog demografskog trenda upućuje na to da on nije posve neočekivan, nego da pokazuje kompleksnost društvenog položaja žena u razdoblju „zrele tranzicije“ u Hrvatskoj (Tomić-Koludrović, Petrić i Zdravković, 2015a). Podaci prikupljeni istraživanjem prikazanim u Tomić-Koludrović (2015), kao i oni prikupljeni istraživanjem iz 2007. godine koje komentiraju demografi Akrap i Čipin (2011) te Čipin (2011), pokazuju da su u Hrvatskoj za imanje djece najviše motivirane upravo obrazovane mlađe žene, koje mogu kombinirati majčinstvo sa zaposlenjem i koje odgoj djece vide kao mogućnost samoostvarenja. U razdoblju „zrele tranzicije“, odnosno prije pristupanja Hrvatske Europskoj uniji i očekivanog uvođenja mjera štednje u državne financije, takvu su motivaciju podupirali i razmjerno povoljni uvjeti roditeljskih i porodnih dopusta (Tomić-Koludrović, Petrić i Zdravković, 2015a). Promotre li se s takvog motrišta, Eurostatovi podaci koji se odnose na razdoblje između 2009. i 2011. godine prije su očekivani nego iznenađujući.

¹⁵ Prosječan broj članova/ica kućanstava u Hrvatskoj pada za 0,2 posto svakih deset godina. Dok je prosječno kućanstvo 1953. godine imalo 3,8 članova/ica, prema rezultatima popisa stanovništva iz 2011. godine imalo je 2,8 članova/ica (HRT, 2013). Usporedba podataka dobivenih popisima stanovništva u Hrvatskoj 2001. i 2011. godine pokazuje da se između dvaju popisa udio samačkih kućanstava povećao s 20,8% na 24,6%, a udio

U našem se istraživanju, prema podacima prikazanim u Tablici 46, pokazalo da najviše (24,3%) kućanstava ima 2 člana/ice. Slijedi ih čak 23,5% samačkih kućanstava, 19,8% kućanstava s tri, te 17,5% kućanstava s četiri člana/ice. Ima i kućanstava s 5 (9,1%) i 6 i više članova/ica (5,7%).

Pritom valja napomenuti da – kao što je prikazano u poglavlju o sociodemografskim karakteristikama kućanstava – više žena (27%) nego muškaraca (20%) živi u samačkim kućanstvima te da je znatno više samačkih kućanstava kad je riječ o osobama s osnovnim obrazovanjem. Više je samačkih kućanstava i u gradovima od 80.000 stanovnika i više, a kad je riječ o regionalnoj podjeli, samačkih kućanstava uočljivo je najviše na Banovini, Kordunu i Lici, a najmanje u Sjevernoj Hrvatskoj.

Tablica 45: Veličina kućanstva

	%
N	1210
Samačko kućanstvo	23,5
2 ukućana	24,3
3 ukućana	19,8
4 ukućana	17,5
5 ukućana	9,1
6 ili više ukućana	5,7

Reproduktivni trendovi u Hrvatskoj ne samo da su konvergentni onima koji su na djelu u Europskoj uniji, nego Hrvatsku – u usporedbi s prosjekom Europske unije – karakterizira još niža stopa nataliteta. Dok je prosjek Europske unije 2010. godine bio 10,8 živorođenih na 1.000 stanovnika, natalitetna stopa za Hrvatsku te je godine bila 9,8. Godine 2013. zatim je dodatno pala na 9,4. Prema Državnom zavodu za statistiku Republike Hrvatske (Aranjoš Borovac, 2018), udio stanovnika u dobnoj skupini 0-14 godina u ukupnom stanovništvu stalno se smanjuje (1991. godine iznosio je 19,4%, 2001. godine 17% , a 2011. godine 15,2%).

Ovakav se trend može tumačiti kao posljedica odluka o odgodi rađanja ili odustajanju od novih poroda. Takve su odluke, pak, bar djelomično, rezultat razgradnje društvenih politika

jednoroditeljskih obitelji s 15% na 17,1%. Parova s djecom je manje za 3,7%; dok je parova bez djece više za 1,6% (Strategija borbe protiv siromaštva, 2014: 5). Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2011. godine, u izvanbračnoj zajednici živjelo je 2,7% stanovništva, u istospolnoj zajednici 0,004% (odnosno ukupno 140 stanovnika/ca), a ni u kakvom obliku bračne zajednice nije bilo 44,5 % stanovništva (HRT, 2013).

usmjerenih na omogućavanje ženskog rada izvan kuće, koje su karakterizirale posljednja desetljeća socijalističkog razdoblja (Tomić-Koludrović, 2015). U razdoblju postsocijalističke tranzicije, žene u Hrvatskoj brzo su shvatile da nestaje ono što su u prethodnom, socijalističkom razdoblju smatrale samorazumljivim (spojivost majčinstva i drugih životnih ciljeva, u ovom slučaju rada izvan kuće i istodobnog obiteljskog života), pa su tome prilagodile svoje izbore i djelovanja. Kada je navedene ciljeve moguće postići, kao što je to slučaj kod mlađih obrazovanih žena u Hrvatskoj, onda natalitetna stopa raste (Tomić-Koludrović, Petrić i Zdravković, 2015a). To je vidljivo, primjerice, iz podatka da mlađe žene s višim postignutim stupnjem obrazovanja u većem postotku (53,8%) imaju djecu od mlađih žena sa srednjom stručnom spremom (40,9%), a pogotovo od najslabije obrazovanih žena, odnosno onih s osnovnom školom i manje (11,9%).¹⁶ U Hrvatskoj su, dakle, za imanje djece najviše motivirane upravo obrazovane mlađe žene koje mogu majčinstvo kombinirati sa zaposlenjem i koje odgoj djece vide kao mogućnost samoostvarenja (Tomić-Koludrović, 2015). U razdoblju „zrele tranzicije“, odnosno prije pristupanja Hrvatske Europskoj uniji i očekivanog uvođenja mjera štednje u državne financije, takvu su motivaciju podupirali i razmjerno povoljni uvjeti roditeljskih i porođnih dopusta (Tomić-Koludrović, Petrić i Zdravković, 2015a).

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, prikazanim u Tablici 47, vidljivo je da se posljednjih desetljeća stalno smanjuje broj sklopljenih i povećava broj razvedenih brakova. Dok se tako 1950. godine sklapalo 9,9 brakova na 1.000 stanovnika/ca, 2005. godine sklapalo se 5,0 brakova na 1.000 stanovnika/ca, a u kasnijim godinama broj sklopljenih brakova i dalje je stalno opadao (2010. bilo je 4,8 a 2011. godine 4,7 brakova na 1.000 stanovnika/ca). S druge strane, broj razvoda je u neprestanom porastu. Tako je s 83 razvoda na 1.000 sklopljenih brakova 1950. godine, 2010. godine broj razvoda narastao na 238, 2015. godine na 303, a 2016. na 344 razvedenih na 1.000 sklopljenih brakova.

¹⁶ Kao što je već napomenuto u podnožnoj bilješci 13, u europskom kontekstu takvo stanje iznenađuje, stoga što obrazac totalne stope fertiliteta u Hrvatskoj odudara od onoga na koji nailazimo u nekim razvijenim zemljama kontinentalne Europe (Belgija, Njemačka, Austrija) ili pak u nekim tranzicijskim zemljama (Rumunjska), gdje više rađaju manje obrazovane žene. Štoviše, Hrvatska se u tom smislu pokazuje potpuno suprotnom njemačkom obrascu, u kojemu najmanje rađaju visoko obrazovane žene.

Tablica 46: Sklopljeni i razvedeni brakovi

	Broj sklopljenih brakova		Broj razvedenih brakova	
	Ukupno	Na 1000 stanovnika	Ukupno	Na 1000 stanovnika
1950.	37 995	9,9	3 137	83
1960.	36 761	8,9	4 811	131
1970.	37 319	8,5	5 333	143
1980.	33 310	7,3	5 342	160
1990.	27 924	5,8	5 466	196
2000.	22 017	5,0	4 419	201
2005.	22 138	5,0	4 883	221
2010.	21 294	4,8	5 058	238
2015.	19 834	4,7	6 010	303
2016.	20 467	4,9	7 036	344

* Izvor podataka: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2018.

Osim toga, kao što je vidljivo iz podataka Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, prikazanih u Tablici 48, žene se sve kasnije odlučuju za ulazak u brak i sve kasnije rađaju djecu. Primjerice, 1970. godine žene su ulazile u brak u dobi od 26,1 godine a muškarci u dobi od 25,5 godina, dok su 2011. godine žene ulazile u brak s 27,6 godina, a muškarci s 30,4 godine. Godine 2016. žene ulaze u brak s 28,3 a muškarci s 31,1 godinom.

Tablica 47: Prosječna starost pri sklapanju prvog braka

	Žene	Muškarci
1970.	21,6	25,5
1980.	22,3	25,7
1990.	23,3	27,0
2000.	25,3	28,6
2010.	27,3	30,1
2016.	28,3	31,1

* Izvor podataka: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2018.

Da je i Hrvatska zahvaćena procesima druge demografske tranzicije svjedoči nadalje – opet prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, prikazanim u Tablici 49 – i prosječna starost majke pri prvom porodu, koja je 1960. godine bila 23,5 godina, 2011. 27,9 godina, a 2016. 28,8 godina.

Tablica 48: Prosječna starost majke pri porodu

	Prvi porod	Porod općenito
1960.	23,5	26,8
1970.	22,8	25,8
1980.	23,3	25,4
1990.	24,3	26,3
2000.	25,6	27,9
2010.	27,7	29,3
2016.	28,8	30,4

* Izvor podataka: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2018.

Sve navedeno upućuje na nepovoljne demografske trendove u Hrvatskoj, koji su započeli i prije 1990-ih, da bi se nakon toga još više zaoštrili. Riječ je o promjenama koje se odvijaju i u drugim europskim zemljama, kao i u zemljama u tranziciji, a koje prate i značajne promjene interakcijskih odnosa, konflikata i zadovoljstva odnosom, kao i odnosa autoriteta u kućanskim zajednicama. Iako će se ta pitanja znatno preciznije analizirati u kvalitativnom dijelu istraživanja, u anketni upitnik bilo je također uvršteno nekoliko pitanja kojima su se željeli doznati stavovi ispitanika/ica o braku i odnosima u braku.

Rezultati našeg istraživanja, prikazani u Tablici 50, pokazali su da je brak dominantni oblik partnerstva u Hrvatskoj. Naime, uz 15,8 % udovica i udovaca, 22,3% neoženjenih ili neudatih ispitanika/ica, te 6,9% razvedenih, u braku je 46,2 % ispitanika/ica. U izvanbračnoj zajednici živi 4,2% ispitanika/ica. U vezi su, ali ne žive zajedno s partnerom/icom, 3,2% ispitanika/ica iz našeg istraživanja.

Tablica 49: Bračni status ispitanika/ica

	%
N	1210
Oženjen / udana	46,2
Živim s partnerom/-icom u izvanbračnoj zajednici	4,2
U vezi sam s partnerom/-icom, ali ne živimo zajedno	3,2
Udovac/-ica	15,8
Razveden/-a	6,9
Neoženjen / neudana	22,3
Ne želi odgovoriti	1,4

Kao što je vidljivo iz Tablice 51, viša stopa divorcijaliteta bilježi se kod ispitanika/ica u dobi od 45-59 godina, kod onih koji/e žive u naseljima s 80.000 i više stanovnika/ca, a regionalno u Hrvatskom primorju i Istri. Znatno je više neoženjenih muškaraca (31%) nego žena (15%), među ispitanicima/ama sa srednjim obrazovanjem u naseljima s 80.000 i više stanovnika/ca, te u Zagrebu. U izvanbračnoj zajednici najviše žive ispitanici/e u dobi od 25-44 godine, u naseljima s 80.000 i više stanovnika/ca, u Zagrebu, te u Hrvatskom primorju i Istri.

Tablica 50: Bračni status ispitanika/ica prema demografiji

		N	Oženjen / udana	Živim s partnerom/-icom u izvanbračnoj zajednici	U vezi sam s partnerom/-icom, ali ne živimo zajedno	Udovac/-ica	Razveden/-a	Neoženjen / neudana
Uzorak		1210	46%	4%	3%	16%	7%	22%
Spol ispitanika/ce	Muški	574	46%	5%	3%	7%	8%	31%
	Ženski	636	46%	3%	3%	24%	6%	15%
Dob	18-24	152	4%	5%	11%		1%	70%
	25-44	353	50%	9%	4%	1%	6%	29%
	45-59	313	65%	2%	1%	9%	11%	12%
	60+	382	43%	2%	1%	42%	7%	6%
	NZ / BO	9	66%			7%		26%
Obrazovanje	Osnovno	332	36%	2%		37%	5%	17%
	Srednje	665	49%	5%	3%	8%	8%	25%
	Više i visoko	213	52%	5%	7%	6%	5%	22%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	51%	3%	2%	17%	5%	22%
	2.000 do 10.000	194	52%	4%	3%	16%	4%	21%
	10.000 do 80.000	240	48%	2%	4%	17%	7%	18%
	Više od 80.000	309	35%	7%	4%	13%	11%	28%
Regija	Zagreb	314	39%	8%	4%	11%	9%	28%
	Sjeverna Hrvatska	208	53%	5%	1%	19%	5%	18%
	Slavonija	199	53%	1%	3%	20%	2%	21%
	Banovina, Kordun, Lika	102	43%	1%	2%	28%	9%	18%
	Hrvatsko primorje i Istra	148	43%	8%	5%	12%	11%	21%
	Dalmacija	239	49%	1%	4%	14%	6%	22%

Porast trenda odlaganja braka i rađanja, niskog fertiliteta te visokog postotka neoženjenih i neudanih osoba upućuje na jačanje procesa karakterističnih za drugu demografsku tranziciju. Moglo bi se stoga reći da i Hrvatska slijedi europski trend sve manje važnosti braka kao institucije.¹⁷

¹⁷ Primjerice, usporedba rezultata dvaju valova Europskog istraživanja vrijednosti (EVS) provedenih u Hrvatskoj 1999. i 2008. godine upućuje na činjenicu da se smanjuje postotak neslaganja s tvrdnjom da je „brak zastarjela institucija“. Naime, dok je 1999. godine taj postotak iznosio 87,3%, što je bio jedan od najviših postotaka u komparativnom europskom kontekstu, 2008. godine postotak neslaganja iznosio je 80,9% (Rimac, 2010: 161).

S obzirom na to da su percepcije partnerskih odnosa i braka povezane s promjenama rodnih odnosa općenito (Amato, Johnson, Booth i Rogers, 2003), u dio istraživanja koji se tiče partnerskih odnosa uključili smo i pitanje o tome što ispitanici/e smatraju važnim za uspješan brak.

Rezultati odgovora na to pitanje, prikazani u Tablici 52, pokazuju da je „međusobno poštivanje i uvažavanje“ na prvom mjestu po važnosti, daleko ispred ostalih tvrdnji. To upućuje na mogućnost da i u Hrvatskoj stanovito značenje u partnerskim odnosima ima oblik intimnosti koji je Giddens (1991) opisao kao tzv. „čistu vezu“. Taj tip veze, naime, karakterizira zajedničko povjerenje te međusobno poštivanje i uvažavanje partnera. Partnerski odnosi i osobni identitet u „čistim vezama“, važno je nadalje istaknuti, razvijaju se prema Giddensu kroz proces pregovaranja i izgradnje refleksivnih identiteta pomoću kojih se stvara „zajednička povijest“. Ispitanicima/ama na drugom je mjestu „dobar seksualni odnos“, pa tek onda „isto vjersko uvjerenje“, „isto nacionalno“ i „isto socijalno podrijetlo“ te tek na kraju „slaganje u politici“.

Tablica 51: Što je važno za uspješan brak

	1	2	3	4	5	6	9
Međusobno poštivanje i uvažavanje	89	6	1	1	0	1	2
Dobar seksualni odnos	7	57	12	10	6	4	3
Isto vjersko uvjerenje	2	17	37	16	14	10	4
Isto nacionalno podrijetlo	0	9	23	40	18	5	4
Isto socijalno podrijetlo	0	6	15	20	43	11	4
Slaganje u politici	1	2	6	8	15	65	5

Općenito govoreći, visoko vrednovanje seksualnosti za uspješnost braka moglo bi se također povezati s „transformacijom intimnosti“ koju Giddens (1991) povezuje s društvima refleksivne modernosti. Njih, naime, po ovom teoretičaru, karakterizira jačanje procesa individualizacije, odnosno osobne autonomije i vlastitih preferencija. U tom kontekstu, pitanje zadovoljstva seksualnim odnosima postaje iznimno važno (Rouse, 2013), posebno kada je riječ o percepciji kvalitete braka (Litzinger i Gordon, 2005). Prema rezultatima našeg istraživanja, prikazanim u Tablici 53, „dobar seksualni odnos“ važniji je ispitanicima/ama od 25-44 godine, s višim i visokim obrazovanjem, na Banovini, Kordunu i Lici, te u Hrvatskom primorju i Istri. Taj odgovor je, pak, najmanje važan osobama s osnovnim obrazovanjem u Slavoniji, pa onda u Dalmaciji.

Tablica 52: Što je važno za uspješan brak prema demografiji

		Međusobno poštivanje i uvažavanje	Dobar seksualni odnos	Isto vjersko uvjerenje	Isto nacionalno podrijetlo	Isto socijalno podrijetlo	Slaganje u politici
Uzorak		1,2	2,6	3,6	3,9	4,4	5,4
Spol ispitanika/ce	Muški	1,2	2,6	3,7	3,8	4,4	5,4
	Ženski	1,1	2,7	3,5	3,9	4,4	5,4
Dob	18-24	1,2	2,6	3,7	3,8	4,2	5,5
	25-44	1,2	2,3	3,7	3,9	4,4	5,4
	45-59	1,1	2,5	3,6	3,9	4,4	5,4
	60+	1,1	3,1	3,3	3,7	4,4	5,4
	NZ / BO	1,1	2,7	3,7	4,2	4,6	4,8
Obrazovanje	Osnovno	1,1	3,0	3,2	3,7	4,4	5,5
	Srednje	1,2	2,5	3,6	3,9	4,4	5,4
	Više i visoko	1,2	2,4	3,8	4,0	4,3	5,2
Veličina naselja	2.000 i manje	1,1	2,7	3,5	3,8	4,3	5,5
	2.000 do 10.000	1,1	2,6	3,6	3,8	4,3	5,5
	10.000 do 80.000	1,1	2,5	3,4	3,9	4,5	5,5
	Više od 80.000	1,3	2,6	3,7	4,0	4,4	5,1
Regija	Zagreb	1,2	2,5	3,7	4,0	4,5	5,2
	Sjeverna Hrvatska	1,1	2,6	3,5	3,9	4,3	5,6
	Slavonija	1,2	2,9	3,2	3,7	4,4	5,6
	Banovina, Kordun, Lika	1,2	2,4	3,7	3,9	4,4	5,4
	Hrvatsko primorje i Istra	1,0	2,4	4,0	4,0	4,1	5,4
	Dalmacija	1,2	2,8	3,4	3,8	4,4	5,3

„Međusobno poštivanje i uvažavanje“ najvažnije je, pak, ispitanicima/ama u Hrvatskom primorju i Istri. Pitanja istog vjerskog uvjerenja, istog nacionalnog i socijalnog podrijetla te slaganja u politici smatraju se manje važnim preduvjetima uspješnog braka. Pokazuje se pritom da je isto vjersko uvjerenje važnije ženama nego muškarcima, kao i osobama s osnovnom školom, ispitanicima/ama u Slavoniji, te onima starijima od 60 godina. Isto nacionalno podrijetlo važnije je ispitanicima/ama od 60 godina i više, s osnovnim obrazovanjem, u Slavoniji. Pokazuje se također da je ono malo važnije muškarcima nego ženama. Isto socijalno podrijetlo manje je važno u Hrvatskom primorju i Istri, a slaganje u politici u naseljima s više od 80.000 stanovnika/ca.

Zadovoljstvo partnerskim odnosom provjeravali smo u našem istraživanju i pitanjem (upućenim samo ispitanicima/ama koji/e imaju partnera/icu), o tome koje im ponuđene aktivnosti donose najviše zadovoljstva u odnosu. Rezultati prikazani u Tablici 54 pokazuju da se najveći postotak ispitanika/ica (62%) opredjeljuje za obiteljska druženja, zatim 49% za brigu o djeci, 33% za razgovor, 29% za zajedničke obroke, 25% za zajedničke izlaske, te na koncu 22% za seksualne odnose. Ovi podaci, odnosno preferencije, upućuju na visoko vrednovanje obiteljskih interakcija u partnerskim odnosima. Navedenim aktivnostima u manjim postocima slijede i druženje sa susjedima i prijateljima, putovanja, rad u kući i oko kuće, gledanje televizije, sportske aktivnosti i pripremanje obroka.

Tablica 53: Aktivnosti koje ispitanicima/ama donose najviše zadovoljstva u odnosu sa suprugom/supružnicom / partnerom/partnericom

	Uzorak
N	608
Obiteljska druženja	62%
Briga za djecu	49%
Razgovor	33%
Zajednički obroci	29%
Zajednički izlasci	25%
Seksualni odnosi	22%
Druženje sa susjedima/prijateljima	19%
Putovanja	18%
Rad u kući/oko kuće	14%
Gledanje televizije	14%
Sportske aktivnosti	5%
Pripremanje obroka	4%
Ništa	1%
Ne zna / Ne želi odgovoriti	1%

Pokazuje se, kao što je vidljivo u Tablici 55, da su muškarcima malo više od prosjeka važni seksualni odnosi (27% u odnosu na prosjek od 22%), a da im je važna i briga za djecu (47% u odnosu na prosjek od 49%). Ženama su, pak, natprosječno važni briga za djecu (52% u odnosu na spomenuti prosjek od 49%), te obiteljska druženja (66% u odnosu na prosjek od 62%), te rad u kući (16% u odnosu na prosjek od 14%). Za razliku od muškaraca, ženama su manje važni seksualni odnosi i zajednički obroci.

Obiteljska druženja u najvećem postoku pričinjavaju zadovoljstvo u partnerskom odnosu ženama, ispitanicima/ama starijim od 60 godina, onima sa srednjim obrazovanjem, u mjestima od 10.000 do 80.000 stanovnika/ca, a regionalno gledano u Sjevernoj Hrvatskoj.

Briga za djecu, koja je na drugom mjestu po prosjeku zadovoljstva, iznad prosjeka je važna aktivnost ispitanicima/ama od 25-44 godine te u dobi od 45-59 godina, što je i logično s

obzirom na to da je to doba kad partneri/ce imaju djecu o kojoj intenzivnije skrbe. Briga o djeci važnija je pritom osobama s višim i visokim obrazovanjem, u gradovima s više od 80.000 stanovnika/ca, a regionalno gledano u Zagrebu, pa zatim u Slavoniji.

Razgovor, koji je na trećem mjestu po prosjeku zadovoljstva, u najvećem je postotku zastupljen kod najmlađih ispitanika/ica (u dobi od 25-44 godine) i kod nastarijih, s 60 i više godina, zatim kod onih s osnovnim obrazovanjem, u naseljima od 2.000 do 10.000 stanovnika/ca, a regionalno gledano u Dalmaciji. Zajednički obroci iznadprosječno su važni starijima od 60 godina, osobama s osnovnim obrazovanjem, te onima u Zagrebu i Dalmaciji.

Kad je riječ o regionalnoj distribuciji, u Dalmaciji više nego u drugim regijama zadovoljstvo u odnosu s partnerom/icom donose razgovor (53% u odnosu na prosjek od 33%), zajednički obroci (33% u odnosu na prosjek od 29%), te pripremanje obroka (7% na prosjek od 4%). Najmanje zadovoljstva, pak, donose druženje sa susjedima (9% u odnosu na prosjek od 19%), te rad u kući (9% u odnosu na prosjek od 14%).

Na Banovini, Kordunu i Lici više zadovoljstva u odnosu s partnerom/icom nego u drugim regijama donose zajednički izlasci (40% u odnosu na prosjek od 29%), te seksualni odnosi (32% u odnosu na prosjek od 22%). Najmanje zadovoljstva donose sportske aktivnosti (2% u odnosu na prosjek od 5%), zajednički obroci (12% u odnosu na prosjek od 29%), te gledanje televizije (7% u odnosu na prosjek od 14%).

U Slavoniji više zadovoljstva nego drugdje donosi druženje s prijateljima (26% u odnosu na prosjek od 19%), te gledanje televizije (23% u odnosu na prosjek od 14%). Najmanje zadovoljstva u odnosu s partnerom/icom donose putovanja (13% u odnosu na prosjek od 18%), te seksualni odnosi (16% u odnosu na prosjek od 22%).

U Sjevernoj Hrvatskoj, pak, najviše zadovoljstva u odnosu s partnerom/icom donose obiteljska druženja (73% u odnosu na prosjek od 62%), te rad u kući (23% u odnosu na prosjek od 14%). Briga za djecu najviše zadovoljstva donosi u Zagrebu (55% u odnosu na prosjek od 49%), kao i putovanja (25% u odnosu na prosjek od 18%), te sportske aktivnosti (8% u odnosu na prosjek od 5%).

Tablica 54: Aktivnosti koje ispitanicima/ama donose najviše zadovoljstva u odnosu sa suprugom/supružnicom / partnerom/partnericom prema demografiji

		N	Briga za djecu	Obiteljska druženja	Druženje sa susjedima / prijateljima	Putovanja	Zajednički izlasci	Sportske aktivnosti	Razgovor	Zajednički obroci	Rad u kući / oko kuće	Seksualni odnosi	Gledanje televizije	Pripremanje obroka	Ništa	Ne zna / Ne želi odgovoriti
Uzorak		608	49%	62%	19%	18%	25%	5%	33%	29%	14%	22%	14%	4%	1%	1%
Spol	Muški	294	47%	57%	20%	18%	27%	6%	32%	30%	12%	27%	13%	4%	2%	1%
	Ženski	314	52%	66%	19%	19%	24%	4%	34%	27%	16%	18%	15%	4%	1%	1%
Dob	18-24	13	22%	48%	14%	25%	26%	8%	44%	13%		56%	7%	15%		7%
	25-44	210	62%	57%	18%	21%	29%	7%	28%	20%	8%	35%	10%	3%		2%
	45-59	205	53%	63%	22%	19%	23%	5%	34%	29%	14%	21%	12%	3%	0%	1%
	60+	174	32%	65%	18%	13%	23%	3%	37%	41%	23%	7%	21%	5%	4%	1%
	NZ / BO	6	74%	85%	27%		30%		53%	20%			10%			
	Osnovno	125	41%	59%	18%	10%	28%	1%	34%	32%	27%	13%	28%		3%	1%
Obraz	Srednje	361	48%	65%	21%	18%	22%	7%	33%	29%	11%	24%	11%	5%	1%	2%
	Više i visoko	122	62%	55%	14%	28%	33%	3%	32%	25%	9%	27%	7%	2%	1%	
Veličina naselja	2.000 i manje	252	49%	64%	21%	17%	21%	4%	30%	28%	21%	19%	16%	3%	2%	2%
	2.000 do 10.000	109	39%	59%	14%	15%	23%	4%	44%	30%	11%	29%	18%	5%	1%	2%
	10.000 do 80.000	119	52%	66%	19%	17%	34%	5%	35%	28%	10%	18%	10%	3%	1%	1%
	Više od 80.000	128	57%	54%	19%	25%	29%	8%	29%	30%	7%	28%	8%	4%	1%	1%
Regija	Zagreb	145	55%	59%	23%	25%	28%	8%	21%	32%	10%	23%	12%	1%	1%	2%
	Sjeverna Hrvatska	118	46%	73%	21%	14%	18%	4%	29%	28%	23%	23%	13%	4%	2%	1%
	Slavonija	105	52%	60%	26%	13%	23%	5%	36%	25%	13%	16%	23%	2%	1%	1%
	Banovina, Kordun, Lika	44	47%	67%	18%	24%	40%	2%	25%	12%	15%	32%	7%	2%		3%
	Hrvatsko primorje i Istra	77	46%	51%	17%	18%	29%	6%	32%	32%	17%	25%	17%	6%		1%
	Dalmacija	119	47%	60%	9%	16%	23%	3%	53%	33%	9%	22%	8%	7%	3%	1%

Razgovor je jedna od praksi međusobnog otvaranja osoba koje Giddens (1992) smatra temeljem već spomenute „čiste veze“. Giddens, kao što je već rečeno, smatra takvu vezu ključnim tipom odnosa u društvima refleksivne modernosti, u kojima težišna točka osobnosti više nije izvanjska, odnosno nije utemeljena u društvenim ulogama nego počiva na ravnopravnom partnerskom odnosu. Ključne pretpostavke „čiste veze“ prema Giddensu (1992) su, između ostalog, međusobno uvažavanje i povjerenje, koje se javlja i kao posljedica mogućnosti da s nekim u razgovoru dijelite sve svoje dileme i probleme. Prema rezultatima našeg istraživanja, prikazanim u Tablici 56, 42% ispitanika/ica je odgovorilo da često razgovara sa suprugom/supružnicom, odnosno partnerom/icom o problemima u svom životu,

a 14% to čini ponekad. Valja pritom primijetiti da se s roditeljima, kao i s bratom ili sestrom, razgovara manje često nego s partnerom/icom.

Tablica 55: Koliko često razgovarate o problemima u svom životu sa svakom od sljedećih osoba (u postocima)

	Često	Ponekad	Nikad	Nije primjenjivo	Ne zna / ne želi odgovoriti
Sa suprugom/supružnicom / partnerom/partnericom	42	14	7	36	1
S prijateljima	24	60	13	2	0
S roditeljima	14	33	17	35	1
S bratom / sestrom	15	40	24	20	1
Sa svećenikom	2	17	61	18	3
Sa stručnom osobom	1	7	67	21	3
S nekim drugim	2	6	22	58	12

Pitanje podrške također se smatra važnim indikatorom u partnerskim odnosima. Prema rezultatima našeg istraživanja, prikazanim u Tablici 57, vrlo je visok postotak ispitanika/ica koji/e mogu računati na podršku partnera/ica, odnosno supruga/supružnice kad su tužni, neraspoloženi i kad im je teško. Čak 74% na to može računati uvijek, a 14% može često. Samo 2% ispitanika/ica na podršku partnera/ica ne može računati nikad.

Tablica 56: Mogućnost da se računa na podršku partnera/partnerice

	Uzorak
N	608
Uvijek	74%
Često	14%
Ponekad	9%
Nikad	2%
Ne zna / Ne želi odgovoriti	0%

Kao što je vidljivo iz rezultata prikazanih u Tablici 58, pokazuje se da muškarci mogu u većem postotku nego žene uvijek računati na podršku. I najmlađi ispitanici/e u uzorku, odnosno oni od 18-24 godine, mogu na podršku računati više od drugih dobnih skupina (84% u odnosu na ionako visok prosjek koji iznosi 74%). Osobe s višim i visokim obrazovanjem također mogu računati na podršku više od drugih. Kad je o obrazovanju riječ, pokazuje se međutim da osobe sa srednjim obrazovanjem mogu na podršku računati manje nego osobe s osnovnim obrazovanjem. Regionalno gledajući, ispitanici/e u Zagrebu i Dalmaciji mogu u većem postotku uvijek računati na podršku partnera/ica, a u najmanjem (iako svejedno visokom) mogu na nju računati u Sjevernoj Hrvatskoj (68%) te na Banovini, Kordunu i Lici

(69%). Također, u istom postotku (69%) najmanje uvijek na podršku mogu računati ispitanici/e u naseljima od 10.000 do 80.000 stanovnika/ca.

Tablica 57: Mogućnost da se računa na na podršku partnera/partnerice prema demografiji

		N	Uvijek	Često	Ponekad	Nikad
Uzorak		608	74%	14%	9%	2%
Spol	Muški	294	78%	15%	7%	0%
	Ženski	314	71%	14%	12%	3%
Dob	18-24	13	88%	12%		
	25-44	210	76%	13%	8%	2%
	45-59	205	74%	13%	10%	2%
	60+	174	71%	17%	11%	1%
	NZ / BO	6	85%	15%		
Obrazovanje	Osnovno	125	77%	9%	11%	2%
	Srednje	361	72%	16%	11%	1%
	Više i visoko	122	81%	14%	3%	2%
Veličina naselja	2.000 i manje	252	79%	11%	8%	3%
	2.000 do 10.000	109	71%	16%	12%	
	10.000 do 80.000	119	69%	20%	9%	1%
	Više od 80.000	128	74%	14%	10%	2%
Regija	Zagreb	145	79%	9%	10%	2%
	Sjeverna Hrvatska	118	68%	19%	9%	3%
	Slavonija	105	75%	10%	11%	3%
	Banovina, Kordun, Lika	44	69%	28%	1%	1%
	Hrvatsko primorje i Istra	77	72%	18%	10%	
	Dalmacija	119	79%	11%	9%	1%

Posebnu pažnju u razumijevanju rodni odnosa potrebno je posvetiti odnosima moći. Naime, kao što je već rečeno, bez promjene u smjeru smanjenja dominacije muškaraca u javnoj i privatnoj sferi teško se može očekivati transformacija rodni odnosa (Connell, 2003a; 2003b; 2005), a posljedično i poboljšanje položaja žena u njima.

U ovom istraživanju, pitanje moći u partnerskim odnosima istraživali smo nizom varijabli vezanih uz pitanja autoriteta i odlučivanja, koje su prikazane u Tablici 59. Općenito gledano, u odgovoru na pitanje „tko ima glavnu ulogu u kućanstvu“, većina ispitanika/ica smatra da su muškarci i žene u partnerskom odnosu ravnopravni. Ipak, neki odgovori indiciraju da postoji neravnopravnost u pojedinim područjima odlučivanja. Primjerice, kad je riječ o osiguravanju prihoda za kućanstvo, bivanju autoritetom djece, donošenju odluka presudnih za kućanstvo, te odlukama o većim ulaganjima, ispitanici/e se u većem postotku slažu da su to pitanja u kojima muškarac ima glavnu ulogu. S druge strane, ispitanici/e smatraju da se žene više žrtvuju za djecu, da više od muškaraca održavaju rodbinske veze, da preuzimaju inicijativu za pomirenje

nakon svađe, da u kućanstvu više od muškaraca održavaju prijateljske veze, raspoređuju tko što radi i odlučuju o svakodnevnim troškovima. Moglo bi se, dakle, reći da – unatoč visokim postocima iskazane načelne egalitarnosti – procjena aktivnosti u kojima glavne uloge imaju muškarci i žene pokazuje perzistentnost shvaćanja muških uloga kao instrumentalnih, a ženskih kao ekspresivnih (Parsons, 1964) te se u tom smislu mogu smatrati tradicionalnim.

Tablica 58: Tko ima glavnu ulogu u kućanstvu (u postocima)

	Uglavnom muškarac ili muškarci	Muškarac i žena zajednički	Uglavnom žena ili žene	Ne odnosi se na mene	Ne zna / ne želi odgovoriti
Raspoređuje tko što radi	7	65	25	2	1
Donosi najvažnije odluke	17	66	15	1	1
Osigurava prihode	26	57	15	1	1
Predstavlja autoritet djeci	21	48	18	11	1
Održava rodbinske veze	3	62	32	1	1
Održava prijateljske veze	5	67	27	1	1
Više se žrtvuje za djecu	2	44	41	12	1
Preuzima inicijativu za pomirenje nakon svađe	13	46	31	6	4
Odlučuje o svakodnevnim troškovima	8	65	25	1	1
Odlučuje o većim ulaganjima	19	62	15	4	1

Razmotre li se pobliže rezultati koji se tiču pitanja moći u partnerskim odnosima, istraživanih nizom varijabli vezanih uz pitanja autoriteta i odlučivanja, te prikazanih u Tablici 59, lako je uočiti da, općenito gledano, dvije trećine ispitanika/ica smatra da muškarci i žene zajednički raspoređuju tko što radi, donose najvažnije odluke, odlučuju o svakodnevnim troškovima i većim ulaganjima. Međutim, kad se pobliže analiziraju odgovori na ista pitanja kod onih koji ne navode da odluke donose zajednički, dobiva se nešto drukčija slika. Pokazuje se da u takvim slučajevima muškarci ipak u nešto većem postotku imaju glavnu ulogu kad je riječ o osiguravanju prihoda za kućanstvo, bivanju autoritetom djeci, donošenju odluka presudnih za kućanstvo, te odluka o većim ulaganjima.

S druge strane, pokazuje se također da ispitanici/e koji ne navode da odluke donose zajednički smatraju da se žene u znatno višim postocima žrtvuju za djecu, održavaju rodbinske veze, preuzimaju inicijativu za pomirenje nakon svađe, održavaju prijateljske veze, raspoređuju tko što radi i odlučuju o svakodnevnim troškovima. Ovi bi se nalazi mogli tumačiti u skladu s postavkom o „samožrtvujućem matrijarhatu“ na mikro razini, za koju Blagojević Hjuson (2013: 133) smatra da u postsocijalistički transformiranim društvima predstavlja prijelazni oblik prema egalitarnom trendu (koji jača među novim generacijama).

Sudjelovanje žena u odlukama koje se tiču kućanstva smatra se jednim od najvažnijih indikatora pregovaračke moći unutar kućanstva (Quisumbing, 2003). Kad se analiziraju podaci o tome tko donosi odluke u kućanstvu kad to nije zajednički, već i osnovna frekvencijska analiza pokazuje da muškarci u većem postotku donose odluke o većim ulaganjima, a žene o svakodnevним troškovima. Povlačeći paralelu s dominantnim modelom podjele rada u kućanstvu, moguće je pretpostaviti da donošenje svakodnevnih odluka predstavlja neku vrstu rutinskog rada pa ga stoga češće obavljaju žene, dok se pri većim ulaganjima uloge diferenciraju, pa dolaze do izražaja odnosi moći, koji su obično na strani muškaraca.

Kao što je vidljivo iz Tablice 59, tek manji broj muškaraca (8%) pretežno vodi brigu o svakodnevним troškovima. U Tablici 60 prikazani su korelati modela multinomijalne logističke regresijske analize odluke o svakodnevним troškovima u kućanstvu.

Multinomijalnim regresijskim modelom utvrđuje se koliko set prediktorskih varijabli mijenja izgleda da o svakodnevним troškovima odlučuje muškarac (nasuprot tome da to čine zajednički) ili žena (također suprotstavljeno zajedničkom donošenju navedenih odluka).

Rezultati regresijske analize upućuju na to da je tek manji broj prediktora povezan s izgledima da će svakodnevne odluke donositi muškarci.

Žene, dakle, bitno češće od muškaraca donose svakodnevne odluke, što dijelom ukazuje i na veći broj čimbenika koji su statistički značajno povezani s većim izgledima da žene odlučuju o svakodnevним troškovima (u odnosu na zajedničko odlučivanje). Nadalje, ako su partneri srednje dobi (između 45 i 64 godine) više se nego dvostruko povećavaju izgledi da će o svakodnevним troškovima odlučivati žena (u odnosu na referentnu kategoriju dobi od 35 do 44 godine). Osnovnoškolska razina obrazovanja partnera smanjuje izgleda da će žena odlučivati o svakodnevним troškovima, dok ih povećava situacija u partnerskom odnosu u kojoj je samo muškarac zaposlen (u odnosu na zaposlenost obaju partnera). U manjim naseljima, veličine između 2.000 i 10.000 stanovnika, žene će češće donositi svakodnevne odluke u odnosu na ruralna naselja do 2.000 stanovnika. Naposljetku, u pojedinim regijama postoje izrazita odstupanja od strukture donošenja odluka utvrđene na cijelom uzorku: u kućanstvima iz Hrvatskog primorja i Istre te posebno Zagreba i okolice bitno su veći izgledi (gotovo 3 puta, odnosno preko 4 puta) da će žene donositi svakodnevne odluke nego što je to slučaj u referentnoj regiji (Sjevernoj Hrvatskoj).

Tablica 60. Korelati modela multinomijalne logističke regresijske analize – odluke o svakodnevnom troškovima u kućanstvu

	Zajednički vs. Muškarci		Zajednički vs. Žene	
	OR	Interval pouzdanosti	OR	Interval pouzdanosti
Spol: Ženski (ref = Muški)	1,16	0,58 - 2,33	0,98	0,64 - 1,51
Prosječna dob partnera ¹				
Mlađi od 35	1,48	0,47 - 4,64	1,20	0,57 - 2,52
45 do 54	1,49	0,51 - 4,33	2,31***	1,26 - 4,25
55 do 64	1,84	0,54 - 6,23	2,85***	1,39 - 5,85
65 i stariji	2,84	0,61 - 13,22	1,71	0,6 - 4,86
Obrazovna struktura ²				
OŠ-OŠ	1,89	0,62 - 5,73	0,29**	0,09 - 0,92
OŠ-SŠ	1,37	0,62 - 3,05	0,66	0,36 - 1,21
SŠ-VŠ	0,67	0,3 - 1,48	1,17	0,75 - 1,83
VŠ-VŠ	0,39	0,08 - 1,88	0,93	0,46 - 1,86
Rodne razlike u obrazovanju ³				
Muškarac obrazovaniji	0,93	0,45 - 1,95	0,68	0,43 - 1,08
Žena obrazovanija	0,98	0,41 - 2,35	1,14	0,67 - 1,94
Struktura zaposlenja ⁴				
Samo žena zaposlena	1,15	0,34 - 3,88	1,29	0,64 - 2,62
Samo muškarac zaposlen	1,52	0,57 - 4,08	1,73*	0,94 - 3,21
Oboje nezaposleni	1,03	0,11 - 9,54	2,70	0,71 - 10,27
Oboje neaktivni	0,98	0,24 - 3,92	1,65	0,69 - 3,95
Ostali	2,22	0,5 - 9,87	1,76	0,49 - 6,28
Struktura vlasništva nad nekretninama ⁵				
Ženski	1,54	0,54 - 4,39	1,36	0,76 - 2,44
Mješovito vlasništvo	3,40*	0,96 - 12,06	1,46	0,58 - 3,72
Bez vlasništva	1,66	0,63 - 4,35	0,77	0,4 - 1,48
Veličina naselja ⁶				
2.000 do 10.000	0,73	0,26 - 2,04	2,44***	1,36 - 4,4
10.000 do 80.000	0,58	0,2 - 1,7	1,52	0,83 - 2,78
Više od 80.000	0,69	0,25 - 1,88	0,80	0,43 - 1,5
Regija ⁷				
Zagreb	3,00*	0,98 - 9,24	4,24***	2,07 - 8,69
Slavonija	0,98	0,28 - 3,45	1,25	0,58 - 2,69
Banovina, Kordun, Lika	0,68	0,13 - 3,61	0,82	0,31 - 2,22
Hrvatsko primorje i Istra	0,75	0,14 - 4,07	2,85***	1,33 - 6,13
Dalmacija	2,62*	0,93 - 7,42	0,94	0,44 - 1,99

Bilješke (Tablica 60 i Tablica 61): Interval pouzdanosti izražen je na razini rizika od $p < 0,05$; oznake uz omjere izgleda: * $p < 0,1$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$

¹35-44 je referentna kategorija; ²SŠ-SŠ (oboje srednja škola) je referentna kategorija; ³Jednako obrazovanje je referentna kategorija; ⁴Oboje zaposleni je referentna kategorija; ⁵Muški vlasnik je referentna kategorija; ⁶Do 2.000 stanovnika je referentna kategorija; ⁷Sjeverna Hrvatska je referentna kategorija

Tablica 61: Korelati modela multinomijalne logističke regresijske analize – odluke o većim ulaganjima u kućanstvu

	Zajednički vs Muškarci		Zajednički vs Žene	
	OR	Interval pouzdanosti	OR	Interval pouzdanosti
Spol: Ženski (ref = Muški)	1,19	0,74 - 1,89	0,87	0,5 - 1,52
Prosječna dob partnera ¹				
Mlađi od 35	1,66	0,76 - 3,64	1,00	0,43 - 2,32
45 do 54	1,60	0,82 - 3,12	0,56	0,25 - 1,22
55 do 64	1,23	0,53 - 2,84	0,75	0,3 - 1,91
65 i stariji	1,37	0,45 - 4,15	0,97	0,27 - 3,53
Obrazovna struktura ²				
OŠ-OŠ	1,81	0,76 - 4,34	0,68	0,19 - 2,4
OŠ-SŠ	1,17	0,68 - 2,02	0,66	0,29 - 1,49
SŠ-VŠ	1,02	0,64 - 1,61	0,97	0,52 - 1,82
VŠ-VŠ	0,90	0,38 - 2,09	1,04	0,45 - 2,44
Rodne razlike u obrazovanju ³				
Muškarac obrazovaniji	1,03	0,65 - 1,62	0,33***	0,15 - 0,72
Žena obrazovanija	1,16	0,67 - 2,01	1,92**	1,02 - 3,61
Struktura zaposlenja ⁴				
Samo žena zaposlena	0,48	0,19 - 1,22	1,76	0,72 - 4,33
Samo muškarac zaposlen	1,18	0,62 - 2,24	1,73	0,77 - 3,9
Oboje nezaposleni	0,74	0,14 - 3,77	0,63	0,07 - 5,64
Oboje neaktivni	1,28	0,5 - 3,31	2,56	0,78 - 8,42
Ostali	1,35	0,37 - 4,87	6,10***	1,62 - 23,03
Struktura vlasništva nad nekretninama ⁵				
Ženski	0,56	0,27 - 1,13	1,18	0,55 - 2,51
Mješovito vlasništvo	1,22	0,46 - 3,25	1,27	0,39 - 4,06
Bez vlasništva	0,27***	0,11 - 0,65	0,83	0,37 - 1,84
Veličina naselja ⁶				
2.000 do 10.000	0,93	0,49 - 1,78	1,98*	0,94 - 4,15
10.000 do 80.000	0,55*	0,28 - 1,08	0,41*	0,15 - 1,09
Više od 80.000	0,75	0,37 - 1,52	0,91	0,43 - 1,94
Regija ⁷				
Zagreb	1,75	0,83 - 3,66	8,25***	3,08 - 22,08
Slavonija	1,03	0,49 - 2,18	2,15	0,71 - 6,55
Banovina, Kordun, Lika	0,24**	0,07 - 0,86	0,99	0,23 - 4,27
Hrvatsko primorje i Istra	0,85	0,36 - 2,02	1,75	0,56 - 5,41
Dalmacija	1,49	0,75 - 2,94	1,73	0,61 - 4,93

Razlike u moći u partnerskim odnosima provjeravali smo i kroz vezu između pitanja o tome tko donosi odluke u kućanstvu s obzirom na vlasništvo nad nekretninama, pri čemu smo to vlasništvo podijelili na isključivo muško, isključivo žensko, mješovito (većinski vlasnik jedne nekretnine je muškarac, druge žena) te bez vlasništva. Mješovito vlasništvo nad nekretninama povećava izgleda da će svakodnevne odluke donositi muškarci, ali širok interval pouzdanosti

upućuje na nestabilnost ovog nalaza zbog malog broja kućanstava koja su u situaciji mješovitog vlasništva. Muškarci u Zagrebu i okolici te u Dalmaciji također su skloniji pretežitom donošenju odluka o svakodnevnim troškovima u usporedbi s muškarcima iz Sjeverne Hrvatske kao referentne kategorije.

Iz Tablice 61 vidljivo je da su nešto manji izgledi da će muškarci donositi odluke o većim ulaganjima u situaciji kad kućanstvo ne posjeduje nekretnine, u srednjim gradovima između 10.000 i 80.000 stanovnika te na Banovini, Kordunu i Lici. U manjim naseljima, veličine od 2.000 do 10.000 stanovnika, žene češće donose odluke o ulaganjima, dok ih u srednjim naseljima (između 10.000 i 80.000 stanovnika) donose rjeđe, no to može biti i posljedica višeg stupnja zajedničkog donošenja odluka o ulaganjima. Naposljetku, najveće izgleda da će žena (ili žene) donositi odluke o većim ulaganjima imaju kućanstva u Zagrebu i okolici, gdje su izgledi da se to dogodi preko 8 puta veći nego što je to u Sjevernoj Hrvatskoj. Sličan je rezultat pokazala i analiza donošenja odluka o svakodnevnim troškovima.

Na izgleda da će žena (ili žene) u kućanstvu donositi odluke o većim ulaganjima najviše djeluje obrazovanje. U kućanstvima u kojima netko od partnera ima završenu samo osnovnu školu manji su izgledi, premda ne statistički značajni, da će žena donositi odluke o ulaganjima u odnosu na kućanstva gdje partneri imaju srednjoškolsko ili više obrazovanje. No, kao što je već rečeno, razlika u obrazovanju glavna je determinanta o tome donose li žene odluke o većim ulaganjima. Ako je partner obrazovaniji od partnerice, izgledi da žena (ili žene) donose odluke o ulaganjima u kućanstvu su tek oko jedne trećine onih koji vrijede za referentnu kategoriju jednakog obrazovanja partnera. U slučaju da je partnerica obrazovanija od partnera, izgledi da će donositi odluke gotovo su dvostruko veći od situacije u kojoj su partneri jednako obrazovani.

Dakle, za razliku od istraživanja u nerazvijenim zemljama, koja povezuju rodne nejednakosti s pitanjima vlasništva i dohotka zarađenog na tržištu rada (Cagatay, 2001: 14), pokazuje se da radni status i vlasništvo nad nekretninama (odnosno ekonomski kapital), u Hrvatskoj ne igraju toliku ulogu u moći donošenja odluka o ulaganjima u kućanstvu, za razliku od obrazovanosti (odnosno kulturnog kapitala).

Iskustva s neravnopravnim rodnom tretmanom, uznemiravanjem i nasiljem, odnosno probleme i konflikte u partnerskim odnosima, u našem istraživanju nismo provjeravali izravno (pitajući o osobnim iskustvima) nego posredno, tražeći od sugovornika/ica da navedu poznaju li nekoga iz vlastitog okruženja tko je imao neki problem u partnerskim odnosima. Pri tome je

ponuđen niz primjera diskriminacije, a zadatak sudionika/ica je bio da navedu broj osoba koje poznaju a doživjele su neki od problema ponuđenih u upitniku samo zbog svojeg spola. Kao što je vidljivo iz Tablice 62, većina ispitanika/ica nije poznavala osobe koje su imale takve probleme. Međutim, 14% anketiranih u istraživanju poznaju jednu, 12% dvije i 5% tri osobe koje su doživjele vrijeđanje, omalovažavanje, uskraćivanje ili zabranu kontakta s drugim ljudima, provjeravanje ili uhođenje. Jednu osobu koja je doživjela naguravanje, šamaranje ili udaranje poznaje 13% anketiranih, 10% poznaje dvije, te 4% više od tri osobe s tim iskustvom. Jednu osobu koja je doživjela uskraćivanje novca, zabranu zaposlenja, te kontrolu raspolaganja imovinom poznaje 12% anketiranih, dvije osobe 10% anketiranih, a više od tri osobe 3% anketiranih. Prema spoznajama anketiranih, najmanje osoba je doživjelo neželjeno dodirivanje ili seksualni odnos mimo svoje volje i pristanka, jer 8% poznaje jednu takvu osobu, 4% dvije, te 2% tri osobe s takvim neželjenim iskustvom.

Tablica 62: Iskustva s neravnopravnim rodnim tretmanom, uznemiravanjem i nasiljem

	Nikoga	Jednu osobu	Dvije do tri osobe	Više od tri osobe	Ne zna / ne želi odgovoriti
Uskraćivanje novca, zabrana zaposlenja, kontrola raspolaganja imovinom	72	12	10	3	3
Naguravanje, šamaranje, udaranje	70	13	10	4	3
Vrijeđanje, omalovažavanje, uskraćivanje ili zabrana kontakta s drugim ljudima, provjeravanje, uhođenje	66	14	12	5	3
Neželjeno dodirivanje, seksualni odnos mimo nečije volje i pristanka	83	8	Ca4	2	4

Iz Tablice 63 je vidljivo da žene, što je bilo i očekivano, poznaju u svom okruženju više osoba koje su iskusile neke od navedenih problema u partnerskim odnosima nego muškarci.

Najmanje se osoba koje su doživjele neke od ispitivanih oblika nasilja poznaje na Banovini, Kordunu i Lici. Najviše, pak, osoba koje su iskusile neželjeno dodirivanje, odnosno seksualni odnos mimo svoje volje i pristanka, ispitanici/e poznaju u Zagrebu, a najmanje – osim na Banovini, Kordunu i Lici – u naseljima od 10.000 do 80.000 stanovnika/ica. Najviše osoba koje su doživjele naguravanje, šamaranje, udaranje, poznaju ispitanici/e u naseljima od 2.000 do 10.000 stanovnika. U tim naseljima ispitanici/e poznaju i najviše osoba koje su doživjele vrijeđanje, omalovažavanje, uskraćivanje ili zabranu kontakta s drugim ljudima, provjeravanje i uhođenje. Najmanje osoba koje su doživjele vrijeđanje, omalovažavanje, uskraćivanje ili zabranu kontakta s drugim ljudima, provjeravanje te uhođenje, poznaju u svom okruženju ispitanici/e od 60 i više godina života.

Tablica 63: Iskustva s neravnopravnim rodnim tretmanom, uznemiravanjem i nasiljem prema demografiji

		Uskraćivanje novca, zabrana zaposlenja, kontrola raspolaganja imovinom	Naguravanje, šamaranje, udaranje	Vrijeđanje, omalovažavanje, uskraćivanje ili zabrana kontakta s drugim ljudima, provjeravanje, uhođenje	Neželjeno dodirivanje, seksualni odnos mimo nečije volje i pristanka
Uzorak		1,4	1,5	1,6	1,2
Spol	Muški	1,4	1,4	1,5	1,2
	Ženski	1,5	1,5	1,6	1,3
Dob	18-24	1,3	1,4	1,5	1,2
	25-44	1,5	1,6	1,7	1,3
	45-59	1,5	1,5	1,6	1,2
	60+	1,3	1,4	1,4	1,2
	NZ / BO	1,7	1,5	1,7	1,3
Obraz	Osnovno	1,3	1,4	1,5	1,2
	Srednje	1,5	1,5	1,6	1,2
	Više i visoko	1,5	1,4	1,6	1,2
Veličina naselja	2.000 i manje	1,4	1,4	1,5	1,2
	2.000 do 10.000	1,5	1,7	1,8	1,2
	10.000 do 80.000	1,4	1,4	1,4	1,1
	Više od 80.000	1,5	1,5	1,5	1,3
Regija	Zagreb	1,4	1,5	1,5	1,4
	Sjeverna Hrvatska	1,3	1,5	1,6	1,2
	Slavonija	1,5	1,7	1,7	1,2
	Banovina, Kordun, Lika	1,2	1,2	1,3	1,0
	Hrvatsko primorje i Istra	1,5	1,5	1,6	1,2
	Dalmacija	1,5	1,4	1,5	1,2

Kućanstva mogu biti mjesta gdje su pojedini članovi/ce izloženi/e različitim pritiscima i konfliktima, uključujući i one koji su posljedica rodne diskriminacije. Rodnu diskriminaciju u kućanstvu i partnerskim odnosima provjeravali smo pitajući žene jesu li imale takva iskustva. Rezultati, prikazani u Tablici 64, pokazuju da je 37% ispitanica imalo kraće vrijeme noćnog izlaska nego muškarci istog uzrasta, da je 12% žena u uzorku iskusilo zabranu da se bave slobodnim aktivnostima koje su smatrane muškima, da 11% žena tvrdi da im obitelj nije dozvolila nastavak školovanja, 10% da im obitelj mi nije dozvolila odabir struke, daljnjih

10% da su zakinite za obiteljsku imovinu, dok je 8% moralo prekinuti raditi zbog želje partnera i posvetiti se obitelji.

Tablica 64: Iskustvo s neravnopravnom rodnim tretmanom u obitelji (u postocima)

	DA	NE	Ne odnosi ne mene	Ne zna / ne želi odgovoriti
Imala sam kraće vrijeme noćnog izlaska nego muškarci mogeg uzrasta.	37	58	4	1
Bilo mi je zabranjeno baviti se slobodnim aktivnostima koje se smatraju muškima.	12	81	6	1
Obitelj mi nije dozvolila nastavak školovanja.	11	83	4	1
Obitelj mi nije dozvolila moj odabir struke.	10	83	6	1
Zakinita sam za obiteljsku imovinu.	10	80	8	2
Morala sam prekinuti raditi zbog želje partnera i posvetiti se obitelji.	8	79	11	1

U Tablici 65 se, pak, vidi da su kraće vrijeme noćnog izlaska nego muškarci istog uzrasta u većem postotku iskusile žene od 60 i više godina (47% u odnosu na prosjek uzorka koji je 39%), s osnovnim obrazovanjem (42% u odnosu na prosjek uzorka koji je 39%), u naseljima od 2.000 do 10.000 stanovnika (45% u odnosu na prosjek uzorka koji je 39%), u Slavoniji (48% u odnosu na prosjek uzorka koji je 39%) te Dalmaciji (44% u odnosu na prosjek uzorka koji je 39%). Zabranu da se bave slobodnim aktivnostima koje su smatrane muškima natprosječno (21% u odnosu na prosjek od 13%) su doživjele žene starije od 60 godina, s osnovnim obrazovanjem (16% u odnosu na prosjek od 13%), u Dalmaciji (19% u odnosu na prosjek od 13%) te u Slavoniji (16% u odnosu na prosjek od 13%). Diskriminaciju u smislu da im obitelj nije dozvolila nastavak školovanja doživjelo je 22% žena od 60 godina i više (u odnosu na prosjek koji je 12%), 28% žena s osnovnim obrazovanjem (u odnosu na prosjek koji je 12%), te 16% žena u Slavoniji (u odnosu na prosjek koji je 12%). Da im obitelj nije dozvolila odabir struke doživjelo je 14% žena od 60 godina i više (u odnosu na prosjek od 10%), 14% žena s osnovnim obrazovanjem i 14% žena u Slavoniji, te 13% u Hrvatskom primorju i Istri. Za obiteljsku imovinu bilo je zakinito 16% žena od 60 godina i više (u odnosu na prosjek od 11%), 15% žena s osnovnim obrazovanjem, 17% žena u Slavoniji, 15% žena u Hrvatskom primorju i Istri te 14% u Dalmaciji.

Zbog želje partnera i zbog toga što se očekivalo da se trebaju posvetiti obitelji, moralo je prekinuti raditi 12% žena od 60 godina i više (u odnosu na 9% koliko je prosjek uzorka), 12% žena s osnovnim obrazovanjem, 11% žena u mjestima između 2.000 i 10.000 stanovnika, te 12% žena u Dalmaciji. Dakle, najstarije i najslabije obrazovane žene u svim su spomenutim slučajevima bile rodno diskriminirane u najvećem postotku. Žene u Slavoniji su također, u

najvećem postoku u odnosu na sve druge hrvatske regije, bile diskriminirane u svim spomenutim slučajevima, osim u slučaju prekida rada zbog želje partnera i posvećivanja obitelji, što je češće kod žena u Dalmaciji.

Tablica 59: Iskustvo s neravnopravnom rodnom tretmanom u obitelji prema demografiji

		Imala sam kraće vrijeme noćnog izlaska nego muškarci mogeg uzrasta.	Bilo mi je zabranjeno baviti se slobodnim aktivnostima koje se smatraju muškima.	Obitelj mi nije dozvolila nastavak školovanja.	Obitelj mi nije dozvolila moj odabir struke.	Zakinuta sam za obiteljsku imovinu.	Morala sam prekinuti raditi zbog želje partnera i posvetiti se obitelji.
Uzorak		39%	13%	12%	10%	11%	9%
Spol	Ženski	39%	13%	12%	10%	11%	9%
Dob	18-24	33%	8%	2%	10%	2%	0%
	25-44	33%	9%	6%	8%	9%	10%
	45-59	36%	9%	9%	8%	11%	8%
	60+	47%	21%	22%	14%	16%	12%
	NZBO	63%	0%	0%	27%	0%	27%
Obrazovanje	Osnovno	42%	16%	28%	14%	15%	12%
	Srednje	38%	11%	5%	10%	11%	8%
	Više i visoko	36%	12%	3%	6%	8%	7%
Veličina naselja	2.000 i manje	40%	13%	18%	11%	10%	12%
	2.000 do 10.000	45%	12%	11%	13%	14%	11%
	10.000 do 80.000	42%	9%	4%	4%	10%	8%
	Više od 80.000	31%	16%	9%	12%	12%	6%
Regija	Zagreb	36%	15%	10%	13%	10%	7%
	Sjeverna Hrvatska	38%	4%	17%	6%	8%	11%
	Slavonija	48%	16%	16%	14%	17%	10%
	Banovina, Kordun, Lika	25%	0%	0%	0%	0%	3%
	Hrvatsko primorje i Istra	35%	14%	13%	13%	15%	10%
	Dalmacija	44%	19%	11%	9%	14%	12%

4.5. Konstrukcije muškosti i ženskosti

Konstrukcije muškosti i ženskosti odnose se na skup stavova, uloga, vrijednosti, normi i ponašanja koje se smatraju tipičnim za muškarce i žene u određenom društvu. Prema Crespi (2003), ključnu ulogu u procesu rodne socijalizacije ima obitelj, unutar koje se dobijaju prve predodžbe ženskosti i muškosti. Već smo spominjali da nije riječ o jednoznačnim, nego višestrukim konstrukcijama: tomu je tako zbog promjena koje su se posljednjih desetljeća odvijale i kad je riječ o konstrukcijama ženskosti (zbog sve masovnijeg ulaska žena u obrazovanje i na tržište rada), ali i kada je riječ o muškarcima. Kod potonjih je moguće govoriti o hegemonijskoj muškosti (Connell, 1995), kao svojstvu koje ne karakterizira određenog muškarca, nego određeni sociokulturni normativni kanon, kojemu su muškarci i dječaci usmjereni (Kon, 2008), a koji im omogućava da se u sustavu rodne hijerarhije pozicioniraju više od djevojčica. Riječ je o kulturnim idealima i rodnim stereotipima o ženskosti i muškosti, odnosno društvenim, kulturnim i povijesnim konstruktima koji su oblikovani – ali istodobno i nametnuti (Tomić-Koludrović, 1996; 2000, Šikić-Mićanović, 1997) – društvenim očekivanjima. Ovi konstrukti imaju ključnu ulogu u socijalizaciji djevojčica i dječaka.

„Kad podijelimo svijet na dvije grupe, mušku i žensku, skloni smo vidjeti sve muškarce kao iste, sve žene kao iste, a dvije kategorije 'muškog' i 'ženskog' kao vrlo različite jednu od druge“ (Crespi, 2003: 2). Rezultati našeg istraživanja pokazuju da više od 50% ispitanika/ica većinu ponuđenih osobina smatraju podjednako i ženskim i muškim. Međutim, razlike muškosti i ženskosti pojavljuju se kad su u pitanju osobine poput nježnosti, osjećajnosti i strpljenja, koje ispitanici/e s više od 50% odgovora (ako se zbroji „uglavnom“ i „u potpunosti“) smatraju ženskim. Ovo se može smatrati posljedicom različitih načina na koje ispitanici/e vrednuju muškarce i žene.

Kao što navodi Crespi (2003: 2), „[ž]ene smatraju vrijednima osjećajnost i održavanje dobrih odnosa, tj. privrženost više od postignuća; muškarci smatraju vrijednim zadobivanje statusa 'slijeđenjem pravila', tj. smatraju postignuće višim od privrženosti. Budući da naše društvo smatra vrijednim natjecanje i samostalno uspješne pojedince, ženska se usmjerenost prema brizi za druge i/ili suradnju u gradnji zajednice u (muški dominiranom društvu) smatra manje važnom. Ove se vrijednosne razlike odražavaju u rodnim ulogama koje je uspostavila naša kultura.“ Rezultati našeg istraživanja, prikazani u Tablici 66, pokazuju da se muškim osobinama „u potpunosti“ i „uglavnom“ smatraju aktivnost i odlučnost.

Tablica 66: Predodžbe o muškim i ženskim osobinama (u postocima)

	U potpunosti muška osobina	Uglavnom muška osobina	Podjednako ženska i muška osobina	Uglavnom ženska osobina	U potpunosti ženska osobina	Ne zna - Bez odgovora
Aktivnost	4	15	66	11	3	1
Nježnost	0	2	37	46	14	1
Ambicioznost	3	14	64	15	2	2
Razumnost	2	8	62	21	6	1
Osjećajnost	0	2	43	41	12	1
Nesigurnost	2	9	55	27	5	3
Strpljenje	1	7	46	36	9	1
Samostalnost	4	14	61	17	3	1
Odlučnost	4	19	60	12	4	1

U Tablici 67 prikazane su predodžbe o muškim i ženskim osobinama prema demografiji. S obzirom na to da ondje (u Tablici 67) vrijednost 3,0 predstavlja odgovor „podjednako ženska i muška osobina“, vrijednosti između 1,0 i 3,0 znače da je osobina više muška, a vrijednosti između 3,0 i 5,0 da je osobina više ženska. Pokazuje se da žene sve osobine smatraju više ženskima, a muškarci neke smatraju ipak više muškima.

Ipak, kao što je ranije rečeno (i prikazano u Tablici 66), gledaju li se izbori na ljestvici te izdvoje li se i zbroje postoci u kategorijama „u potpunosti“ i „uglavnom“, pokazuje se da se nježnost, osjećajnost, strpljenje i nesigurnost smatraju ženskim osobinama, dok se muškim osobinama – tako gledano – smatraju aktivnost i odlučnost.

Prema podacima prikazanim u Tablici 67, gdje se donose prema demografiji, aktivnost se u cjelokupnom uzorku (s 2,9) smatra muškom osobinom, ali je žene u uzorku (s 3,1) smatraju ženskom osobinom. Ambicioznost se (s 3,0) smatra u uzorku podjednako i muškom i ženskom osobinom, ali je žene (s 3,1) smatraju ženskom osobinom, a ispitanici/e u Banovini, Kordunu i Lici smatraju je muškom osobinom. Razumnost se u uzorku smatra ženskom osobinom, muškarci je smatraju podjednako i ženskom i muškom osobinom, a žene ženskom osobinom. Ženskom osobinom je smatraju i ispitanici/e iz Slavonije. Osjećajnost ženskom osobinom više od uzorka smatraju ispitanici/e u Dalmaciji. Odlučnost, pak, koja se prema rezultatima našeg istraživanja u uzorku smatra pretežno muškom osobinom, ne samo da žene smatraju ženskom, nego se smatra ženskom osobinom i među mladima u dobi između 18 i 24 godine, u gradovima s više od 80.000 stanovnika/ica, u Sjevernoj Hrvatskoj te u Slavoniji.

Tablica 60: Predodžbe o muškim i ženskim osobinama prema demografiji

		Aktivnost	Nježnost	Ambicioznost	Razumnost	Osjećajnost	Nesigurnost	Strpljenje	Samostalnost	Odlučnost
Uzorak		2,9	3,7	3,0	3,2	3,6	3,3	3,5	3,0	2,9
Spol	Muški	2,8	3,7	2,9	3,0	3,6	3,3	3,3	2,8	2,7
	Ženski	3,1	3,8	3,1	3,4	3,7	3,2	3,6	3,2	3,1
Dob	18-24	2,8	3,8	3,0	3,2	3,6	3,2	3,3	3,2	3,0
	25-44	3,0	3,7	3,0	3,2	3,6	3,3	3,4	3,0	2,9
	45-59	3,0	3,7	3,0	3,2	3,6	3,2	3,5	3,0	2,9
	60+	2,9	3,8	2,9	3,2	3,7	3,3	3,6	3,0	2,9
	NZ / BO	2,9	3,8	3,1	3,4	3,7	3,4	3,3	2,9	2,7
Obrazovanje	Osnovno	2,9	3,7	2,9	3,2	3,7	3,2	3,5	3,0	2,9
	Srednje	2,9	3,7	3,0	3,2	3,6	3,3	3,4	3,0	2,9
	Više i visoko	3,0	3,7	3,0	3,2	3,7	3,3	3,4	3,0	2,9
Veličina naselja	2.000 i manje	2,9	3,8	3,0	3,2	3,7	3,2	3,5	3,0	2,9
	2.000 do 10.000	2,9	3,8	2,9	3,3	3,6	3,2	3,4	3,1	2,8
	10.000 do 80.000	3,0	3,7	3,0	3,2	3,6	3,2	3,4	3,0	2,9
	Više od 80.000	2,9	3,7	3,0	3,2	3,6	3,4	3,4	3,0	3,0
Regija	Zagreb	2,9	3,6	3,0	3,1	3,5	3,3	3,3	2,9	2,9
	Sjeverna Hrvatska	3,0	3,6	3,1	3,2	3,6	3,1	3,4	3,0	3,0
	Slavonija	3,0	3,7	3,0	3,4	3,7	3,3	3,5	3,2	3,0
	Banovina, Kordun, Lika	2,9	3,9	2,8	3,3	3,6	3,4	3,8	2,9	2,7
	Hrvatsko primorje i Istra	2,9	3,8	3,0	3,2	3,7	3,1	3,5	2,9	2,9
	Dalmacija	2,9	3,8	3,0	3,2	3,8	3,3	3,4	3,0	2,9

Proces socijalizacije uključuje učenje rodni uloga, odnosno učenje o tome što u određenoj društvenoj sredini znači biti žena odnosno muškarac. Riječ je o normama i ponašanjima koje obitelj smatra da osoba treba usvojiti u procesu uklapanja u društvena očekivanja. Roditelji – već od trenutka kad doznaju spol djeteta nakon rođenja – slijede upute i modele koji odgovaraju očekivanjima zajednice i društva o tome što su to muške i ženske osobine, odnosno koja se ponašanja mogu očekivati od muške a koja od ženske djece i odraslih osoba (Tomić-Koludrović, 2000). Moglo bi se reći da – čim se formalno dozna spol djeteta – okolina započinje s neformalnim pripisivanjem očekivanja na temelju tog spola, na način da se prema djevojčicama postupa drukčije nego prema dječacima.

„Već s primarnom socijalizacijom u obitelji usvajamo [...] lekcije o ulogama“ (Tomić-Koludrović, 2000: 60). Očekivanja prenošena takvim lekcijama povezana su sa stereotipima, koji su često u funkciji reproduktivnih uloga muškarca i žene. Stereotip koji se javlja i prema rezultatima našeg istraživanja, prikazanim u Tablici 68, kazuje da se najvažnijom osobinom za mušku djecu smatraju osjećaj odgovornosti (23,8%), a nakon toga pristojno vladanje (15,6%) te odlučnost i upornost (15,4%).

Tablica 68: Rodna socijalizacija – najvažnija osobina za mušku djecu

	%
N	1210
Osjećaj odgovornosti	23,8
Pristojno vladanje (dobre manire)	15,6
Odlučnost, upornost	15,4
Tolerancija i poštovanje u odnosu prema drugim ljudima	14,4
Marljivost	12,0
Nezavisnost	7,7
Poslušnost	2,8
Štedljivost, čuvanje novca i stvari	2,2
Mašta	1,6
Nesebičnost	1,6
Vjera (religioznost)	1,2
Ne zna - Bez odgovora	1,6

Razmotre li se, pak, rezultati pitanja o rodnoj socijalizaciji muške djece po demografiji, prikazani u Tablici 69, pokazuje se da se osjećaj odgovornosti iznad prosjeka smatra najvažnijom muškom osobinom u Hrvatskom primorju i Istri, te u naseljima od 2.000 do 10.000 stanovnika/ca. Odlučnost i upornost iznad prosjeka se smatraju najvažnijom muškom osobinom među muškarcima, na Banovini, Kordunu i Lici, te u naseljima od 2.000-10.000 stanovnika/ca. Pristojno vladanje natprosječno najvažnijom muškom osobinom smatraju mladi u dobi između 18 i 24 godine te u Zagrebu.

Tablica 69: Rodna socijalizacija – najvažnija osobina za mušku djecu – prema demografiji

		N	Pristojno vladanje	Nezavisnost	Marljivost	Osjecaj odgovornosti	Mašta	Tolerancija i poštovanje prema	Štedljivost, čuvanje	Odlučnost, upornost	Vjera	Nesebičnost	Poslušnost	NZ / BO
Uzorak		1210	16%	8%	12%	24%	2%	14%	2%	15%	1%	2%	3%	2%
Spol	Muški	574	16%	7%	12%	24%	2%	14%	2%	18%	1%	1%	3%	1%
	Ženski	636	15%	9%	12%	24%	1%	15%	2%	13%	1%	2%	2%	2%
Dob	18-24	152	21%	5%	10%	25%	1%	15%	4%	12%		1%	3%	3%
	25-44	353	16%	9%	9%	22%	3%	18%	1%	14%	1%	2%	3%	2%
	45-59	313	14%	10%	11%	25%	1%	16%	1%	17%	1%	1%	2%	0%
	60+	382	14%	6%	16%	25%	2%	10%	4%	16%	1%	2%	3%	2%
	NZ / BO	9	10%	7%	21%	20%	9%	7%		17%			8%	
Obrazovanje	Osnovno	332	16%	6%	13%	23%	1%	9%	2%	18%	2%	1%	7%	2%
	Srednje	665	17%	8%	11%	24%	2%	16%	3%	15%	1%	2%	2%	1%
	Više i visoko	213	12%	8%	15%	25%	1%	18%	1%	13%	1%	3%	0%	3%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	16%	7%	14%	21%	2%	12%	3%	18%	2%	0%	3%	1%
	2.000 do 10.000	194	11%	7%	13%	28%	2%	8%	2%	19%	0%	3%	5%	1%
	10.000 do 80.000	240	18%	5%	13%	23%	1%	20%	3%	12%		2%	1%	2%
	Više od 80.000	309	16%	11%	8%	26%	2%	17%	1%	12%	2%	2%	2%	2%
Regija	Zagreb	314	20%	13%	7%	21%	2%	16%	2%	15%	0%	1%	2%	2%
	Sjeverna Hrvatska	208	15%	4%	13%	26%	2%	8%	5%	17%		2%	7%	1%
	Slavonija	199	16%	6%	15%	23%	3%	17%	1%	12%	2%	1%	2%	2%
	Banovina, Kordun, Lika	102	8%	7%	11%	24%	1%	14%	2%	28%		1%	2%	3%
	Hrvatsko primorje i Istra	148	10%	9%	11%	29%	1%	19%		15%	1%	1%	2%	3%
	Dalmacija	239	17%	4%	16%	23%	1%	13%	3%	12%	4%	3%	2%	1%

Prema rezultatima prikazanim u Tablici 70, u uzorku se osjećaj odgovornosti u najvećem postotku (19,7%) smatra najvažnijom osobinom i za žensku djecu. Slično je i s osobinom koja se odnosi na pristojno vladanje, a koja prema postotku odgovora i u ovom slučaju (za žensku djecu) slijedi nakon osjećaja odgovornosti. Treća osobina po važnosti za žensku djecu je, međutim, tolerancija i poštovanje u odnosu prema drugim ljudima, koja se pak nalazi na četvrtom mjestu po važnosti osobina za mušku djecu.

Tablica 70: Rodna socijalizacija – najvažnija osobina za žensku djecu

	%
N	1210
Osjećaj odgovornosti	19,7
Pristojno vladanje (dobre manire)	15,4
Marljivost	15,2
Tolerancija i poštovanje u odnosu prema drugim ljudima	15,2
Odlučnost, upornost	11,5
Nezavisnost	10,7
Štedljivost, čuvanje novca i stvari	3,4
Poslušnost	2,5
Nesebičnost	2,2
Vjera (religioznost)	1,7
Mašta	1,0
Ne zna - Bez odgovora	1,5

Prema podacima u Tablici 71, gdje su rezultati odgovora o najvažnijoj osobini za žensku djecu prikazani po demografiji, osjećaj odgovornosti se iznad prosjeka smatra najvažnijom osobinom za žensku djecu u Sjevernoj Hrvatskoj, kod populacije u dobi od 49 do 55 godina, te kod osoba s osnovnom školom. Marljivost se smatra najvažnijom osobinom za žensku djecu u Sjevernoj Hrvatskoj, na Banovini, Kordunu i Lici, u naseljima od 2.000 do 10.000 stanovnika/ca, te kod osoba s osnovnom školom. Pristojno vladanje kao najvažnija osobina za žensku djecu najzastupljenije je kod najmlađih ispitanika/ica u dobi od 18 do 24 godine, te u Zagrebu. Tolerancija i poštovanje prema drugim ljudima kao najvažnija osobina za žensku djecu najzastupljenija je na Banovini, Korduni i Lici te u Slavoniji, kao i kod ispitanika/ica u dobi od 45 do 59 godina.

Tablica 71: Rodna socijalizacija – najvažnija osobina za žensku djecu – prema demografiji

		N	Pristojno vladanje	Nezavisnost	Marljivost	Osjecaj odgo- vornosti	Mašta	Tolerancija i poštovanje prema	Štedljivost, čuvanje	Odlučnost, upornost	Vjera	Nesebičnost	Poslušnost	NZ / BO
Uzorak		1210	15%	11%	15%	20%	1%	15%	3%	12%	2%	2%	3%	2%
Spol	Muški	574	16%	9%	15%	21%	1%	15%	4%	10%	1%	2%	4%	1%
	Ženski	636	15%	12%	15%	19%	1%	16%	3%	12%	2%	2%	1%	2%
Dob	18-24	152	20%	12%	11%	20%		13%	4%	13%		3%	1%	3%
	25-44	353	15%	13%	11%	18%	3%	17%	3%	13%	1%	2%	3%	1%
	45-59	313	14%	11%	15%	23%	0%	18%	2%	11%	2%	2%	1%	1%
	60+	382	15%	8%	21%	19%	0%	13%	5%	10%	2%	2%	4%	2%
	NZ / BO	9	18%		10%	17%	13%	7%		27%			8%	
Obrazovanje	Osnovno	332	13%	6%	22%	22%		11%	3%	10%	4%	2%	4%	2%
	Srednje	665	17%	11%	12%	19%	1%	16%	4%	12%	1%	2%	2%	1%
	Više i visoko	213	16%	15%	13%	18%	1%	17%	2%	11%	1%	2%	0%	2%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	15%	8%	17%	21%	0%	13%	4%	13%	3%	2%	4%	1%
	2.000 do 10.000	194	12%	10%	21%	19%	2%	12%	4%	14%	0%	1%	4%	1%
	10.000 do 80.000	240	17%	10%	16%	18%		21%	4%	8%		3%	2%	2%
	Više od 80.000	309	17%	16%	8%	20%	2%	16%	2%	11%	2%	3%	1%	2%
Regija	Zagreb	314	18%	16%	10%	18%	2%	15%	4%	11%	0%	3%	2%	2%
	Sjeverna Hrvatska	208	10%	6%	24%	24%	1%	10%	6%	10%	1%	2%	6%	1%
	Slavonija	199	11%	9%	17%	20%	1%	20%	2%	14%	2%	1%	2%	1%
	Banovina, Kordun, Lika	102	9%	12%	21%	17%		21%		15%	1%	2%		3%
	Hrvatsko primorje i Istra	148	16%	8%	16%	20%	1%	19%	3%	14%	1%		2%	2%
	Dalmacija	239	24%	11%	10%	19%	0%	11%	4%	8%	4%	4%	3%	1%

4.6. Podjela rada u kućanstvu

Bez obzira na sve veću prisutnost žena u visokom obrazovanju i na tržištu rada, koja je primjetna od 1960-tih do danas (Becker, 1965, 1973; Oakley, 1974; Hakim, 1996, 2000; Tomić-Koludrović i Kunac, 1999, 2000; Akerlof i Kranton, 2000; Baker i Jacobsen, 2007; Lachance-Grzela i Bouchard, 2010; Stratton, 2012, te mnogi/ drugi/e), istraživanja podjele rada u kućanstvu upućuju na to da žene i dalje dominiraju u tom tipu neplaćenog rada (Doucet, 2006; Bianchi i dr., 2012; Baxter i Hewitt, 2013). Stoga je opravdano ustvrditi da rod i dalje ostaje temeljni prediktor neravnopravne podjele rada u kućanstvu, kao što je to zaključila Hochschild (1989), navodeći još pred trideset godina da je u ovom pogledu riječ o nekoj vrsti „zaustavljene revolucije“ u emancipaciji žena. Istraživanja, naime, pokazuju da mnoge žene – koje su se izborile za mogućnost plaćenog rada izvan kuće – svejedno nisu rasterećene poslova u kućanstvu i brige o djeci.

Žene i dalje, i onda kada su zaposlene u punom radnom vremenu izvan kuće, obavljaju većinu kućanskog rada, a pritom valja reći i to da u znatno većim postocima od muškaraca obavljaju upravo rutinske kućanske poslove, kao što su glačanje, pranje rublja i čišćenje. Muškarci, pak, u kućanstvu obavljaju manje rutinske poslove, a kad je riječ o brizi o djeci to su uglavnom igranje s djecom te odvoženje djece u vrtić ili u školu (Hochschild, 1989; Tomić-Koludrović i Kunac, 1999, 2000; Doucet, 2006; Baxter, Hewitt i Haynes, 2008; Baxter, Haynes, Western i Hewitt, 2013; Tomić-Koludrović, 2015).

Najkraće rečeno, mnoga istraživanja potvrđuju činjenicu da se u području kućanskog rada i brige o djeci i starijima rodne uloge mijenjaju iznimno sporo, unatoč sve većoj dominaciji tzv. *dual-earner* modela kućanstava u zapadnim društvima (tj. kućanstava s dva prihoda od plaćenog rada izvan kuće) (Stier, Lewin-Epstein i Braun, 2012). Prema Huininku i Konietzki (2007: 119), ovakvo je stanje posljedica različitih razloga, od boljeg obrazovanja žena, do kasnijeg odlaska djece iz kuće (također zbog produženog školovanja), te na koncu zbog ekonomskih uvjeta u kojima za održavanje razine postignutog standarda u većini kućanstava Zapadne Europe 1970-ih nije više bila dovoljna samo plaća jednog hranitelja u obitelji. Porast ekonomske nesigurnosti, kao i ekonomska zavisnost djece od roditelja, čemu – s obzirom na produženje životnog vijeka – valja pridodati i povećanu potrebu skrbi za starije, pridonijeli su postupnom povećavanju sudjelovanja muškaraca u kućnoj podjeli rada.

Unatoč tomu, kao što je već rečeno, većinu kućanskih poslova i brigu o djeci i starijima u kućanstvu i dalje u znatno višem postotku preuzimaju žene, o čemu svjedoče brojne studije u području (Gershuny, Bittman i Brice, 2005; Kan, Sullivan i Gershuny, 2011; Treas i Lui, 2013). Te su razlike i dalje toliko izražene da se Cotter, Hermesen i Vanneman (2011) pitaju svjedočimo li ne samo „zaustavljenoj revoluciji“ (kao što je 1989. godine naznačila Hochschild), nego i kraju rodne revolucije. Bilo bi, naravno, ipak pretjerano tako zaključivati, no vidljivo je da se rodna podjela rada u kućanstvu iznimno sporo mijenja, kao i to da nije riječ o stalnom, linearnom napretku. England (2010), primjerice, primjećuje da je veći broj rodno egalitarnih trendova počeo gubiti brzinu, što upućuje na nužan oprez pri interpretaciji rodni pokazatelja kućanskih poslova.

Budući da, prema teorijskim „pristupima stajališta“ (engl. *standpoint approaches*) (Harding, 1987), akteri oblikuju svoja znanja na temelju vlastitih iskustava, može se pretpostaviti da će osobe koje su u djetinjstvu imale iskustvo da su i muškarci obavljali neke kućanske poslove, imati egalitarnije stavove o podjeli rada u kućanstvu.

Rezultati našeg istraživanja na tu temu prikazani su u Tablici 72, iz koje je vidljivo u kojem su postotku ispitanici/e u uzorku, a potom prikazano i po spolu, tijekom svoje socijalizacije imali prilike „nikad“, „često“ ili „ponekad“ vidjeti muškarce pri obavljanju pojedinih kućanskih poslova.

Podatke prikazane u Tablici 72 i onima koje slijede, valja osobito pomno proučiti, jer se smatra da je proučavanje rodne podjele rada u kućanstvu osobito važno upravo u kontekstu postsocijalističkih društava i njihovih rodni režima. Naime, u literaturi se često navodi da u takvim društvima, osobito u ranoj fazi tranzicije, rod kao važna dimenzija nejednakosti u pravilu nije funkcionirao kao „dimenzija formiranja političkog interesa i političkog djelovanja“ (Fodor i Balogh, 2010). Navedene autorice smatraju da je tome tako zbog emancipatorskog karaktera socijalističkog rodni režima u području ženskog rada.

Tablica 72: Percepcija sudjelovanja muškaraca u podjeli kućanskih poslova tijekom socijalizacije

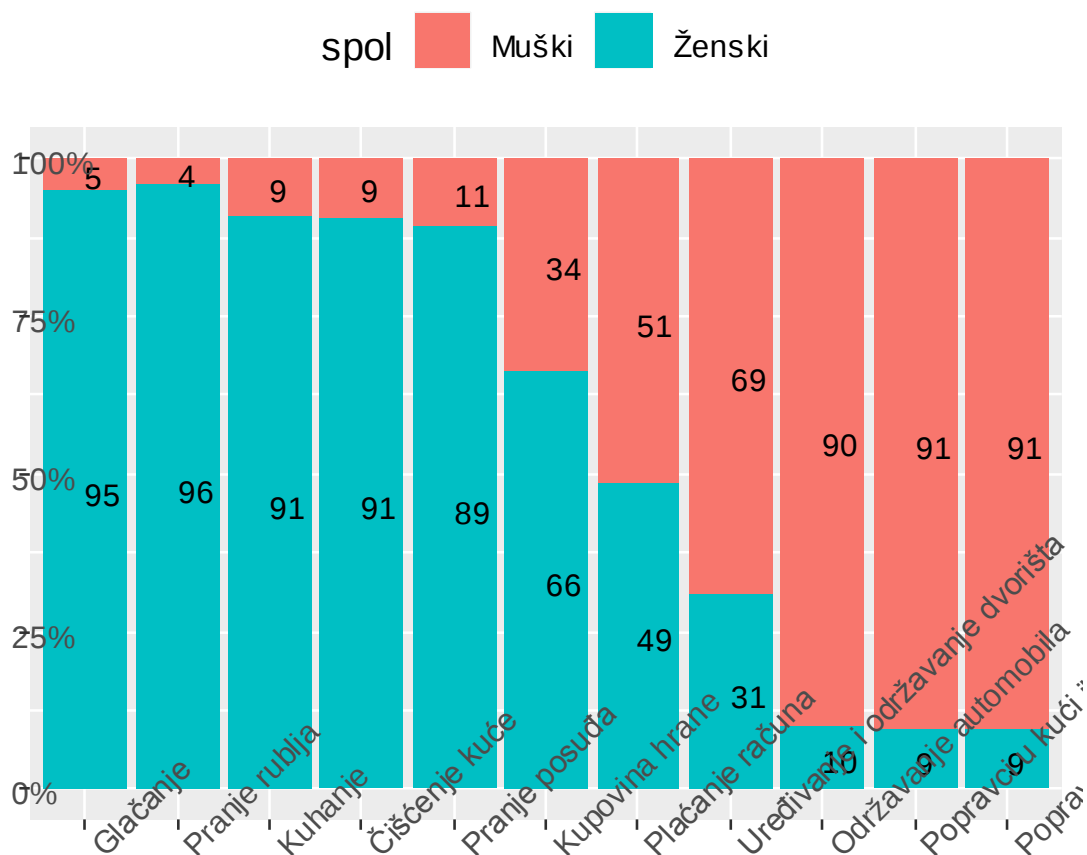
		Uzorak	Spol	
			Muški	Ženski
N		1174	554	620
Kuhao	Nikad	58%	56%	59%
	Ponekad	35%	36%	35%
	Često	7%	8%	7%
Prao sude	Nikad	66%	66%	66%
	Ponekad	28%	28%	27%
	Često	7%	6%	7%
Usisavao	Nikad	72%	69%	74%
	Ponekad	22%	24%	21%
	Često	6%	6%	5%
Glačao	Nikad	84%	83%	85%
	Ponekad	13%	13%	13%
	Često	3%	4%	2%
Prao odjeću	Nikad	80%	79%	81%
	Ponekad	16%	16%	17%
	Često	4%	5%	3%
Čuvao djecu	Nikad	42%	38%	45%
	Ponekad	46%	47%	44%
	Često	13%	14%	11%
Pomagao u učenju	Nikad	51%	49%	52%
	Ponekad	37%	38%	37%
	Često	12%	13%	10%
Kupovao hranu	Nikad	32%	31%	32%
	Ponekad	41%	41%	40%
	Često	28%	28%	28%

U postjugoslavenskim zemljama, u koje se ubraja i Hrvatska, stanje je drukčije utoliko što se u njima u kasnom socijalizmu javilo civilnodruštveno političko problematiziranje položaja žena u društvu. Isto tako, u tranzicijskom razdoblju u Hrvatskoj, financiranje civilnodruštvenih aktivnosti usmjerenih na proučavanje i promjenu položaja žena (isprva međunarodno, a kasnije i nacionalno) bilo je istaknutije nego u drugim zemljama europskog Istoka, na koje se odnosi navedena tvrdnja Fodor i Balogh. Tomu je dijelom tako zbog procjene međunarodnih civilnodruštvenih organizacija o potrebama pomoći u ratnim okolnostima koje su označile ranu postsocijalističku tranziciju u Hrvatskoj, a kasnije zbog potreba sanacije posljedica rata.

Podjelu rada u kućanstvu u različitim postsocijalističkim zemljama važno je stoga proučavati imajući na umu elemente koji su ih povijesno spajali (u prvom redu, elemente povezane s istim ili sličnim „rodnom režimom“, koji je u njima djelovao u socijalističkom razdoblju), kao i one elemente koji ih danas čine različitim (zbog povijesno različitih kulturnih matrica te drukčijih trajektorija tijekom postsocijalističkog razdoblja).

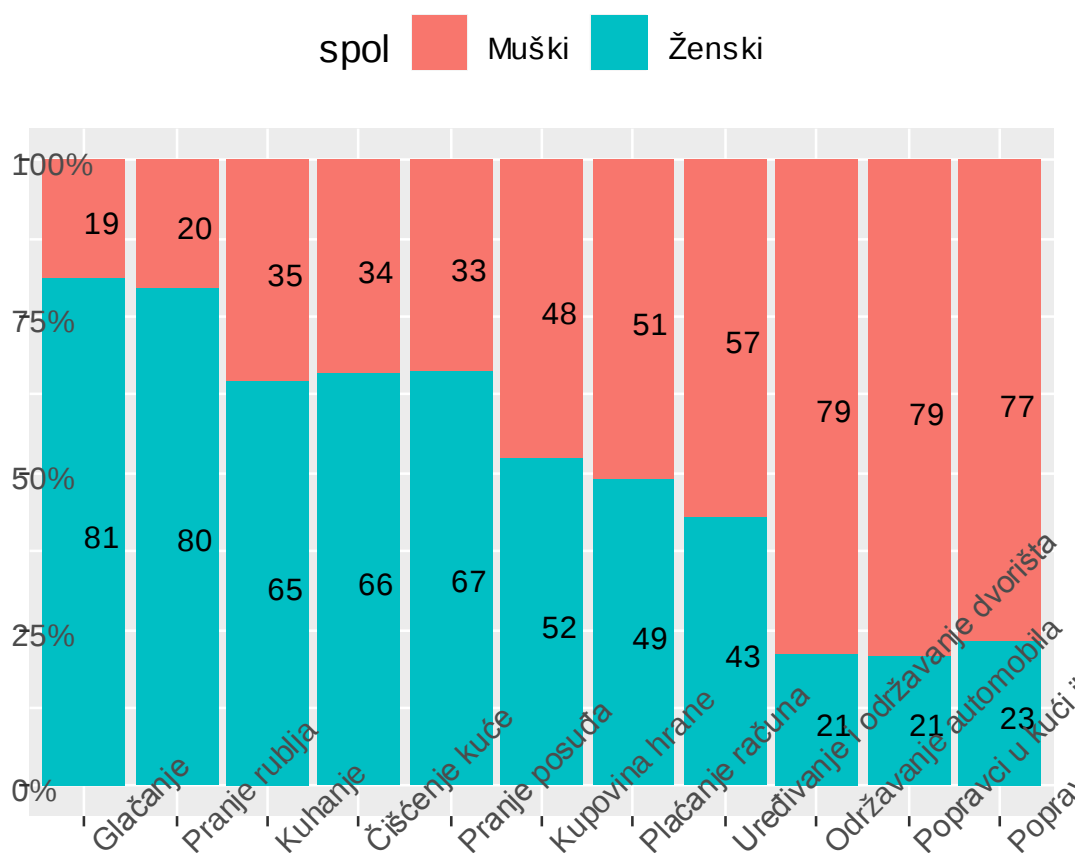
I ovo istraživanje pokazuje da postoji statistički značajna povezanost roda i obavljanja određenih kućanskih poslova. Žene i dalje natprosječno obavljaju sve rutinske kućanske poslove, a muškarci više sudjeluju u poslovima koji se tradicionalno smatraju muškim. Na slikama 4 i 5 prikazani su grafovi koji prikazuju osnovnu distribuciju kućanskih poslova po spolu, prema rezultatima našeg istraživanja. Iz Slike 4 vidljivo je da žene najčešće u vrlo visokim postocima obavljaju sve tradicionalno „ženske poslove“, kao što su kuhanje, glačanje, pranje posuđa, čišćenje kuće, kupovanje hrane, te pranje rublja, a da muškarci najčešće obavljaju tradicionalno „muške poslove“, kao što su plaćanje računa, održavanje automobila, te popravci u kući.

Slika 4: Osobe koje najčešće obavljaju kućanske poslove (prikazani su postoci)



Za razliku od prethodne Slike 4 (na kojoj su prikazani podaci za one osobe koje najčešće obavljaju poslove u kući), na Slici 5 su prikazani rezultati istraživanja za sve osobe koje i ponekad obave neki kućni posao. Ideja ovakve obrade podataka je da se uoči kako postoji pomak u strukturi rodne podjele rada, u smislu da tradicionalno „ženske“ kućanske poslove – kad se uzme u obzir i njihovo povremeno obavljanje – muškarci ipak obavljaju u nešto većem postotku. Kad se uključi povremeno obavljanje tih poslova, na sličan način raste i postotak žena u tradicionalno „muškim“ poslovima.

Slika 5: Svi/e koji/e obavljaju kućanske poslove, uključujući i one koji/e to rade povremeno (prikazani su postoci)



Prema rezultatima prikazanim u Tablici 73, na kojoj su prikazani/e samo ukućani/ke koje najčešće obavljaju neki posao, žene su se najviše približile ravnopravnosti kad je riječ o plaćanju računa, što muškarci obavljaju u 51% a žene u 49% slučajeva. Muškarci češće od prosjeka kuhaju u Hrvatskom primorju i Istri (14% u odnosu na prosjek koji je 9%), i u Zagrebu (10% u odnosu na prosjek koji je 9%), češće od prosjeka glačaju u Zagrebu (6% u odnosu na prosjek koji je 5%), češće od prosjeka koji je 11% peru suđe u Zagrebu (14%) te u Hrvatskom primorju i Istri (13%), dok kuću čiste češće od prosjeka koji je 9% na Banovini, Kordunu i Lici (15%) i u Zagrebu (12%), kao i u Hrvatskom primorju i Istri, te Slavoniji (10%). Pranje rublja,

malo iznad prosjeka koji je iznimno nizak (4%), obavljaju muškarci u Zagrebu i u Hrvatskom primorju i Istri (6%), te u Sjevernoj Hrvatskoj (5%).

Tablica 73: Kućanski poslovi prema spolu i regiji - samo ukućani/ke koji/e najčešće obavljaju pojedini kućanski posao

			Muški		Ženski	
			N	%	N	%
KUHANJE			71	9%	730	91%
Regija	Zagreb		19	10%	174	90%
	Sjeverna Hrvatska		13	8%	140	92%
	Slavonija		8	6%	123	94%
	Banovina, Kordun, Lika		4	6%	62	94%
	Hrvatsko primorje i Istra		13	14%	82	86%
	Dalmacija		14	9%	149	91%
GLAČANJE			39	5%	753	95%
Regija	Zagreb		12	6%	182	94%
	Sjeverna Hrvatska		7	5%	141	95%
	Slavonija		7	5%	123	95%
	Banovina, Kordun, Lika		2	3%	64	97%
	Hrvatsko primorje i Istra		3	3%	91	97%
	Dalmacija		8	5%	152	95%
PRANJE POSUĐA			85	11%	714	89%
Regija	Zagreb		27	14%	166	86%
	Sjeverna Hrvatska		11	7%	141	93%
	Slavonija		13	10%	119	90%
	Banovina, Kordun, Lika		4	6%	61	94%
	Hrvatsko primorje i Istra		12	13%	81	87%
	Dalmacija		18	11%	146	89%
ČIŠĆENJE KUĆE			74	9%	733	91%
Regija	Zagreb		23	12%	173	88%
	Sjeverna Hrvatska		9	6%	143	94%
	Slavonija		13	10%	120	90%
	Banovina, Kordun, Lika		10	15%	56	85%
	Hrvatsko primorje i Istra		10	10%	87	90%
	Dalmacija		9	6%	154	94%
KUPOVINA HRANE			271	34%	535	66%
Regija	Zagreb		64	33%	129	67%
	Sjeverna Hrvatska		45	29%	108	71%
	Slavonija		46	35%	87	65%
	Banovina, Kordun, Lika		23	36%	41	64%
	Hrvatsko primorje i Istra		37	37%	62	63%
	Dalmacija		56	34%	108	66%
ODRŽAVANJE AUTOMOBILA			643	90%	73	10%
Regija	Zagreb		152	88%	21	12%
	Sjeverna Hrvatska		124	89%	15	11%
	Slavonija		96	89%	12	11%
	Banovina, Kordun, Lika		64	98%	1	2%
	Hrvatsko primorje i Istra		83	89%	10	11%
	Dalmacija		124	90%	14	10%
PRANJE RUBLJA			34	4%	773	96%
Regija	Zagreb		11	6%	187	94%
	Sjeverna Hrvatska		7	5%	146	95%
	Slavonija		3	2%	128	98%
	Banovina, Kordun, Lika		1	2%	65	98%

	Hrvatsko primorje i Istra		6	6%	91	94%
	Dalmacija		6	4%	156	96%
POPRAVCI U KUĆI			702	91%	73	9%
Regija	Zagreb		163	88%	23	12%
	Sjeverna Hrvatska		132	91%	13	9%
	Slavonija		117	92%	10	8%
	Banovina, Kordun, Lika		61	94%	4	6%
	Hrvatsko primorje i Istra		93	95%	5	5%
	Dalmacija		136	88%	18	12%
PLAĆANJE RAČUNA			414	51%	393	49%
Regija	Zagreb		95	48%	103	52%
	Sjeverna Hrvatska		72	47%	81	53%
	Slavonija		62	47%	69	53%
	Banovina, Kordun, Lika		41	62%	25	38%
	Hrvatsko primorje i Istra		45	46%	53	54%
	Dalmacija		99	61%	62	39%

Kupovina hrane je kućanski posao u kojem muškarci sudjeluju znatno više u odnosu na druge kućanske poslove. I kod tog je posla vidljiva regionalna rodna razlika jer iznad prosjeka hranu kupuju muškarci u Hrvatskom primorju i Istri (37% u odnosu na prosjek od 34%), na Banovini, Kordunu i Lici (36%), te u Slavoniji (35%).

U Tablici 74 prikazani su, pak, rezultati za sve osobe koje i ponekad obave neki kućni posao. Ideja je pritom, kao što je već ranije naznačeno, bila mjeriti pomak u rodnoj strukturi obavljanja kućanskih poslova na način koji pokazuje razliku u odnosu na često obavljanje kućanskih poslova. Rezultati tako, primjerice, pokazuju da najčešće kuhaju žene (u 91% kućanstava), ali i da muškarci kuhaju ponekad (u 35% kućanstava). Takav je pomak u obavljanju poslova koje najčešće obavljaju žene prema tome da ih povremeno u određenom postotku obavljaju i muškarci, kod nekih poslova veći, a kod drugih manji. Isto tako, primjetno je da tipično „muške poslove“ povremeno ipak obavljaju žene. Takvi se pomaci u rodnoj podjeli poslova razlikuju i regionalno, zbog čega je moguće zaključivati i o regionalnim rodnim razlikama u obavljanju kućanskih poslova.

Tablica 74: Kućanski poslovi prema spolu i regiji – svi/e koji/e barem ponekad obavljaju pojedini kućanski posao

		Muški		Ženski	
		N	%	N	%
Kuhanje		532	35%	970	65%
Regija	Zagreb	115	33%	230	67%
	Sjeverna Hrvatska	97	33%	197	67%
	Slavonija	76	32%	159	68%
	Banovina, Kordun, Lika	55	42%	77	58%
	Hrvatsko primorje i Istra	83	43%	108	57%
	Dalmacija	106	35%	199	65%

Glaćanje		226	19%	968	81%
Regija	Zagreb	52	18%	230	82%
	Sjeverna Hrvatska	32	14%	190	86%
	Slavonija	30	16%	155	84%
	Banovina, Kordun, Lika	26	25%	80	75%
	Hrvatsko primorje i Istra	41	28%	105	72%
	Dalmacija	45	18%	208	82%
Pranje posuđa		498	33%	989	67%
Regija	Zagreb	115	33%	230	67%
	Sjeverna Hrvatska	97	33%	198	67%
	Slavonija	71	31%	158	69%
	Banovina, Kordun, Lika	49	39%	77	61%
	Hrvatsko primorje i Istra	75	42%	105	58%
	Dalmacija	91	29%	221	71%
Čišćenje kuće		514	34%	993	66%
Regija	Zagreb	129	35%	236	65%
	Sjeverna Hrvatska	104	35%	197	65%
	Slavonija	76	33%	154	67%
	Banovina, Kordun, Lika	56	42%	77	58%
	Hrvatsko primorje i Istra	83	43%	109	57%
	Dalmacija	66	23%	220	77%
Kupovina hrane		817	48%	893	52%
Regija	Zagreb	195	49%	205	51%
	Sjeverna Hrvatska	163	49%	172	51%
	Slavonija	129	46%	149	54%
	Banovina, Kordun, Lika	66	47%	73	53%
	Hrvatsko primorje i Istra	107	51%	104	49%
	Dalmacija	157	45%	190	55%
Održavanje automobila		867	79%	231	21%
Regija	Zagreb	203	77%	59	23%
	Sjeverna Hrvatska	173	81%	41	19%
	Slavonija	124	76%	39	24%
	Banovina, Kordun, Lika	81	85%	14	15%
	Hrvatsko primorje i Istra	106	75%	36	25%
	Dalmacija	180	81%	42	19%
Pranje rublja		252	20%	987	80%
Regija	Zagreb	68	22%	241	78%
	Sjeverna Hrvatska	35	15%	198	85%
	Slavonija	30	16%	155	84%
	Banovina, Kordun, Lika	34	31%	77	69%
	Hrvatsko primorje i Istra	37	26%	108	74%
	Dalmacija	48	19%	208	81%
Popravci u kući		959	79%	249	21%
Regija	Zagreb	224	78%	63	22%
	Sjeverna Hrvatska	191	79%	50	21%
	Slavonija	151	83%	31	17%
	Banovina, Kordun, Lika	82	80%	21	20%
	Hrvatsko primorje i Istra	115	78%	32	22%
	Dalmacija	196	79%	52	21%
Plaćanje računa		747	51%	720	49%
Regija	Zagreb	173	49%	181	51%
	Sjeverna Hrvatska	140	50%	142	50%
	Slavonija	120	51%	115	49%
	Banovina, Kordun, Lika	67	54%	58	46%
	Hrvatsko primorje i Istra	88	50%	89	50%
	Dalmacija	159	54%	135	46%

Kao što je vidljivo iz Tablice 74, muškarci sve tipično „ženske“ kućanske poslove osim kupovine hrane obavljaju „ponekad“ češće od prosjeka u Hrvatskom primorju i Istri, te na Banovini, Kordunu i Lici. Žene, pak, tipično „muške“ poslove, kao što je posao održavanja automobila, „ponekad“ obavljaju češće od prosjeka u Hrvatskom primorju i Istri (25% u odnosu na prosjek koji je 21%), u Slavoniji (24% u odnosu na prosjek od 21%), te u Zagrebu (23% u odnosu na prosjek od 21%), popravke u kući „ponekad“ obavljaju malo iznad prosjeka u Zagrebu i u Hrvatskom primorju i Istri (22% u odnosu na prosjek o 21%), a plaćanje računa obavljaju „ponekad“ češće od prosjeka (50% u odnosu na prosjek koji je 49%) u Zagrebu, u Sjevernoj Hrvatskoj, te u Hrvatskom primorju i Istri.

U Tablici 75 prikazana je podjela kućanskih poslova prema spolu i strukturi kućanstva, i to s obzirom na ukućane/ke koji/e najčešće obavljaju pojedini kućanski posao. Partneri s djecom, primjerice, smatraju da manje kuhaju nego što je prosjek uzorka. Kad je kuhanje u pitanju, najviše od uzorka odstupaju partneri bez djece (oni najčešće kuhaju u kućanstvu – 14%, u odnosu na uzorak koji je 9%). Na tek nešto manji postotak nailazimo i kada je riječ o partnerima s djetetom.

Tablica 75: Kućanski poslovi prema spolu i strukturi kućanstva - samo ukućani/ke koji/e najčešće obavljaju pojedini kućanski posao

	Muški		Ženski	
	N	%	N	%
Kuhanje	71	9%	730	91%
Partneri s djecom	14	6%	235	94%
Partneri bez djece	29	14%	178	86%
Partneri s djetetom	19	13%	126	87%
dijete_braća_roditelji	7	6%	104	94%
dijete_roditelji ¹⁸	2	3%	66	97%
Partneri s djecom i roditeljima			21	100%
Glaćanje	39	5%	753	95%
Partneri s djecom	11	4%	235	96%
Partneri bez djece	12	6%	195	94%
Partneri s djetetom	6	4%	137	96%
dijete_braća_roditelji	8	7%	101	93%
dijete_roditelji	2	3%	65	97%
Partneri s djecom i roditeljima			20	100%
Pranje posuda	85	11%	714	89%
Partneri s djecom	25	10%	224	90%
Partneri bez djece	25	12%	180	88%
Partneri s djetetom	18	13%	124	87%
dijete_braća_roditelji	11	10%	101	90%
dijete_roditelji	4	6%	66	94%
Partneri s djecom i roditeljima	2	10%	19	90%

¹⁸ Ta kategorija označava situaciju kad je dijete iz kućanstva u kojem žive i roditelji odgovaralo na pitanje o kućanskim poslovima. Dakle, nije bilo tipične situacije da partneri procjenjuju međusobnu podjelu, nego je dijete procjenjivalo kakva je podjela među roditeljima. Ta kategorija ukazuje na zakrivljenje prema ženama kao onima koje najčešće obavljaju kućanski posao.

Čišćenje kuće	74	9%	733	91%
Partneri s djecom	24	10%	226	90%
Partneri bez djece	21	10%	185	90%
Partneri s djetetom	16	11%	130	89%
dijete_braća_roditelji	9	8%	104	92%
dijete_roditelji	4	6%	67	94%
Partneri s djecom i roditeljima			21	100%
Kupovina hrane	271	34%	535	66%
Partneri s djecom	74	30%	173	70%
Partneri bez djece	75	36%	135	64%
Partneri s djetetom	56	38%	90	62%
dijete_braća_roditelji	39	35%	74	65%
dijete_roditelji	21	30%	48	70%
Partneri s djecom i roditeljima	6	29%	15	71%
Održavanje automobila	643	90%	73	10%
Partneri s djecom	213	90%	24	10%
Partneri bez djece	147	89%	18	11%
Partneri s djetetom	109	88%	15	12%
dijete_braća_roditelji	93	89%	12	11%
dijete_roditelji	60	94%	4	6%
Partneri s djecom i roditeljima	21	100%		
Pranje rublja	34	4%	773	96%
Partneri s djecom	7	3%	242	97%
Partneri bez djece	11	5%	199	95%
Partneri s djetetom	8	5%	139	95%
dijete_braća_roditelji	7	6%	105	94%
dijete_roditelji			68	100%
Partneri s djecom i roditeljima	1	5%	20	95%
Popravci u kući ili stanu	702	91%	73	9%
Partneri s djecom	217	90%	25	10%
Partneri bez djece	177	89%	21	11%
Partneri s djetetom	126	90%	14	10%
dijete_braća_roditelji	100	93%	8	7%
dijete_roditelji	61	92%	5	8%
Partneri s djecom i roditeljima	21	100%		
Plaćanje računa	414	51%	393	49%
Partneri s djecom	119	48%	130	52%
Partneri bez djece	121	58%	87	42%
Partneri s djetetom	67	46%	80	54%
dijete_braća_roditelji	63	57%	48	43%
dijete_roditelji	37	52%	34	48%
Partneri s djecom i roditeljima	7	33%	14	67%

U Tablici 76 prikazana je rodna podjela kućanskih poslova koje „ponekad“ obavljaju ispitanici/e s obzirom na rod i strukturu kućanstva. Usporedba onih koji najčešće obavljaju kućanske poslove s varijantom kad se dodaju **svi/e** koji/e ih obavljaju, daje precizniju sliku o tome koliko se muškarci (ili žene, u slučaju „muških“ poslova) u pojedinom tipu kućanstva uključuju u kućanske poslove koje tradicionalno obavlja ukućanin/ka drugog spola.

Tablica 76: Kućanski poslovi prema spolu i strukturi kućanstva – svi/e koji/e barem ponekad obavljaju pojedini kućanski posao

	Muški		Ženski	
	N	%	N	%
Kuhanje	532	35%	970	65%
Partneri s djecom	169	36%	303	64%
Partneri bez djece	121	38%	199	62%
Partneri s djetetom	104	40%	158	60%
dijete_braća_roditelji	83	32%	176	68%
dijete_roditelji	45	33%	92	67%
Partneri s djecom i roditeljima	10	19%	42	81%
Glačanje	226	19%	968	81%
Partneri s djecom	71	19%	312	81%
Partneri bez djece	46	19%	198	81%
Partneri s djetetom	44	22%	157	78%
dijete_braća_roditelji	39	18%	180	82%
dijete_roditelji	24	21%	88	79%
Partneri s djecom i roditeljima	2	6%	33	94%
Pranje posuđa	498	33%	989	67%
Partneri s djecom	159	33%	322	67%
Partneri bez djece	113	36%	198	64%
Partneri s djetetom	94	37%	158	63%
dijete_braća_roditelji	73	29%	180	71%
dijete_roditelji	48	34%	93	66%
Partneri s djecom i roditeljima	11	22%	38	78%
Čišćenje kuće	514	34%	993	66%
Partneri s djecom	162	34%	319	66%
Partneri bez djece	122	38%	198	62%
Partneri s djetetom	96	37%	162	63%
dijete_braća_roditelji	77	30%	183	70%
dijete_roditelji	47	33%	94	67%
Partneri s djecom i roditeljima	10	21%	37	79%
Kupovina hrane	817	48%	893	52%
Partneri s djecom	248	47%	281	53%
Partneri bez djece	184	49%	189	51%
Partneri s djetetom	145	48%	158	52%
dijete_braća_roditelji	136	48%	149	52%
dijete_roditelji	81	48%	87	52%
Partneri s djecom i roditeljima	23	44%	29	56%
Održavanje automobila	867	79%	231	21%
Partneri s djecom	299	78%	83	22%
Partneri bez djece	158	78%	44	22%
Partneri s djetetom	142	78%	39	22%
dijete_braća_roditelji	164	82%	36	18%
dijete_roditelji	78	76%	24	24%
Partneri s djecom i roditeljima	26	84%	5	16%
Pranje rublja	252	20%	987	80%
Partneri s djecom	68	18%	316	82%
Partneri bez djece	59	23%	202	77%
Partneri s djetetom	54	25%	162	75%
dijete_braća_roditelji	45	20%	179	80%
dijete_roditelji	20	18%	89	82%
Partneri s djecom i roditeljima	6	13%	39	87%
Popravci u kući ili stanu	959	79%	249	21%
Partneri s djecom	305	79%	81	21%
Partneri bez djece	188	76%	61	24%

Partneri s djetetom	162	79%	43	21%
dijete_braća_roditelji	188	85%	33	15%
dijete_roditelji	87	76%	27	24%
Partneri s djecom i roditeljima	29	88%	4	12%
Plaćanje računa	747	51%	720	49%
Partneri s djecom	216	49%	224	51%
Partneri bez djece	179	53%	158	47%
Partneri s djetetom	127	48%	137	52%
dijete_braća_roditelji	127	53%	114	47%
dijete_roditelji	79	55%	64	45%
Partneri s djecom i roditeljima	19	45%	23	55%

Prema rezultatima našeg istraživanja, prikazanim u Tablici 77, 20% ispitanika/ica provodi do 4 sata tjedno radeći kućanske poslove, 18% od 5 do 8 sati, zatim 20% od 9 do 16 sati, a 15% od 17 do 24 sata. Kao što se može očekivati, što ispitanici/e više rade kućanske poslove, utoliko manje vremena imaju za sebe i svoje interese.

Tablica 77: Broj sati koji se u prosjeku provodi u obavljanju kućanskih poslova (u postocima)

Koliko prosječno sati tjedno...	0 sati	Do 4 sata	5 do 8 sati	9 do 16 sati	17 do 24 sata	25 do 40 sati	Više od 40 sati	NZ / BO
...provodite u obavljanju bilo kakvih poslova u kućanstvu, uključujući skrb o djeci?	4	20	18	20	15	14	8	2
...vaš partner ili supružnik provede u obavljanju poslova u kućanstvu, uključujući skrb o djeci?	4	19	17	16	20	14	8	2
...imate samo za sebe i svoje interese - vježbanje, čitanje, gledanje televizije, izlasci i slično - a da pritom ne obavljate poslove u kućanstvu, čuvate djecu ili radite?	4	15	18	22	17	11	12	2
...vaš partner ili supružnik ima samo za sebe i svoje interese - vježbanje, čitanje, gledanje televizije, izlasci i slično - a da pritom ne obavlja poslove u kućanstvu, čuva djecu ili radi?	3	20	23	23	16	9	4	3

Iz Tablice 78, koja prikazuje koliko se sati u prosjeku provodi u obavljanju kućanskih poslova prema demografiji, vidljivo je da žene navode da njihovi partneri ili supružnici imaju prosječno više od uzorka sati tjedno za sebe i za svoje interese, a isto vrijedi i za najmlađe i najstarije u uzorku. Više slobodnog vremena imaju i osobe s osnovnim obrazovanjem, u naseljima s više od 80.000 stanovnika/ca, u Hrvatskom primorju i Istri te na Banovini, Kordunu i Lici.

Tablica 78: Broj sati koji se u prosjeku provodi u obavljanju kućanskih poslova – prema demografiji

Koliko prosječno sati tjedno radite?		Koliko prosječno sati tjedno vaš partner ili supružnik radi?	Koliko prosječno sati tjedno vaš partner ili supružnik provede u obavljanju poslova u kućanstvu, uključujući skrb o djeci?	Koliko prosječno sati tjedno imate samo za sebe i svoje interese	Koliko prosječno sati tjedno vaš partner ili supružnik ima samo za sebe i svoje interese
Uzorak		4,0	4,0	4,1	3,7
Spol	Muški	3,5	4,6	4,4	3,8
	Ženski	4,4	3,4	3,9	3,7
Dob	18-24	2,9	3,6	4,6	3,5
	25-44	4,1	4,2	3,8	3,4
	45-59	4,1	3,9	3,8	3,5
	60+	4,1	3,9	4,6	4,3
	NZ / BO	4,0	4,2	4,1	4,3
Obrazovanje	Osnovno	4,2	3,9	4,3	3,9
	Srednje	3,9	4,0	4,1	3,7
	Više i visoko	3,8	4,1	3,9	3,5
Veličina naselja	2.000 i manje	4,1	4,1	4,0	3,7
	2.000 do 10.000	4,1	4,1	4,1	4,0
	10.000 do 80.000	3,9	3,7	3,9	3,4
	Više od 80.000	3,8	4,1	4,5	3,9
Regija	Zagreb	4,0	4,0	4,1	3,7
	Sjeverna Hrvatska	4,2	4,0	3,8	3,3
	Slavonija	3,9	3,9	4,1	3,8
	Banovina, Kordun, Lika	4,3	4,5	4,3	3,6
	Hrvatsko primorje i Istra	3,7	4,0	4,5	4,1
	Dalmacija	3,8	4,1	4,2	3,9

Prema rezultatima prikazanim u Tablici 79, ispitanici/e u našem istraživanju su u najvećem postotku (47,3%) „u potpunosti zadovoljni“ postojećom podjelom poslova u kućanstvu. Nešto ih je manji postotak i „donekle zadovoljnih“ (32,4%).

Tablica 79: Zadovoljstvo postojećom podjelom poslova

	%
N = 921	
U potpunosti nezadovoljan	3,7
Donekle nezadovoljan	5,7
Niti zadovoljan, niti nezadovoljan	10,3
Donekle zadovoljan	32,4
U potpunosti zadovoljan	47,3
Ne zna / ne želi odgovoriti	,5

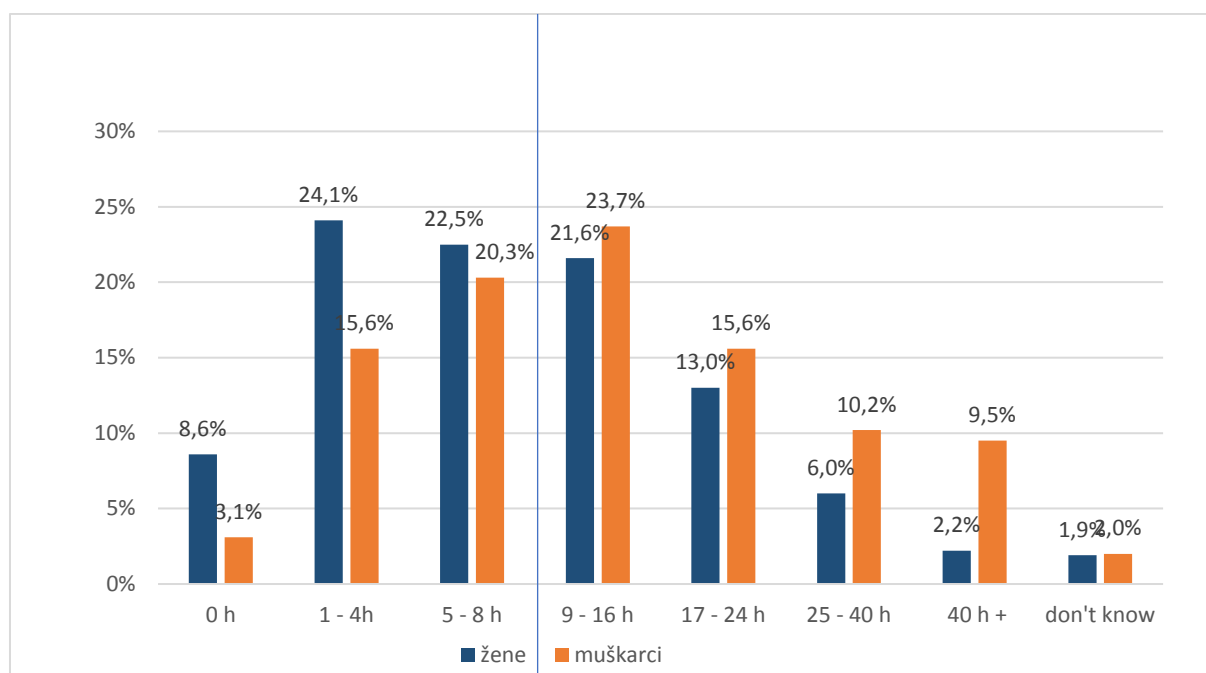
Iz Tablice 80, u kojoj je prikazano zadovoljstvo postojećom podjelom poslova u kućanstvu prema demografiji, vidljivo je da su rodnom podjelom rada u kućanstvu zadovoljniji muškarci, više i visoko obrazovani, te ispitanici/e u Slavoniji.

Tablica 80: Zadovoljstvo postojećom podjelom poslova prema demografiji

		Prosjek
Uzorak		4,1
Spol	Muški	4,3
	Ženski	4,0
Dob	18-24	4,2
	25-44	4,2
	45-59	4,1
	60+	4,1
	NZ / BO	4,5
Obrazovanje	Osnovno	4,1
	Srednje	4,1
	Više i visoko	4,3
Veličina naselja	2.000 i manje	4,2
	2.000 do 10.000	4,0
	10.000 do 80.000	4,0
	Više od 80.000	4,3
Regija	Zagreb	4,1
	Sjeverna Hrvatska	4,2
	Slavonija	4,3
	Banovina, Kordun, Lika	4,1
	Hrvatsko primorje i Istra	4,0
	Dalmacija	4,1

Količina i način korištenja slobodnog vremena dodatno ocrtavaju dinamiku promjena u plaćenom i neplaćenom radu kod žena i muškaraca te predstavljaju kontekst unutar kojeg se mogu bolje razumjeti značajke i promjene partnerskih odnosa, kao i odnosa u kućanstvu.

„Jaz u slobodnom vremenu“ (engl. *leisure gap*) (Hochschild, 1989), odnosno rodne nejednakosti koje se vide iz toga što muškarci imaju više slobodnog vremena od žena, vidljive su i iz podataka dobivenih ovim istraživanjem. Pitanjem iz ankete „Koliko sati tjedno (u prosjeku) imate za sebe i svoje interese (vježbanje, čitanje, gledanje televizije, izlazak itd.), ne uključujući obavljanje kućanskih poslova, skrb o djeci ili rad? (0-4 sati, 5-8 sati, 9-16 sati, 16 sati +)“, koje je postavljeno osobama u braku i osobama koje žive u izvanbračnoj zajednici (N = 598), pokušali smo doznati tko ima više slobodnog vremena i kako su rod, obrazovanje, dob, djeca, radni status ispitanika/ce i partnera/ice, veličina naselja, regija i stavovi povezani s razlikama u slobodnom vremenu muškaraca i žena.

Slika 6: Rodne razlike u slobodnom vremenu

Kao što je vidljivo na Slici 6, muškarci imaju znatno više slobodnog vremena tjedno u odnosu na žene. Pritom valja reći da se u rezultatima istraživanja također pokazuje da slobodno vrijeme žena ograničavaju zaposlenje i djeca, kao i veličina mjesta u kojem žive, dok slobodno vrijeme muškaraca ograničava samo zaposlenje, što također pokazuje da iza razlika u slobodnom vremenu, kao i iza razlika u plaćenom radu i obavljanju kućanskih poslova, stoje stabilne i čvrste strukture.

4.7. Ravnopravnost muškaraca i žena

Ključne čimbenike „rodnog sustava” ili „rodnog režima” predstavljaju i stavovi o rodnoj ravnopravnosti i rodnim ulogama, odnosno o očekivanjima od muškaraca i žena u pojedinom društvu, jer se smatra da oni – između ostalog – doprinose i objektivnoj rodnoj nejednakosti i/ili jednakosti. Stavovi o rodnoj ravnopravnosti odnose se na procjenu o tome postoje li u društvu jednake mogućnosti za žene, muškarce i osobe drugačijih rodni identiteta.

Dominacija tradicionalnih rodni stavova, kojima se otvoreno ili prikriveno pristaje na podređeni položaj žena u pojedinom društvu, smatra se prediktivnom za tradicionalnu podjelu rada u kućanstvu (Massey i dr., 1995; Coltrane, 2000; Batalova i Cohen, 2002), manji postotak žena u parlamentima i vladama, nižu razinu pismenosti i ekonomske aktivnosti žena,

kao i za njihovu nižu stopu obrazovanosti. Istraživanja, nadalje, pokazuju da udane žene s netradicionalnim rodnim stavovima imaju značajno veće prihode od žena s tradicionalnim rodnim stavovima (Corrigan i Konrad 2007), da su tradicionalni rodni odnosi i stavovi prediktori stereotipa o ženama (Glick i Fiske, 1996), kao i da studenti s tradicionalnim rodnim stavovima češće vjeruju da je spolno uznemiravanje žena posljedica provokativnog ponašanja samih žena, zbog čega doživljavaju spolno uznemiravanje kao beznačajan problem (Sakallı-Uğurlu, Yalçın i Glick, 2007). Pokazuje se također da mladi s tradicionalnim rodnim stavovima rjeđe posežu za sigurnim seksualnim praksama (Bhana, Clowes, Morrel i Shefer, 2008), da su tradicionalni rodni stavovi prediktori niže razine kvalitete života (Napier i Jost, 2008), pa čak i to da su u starijim dobnim skupinama tradicionalni rodni stavovi često prediktori samoubilačkih misli (Hunt, Sweeting, Keoghan i Platt, 2006).

Rodna ravnopravnost u Hrvatskoj detaljno je analizirana u knjizi o percepcijama, iskustvima i stavovima o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj (Kamenov i Galić, 2011), na temelju istraživanja što ga je financirao Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske. U tom je istraživanju primijenjen opsežan instrument, koji se sastojao od pitanja i skala namijenjenih ispitivanju percepcije, iskustva i stavova o rodnoj diskriminaciji.

Prema rezultatima prikazanim u Tablici 81, u ovom se istraživanju pokazalo da – kad je riječ o stavovima o rodnoj ravnopravnosti na poslu i na tržištu rada – većina ispitanika/ica iskazuje svijest o tome da u tom pogledu postoji nejednak tretman žena i muškaraca, i to na štetu žena. Primjerice, 71% ispitanika/ica smatra da je „uglavnom točno“ i „u potpunosti točno“ da su najbolje plaćeni poslovi u Hrvatskoj uglavnom namijenjeni muškarcima, 74% da muškarci u Hrvatskoj lakše napreduju na poslu nego žene, te 65% da žene u Hrvatskoj češće neopravdano dobivaju otkaze negoli muškarci.

Tablica 81: Postoci odgovora na pojedine čestice Skale stavova o jednakosti rodnih uloga na poslu i u politici

	Uopće nije točno	Uglavnom nije točno	Uglavnom je točno	U potpunosti je točno	Ne zna - Bez odgovora
Najbolje plaćeni poslovi u Hrvatskoj su uglavnom namijenjeni muškarcima.	6	18	45	26	5
Žene u Hrvatskoj češće neopravdano dobivaju otkaze negoli muškarci.	7	20	41	24	8
Muškarci u Hrvatskoj lakše napreduju na poslu nego žene.	6	15	46	28	4
Žene su u Hrvatskoj u dovoljnom broju prisutne u politici.	21	35	27	11	5

Kad se pogleda demografska slika slaganja s tvrdnjom „Najbolje plaćeni poslovi u Hrvatskoj su uglavnom namijenjeni muškarcima“, na skali od četiri stupnja (od „1 - uopće nije točno“, do „4 - u potpunosti je točno“), prikazana u Tablici 82, pokazuje se da je slaganje iznad prosjeka prisutno osobito kad je riječ o ženama, regionalno u Slavoniji, dobno kod ispitanika/ica od 60 i više godina, a obrazovno kad je riječ o onima s osnovnim obrazovanjem. Slaganje s tvrdnjom „Žene u Hrvatskoj češće neopravdano dobivaju otkaze negoli muškarci“ iznad prosjeka je uzorka nazočno u Slavoniji, među ženama, kod onih starijih od 45 godina, kod ispitanika/ica s osnovnim obrazovanjem, te u mjestima s 2.000 stanovnika i manje. Slaganje s tvrdnjom „Muškarci u Hrvatskoj lakše napreduju na poslu nego žene“ iznad prosjeka nalazimo ponovo u Slavoniji, među ženama, među starijima od 60 godina, ispitanicima/ama s osnovnim obrazovanjem, u mjestima s 2.000 stanovnika i manje, u Zagrebu, te na Banovini, Kordunu i Lici.

Rezultati slaganja i neslaganja s tvrdnjom „Žene su u Hrvatskoj u dovoljnom broju prisutne u politici“, indiciraju da su stavovi ispitanika/ica o rodnoj ravnopravnosti u području rada i zaposlenja u Hrvatskoj jednoznačnije izraženi nego kad je riječ o političkoj participaciji. Većoj političkoj participaciji žena ponovo su sklonije žene, ispitanici/e s višim i visokim obrazovanjem, u naseljima od 10.000 do 80.000 stanovnika/ca, te ispitanici/e iz Banovine, Korduna i Like, kao i iz Hrvatskog primorja i Istre.

Tablica 82: Postoci odgovora na pojedine čestice Skale stavova o jednakosti rodnih uloga na poslu i u politici prema demografiji

		Najbolje plaćeni poslovi u Hrvatskoj su uglavnom namijenjeni muškarcima.	Žene u Hrvatskoj češće neopravdano dobivaju otkaze negoli muškarci.	Muškarci u Hrvatskoj lakše napreduju na poslu nego žene.	Žene su u Hrvatskoj u dovoljnom broju prisutne u politici.
Uzorak		3,0	2,9	3,0	2,3
Spol	Muški	2,8	2,7	2,9	2,4
	Ženski	3,1	3,0	3,1	2,2
Dob	18-24	2,7	2,6	2,8	2,3
	25-44	2,9	2,9	3,0	2,3
	45-59	3,0	3,0	3,0	2,3
	60+	3,1	3,0	3,1	2,3
	NZ / BO	2,7	2,6	2,9	1,7
Obrazovanje	Osnovno	3,1	3,0	3,1	2,4
	Srednje	2,9	2,9	3,0	2,3
	Više i visoko	2,9	2,8	3,0	2,2

Veličina naselja	2.000 i manje	3,0	3,0	3,1	2,3
	2.000 do 10.000	3,0	2,7	3,0	2,3
	10.000 do 80.000	2,9	2,7	2,9	2,2
	Više od 80.000	2,9	2,9	3,0	2,3
Regija	Zagreb	3,0	2,9	3,1	2,4
	Sjeverna Hrvatska	3,0	2,9	3,0	2,0
	Slavonija	3,2	3,1	3,2	2,4
	Banovina, Kordun, Lika	3,0	2,8	3,1	2,2
	Hrvatsko primorje i Istra	2,8	2,7	2,8	2,2
	Dalmacija	2,8	2,8	2,9	2,4

Analiza pristajanja uz pojedine stavove pokazuje, dakle, da žene više od muškaraca smatraju da su najbolje plaćeni poslovi namijenjeni muškarcima, zastupaju stajalište o rodnom jazu plaća na štetu žena, smatraju da muškarci napreduju u poslu brže od žena, te da žene nisu u dovoljnom broju prisutne u politici.

Percepciju rodne ravnopravnosti na poslu istraživali smo nizom tvrdnji koje se odnose na ponašanje prema ženama. Prema odgovorima na te tvrdnje, prikazanim u Tablici 83, 12% žena navodi da su na poslu doživjele uvredljive komentare muških kolega. Najveći postotak žena to je doživio u Hrvatskom primorju i Istri, u gradovima od 80.000 stanovnika i više, u Zagrebu, te kada je riječ o osobama s višim i visokim obrazovanjem. Najmanji je postotak takvih slučajeva u Dalmaciji. Ženama je u najvećem postotku onemogućeno napredovanje na viši položaj u odnosu na muške kolege u Slavoniji, kad imaju više i visoko obrazovanje, te kad imaju 60 godina i više. Žene su na poslu doživjele spolno uznemiravanje od strane muških kolega u smislu komentara, dodira ili nemoralnih ponuda u 10% slučajeva, i to iznad prosjeka uzorka u Hrvatskom primorju i Istri, u naseljima s više od 80.000 stanovnika/ca, te natprosječno češće ako su srednjoškolski obrazovane. Na poslu je ženama u odnosu na muške kolege uskraćeno usavršavanje u 8% slučajeva, i to natprosječno više u Slavoniji i u Hrvatskom primorju i Istri, kao i ženama iznad 60 godina te onima s višim i visokim obrazovanjem. Najmanji je postotak (4%) žena naveo da su na poslu doživjele nasilno ponašanje od strane muških kolega u smislu da su tjelesno napastovane i/ili silovane. Iznad prosjeka su to doživjele žene u Hrvatskom primorju i Istri, u dobi od 25-44 godine, u

mjestima s više od 80.000 stanovnika/ca, te od 2.000 do 10.000 stanovnika/ca, s višim i visokim obrazovanjem.

Tablica 83: Postoci odgovora na čestice o iskustvu rodne neravnopravnosti na poslu prema demografiji

		Na poslu mi je uskraćeno usavršavanje u odnosu na muške kolege.	Onemogućeno mi je napredovanje na viši položaj u odnosu na muške kolege.	Na poslu sam doživjela uvredljive komentare muških kolega.	Na poslu sam doživjela spolno uznemiravanje od strane muških kolega – na primjer: komentari, dodiri, nemoralne ponude.	Na poslu sam doživjela nasilno ponašanje od strane muških kolega – na primjer: tjelesno napastovanje i/ili silovanje.
Uzorak		8%	11%	12%	10%	4%
Spol	Ženski	8%	11%	12%	10%	4%
Dob	18-24	1%	3%	7%	6%	2%
	25-44	8%	9%	15%	14%	7%
	45-59	5%	11%	10%	10%	4%
	60+	12%	16%	13%	6%	3%
	NZBO	37%	37%	0%	27%	0%
Obrazovanje	Osnovno	9%	11%	10%	5%	4%
	Srednje	7%	10%	12%	12%	3%
	Više i visoko	11%	16%	16%	11%	6%
Veličina naselja	2.000 i manje	9%	11%	10%	8%	6%
	2.000 do 10.000	7%	10%	9%	9%	0%
	10.000 do 80.000	9%	8%	10%	7%	3%
	Više od 80.000	7%	15%	18%	13%	6%
Regija	Zagreb	7%	12%	16%	12%	5%
	Sjeverna Hrvatska	7%	9%	8%	5%	3%
	Slavonija	13%	15%	11%	8%	5%
	Banovina, Kordun, Lika	5%	4%	15%	7%	5%
	Hrvatsko primorje i Istra	12%	13%	19%	17%	10%
	Dalmacija	5%	10%	5%	7%	0%

Stavovi povezani s rodom (engl. *gender-related attitudes*, ili samo *gender attitudes*), koji su izravno ili vrlo blisko povezani s percepcijom rodne ravnopravnosti a prikazani su u Tablici 84, upućuju na to da su u Hrvatskoj modernizacijski stavovi i vrijednosti u ovom pogledu tek djelomično usvojeni. Primjerice, s tradicionalnim stavom da muškarac treba učiniti prvi korak u susretu „slaže se“ i „u potpunosti se slaže“ 69% anketiranih muškaraca i žena. Slično je i sa stavom da je prirodno da muškarac ima vodeću ulogu u odnosu sa ženom, s kojim se „slaže“ i „u potpunosti slaže“ 58% anketiranih, ili pak sa stavom da su žene po svojoj prirodi

sposobnije odgajati djecu, s kojim se „slaže“ ili „u potpunosti slaže“ čak 80% anketiranih. S druge strane, visok je i postotak slaganja sa stavovima koji se svrstavaju na stranu modernosti, poput stava da žena sama treba odlučiti hoće ili učiniti pobačaj, s kojim se „slaže“ i „u potpunosti slaže“ 63% anketiranih, kao i stava da nakon udaje žena treba zadržati svoje prezime ako to želi, s kojim se „slaže“ i „u potpunosti slaže“ 78% anketiranih, pa čak i stava da žena treba imati pravo na umjetnu oplodnju, bez obzira na to je li u braku ili nije, s kojim se „slaže“ i „u potpunosti slaže“ 74% anketiranih.

Tablica 84: Stavovi povezani s rodom (u postocima)

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Slažem se	U potpunosti se slažem	NZ BO
Kad se susretnu muškarac i žena, muškarac treba učiniti prvi korak.	6	23	47	22	2
Prirodno je da muškarac ima vodeću ulogu u odnosu sa ženom.	8	31	43	15	2
Religija ispravno uči da je muškarac glava obitelji.	15	33	34	15	3
Žene su po svojoj prirodi sposobnije odgajati djecu.	2	16	51	29	1
O kontracepciji se treba brinuti žena.	13	35	31	14	7
Muškarci su po prirodi sposobniji donositi važne odluke nego žene.	14	41	31	11	3
Žene kažu da traže ravnopravnost, a zapravo traže posebne povlastice.	19	41	27	8	5
Muškarci su u pravilu uspješniji na svom poslu od žena.	18	45	26	9	2
Muškarac bi trebao podržati karijeru uspješne žene i preuzeti veći dio kućanskih poslova i brige o djeci.	4	16	54	24	3
Ženama se prilikom zapošljavanja ne bi smjelo postavljati pitanja o bračnom statusu i broju djece.	4	12	46	36	3
Dobro je što se djevojčice u Hrvatskoj usmjeravaju prema ženskim zanimanjima.	14	36	33	12	5
Žena sama treba odlučiti hoće li učiniti pobačaj.	9	24	38	25	4
Nakon udaje žena bi trebala zadržati i svoje prezime, ako to želi.	6	14	49	29	3
Žena treba imati pravo na umjetnu oplodnju, bez obzira je li u braku ili nije.	8	13	48	26	6
Pobačaj treba zabraniti zakonom.	34	28	18	14	6
Država bi istospolnim parovima trebala omogućiti usvajanje djece.	41	26	20	8	6

U Tablici 85 i Tablici 86 prikazani su stavovi povezani s rodom prema demografiji. Iz njih je vidljivo da stavove koje svjedoče o tradicionalnim temeljima rodne neravnopravnosti („Kad se susretnu muškarac i žena, muškarac treba učiniti prvi korak“, „Prirodno je da muškarac ima vodeću ulogu u odnosu sa ženom“, „Religija ispravno uči da je muškarac glava obitelji“, „Žene su po svojoj prirodi sposobnije odgajati djecu“, „O kontracepciji se treba brinuti žena“, „Muškarci su po prirodi sposobniji donositi važne odluke nego žene“, „Žene kažu da traže ravnopravnost, a zapravo traže posebne povlastice“, „Muškarci su u pravilu uspješniji na

svom poslu od žena“, „Dobro je što se djevojčice u Hrvatskoj usmjeravaju prema ženskim zanimanjima“, „Pobačaj treba zabraniti zakonom“) u pravilu natprosječno zastupaju osobe od 60 godina i više te osobe s osnovnim obrazovanjem. Iste kategorije ispitanika/ica, međutim, natprosječno podržavaju i modernističke tvrdnje „Muškarac bi trebao podržati karijeru uspješne žene“ i „Ženama se prilikom zapošljavanja ne bi smjelo postavljati pitanja o bračnom statusu i broju djece“.

U mjestima od 2.000 stanovnika/ca i manje natprosječno se podržavaju neke od tradicionalnih tvrdnji („Prirodno je da muškarac ima vodeću ulogu u odnosu sa ženom“, „Religija ispravno uči da je muškarac glava obitelji“, „Žene su po svojoj prirodi sposobnije odgajati djecu“, „O kontracepciji se treba brinuti žena“, „Muškarci su po prirodi sposobniji donositi važne odluke nego žene“ i „Pobačaj treba zabraniti zakonom“). U Dalmaciji se natprosječno podržavaju samo neke od tradicionalnih tvrdnji, poput tvrdnji „Prirodno je da muškarac ima vodeću ulogu u odnosu sa ženom“, „Religija ispravno uči da je muškarac glava obitelji“ i „Pobačaj treba zabraniti zakonom“. Ispitanici/e od 25 do 44 godine ispodprosječno podržavaju sve navedene tradicionalne tvrdnje, kao i ispitanici/e od 18 do 24 godine, s tim da ovi/e posljednji/e natprosječno ipak podržavaju tvrdnju „Pobačaj treba zabraniti zakonom“.

Natprosječno podržavanje modernističkih tvrdnji („Muškarac bi trebao podržati karijeru uspješne žene“, „Ženama se prilikom zapošljavanja ne bi smjelo postavljati pitanja o bračnom statusu i broju djece“, „Žena sama treba odlučiti hoće li učiniti pobačaj“, „Nakon udaje žena bi trebala zadržati i svoje prezime, ako to želi“, „Žena treba imati pravo na umjetnu oplodnju, bez obzira je li u braku ili nije“, „Žena sama treba odlučiti hoće li učiniti pobačaj“) moglo bi se objasniti tezom elaboriranom u Tomić-Koludrović (2015) o tome da je istodobno podržavanje tradicionalnih uloga unutar obitelji i modernih, pa čak i postmodernih uloga kad je riječ o plaćenom radom izvan kuće i provođenju slobodnog vremena, u Hrvatskoj moguće objasniti rodnim odnosima ustoličenim tijekom socijalističkog razdoblja. Tada je, naime, upravo nastavljanje patrijarhata u privatnoj sferi (odnosno nastavak opterećenja žena neplaćenim poslovima u kućanstvu) stvaralo osnovu za funkcioniranje obitelji u društvu u kojem je postojala egalitarnost u području plaćenog rada izvan kuće, obrazovanja i političke participacije, odnosno egalitarnost u javnoj sferi.

Tablica 85: Stavovi povezani s rodom prema demografiji (1/2)

		Kad se susretnu muškarac i žena, muškarac treba učiniti prvi korak.	Prirodno je da muškarac ima vodeću ulogu u odnosu sa ženom.	Religija ispravno uči da je muškarac glava obitelji.	Žene su po svojoj prirodi sposobnije odgajati djecu.	O kontracepciji se treba brinuti žena.	Muškarci su po prirodi sposobniji donositi važne odluke nego žene.	Žene kažu da traže ravnopravnost, a zapravo traže posebne povlastice.	Muškarci su u pravilu uspješniji na svom poslu od žena.
Uzorak		2,9	2,7	2,5	3,1	2,5	2,4	2,3	2,3
Spol	Muški	2,9	2,8	2,6	3,1	2,5	2,6	2,5	2,4
	Ženski	2,8	2,5	2,4	3,1	2,5	2,2	2,1	2,2
Dob	18-24	2,6	2,6	2,3	3,0	2,3	2,4	2,3	2,2
	25-44	2,7	2,6	2,4	3,0	2,4	2,3	2,2	2,2
	45-59	2,9	2,6	2,4	3,1	2,4	2,3	2,2	2,2
	60+	3,1	2,8	2,7	3,2	2,7	2,5	2,3	2,4
	NZ / BO	2,6	2,5	2,5	2,8	2,5	2,2	1,8	2,3
	Osnovno	3,1	2,9	2,9	3,3	2,8	2,6	2,4	2,4
Obrazovanje	Srednje	2,8	2,6	2,4	3,0	2,5	2,4	2,3	2,2
	Više i visoko	2,6	2,4	2,1	2,8	2,2	2,1	2,0	2,0
Veličina naselja	2.000 i manje	2,9	2,8	2,7	3,2	2,6	2,5	2,3	2,3
	2.000 do 10.000	2,8	2,6	2,5	3,3	2,7	2,4	2,1	2,3
	10.000 do 80.000	2,8	2,6	2,4	2,9	2,3	2,2	2,1	2,2
	Više od 80.000	2,9	2,6	2,3	2,9	2,5	2,3	2,3	2,2
Regija	Zagreb	2,9	2,7	2,5	3,0	2,6	2,5	2,4	2,4
	Sjeverna Hrvatska	2,8	2,6	2,5	3,1	2,7	2,4	2,2	2,2
	Slavonija	2,9	2,7	2,8	3,2	2,6	2,5	2,4	2,4
	Banovina, Kordun, Lika	2,9	2,6	2,3	3,1	2,5	2,3	1,9	2,2
	Hrvatsko primorje i Istra	2,8	2,7	2,2	3,0	2,4	2,3	2,2	2,1
	Dalmacija	2,9	2,8	2,6	3,1	2,3	2,3	2,1	2,1

Tablica 616: Stavovi povezani s rodnom demografijom (2/2)

		Muškarac bi trebao podržati karijeru uspješne žene	Ženama se prilikom zapošljavanja ne bi smjelo postavljati	Dobro je što se djevojčice u Hrvatskoj usmjeravaju prema ženskim zanimanjima.	Žena sama treba odlučiti hoće li učiniti pobačaj.	Nakon udaje žena bi trebala zadržati i svoje prezime, ako to želi.	Žena treba imati pravo na umjetnu oplodnju, bez obzira je li u braku ili nije.	Pobačaj treba zabraniti zakonom.	Država bi istospolnim parovima trebala omogućiti usvajanje djece.
Uzorak		3,0	3,2	2,5	2,8	3,0	3,0	2,1	1,9
Spol	Muški	3,0	3,1	2,5		3,0	2,9	2,2	1,9
	Ženski	3,0	3,2	2,4	2,9	3,1	3,0	2,1	2,0
Dob	18-24	3,1	3,1	2,3	2,7	3,1	3,0	2,3	2,3
	25-44	3,0	3,2	2,4	2,8	3,1	3,1	2,1	2,1
	45-59	3,1	3,2	2,4	2,9	3,1	3,0	2,1	1,9
	60+	2,9	3,1	2,6	2,8	2,9	2,8	2,2	1,7
	NZ / BO	3,0	3,5	2,4	3,0	2,9	3,0	1,7	1,8
Obrazovanje	Osnovno	2,9	3,1	2,7	2,8	2,9	2,8	2,4	1,7
	Srednje	3,0	3,2	2,4	2,8	3,1	3,1	2,1	2,0
	Više i visoko	3,1	3,2	2,1	2,9	3,1	3,1	1,8	2,1
Veličina naselja	2.000 i manje	3,0	3,2	2,5	2,8	3,0	3,0	2,3	1,8
	2.000 do 10.000	3,1	3,2	2,6	2,9	3,0	2,9	2,0	1,9
	10.000 do 80.000	3,0	3,1	2,5	2,8	3,1	3,1	2,0	1,9
	Više od 80.000	3,0	3,1	2,3	2,8	3,0	3,0	2,1	2,2
Regija	Zagreb	3,1	3,2	2,4	2,8	3,0	3,0	2,0	2,1
	Sjeverna Hrvatska	3,0	3,2	2,6	2,9	3,0	3,0	2,1	1,8
	Slavonija	3,0	3,2	2,7	2,7	3,1	3,0	2,4	2,0
	Banovina, Kordun, Lika	3,0	3,4	2,2	3,1	3,1	3,3	1,6	1,7
	Hrvatsko primorje i Istra	2,9	3,1	2,4	2,8	3,1	3,0	1,8	2,1
	Dalmacija	2,9	3,1	2,4	2,7	2,9	2,8	2,5	1,8

Rezultati istraživanja prikazani u Tablici 87 govore u prilog objašnjenju prema kojem su u Hrvatskoj u socijalističkom razdoblju, unatoč jačanju egalitarnosti u javnoj sferi, nastavljeni patrijarhalni odnosi u privatnoj sferi. Stoga ne iznenađuje to što je modernizacijski napredak (vidljiv u natprosječnom podržavanju pojedinih gore navedenih tvrdnji, posebno one da bi „Muškarac [...] trebao podržati karijeru uspješne žene“) u koliziji s dijelom odgovora na pitanje o tome tko bi trebao više raditi kućanske poslove kad su i muškarac i žena zaposleni. Unatoč visokom postotku (60%) onih koji smatraju da bi te poslove trebao obavljati „onaj tko ima više vremena“, čak 23,4% ispitanika/ica smatra da bi ih trebale obavljati žene.

Tablica 87: Postoci odgovora na pitanje „U situaciji kad su i muškarac i žena zaposleni, tko bi trebao više raditi kućanske poslove?“

	%
N	1210
Muškarac	2,3
Žena	23,4
Onaj tko manje zarađuje	3,2
Onaj tko ima više vremena	60,0
Neki drugi muškarac u obitelji	,3
Neka druga žena u obitelji	1,3
Plaćena osoba	1,3
Podjednako	3,6
Netko drugi	2,7
Ne zna - ne želi odgovoriti	1,9

Iz podataka prikazanih u sljedećoj tablici (Tablici 88), vidljivo je da žene natprosječno podržavaju stav da bi u situaciji kad su i muškarac i žena zaposleni kućanske poslove trebao više obavljati onaj tko ima više vremena, dok muškarci smatraju da bi ih trebale obavljati žene. Žene u dobi od 45 do 59 godina i s više od 60 godina, kao i osobe s osnovnim obrazovanjem, u naseljima od 2.000 i manje stanovnika/ca, u Sjevernoj Hrvatskoj, na Banovini, Kordunu i Lici te u Dalmaciji natprosječno smatraju da bi kućanske poslove trebale obavljati žene (u situaciji kad su i muškarac i žena zaposleni). Stav da te poslove treba obavljati onaj tko ima više vremena natprosječno podržavaju mladi od 18 do 24 godine i oni od 25 do 44 godine, sa srednjim, a posebno oni s višim i visokim obrazovanjem, u naseljima od 10.000 do 80.000 i više od 80.000 stanovnika, u Zagrebu i posebno u Hrvatskom primorju i Istri. Da bi muškarac trebao obavljati kućanske poslove, iako u malom postotku, ipak natprosječno podržavaju ispitanici/e u dobi od 18-24 godine, te u Slavoniji. Da bi kućanske poslove trebao obavljati onaj tko manje zarađuje, malo iznad prosjeka (koji je samo 3%) podržavaju muškarci, osobe od 60 i više godina, srednje te više i visoko obrazovani, u Zagrebu i u Slavoniji. Stav da bi kućanske poslove trebali obavljati podjednako i muškarci i žene ako su oboje zaposleni, malo iznad prosjeka (koji je samo 4%) ipak podržavaju žene, ispitanici/e u dobi od 45 do 59 godina, u naseljima od 10.000 do 80.000 stanovnika, u Sjevernoj Hrvatskoj, te na Banovini, Kordunu i Lici.

Tablica 88: Postoci odgovora na pitanje „U situaciji kad su i muškarac i žena zaposleni, tko bi trebao više raditi kućanske poslove?“ prema demografiji

		N	Muškarac	Žena	Onaj tko manje zarađuje	Onaj tko ima više vremena	Neki drugi muškarac u obitelji	Neka druga žena u obitelji	Plaćena osoba	Podjednako	Netko drugi	NZ / BO
Uzorak		1210	2%	23%	3%	60%	0%	1%	1%	4%	3%	2%
Spol ispitanika/ce	Muški	574	3%	28%	4%	55%	0%	2%	2%	3%	3%	2%
	Ženski	636	2%	20%	3%	65%	0%	1%	1%	5%	3%	2%
Dob	18-24	152	4%	24%	2%	66%		1%	1%	1%		1%
	25-44	353	2%	18%	3%	66%	0%	2%	2%	3%	2%	1%
	45-59	313	3%	25%	3%	58%	0%	1%	1%	5%	4%	1%
	60+	382	2%	27%	4%	53%	1%	1%	1%	4%	3%	4%
	NZ / BO	9		18%		82%						
Obrazovanje	Osnovno	332	3%	31%	2%	50%	1%		1%	4%	5%	4%
	Srednje	665	2%	22%	4%	63%	0%	2%	1%	3%	1%	1%
	Više i visoko	213	1%	16%	4%	67%	0%	2%	2%	4%	3%	1%
Veličina naselja	2.000 i manje	467	3%	27%	3%	52%	0%	2%	1%	4%	5%	3%
	2.000 do 10.000	194	1%	30%	3%	58%		1%	2%	1%	2%	2%
	10.000 do 80.000	240	2%	17%	2%	66%	1%	1%	3%	6%	2%	
	Više od 80.000	309	3%	18%	4%	68%	0%	1%	1%	3%	1%	2%
Regija	Zagreb	314	3%	19%	5%	66%	1%	1%	1%	0%	1%	2%
	Sjeverna Hrvatska	208	1%	30%	2%	47%		0%	1%	7%	7%	4%
	Slavonija	199	5%	22%	5%	58%		0%	0%	1%	6%	2%
	Banovina, Kordun, Lika	102	1%	28%	1%	53%		1%	3%	11%	1%	
	Hrvatsko primorje i Istra	148		14%	2%	69%		4%	3%	3%	2%	1%
	Dalmacija	239	2%	28%	1%	62%		1%	1%	4%		1%

Iz podataka prikazanih u Tablici 89 vidljivo je da neke kućanske poslove ne obavljaju ukućani/ke sami/e, nego za njihovo obavljanje plaćaju drugim osobama. U najvećem postotku (37%) plaćaju se popravci u kući ili stanu, zatim (17%) popravci oko kuće i održavanje dvorišta, po 4% čišćenje kuće i učenje s djecom (instrukcije, repeticije), 3% njegovanje bolesnih i starijih članova/ca obitelji, te po 2% čuvanje djece, kuhanje i glačanje.

Tablica 89: Postoci odgovora na pitanje „Plaćate li ponekad sljedeće poslove u Vašem kućanstvu?“

	Da	Ne	Ne odnosi se na kućanstvo	Ne zna / ne želi odgovoriti
Kuhanje	2	97	1	0
Glačanje	2	97	1	0
Čišćenje kuće	4	95	1	0
Popravci u kući ili stanu	37	62	1	0
Popravci oko kuće i održavanje dvorišta	17	74	8	0
Čuvanje djece	2	78	20	0
Učenje s djecom (instrukcije, repeticije)	4	75	21	0
Njegovanje bolesnih i starijih članova obitelji	3	76	21	1

4.8. Rod i modernizacija

Polazna pretpostavka u istraživanju čiji se rezultati prezentiraju u ovom izvještaju, odnosno u pokušaju razumijevanja međuočnosa muškaraca i žena u posttranzicijskoj Hrvatskoj koji on predstavlja, jest to da je riječ o društvu u kojem rodne odnose – baš kao i druga područja društvenog života – karakterizira simultanost i suprotstavljenost značajki „prve“ i „druge“ moderne u Beckovom (1986) smislu riječi, kao i proces svojevrsne demodernizacije, koji uzroke ima ne samo u navodnoj tranzicijskoj „retradicionalizaciji“ društvenih odnosa, nego i u globalnim procesima.

U svom danas već klasičnom djelu o društvu rizika, Beck (1986) je razlikovao „prvu modernost“, sa značajkama koje se mogu jasno povezati s načinom organizacije industrijskog društva, te „novu“, „druću modernost“, čije značajke obilježavaju društvo globalnih rizika u postindustrijskom razdoblju. Kao što točno primjećuju Lash i Wynne (1992: 2), „modernizacija ne uključuje samo strukturnu promjenu, nego i promijenjen odnos između društvene strukture i društvenih agenata“. U tom smislu, može se reći da u novom kontekstu „strukturne promjene zapravo prisiljavaju društvene aktere da progresivno bivaju sve slobodniji od strukture“, pa se – da bi se modernizacija mogla uspješno odvijati – i oni „moraju osloboditi strukturnih ograničenja i aktivno oblikovati modernizacijski proces“.

Drugim riječima, u Beckovoj je „drućoj moderni“ potrebno ponovo – ponekad iz korijena drukčije – promisliti društvene odnose i način organizacije društva. Stoga se, za razliku od „prve“ („jednostavne“) ovu „novu“ modernost i modernizacijski proces čiji je ona dio može nazvati „refleksivnom“ (Beck, Giddens i Lash, 1994). Da bi se opisala razlika dviju modernosti o kojima je riječ, ovakvoj se karakterizaciji može dodati i Baumanovo metaforičko razlikovanje „krute“ i „tekuće“ modernosti (Bauman, 2000). U prvoj („krutoj“) su odnosi i standardi „čvrsti“

na način kao što su to i „solidni“ proizvodi industrijskog procesa. U drugoj („tekućoj“) modernosti odnosi su, pak, „fluidni“ te se društveni akteri moraju u njima neprestano iznova repositionirati.

Kad je riječ o rodnim odnosima, spomenuti „promijenjen odnos između društvene strukture i društvenih agenata“ (Lash i Wynne, 1992: 2) vidljiv je jasno u „transformaciji intimnosti“ (Giddens, 1992). Ona se ne događa samo u „naprednim zapadnim društvima“ (kako ih ponekad nazivaju priručnici u području javnih politika), nego i u društvima koja prolaze kroz procese „komprimirane modernizacije“ (Chang, 2010), kao i u onima u kojima je na djelu aktualna „regresivna modernizacija“ (Nachtwey, 2016).

U slučaju Hrvatske, moglo bi se – štoviše – govoriti o kombinaciji elemenata dvaju potonjih procesa (tj. elemenata povezanih sa spomenutom „komprimiranom“, kao i „regresivnom“ modernizacijom). Riječ je, naime, o društvu u kojem su se rodni odnosi formirani u vremenu prije Drugog svjetskog rata znatno mijenjali tijekom socijalističkog razdoblja, ali su – tijekom postsocijalističke tranzicije i posttranzicije – također bili izloženi snažnim lokalnim (nacionalnim) i globalnim agensima promjene. S obzirom na to da su rodni odnosi uvijek kulturno, društveno i povijesno kontekstualizirani, ne čude dinamika i intenzitet procesa koji su se u Hrvatskoj u tom području odvijali tijekom proteklih triju desetljeća.

U modernizacijskom i razvojnem smislu riječi, riječ je o hibridnom društvu, o čemu svjedoče i stavovi o tradicionalnosti i modernosti dobiveni ovim istraživanjem. Pritom valja reći da su pitanja na koja se u nastavku prikazuju odgovori istraživana na kontinuumu „tradicija – modernost“ upravo zbog karaktera modernizacijskih procesa u Hrvatskoj tijekom socijalističkog razdoblja te kroz tri protekla desetljeća. Ti se procesi mogu opisati pojmovima koje koriste različiti teoretičari/ke kad opisuju razvijanje modernizacije u usporedivim slučajevima i koji govore o „nedovršenim“, „višestrukim“, „komprimiranim“, „neravnomjernim“ i „ubrzanim“ modernostima (Tomić-Koludrović, 2015).

U našem istraživanju, imajući na umu kontekst sličan gore spomenutima, ispitanici/e su trebali/e procijeniti pojedine tvrdnje koje indiciraju modernost odnosno tradicionalnost u rasponu od 1 do 5, pri čemu je broj 1 značio da se potpuno slažu s prvom tvrdnjom, a broj 5 da se potpuno slažu s drugom tvrdnjom. Postoci njihovih odgovora na skali tradicionalnost vs. modernost prikazani su u Tablici 90.

Tablica 90: Postoci odgovora na skali tradicionalnost vs. modernost

	1	2	3	4	5	NZ / BO
Za društvo je najvažnije da slijedi tradiciju svojih predaka. <i>vs.</i> Za društvo je najvažnije da se stalno mijenja i prati suvremene trendove.	17	9	28	16	27	3
Za društvo je najvažnije da u njemu vlada red. <i>vs.</i> Za društvo je najvažnije da pojedinac bude slobodan.	40	13	25	7	14	1
Oni koji zarađuju najviše trebali bi plaćati najveći porez. <i>vs.</i> Treba smanjivati poreze da bi se privukle investicije i razvijao biznis.	33	12	18	9	24	3
Država bi trebala brinuti za one koji ne mogu brinuti sami za sebe. <i>vs.</i> Svatko bi se trebao brinuti sam za sebe i za svoju obitelj.	44	15	22	7	10	2
Glavni cilj razvoja je da pojedincu bude dobro. <i>vs.</i> Glavni cilj razvoja je da stanje u društvu bude dobro.	10	5	21	16	47	2
Bolje je imati moćnog vođu kojega ne ograničava parlament. <i>vs.</i> Bolje je imati demokratski politički sustav.	9	7	22	15	40	7
S kriminalom bi se trebalo obračunavati po kratkom postupku. <i>vs.</i> S kriminalom bi se trebalo boriti jačanjem pravnog sustava.	32	12	18	7	28	2
Bolje je imati vladu stručnjaka, koji najbolje znaju što je dobro. <i>vs.</i> Bolje je imati predstavnike naroda koji slušaju ono što narod hoće.	24	9	25	13	24	5
Svi bi trebali imati jednake plaće. <i>vs.</i> Svi bi trebali imati plaće prema svom talentu i radu, čak ...	10	7	27	19	35	2
Pravedni vođa čvrste ruke bio bi najbolji izbor za naše društvo. <i>vs.</i> Vladavina jednog čovjeka je uvijek velika opasnost za društvo.	20	9	23	11	31	6
Zaštita okoliša treba imati prioritet, čak ... <i>vs.</i> Ekonomski rast i zapošljavanje trebali bi imati prioritet, čak ...	30	17	25	9	15	4
Manjine bi se trebale ponašati kao dobro odgojeni gosti u tuđoj kući. <i>vs.</i> Manjine se imaju puno pravo ponašati u skladu sa svojom kulturom i tradicijom.	22	13	26	12	24	3
Homoseksualnost je bolest. <i>vs.</i> Homoseksualnost je prihvatljiv oblik ljudske seksualnosti.	38	12	19	10	16	5
Politika se tiče svakog građanina. <i>vs.</i> Politikom bi se trebali baviti samo političari.	30	13	21	10	24	3
Vjeronauk ne smije biti dio školskog programa. <i>vs.</i> Vjeronauk mora biti dio obveznog školskog programa za sve.	30	9	21	10	26	3
Kvaliteta nečijeg života mjeri se materijalnim bogatstvom. <i>vs.</i> Kvaliteta nečijeg života mjeri se razvojem vlastite osobe i stupnjem tolerancije prema drugima.	8	5	18	20	46	3

Kao što je vidljivo iz prosjeka prihvatanja tvrdnji povezanih s modernošću i tradicionalnošću na ljestvici od 5 stupnjeva, prikazanih u Tablici 91, i muškarci i žene u Hrvatskoj u većem postotku podržavaju tvrdnju da je „za društvo najvažnije da se stalno mijenja i prati suvremene trendove“, nego onu prema kojoj je „najvažnije da slijedi tradiciju svojih predaka“. Istodobno je, međutim, primjetno veće podržavanje tvrdnje koja indicira tradicionalnost („s kriminalom treba obračunavati po kratkom postupku“) u odnosu na tvrdnju da se s „kriminalom treba boriti jačanjem pravnog sustava“. Slično je i s tvrdnjom (koja također indicira tradicionalnost) da je „za društvo najvažnije da u njemu vlada red“. Tvrdnju da je „za društvo [...] najvažnije da u njemu vlada red“ natprosječno podržavaju osobe od 18 do 24 godine života, a nešto manje od prosjeka je podržavaju osobe od 45 do 59 godina,

osobe sa srednjim te višim i visokim obrazovanjem, u Zagrebu te u mjestima od 10.000 do 80.000 i onima s više od 80.000 stanovnika/ca.

Tablica 62: Prosjeci odgovora čestica na skali tradicionalnost vs. modernost prema demografiji (prvi dio)

		Za društvo je najvažnije da slijedi tradiciju svojih predaka. <i>vs.</i> Za društvo je najvažnije da se stalno mijenja i prati suvremene trendove.	Za društvo je najvažnije da u njemu vlada red. <i>vs.</i> Za društvo je najvažnije da pojedinac bude slobodan.	Oni koji zarađuju najviše trebali bi plaćati najveći porez. <i>vs.</i> Treba smanjivati poreze da bi se privukle investicije i razvijao biznis.	Država bi trebala brinuti za one koji ne mogu brinuti sami za sebe. <i>vs.</i> Svatko bi se trebao brinuti sam za sebe i za svoju obitelj.	Glavni cilj razvoja je da pojedinac bude dobro. <i>vs.</i> Glavni cilj razvoja je da stanje u društvu bude dobro.	Bolje je imati moćnog vođu kojega ne ograničava parlament. <i>vs.</i> Bolje je imati demokratski politički sustav.	S kriminalom bi se trebalo obračunavati po kratkom postupku. <i>vs.</i> S kriminalom bi se trebalo boriti jačanjem pravnog sustava.	Bolje je imati vladu stručnjaka, koji najbolje znaju što je dobro ... <i>vs.</i> Bolje je imati predstavnike naroda koji slušaju ono što narod hoće.
Uzorak		3,3	2,4	2,8	2,2	3,9	3,8	2,9	3,0
Spol	Muški	3,2	2,5	2,7	2,2	3,8	3,7	2,9	2,9
	Ženski	3,3	2,4	2,8	2,3	3,9	3,8	2,9	3,1
Dob	18-24	3,4	2,9	3,0	2,2	3,7	3,8	3,1	3,1
	25-44	3,5	2,7	3,0	2,3	3,8	3,8	2,9	3,1
	45-59	3,4	2,3	2,9	2,2	4,0	3,9	3,0	3,0
	60+	2,9	2,1	2,4	2,3	3,9	3,6	2,6	3,0
	NZ / BO	3,8	3,3	2,8	1,6	3,4	3,7	3,7	2,4
Obraz	Osnovno	2,9	2,1	2,5	2,2	3,8	3,5	2,8	3,2
	Srednje	3,3	2,5	2,9	2,2	3,9	3,8	2,8	3,1
	Više i visoko	3,6	2,6	2,9	2,3	3,8	4,0	3,2	2,7
Veličina naselja	2.000 i manje	3,1	2,2	2,8	2,2	3,8	3,7	2,7	3,0
	2.000 do 10.000	3,2	2,2	2,7	2,0	4,0	3,9	2,9	3,0
	10.000 do 80.000	3,3	2,7	2,6	2,4	3,7	3,7	2,9	3,0
	Više od 80.000	3,6	2,7	3,0	2,3	4,0	3,7	3,1	3,0
Regija	Zagreb	3,5	2,8	3,2	2,4	3,9	3,6	3,1	3,0
	Sjeverna Hrvatska	3,5	2,1	2,5	2,3	4,0	3,9	3,0	3,1
	Slavonija	3,1	2,2	2,5	2,3	3,7	3,6	2,9	3,1
	Banovina, Kordun, Lika	3,1	2,5	2,7	2,4	3,4	3,9	2,6	2,9
	Hrvatsko primorje i Istra	3,4	2,4	2,7	1,9	4,0	3,8	2,8	3,0
	Dalmacija	3,0	2,4	2,8	2,1	3,8	3,9	2,6	3,0

Sklonost ispitanika/ica modernizmu vidljiva je iz natprosječne podrške modernističkom polu dihotomne tvrdnje o tome što je li za društvo važnija stalnost i tradicija ili pak promjene u skladu sa suvremenim trendovima. Natprosječna podrška tvrdnji da je „za društvo najvažnije da se stalno mijenja i prati suvremene trendove“ bilježi se pritom kod osoba s višim i visokim obrazovanjem, u naseljima s više od 80.000 stanovnika/ca, u Zagrebu i Sjevernoj Hrvatskoj,

te među osobama od 24 do 44 godine. Sklonost tradicionalizmu, vidljiva u podršci tvrdnji da je „za društvo [...] najvažnije da slijedi tradiciju svojih predaka“, bilježi se kod osoba od 60 godina i više, s osnovnim obrazovanjem, u Dalmaciji, u Slavoniji, te na Banovini, Kordunu i Lici.

Iz Tablice 91 je vidljivo da se natprosječna podrška modernističkom polu dihotomno postavljene tvrdnje o prirodi homoseksualnosti („Homoseksualnost je prihvatljiv oblik ljudske seksualnosti“) bilježi kod najmlađih ispitanika/ica, odnosno onih u dobi od 18 do 24 godine, kao i kod više i visoko obrazovanih, u naseljima s više od 80.000 stanovnika/ca, te u Hrvatskom Primorju i Istri.

Tablica 63: Prosjeci odgovora čestica na skali tradicionalnost vs. modernost prema demografiji (drugi dio)

		Svi bi trebali imati jednake plaće. <i>vs.</i> Svi bi trebali imati plaće prema svom talentu i radu, čak ...	Pravedni vođa čvrste ruke bio bi najbolji izbor za naše društvo. <i>vs.</i> Vladavina jednog čovjeka je uvijek velika opasnost za društvo.	Zaštita okoliša treba imati prioritet, čak ... <i>vs.</i> Ekonomski rast i zapošljavanje trebali bi imati prioritet, čak ...	Manjine bi se trebale ponašati kao dobro odgojeni gosti u tuđoj kući. <i>vs.</i> Manjine se imaju puno pravo ponašati u skladu sa svojom kulturom i tradicijom.	Homoseksualnost je bolest <i>vs.</i> Homoseksualnost je prihvatljiv oblik ljudske seksualnosti.	Politika se tiče svakog građanina. <i>vs.</i> Politikom bi se trebali baviti samo političari.	Vjeronauk ne smije biti dio školskog programa. <i>vs.</i> Vjeronauk mora biti dio obveznog školskog programa za sve.	Kvaliteta nečijeg života mjeri se materijalnim bogatstvom. <i>vs.</i> Kvaliteta nečijeg života mjeri se razvojem vlastite osobe i stupnjem tolerancije prema drugima.
Uzorak		3,6	3,2	2,6	3,0	2,5	2,8	2,9	3,9
Spol	Muški	3,6	3,2	2,5	3,0	2,4	2,8	2,8	3,9
	Ženski	3,6	3,3	2,6	3,0	2,6	2,9	3,0	4,0
Dob	18-24	3,7	3,3	2,5	2,9	3,1	2,9	2,7	3,8
	25-44	3,5	3,4	2,6	3,1	2,7	3,0	3,0	4,0
	45-59	3,7	3,3	2,6	2,9	2,6	2,7	2,9	4,0
	60+	3,6	3,0	2,6	3,0	2,0	2,9	3,0	3,9
	NZ / BO	3,9	3,8	2,0	3,5	3,5	3,5	2,7	4,3
Obraz	Osnovno	3,4	2,9	2,8	2,9	1,8	3,0	3,3	3,9
	Srednje	3,7	3,3	2,6	3,0	2,7	2,8	2,9	3,9
	Više i visoko	3,9	3,4	2,5	3,1	3,1	2,7	2,7	4,1
Veličina naselja	2.000 i manje	3,6	3,1	2,5	3,0	2,2	2,8	3,2	3,9
	2.000 do 10.000	3,5	3,3	2,6	2,9	2,4	3,1	2,9	4,1
	10.000 do 80.000	3,8	3,3	2,5	3,1	2,7	2,8	2,9	3,8
	Više od 80.000	3,7	3,3	2,8	3,0	3,0	2,9	2,6	3,9
Regija	Zagreb	3,8	3,5	2,7	3,0	2,7	3,2	2,7	3,9
	Sjeverna Hrvatska	3,6	3,3	2,4	3,1	2,4	3,2	2,9	4,0
	Slavonija	3,4	2,8	2,7	3,1	2,3	2,6	3,3	3,8
	Banovina, Kordun, Lika	3,4	3,1	2,2	3,3	2,2	2,7	2,8	4,2
	Hrvatsko primorje i Istra	3,6	3,3	2,7	3,1	3,1	2,6	2,6	3,9
	Dalmacija	3,8	3,2	2,7	2,7	2,3	2,5	3,3	3,9

U hrvatskom kontekstu važno je rodnu dinamiku analizirati i regionalno, ne samo zbog toga što je Hrvatska iznimno regionalno raznolika zemlja (zbog čega se aktualni sociokulturni i socioekonomski uvjeti pojedinih hrvatskih regija znatno razlikuju), nego i zbog toga što su tijekom posljednjeg desetljeća pojedine hrvatske regije, poput Slavonije, više od drugih regija pogađale posljedice nepovoljne ekonomske situacije, kao što su smanjenje opće stope zaposlenosti, pad životnog standarda, te iseljavanje. Valja imati na umu da u takvim slučajevima u pravilu dolazi do povećanja tradicionalizma u odgovorima ispitanika/ca.

No, valja napomenuti i to da važnost regionalnih razlika nikako nije specifična samo za Hrvatsku. Talijanski sociolog Minardi (2007) također predlaže nužnost uzimanja u obzir „tradicije“ pojedine regije za analize lokalnog i regionalnog razvoja u postindustrijskom kontekstu u Europi. Pritom „tradiciju“ vidi kao skup ishoda prethodnih prilagodbi određene zajednice industrijskoj modernizaciji. Drugim riječima, „tradicija“ u Minardijevoj koncepciji implicira vremensku dimenziju u istraživanjima modernizacijskih i razvojnih sposobnosti određenog društvenog konteksta. Treba također spomenuti da je regionalni fokus razvojnih istraživanja opravdan i stoga što recentni pristupi lokalnom razvoju (Di Francesco, 2009) naglašavaju potrebu pomaka od „prosvjetiteljskog“ (tj. univerzalističkog) prema „relacijskom“ planiranju, odnosno prema planiranju koje počinje od odnosa prema specifičnostima pojedine zajednice.

U našem istraživanju, regresijska analiza stavova koji indiciraju modernost odnosno tradicionalnost, prikazana u Tablici 93, pokazuje da postoje statistički značajne kategorije koje svjedoče o prihvatanju modernizacije kad je riječ o tvrdnjama „Za društvo je najvažnije da se stalno mijenja i prati suvremene trendove“, „Vladavina jednog čovjeka je uvijek velika opasnost za društvo“, te „Homoseksualnost je prihvatljiv oblik ljudske seksualnosti“. Pozitivan predznak kod ovih tvrdnji znači prihvatanje modernizacijskih vrijednosti, dok je kod tvrdnje „vjeronauk mora biti dio obveznog školskog programa za sve“ slučaj obrnut.

Najmanja podrška tvrdnji koja indicira prihvatanje modernizacijskih promjena, a glasi „za društvo je najvažnije da se stalno mijenja i prati suvremene trendove“, bilježi se u Dalmaciji te kod osoba koje ne govore niti jedan strani jezik. Najveća je, pak, podrška toj tvrdnji u naseljima s više od 80.000 stanovnika/ca, među znanstvenicima/ama, stručnjacima/kinjama i upravljačima/cama. Druga tvrdnja koja indicira prihvatanje modernizacijskih načela („vladavina jednog čovjeka je uvijek velika opasnost za društvo“) statistički značajno se podržava među znanstvenicima/ama, stručnjacima/kinjama i upravljačima/icama, a ne podržava se u Slavoniji, na Banovini, Kordunu i Lici te u Dalmaciji, kao i među osobama koje ne poznaju niti jedan strani jezik. Tvrdnja „homoseksualnost je prihvatljiv oblik ljudske seksualnosti“ statistički značajno se podržava u naseljima s više od 80.000 stanovnika/ca, u Hrvatskom primorju i Istri, među osobama koje govore dva ili više stranih jezika, te među ženama. Najmanje se podržava među osobama koje ne govore niti jedan strani jezik, te među osobama s osnovnom školom i manje. Tvrdnja „vjeronauk mora biti dio obveznog školskog programa za sve“ najviše se podržava u Dalmaciji i Slavoniji, a najmanje u mjestima s više od

80.000, kao i u onima od 2.000 do 10.000 stanovnika/ca, među znanstvenicima/ama, stručnjacima/akinjama i upravljačima/cama, te osobama koje govore dva i više stranih jezika.

Tablica 93: Regresijska analiza stavova o modernosti/tradicionalnosti

Prediktori	Za društvo je najvažnije da se stalno mijenja i prati suvremene trendove.	Vladavina jednog čovjeka je uvijek velika opasnost za društvo.	Homoseksualnost je prihvatljiv oblik ljudske seksualnosti	Vjeronauk mora biti dio obveznog školskog programa za sve.
Spol (ref = muški)				
Spol: Ženski	0,12	0,05	0,22	0,15
Dob	-0,01	0,00	-0,01	-0,01
Obrazovanje (ref = srednjoškolsko)				
OŠ ili manje	-0,17	-0,15	-0,57	0,27
Viša škola / prvostupnik	-0,25	-0,28	-0,08	0,14
Fakultet ili više	0,07	-0,09	0,01	0,16
NZBO	-0,77	-2,55	-0,54	0,54
Regija (ref = Zagreb)				
Sjeverna Hrvatska	0,21	-0,20	0,22	-0,10
Slavonija	-0,13	-0,70	0,03	0,34
Banovina, Kordun, Lika	-0,02	-0,39	0,01	-0,16
Hrvatsko primorje i Istra	-0,07	-0,32	0,37	-0,11
Dalmacija	-0,43	-0,33	-0,23	0,53
Veličina naselja (ref = 2.000)				
2.000 do 10.000	0,11	0,19	0,09	-0,35
10.000 do 80.000	0,06	0,07	0,23	-0,23
Više od 80.000	0,34	-0,13	0,47	-0,52
Strani jezik (ref = jedan strani jezik)				
Niti jedan strani jezik	-0,20	-0,22	-0,57	0,19
Dva ili više stranih jezika	0,07	0,03	0,44	-0,22
Zanimanje (ref = Uslužna i trgovačka)				
Poljoprivrednici i jednostavna zanimanja	-0,11	-0,04	0,03	-0,03
Rukovatelji postrojenjima, ind. proizvođači	-0,25	-0,15	-0,21	0,19
Zanimanja u obrtu/pojedinačnoj proizvodnji	0,03	0,14	-0,11	-0,13
Stručni suradnici, tehničari, službenici	0,05	0,15	-0,02	-0,20
Znanstvenici_stručnjaci_upravljači	0,23	0,36	0,18	-0,29
Nešto drugo	-0,35	-0,23	0,09	-0,18
Nije nikada radio/la	-0,16	-0,07	0,13	-0,10
NZBO	0,34	0,13	-0,72	0,66

4.9. Stavovi povezani s rodom

Stavovi povezani s rodom (engl. *gender-related attitudes*) su, kao što je već naglašeno, usko povezani s rodnom ravnopravnošću. Kad je riječ o tim stavovima, pokazuje se da rezultati našeg istraživanja, prikazani u Tablici 94, ponovno upućuju na hibridnost, odnosno na djelomično usvajanje modernizacijskih stavova i vrijednosti u hrvatskom društvu. Primjerice, s tvrdnjom koja indicira tradicionalan stav, a sugerira da muškarac treba učiniti prvi korak u susretu muškarca i žene „slaže se“ i „u potpunosti se slaže“ 69% anketiranih muškaraca i žena. Slično je i s tvrdnjom da je „prirodno da muškarac ima vodeću ulogu u odnosu na ženu“, s kojom se slaže 58% anketiranih ili pak tvrdnjom da su „žene po svojoj prirodi sposobnije odgajati djecu“, s kojom se slaže čak 80% anketiranih. S druge strane, visok je i postotak slaganja s tvrdnjama koje se svrstavaju na stranu modernosti, poput one koja kaže da „žena sama treba odlučiti hoće ili učiniti pobačaj“, s kojom se slaže 63% anketiranih, zatim tvrdnje da nakon udaje „žena treba zadržati svoje prezime ako to želi“, s kojom se slaže 78% anketiranih, pa čak i tvrdnje da žena „treba imati pravo na umjetnu oplodnju bez obzira je li u braku ili nije“, s kojom se slaže 74% anketiranih.

Tablica 94: Stavovi povezani s rodom

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Slažem se	U potpunosti se slažem	NZ BO
Kad se susretnu muškarac i žena, muškarac treba učiniti prvi korak.	6	23	47	22	2
Prirodno je da muškarac ima vodeću ulogu u odnosu sa ženom.	8	31	43	15	2
Religija ispravno uči da je muškarac glava obitelji.	15	33	34	15	3
Žene su po svojoj prirodi sposobnije odgajati djecu.	2	16	51	29	1
O kontracepciji se treba brinuti žena.	13	35	31	14	7
Muškarci su po prirodi sposobniji donositi važne odluke nego žene.	14	41	31	11	3
Žene kažu da traže ravnopravnost, a zapravo traže posebne povlastice.	19	41	27	8	5
Muškarci su u pravilu uspješniji na svom poslu od žena.	18	45	26	9	2
Muškarac bi trebao podržati karijeru uspješne žene i preuzeti veći dio kućanskih poslova i brige o djeci.	4	16	54	24	3
Ženama se prilikom zapošljavanja ne bi smjelo postavljati pitanja o bračnom statusu i broju djece.	4	12	46	36	3
Dobro je što se djevojčice u Hrvatskoj usmjeravaju prema ženskim zanimanjima.	14	36	33	12	5
Žena sama treba odlučiti hoće li učiniti pobačaj.	9	24	38	25	4
Nakon udaje žena bi trebala zadržati i svoje prezime, ako to želi.	6	14	49	29	3
Žena treba imati pravo na umjetnu oplodnju, bez obzira je li u braku ili nije.	8	13	48	26	6
Pobačaj treba zabraniti zakonom.	34	28	18	14	6
Država bi istospolnim parovima trebala omogućiti usvajanje djece.	41	26	20	8	6

Istodobno visoko zastupljeno podržavanje tradicionalnih uloga unutar obitelji, a s druge strane podržavanje modernih, pa čak i postmodernih, uloga kad je riječ o plaćenom radu izvan kuće moguće je – kao što je već rečeno – objasniti rodnim odnosima ustoličenim tijekom socijalističkog razdoblja, kad je upravo nastavljanje patrijarhata u privatnoj sferi stvorilo pretpostavke za egalitarnost u području rada, obrazovanja i političke participacije, odnosno za egalitarnost u javnoj sferi (Tomić-Koludrović, 2015).

Tablica 95: Percepcija rodnihi praksi u poslovnoj sferi (1/2)

	Uopće nije točno	Uglavnom nije točno	Uglavnom je točno	U potpunosti je točno	NZ-BO
Najbolje plaćeni poslovi u Hrvatskoj su uglavnom namijenjeni muškarcima.	6	18	45	26	5
Žene u Hrvatskoj češće neopravdano dobivaju otkaze negoli muškarci.	7	20	41	24	8
Muškarci u Hrvatskoj lakše napreduju na poslu nego žene.	6	15	46	28	4
Žene su u Hrvatskoj u dovoljnom broju prisutne u politici.	21	35	27	11	5

Svijest o neravnopravnom tretmanu muškaraca i žena na tržištu rada, na radnom mjestu i u politici vidljiva je iz iznimno visokih postotaka slaganja ispitanika/ica s tvrdnjama koje indiciraju takav tretman, prikazanih u Tablici 95. Naime, čak 74% anketiranih muškaraca i žena smatra da je „uglavnom“ ili „u potpunosti“ točno da muškarci u Hrvatskoj lakše napreduju u poslu nego žene, 71% da su najbolje plaćeni poslovi u Hrvatskoj uglavnom namijenjeni muškarcima, a 65% da žene u Hrvatskoj češće neopravdano dobivaju otkaze negoli muškarci. Ispitanici/e se u nešto manjem postotku (56%) ne slažu s tvrdnjom da su žene u Hrvatskoj u dovoljnom broju prisutne u politici, iako i u tom području većinski pokazuju svijest o neravnopravnom tretmanu žena.

Tablica 96: Percepcija rodnihi praksi u poslovnoj sferi (2/2)

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Slažem se	U potpunosti se slažem	NZ-BO
Dobro je da danas u Hrvatskoj ne postoje odvojene škole za djevojčice i dječake.	3	5	42	45	3
Zastarjelo je da se djevojčice i dječake u Hrvatskoj usmjerava prema tipično ženskim ili tipično muškim zanimanjima.	5	12	46	34	4
Nedopustivo je da za iste poslove žene danas u Hrvatskoj dobivaju manju plaću nego muškarci.	2	6	42	46	3

Vrlo visoki postoci slaganja s modernizacijskom emancipacijskom tvrdnjom o tome da je nedopustivo da žene za isti posao primaju manju plaću nego muškarci, prikazani u Tablici 96, kao i onima koji sugeriraju da je „zastarjelo“ usmjeravati mušku i žensku djecu prema različitim zanimanjima te da je „dobro“ da u Hrvatskoj ne postoje odvojene škole djevojčice i za dječake, svjedoče o visokom podržavanju ideja rodne jednakosti u obrazovanju i zapošljavanju.

Ovo se može objasniti time što su se – za razliku od nejednakosti u podjeli rada u kućanstvu i u mogućnostima provođenja slobodnog vremena – područja obrazovanja i rada modernizirala tijekom socijalističkog razdoblja. No, ovdje valja još jednom ponoviti da je tu modernizaciju omogućio nastavak patrijarhata u privatnoj sferi, pa je tijekom cijelog socijalističkog razdoblja socijalizma ukupna količina rada žena u privatnoj i javnoj sferi daleko nadmašivala količinu rada muškaraca (Funk i Mueller, 1993; Tomić-Koludrović, 2015). Žene su tako, kao što to navodi Brunnbauer (2000: 153), sredinom 1960-ih godina u Jugoslaviji prosječno radile 60-70 sati tjedno, od čega je 20-30 sati otpadalo na neplaćeni rad u kući. To je bilo znatno više od najvećeg radnog opterećenja žena zabilježenog u razvijenim zapadnim zemljama – onoga u Italiji – gdje su žene radile prosječno 54 sata tjedno. Posljedice takvog stanja tijekom socijalističkog razdoblja, odnosno očite razlike u moderniziranosti privatne i javne sfere, vidljive su i u rezultatima ovog istraživanja: pokazuje se, naime, da ispitanici/e ne podržavaju neravno prava tretman muškaraca i žena u području rada za plaću i obrazovanju, no da nije tako kad je riječ o neplaćenom radu koji se odvija u kućanstvu, odnosno u obitelji.

4.9.1. Faktorska analiza stavova povezanih s rodom

Da bismo dobili još jasniju sliku o muškarcima i ženama u Hrvatskoj, podatke dobivene istraživanjem podvrgli smo dodatnim statističkim obradama. U nastavku ovog poglavlja slijede prikazi rezultata faktorske i klusterske analize stavova povezanih s rodom, na temelju kojih su dobiveni različiti tipovi žena i muškaraca u Hrvatskoj.

Prosječni rezultati stavova povezanih s rodom ispitanika/ica na faktorima povezanim s rodom, prikazani u Tablici 97, upućuju na hibridnost tih stavova u modernizacijskom kontekstu, naznačenu u prethodnom potpoglavlju izvještaja. Naime, faktorskom analizom istražili smo latentnu strukturu stavova povezanih s rodom, koji su usko povezani s rodom ravnopravnošću. Metodom glavnih komponenti 21 čestice utvrđeno je 5 faktora kojima je objašnjeno 54,113 %

ukupne varijance mjerenih stavova povezanih s rodom. Prilikom broja odabira glavnih komponenti primijenjen je kriterij svojstvene vrijednosti, pri kojem je količina varijance objašnjena svakim faktorom morala biti veća od 1. Za dobivanje jednostavnije strukture korištena je varimax rotacija.

Prvi faktor obuhvatio je 5 čestica koje se sadržajno odnose na *patrijarhalne rodne odnose*, stoga je nazvan ***patrijarhat***. Taj faktor objašnjava 19,468% varijance. **Drugi faktor**, nazvan ***tradicionalizam***, objašnjava 15,628% ukupne varijance, a sadrži 4 čestice koje idu u prilog shvaćanju da *muškarci trebaju imati vodeću ulogu u društvu*. **Treći faktor** okupio je samo 3 čestice i objašnjava 7,359% ukupne varijance. Čestice se sadržajno odnose na *protivljenje rodnoj diskriminaciji u sferi rada* pa je nazvan ***radna egalitarnost***. **Četvrti faktor** objašnjava 6,50% varijance, i odnosi se na *obrazovnu i profesionalnu egalitarnost*, stoga je i nazvan ***obrazovno-profesionalna egalitarnost***. **Peti faktor**, nazvan ***neovisnost žena***, obuhvaća tvrdnje koje se odnose na *prava žena da samostalno odlučuju* u različitim životnim sferama, a objašnjava 5,812 % varijance.

Faktorska struktura stavova povezanih s rodom prikazana je u Tablici 97, a prosječne vrijednosti na faktorima u Tablici 98.

Tablica 64: Prikaz faktorske strukture stavova povezanih s rodom

	Komponente				
	1	2	3	4	5
Najbolje plaćeni poslovi u Hrvatskoj su uglavnom namijenjeni muškarcima.			,841		
Žene u Hrvatskoj češće neopravdano dobivaju otkaze negoli muškarci.			,756		
Muškarci u Hrvatskoj lakše napreduju na poslu nego žene.			,845		
Žene su u Hrvatskoj u dovoljnom broju prisutne u politici.		,587			
Dobro je da danas u Hrvatskoj ne postoje odvojene škole za djevojčice i dječake.				,777	
Zastarjelo je da se djevojčice i dječake u Hrvatskoj usmjerava prema tipično ženskim ili tipično muškim zanimanjima.				,763	
Nedopustivo je da za iste poslove žene danas u Hrvatskoj dobivaju manju plaću nego muškarci.				,829	
Kad se susretnu muškarac i žena, muškarac treba učiniti prvi korak.	,759				
Prirodno je da muškarac ima vodeću ulogu u odnosu sa ženom.	,742				
Religija ispravno uči da je muškarac glava obitelji.	,669	,374			
Žene su po svojoj prirodi sposobnije odgajati djecu.	,640				
O kontracepciji se treba brinuti žena.	,458	,401			
Muškarci su po prirodi sposobniji donositi važne odluke nego žene.	,298	,697			
Žene kažu da traže ravnopravnost, a zapravo traže posebne povlastice.		,760			
Muškarci su u pravilu uspješniji na svom poslu od žena.		,750			
Muškarac bi trebao podržati karijeru uspješne žene i preuzeti veći dio kućanskih poslova i brige o djeci.					,523
Ženama se prilikom zapošljavanja ne bi smjelo postavljati pitanja o bračnom statusu i broju djece.				,357	,446
Žena sama treba odlučiti hoće li učiniti pobačaj.					,637
Nakon udaje žena bi trebala zadržati i svoje prezime, ako to želi.					,700
Žena treba imati pravo na umjetnu oplodnju, bez obzira je li u braku ili nije.					,673
Pobačaj treba zabraniti zakonom.	,341				
<i>Cronbach alpha</i>			,786	,731	,653

Tablica 98: Prosječne vrijednosti na faktorima

	N	Raspon	M	SD
Patrijarhat	1048	1 – 4	2,40	,588
Tradicionalizam	1071	1 – 4	2,71	,653
Radna egalitarnost	1066	1 – 4	2,95	,721
Obrazovno-profesionalna egalitarnost	1138	1 – 4	3,28	,607
Neovisnost žena	1061	1 – 4	3,01	,532

*veći rezultat – egalitarniji stav

Rezultati na faktoru **obrazovno-profesionalna egalitarnost** upućuju na slaganje ispitanika i ispitanica s tvrdnjama koje govore o važnosti egalitarnih odnosa u području obrazovanja i odabira profesije (M=3,28). Prosječan rezultat na faktoru **neovisnost žena** također upućuje na pozitivno vrednovanje samostalnosti žena u donošenju odluka oko pobačaja, kao i u pogledu zadržavanja vlastitog prezimena (M=3,01). Kada je riječ o **radnoj egalitarnosti**, vidi se da ispitanici/e prepoznaju da postoji rodna diskriminacija na području rada (M=2,95).

S druge strane, ispitanici/e imaju nešto tradicionalnije stavove kad su u pitanju muško-ženski odnosi, tako su na faktorima **tradicionalizma i patrijarhata** prosječni rezultati smješteni na kontinuumu između slaganja i neslaganja (M=2,75, M=2,40). Rezultati na navedenim faktorima ukazuju na podvojenost stavova ispitanika/ica između privatne i javne sfere, uz naglasak da se stavovi koji govore o rodnoj egalitarnosti unutar javne sfere pozitivnije vrednuju, nego oni u području partnerskih ili obiteljskih odnosa.

Tablica 99: Razlike u stavovima povezanim s rodom između muškaraca i žena

		N	M	SD	t	df	P
Patrijarhat	Muškarci	500	2,35	,587	-3,014	1046	.003**
	Žene	548	2,45	,586			
Tradicionalizam	Muškarci	501	2,54	,617	-8,043	1069	.000**
	Žene	570	2,85	,650			
Radna egalitarnost	Muškarci	508	2,80	,739	-6,598	1064	.000**
	Žene	558	3,09	,677			
Obrazovno-profesionalna egalitarnost	Muškarci	529	3,23	,617	-2523	1136	.012*
	Žene	609	3,33	,596			
Neovisnost žena	Muškarci	503	2,97	,528	-2,209	1059	.028*
	Žene	557	3,04	,534			

(veći rezultat – egalitarniji stav) * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Kad je riječ o razlici u stavovima povezanim s rodom između muškaraca i žena, prikazanoj u Tablici 99, potrebno je naglasiti da se oni u prosjeku **razlikuju na svim faktorima**.

Muškarci, naime, postižu **niže rezultate (na svim faktorima)**, što upućuje na njihove **tradicionalnije stavove**.

Važno je, nadalje, uočiti da u stavovima povezanim s rodom postoje i **dobne razlike**, koje su prikazane u Tablici 100.

Tablica 65: Razlike u stavovima povezanim s rodom s obzirom na dob (ANOVA)

	18-24 (1)		25-44 (2)		45-59 (3)		60+ (4)					
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	F	P	Scheffe	η^2
Patrijarhat	2,54	,517	2,48	,614	2,43	,555	2,24	,590	12,614 df(3,1037)	0,000	4 ≠ 1,2,3	0,035
Tradicionalizam	2,76	,609	2,73	,646	2,77	,647	2,60	,675	4,241 df(3,1059)	0,005	4 ≠ 3	.012
Radna egalitarnost	2,71	,740	2,89	,730	3,02	,752	3,08	,637	10,250 df(3,1054)	0,000*	1 ≠ 3,4 2 ≠ 4	.028
Obrazovno-profesionalna egalitarnost	3,24	,559	3,32	,597	3,32	,613	3,23	,631	2,123 df(3,1126)	0,096		
Neovisnost žena	2,97	,449	3,05	,509	3,04	,545	2,94	,572	2,948 df(3,1048)	0,032*		.008

(veći rezultat – egalitarniji stav) * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Razlike u stavovima povezanim s rodom s obzirom na dob posebno su uočljive na faktorima 2, 3, 4 i 5. **Stariji ispitanici, naime, imaju tradicionalnije stavove povezane s rodom** u odnosu na mlade, osim kada je riječ o faktoru **radna egalitarnost**, kad i muškarci iznad 60 godina pokazuju najviše podržavanje tog faktora. Slijede ih odmah zatim muškarci u dobi od 45 do 59 godina.

Tablica 66: Razlike u stavovima povezanim s rodom s obzirom na obrazovanje (ANOVA)

	OŠ (1)		SŠ (2)		VŠ (3)					
	M	SD	M	SD	M	SD	F	p	Scheffe	η^2
Patrijarhat	2,11	,616	2,43	,534	2,69	,547	61,914 df(2,1045)	0,000**	1 ≠ 2,3 2 ≠ 3	0.106
Tradicionalizam	2,52	,704	2,71	,622	2,94	,597	24,096 df(2,1068)	0,000**	1 ≠ 2,3 2 ≠ 3	0.043
Radna egalitarnost	3,08	,689	2,92	,706	2,88	,790	5,880 df(2,1062)	0,003**	1 ≠ 2,3	0.011
Obrazovno- profesionalna egalitarnost	3,25	,611	3,26	,612	3,40	,577	4,655 df(2,1134)	0,010**	1 ≠ 2 2 ≠ 3	0.008
Neovisnost žena	2,93	,561	3,02	,509	3,05	,553	5,743 df(2,1057)	0,033*		0.006

(veći rezultat – egalitarniji stav) * $p < 0,05$ *, ** $p < 0,01$

Razlike u stavovima povezanim s rodom pokazuju se i kad je u pitanju obrazovanje ispitanika/ica, na faktorima 1, 2, 3, 4 i 5, što je prikazano u Tablici 101. **Ispitanici/e s višim stupnjem obrazovanja imaju manje tradicionalna shvaćanja rodni uloga i manje izražene patrijarhalne stavove u odnosu na ispitanike/ce s nižim stupnjem obrazovanja.** Također, **ispitanici/e višeg stupnja obrazovanja u odnosu na one nižeg obrazovanja, u većoj mjeri izražavaju slaganje sa stavovima koji govore o obrazovno-profesionalnoj egalitarnosti i rodnoj emancipaciji, te u većoj mjeri smatraju da je kod zapošljavanja žena prisutna rodna diskriminacija. Te razlike su posebno naglašene između ispitanika/ica s visokoškolskim i onih s osnovnoškolskim obrazovanjem.**

Prikazani rezultati upućuju na to da je u Hrvatskoj riječ o parcijalnom usvajanju modernizacijskih stavova, i to izraženije kod mlađih i obrazovanijih ispitanika/ica, kao i da su modernizacijski stavovi prisutniji u području rada i obrazovanja, dok su tradicionalniji dominantni u područjima obiteljskih uloga i odnosa te brige o djeci, što se sve smatra ženskom sferom. Pojedini stavovi koji svjedoče o slaganju ispitanika/ica s tvrdnjama da je **prirodno** da

muškarci imaju vodeću ulogu u odnosu sa ženom, svjedoče i o znatnoj zastupljenosti patrijarhalnosti u hrvatskom društvu. Ukratko, u Hrvatskoj, kada je riječ o stavovima muškaraca i žena povezanim s rodom, **raspon tradicionalnost-modernost** ni u kojem slučaju **nije linearan ni jednoznačan**. Napredak koji je tijekom socijalističkog razdoblja ostvaren masovnim ulaskom žena na tržište rada i u sustav obrazovanja očito je rezultirao ravnopravnijim stavovima kad je riječ o obrazovnoj-profesionalnoj egalitarnosti i s njom povezanom rodnom emancipacijom, ali u području obiteljskih uloga i brige o djeci još uvijek su prisutni tradicionalni pa čak i patrijarhalni stavovi.

Tablica 102: Razlike u stavovima povezanim s rodom s obzirom na regiju

Regija		Patrijarhat	Tradicionalizam	Radna egalitarnost	Obrazovno-profesionalna egalitarnost	Neovisnost žena
Zagreb (1)	M	2,42	2,56	2,99	3,20	3,01
	SD	,529	,633	,695	,641	,504
Sjeverna Hrvatska (2)	M	2,46	2,83	2,97	3,37	3,06
	SD	,600	,658	,720	,608	,512
Slavonija (3)	M	2,24	2,61	3,18	3,25	3,02
	SD	,606	,736	,684	,655	,569
Banovina, Kordun, Lika (4)	M	2,50	2,85	2,93	3,43	3,17
	SD	,514	,624	,591	,474	,453
Hrvatsko primorje i Istra (5)	M	2,54	2,78	2,78	3,34	2,98
	SD	,588	,519	,767	,532	,526
Dalmacija (6)	M	2,34	2,77	2,82	3,25	2,88
	SD	,638	,650	,755	,602	,568
F		5,737	6,858	6,987	3,498	4,429
P		p=0,000	p=0,000	p=0,000	p=0,004	p=0,001
Df		df(5,1042)	df(5,1065)	df(5,1060)	df(5,1132)	df(5,1055)
Scheffe		3 ≠ 2, 4, 5	1 ≠ 2, 4, 6	3 ≠ 5, 6		4 ≠ 6
η ²		0,027	0,031	0,032	0,015	0,021

(veći rezultat – egalitarniji stav)

Kad se uzme u obzir regionalna podjela, prikazana u Tablici 102, u kojoj veći rezultat indicira egalitarniji stav, pokazuje se da su u Slavoniji prisutniji patrijarhalni stavovi. Riječ je faktoru koji je okupio stavove „Kad se susretu muškarac i žena, muškarac treba učiniti prvi korak“, „Prirodno je da muškarac ima vodeću ulogu u odnosu sa ženom“, „Religija ispravno uči da je muškarac glava obitelji“, „Žene su po svojoj prirodi sposobnije odgajati djecu“, „O kontracepciji se treba brinuti žena“, te „Pobačaj treba zabraniti zakonom“. No, valja napomenuti da su istodobno u Slavoniji naizraženiji stavovi prema radnoj egalitarnosti. Riječ je o faktoru koji je okupio stavove „Najbolje plaćeni poslovi u Hrvatskoj su uglavnom namijenjeni muškarcima“, „Žene u Hrvatskoj češće neopravdano dobivaju otkaze negoli muškarci“, te „Muškarci u Hrvatskoj lakše napreduju na poslu nego žene“. Hrvatsko primorje i Istra najmanje su patrijarhalni ali pokazuju i najmanje prihvaćanje radne egalitarnosti. Tradicionalni stavovi poput onih koji impliciraju slaganje s tvrdnjama „Muškarci su po prirodi sposobniji donositi važne odluke nego žene“, „Žene kažu da traže ravnopravnost, a zapravo traže posebne povlastice“, „Muškarci su u pravilu uspješniji na svom poslu od žena“, „Žene su u Hrvatskoj u dovoljnom broju prisutne u politici“ i još neki, više prevladavaju u Zagrebačkoj županiji, dok se u Dalmaciji ispitanici/e u najmanjem postotku slažu s tvrdnjama okupljenim u faktoru koji podržava neovisnost žena, kao što su: „Muškarac bi trebao podržati karijeru uspješne žene i preuzeti veći dio kućanskih poslova i brige o djeci“, „Ženama se prilikom zapošljavanja ne bi smjelo postavljati pitanja o bračnom statusu i broju djece“, „Žena sama treba odlučiti hoće li učiniti pobačaj“, „Nakon udaje žena bi trebala zadržati i svoje prezime, ako to želi“, „Žena treba imati pravo na umjetnu oplodnju, bez obzira je li u braku ili nije“. Zaključno se može reći da je prema navedenim rezultatima teško naznačiti izrazitiji regionalni obrazac kad je riječ o stavovima povezanim s rodom, jer svaka regija očito ima specifičnu dinamiku promjena rodni uloga u privatnoj i javnoj sferi, što se može povezati s ranije spomenutom Minardijevom (2007) koncepcijom „tradicije“ kao skupa ishoda prethodnih prilagodbi određene zajednice modernizacijskim procesima.

4.9.2. Tipologija muškaraca i žena prema stavovima povezanim s rodom

U svrhu određivanja tipova muškaraca i žena prema stavovima povezanim s rodom korištena je klasterska analiza na poduzorcima muškaraca i žena. Analiza je provedena na stavovima o partnerskim odnosima (patrijarhat i tradicionalizam), radnoj egalitarnosti, obrazovnoj i profesionalnoj egalitarnosti, kao i na stavovima o neovisnosti žena. Korištena je dvokoračna (engl. *two-step*) klasterska analiza.

Rezultati klasterske analize na poduzorku muškaraca prikazani su u Tablici 103, a na poduzorku žena u Tablici 104, pri čemu veći rezultat znači i veću egalitarnost.

Tablica 67: Rezultati klasterske analize na poduzorku muškaraca (N= 405)

Naziv klastera		Patrijarhat	Tradicionalizam	Radna egalitarnost	Obrazovno-profesionalna egalitarnost	Neovisnost žena
Neodlučni tip (42,4%) (N=171)	M	2,49	2,62	2,54	2,82	2,71
	SD	,322	0,369	0,616	0,529	0,361
Podvojeni tip (28,7%) (N=116)	M	1,76	1,96	2,90	3,33	2,99
	SD	0,447	0,467	0,775	0,567	0,571
Egalitarni tip (28,9%) (N=117)	M	2,77	3,09	3,00	3,72	3,32
	SD	0,467	0,444	0,772	0,391	0,402
Ukupno (N=405)	M	2,36	2,57	2,78	3,23	2,97
	SD	,570	0,605	0,739	0,631	0,509

Na poduzorku muškaraca, klusterskom analizom dobivena su tri klastera koja se razlikuju s obzirom na različite aspekte stavova povezanih s rodom. Prvi klaster je nazvan **neodlučni tip**. Obuhvaća muškarce s **manje jasnim obrascima prema stavovima povezanim s rodom**, čiji su prosječni rezultati smješteni na skali procjene **između slaganja i neslaganja**. Ispitanici u ovom klasteru u svim dimenzijama postižu rezultate **nešto niže od prosjeka uzorka**, a obuhvaća **42,4% muškaraca**.

Drugi klaster obuhvaća muškarce čiji su **stavovi povezani s rodom podvojeni između privatne i javne sfere**. Ispitanici u ovom klasteru imaju **tradicionalne stavove o partnerskim odnosima a egalitarne stavove kad su u pitanju radna i obrazovna egalitarnost**, kao i **neovisnost žena u donošenju odluka**. Ovaj klaster je nazvan **podvojenim tipom** jer odražava **stavove podvojene između privatne i javne sfere**, a obuhvaća **28,7% muškaraca**. Muškarci u podvojenom tipu više od neodlučnih podržavaju patrijarhalne i tradicionalne stavove, ali istodobno više od neodlučnih podržavaju i radnu egalitarnost i obrazovno-profesionalnu egalitarnost te neovisnost žena u donošenju odluka.

Treći klaster nazvan je **egalitarni tip**. Pripadnici tog klastera imaju egalitarne stavove kad su u pitanju partnerski odnosi, a također i kad su u pitanju radna i obrazovna sfera. U taj klaster spada **28,9% muškaraca**.

Tablica 104: Rezultati klsterske analize na poduzorku žena (N= 452)

Naziv klastera		Patrijarhat	Tradicionalizam	Radna egalitarnost	Obrazovno-profesionalna egalitarnost	Neovisnost žena
Egalitarni tip (N=165) 36,5%	M	2,74	3,26	3,26	3,85	3,38
	SD	0,481	0,491	0,619	0,272	0,413
Neodlučni tip (N=210) 46,5%	M	2,53	2,79	2,72	2,90	2,83
	SD	0,414	,449	0,629	0,406	0,430
Podvojeni tip (N=77) 17,0%	M	1,70	2,06	3,62	3,38	2,95
	SD	,531	0,608	0,398	0,639	0,538
Ukupno (N=452)	M	2,47	2,84	3,07	3,33	3,05
	SD	0,583	0,642	0,685	0,597	0,511

Kod žena su klsterskom analizom također utvrđena tri klastera, koja se razlikuju s obzirom na različite aspekte stavova povezanih s rodom. Prvi klaster je nazvan **egalitarni tip** i obuhvaća **36,5% žena**. Pripadnice tog klastera imaju **rodno egalitarne stavove u svim istraživanim aspektima života** (unutar partnerskih odnosa, radnih i obrazovnih područja). Drugi klaster, nazvan **neodlučni tip**, okuplja žene s **manje jasnim stavovima** povezanim s rodom. Kao i kod muškaraca, ove žene postižu prosječne vrijednosti koje su nešto niže od prosjeka uzorka, a koje se na skali procjene nalaze **između slaganja i neslaganja**. To je ujedno najveći klaster, koji obuhvaća **46,5% žena**. Treći klaster obuhvaća žene čiji su stavovi povezani s rodom **podvojeni između privatne i javne sfere**: imaju tradicionalnije stavove o partnerskim odnosima a egalitarne stavove kad su u pitanju rad, obrazovanje i neovisnost žena u donošenju odluka. Ovaj klaster je nazvan **podvojeni tip** i obuhvaća **17% žena**.

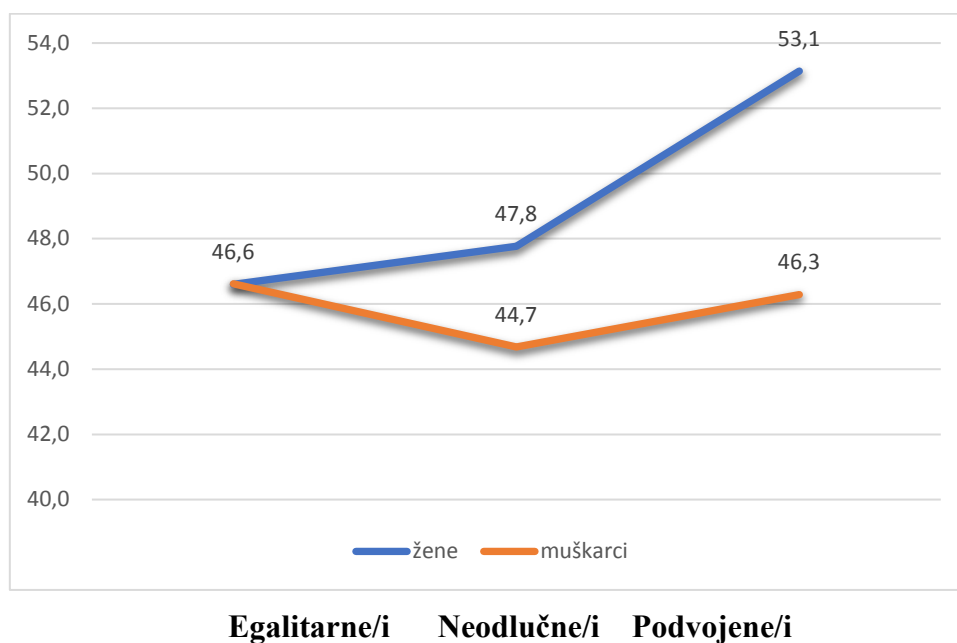
Na temelju postotaka njihove pripadnosti pojedinom klasteru, moglo bi se ustvrditi da su žene u Hrvatskoj modernije od muškaraca, jer ih 36,5% pripada **egalitarnom tipu**, koji je u odnosu na druge tipove najmanje patrijarhalan i tradicionalan kad su u pitanju partnerski odnosi, a najviše egalitaran kad su u pitanju stavovi prema plaćenom radu i obrazovanju žena te neovisnost žena u donošenju odluka. S druge strane, egalitarnom tipu pripada 28,9% muškaraca. Pridoda li se ovome i podatak da je u **podvojenom tipu** – koji karakterizira različitost **stavova o privatnoj i javnoj sferi, odnosno privatni tradicionalizam i javni egalitarizam** – **28,7% muškaraca** u odnosu na **17% žena**, možemo zaključiti da se žene i muškarci kad je riječ o egalitarnosti i modernosti razvijaju različitom brzinom.

Takvo stanje moglo bi se interpretirati kao posljedica činjenice da se u Hrvatskoj rodna emancipacija žena odvijala duže i aktivnije negoli rodna emancipacija muškaraca. Naime, socijalistički je poredak programski emancipirao žene u području rada i obrazovanja. U tim je područjima emancipiranje muškaraca bilo sporije, jer su oni u njima imali i nastojali zadržati

povijesno zadobivene prednosti. S druge strane, u privatnoj sferi, emancipiranje muškaraca teklo je još sporije, s obzirom na to da socijalistički poredak nije ni pokušao reformirati odnose u njoj. Na temelju rezultata istraživanja, moglo bi se zaključiti da stavovi muškaraca povezani s rodom imaju defanzivniji karakter od stavova žena na iste teme. Žene, naime, više od muškaraca podržavaju rodno emancipirane stavove, dok je iz odgovora muškaraca vidljivo da dobar dio njih i dalje nastoji zadržati povijesno zadobivene prednosti.

Analiziraju li se sociodemografski profili klastera, odnosno prosječne dobi žena i muškaraca u pojedinim klasterima, prikazane na Slici 7, vidi se da su egalitarni muškarci i žene u prosjeku slične dobi, odnosno da imaju oko 46 godina.

Slika 7: Prikaz prosječne dobi muškaraca i žena prema klasterima



Žene neodlučnog tipa u prosjeku su nešto starije (47,8 godina) od muškaraca neodlučnog tipa (44,7 godina), dok je najveća razlika u godinama vidljiva kod muškaraca i žena podvojenog tipa. U tom tipu žene, naime, u prosjeku imaju 53,1 godina i čak su 7 godina starije od muškaraca, koji u prosjeku imaju 46,3 godina. Detaljnije razlike u godinama su vidljive u Tablici 105.

Tablica 105: Dob muškaraca i žena prema klasterima

		Dob				
		18-24	25-44	45-59	60+	Ukupno
Neodlučni tip	Muškarci	35 20,6%	47 27,6%	43 25,3%	45 26,5%	170 100,0%
	Žene	29 13,8%	66 31,4%	49 23,3%	66 31,4%	210 100,0%
Podvojeni tip	Muškarci	13 11,2%	49 42,2%	24 20,7%	30 25,9%	116 100,0%
	Žene	4 5,3%	19 25,0%	20 26,3%	33 43,4%	76 100,0%
Egalitarni tip	Muškarci	15 12,9%	38 32,8%	38 32,8%	25 21,6%	116 100,0%
	Žene	18 11,0%	57 34,8%	45 27,4%	44 26,8%	164 100,0%

Razmotre li se rezultati istraživanja prikazani u Tablici 105, vidi se da muškarce neodlučnog tipa podjednako nalazimo u svim dobnim skupinama. Muškarci podvojenog tipa su, pak, najzastupljeniji u dobnoj skupini od 25 do 44 godina (42,2%), dok ih je najmanje kod najmlađih muškaraca u dobnoj skupini od 18 do 24 godine (11,2%). Egalitarni tip muškarca pronalazimo najviše u skupinama od 25 do 44 i 45 do 59 godina, i to u posve istom postotku od 32,8% (ukupno ih je, dakle, u tim dvjema dobnim kategorijama 65,6%). Kad usporedimo dob žena prema klasterima, vidimo da su dobne razlike kod njih nešto uočljivije. Žena neodlučnog tipa je nešto više u dobnim kategorijama od 25 do 44 godine (31,4%), kao i u skupini najstarijih žena iznad 60 godina (također 31,4%). Žena podvojenog tipa je najviše među najstarijima u uzorku, odnosno među ženama iznad 60 godina (43,3%), a egalitarni tip žena – kao i kod muškaraca – pronalazimo najviše u skupinama od 25 do 44 godine (34,8%) i 45 do 59 godina (27,4%) (ukupno ih je, dakle, u tim dvjema dobnim kategorijama 62,2%). Najmanje žena egalitarnog tipa nalazimo među najmlađim ispitanicama (11%).

Tablica 106: Obrazovanje muškaraca i žena prema klasterima

		Obrazovanje			
		Osnovno	Srednje	Visoko, više	Ukupno
Neodlučni tip	Muškarci	34 19,9%	108 63,2%	29 17,0%	171 100,0%
	Žene	58 27,5%	114 54,0%	39 18,5%	211 100,0%
Podvojeni tip	Muškarci	28 23,9%	75 64,1%	14 12,0%	117 100,0%
	Žene	41 53,2%	30 39,0%	6 7,8%	77 100,0%
Egalitarni tip	Muškarci	15 12,8%	68 58,1%	34 29,1%	117 100,0%
	Žene	21 12,7%	97 58,4%	48 28,9%	166 100,0%

Analiziraju li se obrazovne razlike između muškaraca i žena u različitim klasterima (odnosno između muškaraca i žena različitih tipova), prikazane u Tablici 106, vidi se da je 54% žena neodlučnog tipa, kao i 58,4% žena egalitarnog tipa, završilo srednju školu, za razliku od 53,2% žena podvojenog tipa, koje su uglavnom završile osnovnu školu. Najviše žena sa završenom visokom ili višom školom nalazi se u egalitarnom klasteru (28,9%). Natpolovična većina muškaraca, pak, u svim klasterima ima srednje obrazovanje. Najviše onih s osnovnim obrazovanjem nalazimo kod muškaraca podvojenog tipa (23,9%), dok je muškaraca s visokim i višim obrazovanjem najviše u egalitarnom tipu (29,1%).

Zanimljivo je zamijetiti da podvojene stavove povezane s rodom najviše imaju muškarci sa završenom srednjom školom, za razliku od žena koje prevladavaju u podvojenom tipu, a koje su najvećim dijelom završile osnovnu školu. Ove razlike u stupnju obrazovanosti valja dijelom povezati i s razlikama u dobi muškaraca podvojenog tipa i žena podvojenog tipa. Naime, kao što se vidi u Tablici 106, muškarci podvojenog tipa su najviše zastupljeni u dobnoj skupini od 24 do 44 godine, dok su kod žena to one najstarije ispitanice, iznad 60 godina.

Tablica 107: Tipovi muškaraca i žena s obzirom na veličinu naselja

		Veličina naselja				Ukupno
		2.000 i manje	2.000 do 10.000	10.000 do 80.000	Više od 80.000	
Neodlučni tip	Muškarci	66 38,6%	24 14,0%	48 28,1%	33 19,3%	171 100%
	Žene	72 34,3%	28 13,3%	47 22,4%	63 30,0%	210 100%
Podvojeni tip	Muškarci	45 38,5%	22 18,8%	18 15,4%	32 27,4%	117 100%
	Žene	34 44,2%	18 23,4%	10 13,0%	15 19,5%	77 100%
Egalitarni tip	Muškarci	50 42,7%	23 19,7%	22 18,8%	22 18,8%	117 100%
	Žene	51 30,9%	22 13,3%	43 26,1%	49 29,7%	117 100%

Kad je riječ o tipovima muškaraca i žena s obzirom na veličinu naselja, iz Tablice 107 vidljivo je da najveći postoci (od 34,3% do 44,2%) i muškaraca i žena svih tipova žive u naseljima do 2.000 stanovnika. Muškarci neodlučnog tipa pritom, nakon naselja do 2.000 stanovnika (38,6%), najviše žive u naseljima od 10.000 do 80.000 stanovnika (28,1%), a žene – kojih u naseljima do 2.000 stanovnika u neodlučnom tipu ima 34,3% – u naseljima s više od 80.000 stanovnika (30%). Muškarci podvojenog tipa, pak, nakon naselja do 2.000 stanovnika (gdje ih je 38,5%), u najvećem postotku žive u naseljima preko 80.000 stanovnika (27,4%),

dok žene podvojenog tipa – koje su također najviše zastupljene u naseljima do 2.000 stanovnika (44,2%) – nakon toga u najvećem postotku žive u naseljima od 10.000 do 80.000 stanovnika (23,4%). Konačno, muškarce egalitarnog tipa, uz naselja do 2.000 stanovnika, gdje ih živi najviše (42,7%), u vrlo sličnim postocima (oko 19%) nalazimo u svim drugim tipovima naselja. Kad je, pak, riječ o ženama egalitarnog tipa, njih u slično visokim postocima (od 26,1% do 30,9%) nalazimo u naseljima svih veličina, osim u naseljima od 2.000 do 10.000 stanovnika, gdje su zastupljene u manjem postotku (13,3%).

Tablica 108: Zastupljenost tipova muškaraca unutar pojedine regije

		Neodlučni tip	Podvojeni tip	Egalitarni tip
Regija	Zagreb	43	38	25
		40,6%	35,8%	23,6%
	Sjeverna Hrvatska	24	14	22
		40,0%	23,3%	36,7%
	Slavonija	24	24	21
		34,8%	34,8%	30,4%
	Banovina, Kordun, Lika	14	1	16
		45,2%	3,2%	51,6%
	Hrvatsko primorje i Istra	28	14	20
		45,2%	22,6%	32,3%
Dalmacija	37	25	13	
	49,3%	33,3%	17,3%	
	Ukupno	170	116	117
	42,2%	28,8%	29,0%	

Kad je riječ o zastupljenosti tipova muškaraca unutar pojedine regije, prikazanoj u Tablici 108, može se primijetiti da su u svim regijama – osim Banovine, Like i Korduna – u najvećim postocima (od 34,8% do 49,5%) zastupljeni pripadnici neodlučnog tipa. Na Banovini, Lici i Kordunu primjetna je, pak, polarizacija na pripadnike egalitarnog (51,2%) i neodlučnog tipa (45,2%), uz posve mali postotak pripadnika podvojenog tipa (3,2%).¹⁹ U Slavoniji su muškarci gotovo ravnomjerno raspoređeni po tipovima, s tim što ih je ipak nešto manje u egalitarnom tipu (ondje je, naime, po 34,8% muškaraca u neodlučnom i podvojenom tipu, a 30,4% u egalitarnom). Hrvatsko primorje i Istra te Sjeverna Hrvatska slični su po tome što su nakon neodlučnih (zastupljenih s 45,2% u prvom, odnosno 40% u drugom slučaju) u njima najzastupljeniji pripadnici egalitarnog tipa (s 22,6% u prvom, odnosno 23,3% u drugom slučaju). Konačno, Zagreb i Dalmacija slični su po tome što je u njima najveća razlika između postotaka muškaraca koji pripadaju neodlučnom i egalitarnom tipu: u Zagrebu je 40,6%

¹⁹ Ovakva se polarizacija može pokušati objasniti razdvojenošću ruralnih dijelova regije od deindustrijaliziranih gradova na njezinu području.

pripadnika neodlučnog a 23,6% pripadnika egalitarnog tipa, dok je u Dalmaciji još više neodlučnih (49,3%) i još manje egalitarnih (tek 17,3%, što je najmanje u svim regijama).

Tablica 109: Zastupljenost tipova žena unutar pojedine regije

					Ukupno
		Egalitarni tip	Podvojeni tip	Neodlučni tip	
Regija	Zagreb	40	63	20	123
		32,5%	51,2%	16,3%	100,0%
	Sjeverna Hrvatska	32	34	8	74
		43,2%	45,9%	10,8%	100,0%
	Slavonija	24	26	23	73
		32,9%	35,6%	31,5%	100,0%
	Banovina, Kordun, Lika	18	16	4	38
		47,4%	42,1%	10,5%	100,0%
	Hrvatsko primorje i Istra	23	29	4	56
		41,1%	51,8%	7,1%	100,0%
Dalmacija	28	42	18	88	
	31,8%	47,7%	20,5%	100,0%	
Ukupno		165	210	77	452
		36,5%	46,5%	17,0%	100,0%

Kad je riječ o zastupljenosti tipova žena unutar pojedine regije, prikazanoj u Tablici 109, pokazuje se da su žene u svim regijama u najvećim postocima (od 35,6% do 51,8%) zastupljene u podvojenom tipu. (Kod muškaraca su, prisjetimo se, u svim regijama ponajviše bili zastupljeni ispitanici neodlučnog tipa.) Žena je svugdje najmanje u neodlučnom tipu (od 10,5% do 20,5%), s tim što su u Slavoniji, gdje ih je više (31,5%) nego drugdje, ispitanice ovog tipa postotno znatno bliže gotovo ravnomjerno raspoređenim pripadnicama ostalih tipova (35,6% podvojenih i 32,9% egalitarnih). Najviše je pripadnica egalitarnog tipa na Banovini, Kordunu i Lici (47,4%), Sjevernoj Hrvatskoj (43,2%) te u Hrvatskom primorju i Istri (41,1%), dok je u drugim regijama postotak pripadnosti žena ovom tipu oko 32%. Slavonija (s 31,5%) i Dalmacija (s 20,5%) odskaku po postotku žena neodlučnog tipa, kojih je u drugim regijama između 7,1% (u Hrvatskom primorju i Istri) i 16,3% (u Zagrebu).

Tablica 68: Tipovi muškaraca i žena s obzirom na prihode kućanstva

		Prihodi			
		do 5.000kn	od 5.001 do 10.000kn	od 10.0001 kn	Ukupno
Neodlučni tip	Muškarci	57 40,4%	50 35,5%	34 24,1%	141 100,0%
	Žene	77 44,0%	65 37,1%	33 18,9%	175 100,0%
Podvojeni tip	Muškarci	34 39,1%	37 42,5%	16 18,4%	87 100,0%
	Žene	41 69,5%	13 22,0%	5 8,5%	59 100,0%
Egalitarni tip	Muškarci	31 32,6%	40 42,1%	24 25,3%	95 100,0%
	Žene	52 39,4%	51 38,6%	29 22,0%	132 100,0%

Analiziraju li se podaci prikazani u Tablici 110, koji se odnose na tipove muškaraca i žena s obzirom na prihode kućanstva, vidljivo je da kod muškaraca pripadnost određenom tipu nije povezana s prihodima kućanstva. Kod žena ta povezanost postoji, pa je tako vidljivo da je pripadnica podvojenog tipa najviše u kućanstvima s nižim prihodima, a pripadnica egalitarnog tipa je najviše u kućanstvima s višim prihodima (hi kvadrat=16.028, df=4, p=0,003).

Tablica 69: Tipovi muškaraca i žena s obzirom na posjedovanje zemljišta

		Zemljište		
		Ne	Da	Ukupno
Neodlučni tip	Muškarci	100 58,5%	71 41,5%	171 100,0%
	Žene	134 63,8%	76 36,2%	210 100,0%
Podvojeni tip	Muškarci	72 62,1%	44 37,9%	116 100,0%
	Žene	53 68,8%	24 31,2%	77 100,0%
Egalitarni tip	Muškarci	77 65,8%	40 34,2%	117 100,0%
	Žene	123 74,5%	42 25,5%	165 100,0%

Većina ispitanika/ica navodi da ne posjeduju zemljište. Rezultati prikazani u Tablici 111 pokazuju, nadalje, da nema povezanosti između posjedovanja zemljišta kao jednog od oblika ekonomskog kapitala i pripadnosti pojedinom klasteru (za žene hi kvadrat=4,945, df=2, p=0.084, za muškarce hi kvadrat=1,593, df=2, p=0.451).

Tablica 112: Tipovi muškaraca i žena s obzirom na posjedovanje nekretnine

		Nekretnina		
		Ne	Da	Ukupno
Neodlučni tip	Muškarci	24 14,0%	147 86,0%	171 100,0%
	Žene	24 11,4%	186 88,6%	210 100,0%
Podvojeni tip	Muškarci	17 14,7%	99 85,3%	116 100,0%
	Žene	10 13,0%	67 87,0%	77 100,0%
Egalitarni tip	Muškarci	7 6,0%	110 94,0%	117 100,0%
	Žene	27 16,4%	138 83,6%	165 100,0%

Većina ispitanika/ica navodi da kućanstvo u kojem žive posjeduje neku nekretninu. Rezultati prikazani u Tablici 112, međutim, pokazuju da nema povezanosti između posjedovanja nekretnine kao jednog od oblika ekonomskog kapitala i pripadnosti pojedinom klasteru (za žene $hi=5.498$, $df=2$, $p=0.064$, za muškarce $hi=1.948$, $df=2$, $p=0.378$).

Tablica 113: Tipovi muškaraca i žena s obzirom na posjedovanje automobila

		Automobil		
		Ne	Da	Ukupno
Neodlučni tip	Muškarci	42 24,6%	129 75,4%	171 100,0%
	Žene	65 30,8%	146 69,2%	211 100,0%
Podvojeni tip	Muškarci	39 33,6%	77 66,4%	116 100,0%
	Žene	40 51,9%	37 48,1%	77 100,0%
Egalitarni tip	Muškarci	16 13,7%	101 86,3%	117 100,0%
	Žene	39 23,6%	126 76,4%	165 100,0%

Rezultati pokazuju da postoji povezanost između posjedovanja automobila i pripadnosti pojedinom klasteru (žene hi kvadrat= 19.583, $df=2$, $p=0.000$, muškarci hi kvadrat= 12.750, $df=2$, $p=0.002$). Muškarci i žene egalitarnog tipa u najvećem postotku posjeduju automobil (86,3% muškaraca i 76,4% žena), za razliku od ispitanika/ica podvojenog tipa, koji/e u najmanjem postotku navode da posjeduju automobil (66,4% muškaraca i 48,1% žena).

5. Zaključak

Ovaj znanstvenoistraživački izvještaj o rezultatima kvantitativnog dijela istraživanja *Relacijski rodni odnosi u Hrvatskoj: modernizacijske i razvojne perspektive – GENMOD* (HRZZ-IP-2016-06-6010) sadrži i pojedine teorijske priloge, odnosno u svojoj cjelini predstavlja i pokušaj objašnjavanja “nelinearnosti” i “fragmentarnosti” procesa modernizacije rodni odnosa, stavova i praksi muškaraca i žena u Hrvatskoj. Nakon prikaza rezultata istraživanja, općenito bi se moglo ustvrditi da oni pokazuju da u posttranzicijskoj Hrvatskoj svakako nisu na djelu samo refleksi globalnog procesa tzv. „zaustavljene revolucije“ (Hochschild, 1989) niti pak retradicionalizacija za koju se često tvrdi da se 1990-ih odvijala u većini postsocijalističkih zemalja. Upravo suprotno, unatoč nekim pokazateljima oba spomenuta procesa, u cjelini se može ustvrditi da se u proučavanom kontekstu nastavlja „pomak prema modernosti“, koji je konstatiran u radovima koji su istraživali žene u razdoblju „zrele tranzicije“ (Tomić-Koludrović, Petrić, 2014; Tomić-Koludrović, 2015; Tomić-Koludrović, Petrić i Zdravković, 2015a; 2015b, Tomić-Koludrović, Petrić i Puzek 2016), kao i to da se on odvija nelinearno. Ovo istraživanje pokazuje, naime, povećanje egalitarnih stavova u odnosu na ranija istraživanja, ali i to da je rod još uvijek temeljni prediktor neravnopravnosti, posebno u području podjele rada u kućanstvu. Prikazani rezultati upućuju na to da je **u Hrvatskoj riječ o parcijalnom usvajanju modernizacijskih stavova** i to **izraženije kod mladih i obrazovanih ispitanika/ica**, kao i to da su **modernizacijski stavovi prisutniji u području rada i obrazovanja**, dok su **tradicionalniji** dominantni **u područjima obiteljskih uloga i odnosa te brige o djeci**, koji se smatraju ženskom sferom. Pojedini stavovi koji svjedoče o slaganju ispitanika/ica s tvrdnjama da je prirodno da muškarci imaju vodeću ulogu u odnosu sa ženom svjedoče i o znatnoj **zastupljenosti patrijarhalnih stavova** u hrvatskom društvu. Ukratko, u Hrvatskoj, kada je riječ o rodni stavovima muškaraca i žena, **raspon tradicionalnost-modernost** ni u kojem slučaju **nije linearan ni jednoznačan**. Napredak koji je tijekom socijalističkog razdoblja ostvaren masovnim ulaskom žena na tržište rada i u sustav obrazovanja rezultirao je većom podrškom ravnopravnosti kad je riječ o obrazovnoj-profesionalnoj egalitarnosti i radnoj egalitarnosti, ali u području obiteljskih uloga i brige o djeci još uvijek su prisutni tradicionalni pa čak i patrijarhalni stavovi.

6. Literatura

- Albrecht, G. L. (1985). Videotape safaris: Entering the field with the camera, *Qualitative Sociology*, 8 (4): 325-344.
- Akerlof, G.A. i Kranton, R.E. (2000). Economics and identity, *The Quarterly Journal of Economics*, 115 (3): 715-753.
- Alvarez, B. i Miles, D. (2003). Gender effect on housework allocation: Evidence from Spanish two-earner couples, *The Journal of Population Economics*, 16 (2): 227-242.
- Amato, P. R., Johnson, D. R., Booth, A. i Rogers, S. J. (2003). Continuity and change in marital quality between 1980 and 2000, *Journal of Marriage and Family*, 63: 1-22.
- Anić, R. (2008). Između emancipacije i ravnopravnosti – Žene i muškarci u Hrvatskoj, u: Čovo, A. i Mihalj, D. (ur.), *Muško i žensko stvori ih*, Split: Franjevački institut za kulturu mira, str. 33-74.
- Aranjoš Borovac, E. (2018). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2018*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
- Auspurg, K., Iacovou, M. i Nicoletti, C. (2017). Housework share between partners: Experimental evidence on gender-specific preferences, *Social Science Research*, 66 :118-139. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2017.01.003>
- Batalova, J. A. i Cohen, N. P. (2002). Premarital cohabitation and housework: Couples in cross-national perspective, *Journal of Marriage and Family*, 64 (3): 743 – 755.
- Barada, V., Čop, B. i Kučera, M. (2011). *Žene u ruralnim područjima Dalmacije. Nevidljivo polje svijeta rada?* Split: Domine.
- Baker, M. J. i Jacobsen, J. P. (2007). Marriage, specialization, and the gender division of labor, *Journal of Labor Economics*, 25 (4): 763-793.
- Barker, G., Contreras, J. M., Heilman, B., Singh, A., Verma, R. i Nascimento, M. (2011). *Evolving Men: Initial Results from the International Men and Gender Equality Survey (IMAGES)*. Washington, D.C., Rio de Janeiro: International Center for Research on Women (ICRW), Instituto Promundo.

- Barker, G. i Pawlak, P. (2014). *Understanding Young Men and Masculinities in the Balkans: Implications for Health, Development and Peace*. n. p.: Young Men's Initiative, CARE.
- Baron, S., Field, J. i Schuller, T. (ur.) (2000). *Social Capital: Critical Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity.
- Bauman, Z. (2003). *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*. Cambridge: Polity.
- Bauman, Z. (2005). *Liquid Life*. Cambridge: Polity.
- Baxter, J., Hewitt, B. i Haynes, M. (2008). Life course transitions and housework: Marriage, parenthood, and time on housework, *Journal of Marriage and Family*, 70 (2): 259–272.
- Baxter, J., Haynes, M., Western, M. i Hewitt, B. (2013). Gender, justice and domestic work: Life course transitions and perceptions of fairness, *Longitudinal and Life Course Studies*, 4 (1): 78–85.
- Baxter, J. i Hewitt, B. (2013). Negotiating domestic labor: Women's earnings and housework time in Australia, *Feminist Economics*, 19 (1): 29–53.
- Beck, U. (1986). *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Beck, U. i Beck-Gernsheim, E. (1990). *Das ganz normale Chaos der Liebe*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Beck, U., Giddens, A. i Lash, S. (1994). *Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Cambridge: Polity.
- Beck-Gernsheim, E. (2002). *Was kommt nach der Familie? Einblicke in neue Lebensformen*. München: Beck.
- Becker, G. S. (1965). A theory of the allocation of time, *Economic Journal*, 75 (299): 493-517.
- Becker, G. S. (1973). A theory of marriage: Part I, *European Journal of Political Economy*, 81 (4): 813-846.
- Bennett, T., Savage, M., Silva, E., Warde, A., Gayo-Cal, M. i Wright, D. (2009). *Culture, Class, Distinction*. London: Routledge.

Bhana D., Clowes L., Morrell R. i Shefer, T. (2008). Pregnant girls and young parents in South African schools, *Agenda*, (76): 78-90.

Bianchi, S. M., Sayer, L. C., Milkie, M. A. i Robinson, J. P. (2012). Housework: Who did, does or will do it, and how much does it matter?, *Social Forces*, 91 (1): 55–63.

Bijelić, N. (2011). *Muškarci i rodna ravnopravnost u Hrvatskoj. Rezultati istraživanja IMAGES - International Men and Gender Equality Survey*. Zagreb: CESI.

Beneira, L. (2003). *Gender, Development and Globalization*. London: Routledge.

Blagojević Hjuson, M. (2013). *Rodni barometar u Srbiji: razvoj i svakodnevni život*. Beograd: Program Ujedinjenih nacija za razvoj.

Cagatay, N. (2001). *Trade, Gender and Poverty*. New York: United Nations Development Programme (UNDP).

Bourdieu, P. (1979). *La Distinction. Critique sociale du jugement*. Paris: Minuit.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital, u: Richardson, J. G. (ur.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York: Greenwood Press, str. 241-258.

Bourdieu, P. (1998). Die 'sowjetische' Variante und das politische Kapital, u: *Praktische Vernunft: Zur Theorie des Handelns* (prev. H. Beister), Frankfurt am Main: Suhrkamp, str. 28–32.

Brajdić-Vuković, M., Birkelund, G. i Štulhofer, A. (2006). Between tradition and modernization: Attitudes to women's employment and gender roles in Croatia, *Memorandum* No. 3, <http://www.sv.uio.no/iss/forskning/publikasjoner/memoranda/pdfs>

Brandt, M. J. (2011). Sexism and gender inequality across 57 societies, *Psychological Science*, doi: 10.1177/0956797611420445.

Burda, M., Hamermesh, D. S. i Weil, P. (2013). Total work and gender: Facts and possible explanations, *Journal of Population Economics*, 26 (1): 239-261.

Chang, K.-S. (2010). *South Korea under Compressed Modernity: Familial Political Economy in Transition*. Abingdon, New York: Routledge.

Chant, S. i Guttman, M. C. (2000). *Mainstreaming Men into Gender and Development: Debates, Reflections and Experiences*. [Oxfam working papers]. Oxfam Publishing.

CESI (2011). *Analiza javnih politika u Republici Hrvatskoj s obzirom na tretman muškaraca i njihov utjecaj na konstrukciju muškosti*. Zagreb: Cesi.

Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital, *The American Journal of Sociology*, 94: 95-120.

Coleman, J. (1993). The rational reconstruction of society (1992 Presidential Address), *American Sociological Review*, 58: 1-15.

Coltrane, S. (2000). Research on household labor: Modeling and measuring the social embeddedness of routine family work, *Journal of Marriage and Family*, 62 (4): 1208-1233.

Connell, R. W. (2000). *The Men and the Boys*. Cambridge: Polity Press.

Connell, R. W. (2003a). *The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality*, EGM/Men-Boys-GE/2003/BP.1, United Nations, Division for the Advancement of Women (DAW) in collaboration with International Labour Organization (ILO), Joint United Nations Programmes on HIV/AIDS (UNAIDS) United Nations Development Programme (UNDP), Expert Group Meeting, October 2003, Brasilia, Brazil.

Connell, R. W. (2003b). Masculinities, change, and conflict in global society: Thinking about the future of Men's Studies, *The Journal of Men's Studies*, 11 (3): 249-266.

Connell, R. W. (2005). Change among the gatekeepers: Men, masculinities, and gender equality in the global arena, *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 30 (3): 1801-1825.

Connell, R. W. (2007). *Masculinites, Power & the Epidemic: Messages of Social Research*, 'Politicising Masculinities: Beyond the Personal', An international symposium linking lessons from HIV, sexuality and reproductive health with other areas for rethinking AIDS, gender and development; 15-18th October, 2007, Dakar.

Connell, R. W. i Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept, *Gender & Society*, 19: 829-859.

Corrigall, E. A. i Konrad, A. M. (2007). Gender role attitudes and careers: A longitudinal study, *Sex Roles*, 56: 847-855.

Cornwall, A. (2007). Revisiting the 'Gender Agenda', *IDS Bulletin*, 38 (2): 69-78.

Corsaro, W. A. (1981). Something old and something new. The importance of prior ethnography in the collection and analysis of audiovisual data, *Sociological Methods and Research*, 11 (2): 145-166.

Cotter, D., Hermesen, J. M. i Vanneman, R. (2011). The end of the gender revolution? Gender role attitudes from 1977 to 2008, *American Journal of Sociology*, 117 (1): 259-289.

Crespi, I. (2003) Gender socialization within the family: A study on adolescents and their parents in Great Britain, Paper for BHPS 2003, www.scribd.com/document/81989935/crespi

Cunhaa, M., Andréa, S. Aparícioa, G., Santos B., E., Nunes, C. (2016). Organization of housework in heterosexual couples: Systematic review of the literature, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 217 (2016): 459 – 468. doi: 10.1016/j.sbspro.2016.02.014

Cvetičanin, P. (2012). *Social and Cultural Capital in Serbia*. Niš: Sven.

Cvetičanin, P. i Popescu, M. (2011). The art of making classes in Serbia: Another particular case of the possible, *Poetics*, 39 (6): 444–468.

Črpić, G., Sever, I. i Mravunac, D. (2010). Žene i muškarci: egalitarnost na egzistencijalnoj i kolizija na svjetonazorskoj ravni, *Društvena istraživanja*, 19 (1-2): 69-89.

Di Francesco, G. (2009). Sviluppo locale e pianificazione sociale: dalla progettazione 'illuminata' alla progettualità 'relazionale', u: Di Francesco, G. i Minardi, E. (ur.), *Paradigmi sociologici per lo sviluppo locale*, Faenza: Homeless Book, str. 13-56.

Doucet, A. (2006). *Do Men Mother? Fathering, Care & Domestic Responsibility*. Toronto: University of Toronto Press.

Eckman, A., Jain, A., Degnan Kambou, S., Bartel, D., Crownover, J., Prvulovic, M., Dusanic, S., Matkovic, V. i Husic, A. (2007). *Exploring Dimensions of Masculinity and Violence*. [Western Balkan Gender-Based Violence Prevention Initiative]. Cooperative for Assistance and Relief Everywhere (CARE), International Centre for Research on Women (ICRW).

Eade, D. (2010). Preface, u: Cornwall, A. i Eade, D. (ur.), *Deconstructing Development: Buzzwords and Fuzzwords*, Bourton on Dunsmore: Practical Action Publishing, str. viii-x.

Eisenstadt, S. N. (ur.) (2002). *Multiple Modernities*. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers.

Edley, N. i Wetherell, M. (1995). *Men in Perspective: Practice, Power and Identity*. London: Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf.

England, P. (2010). The gender revolution: Uneven and stalled, *Gender and Society*, 24(2): 149-166. DOI: 10.1177/0891243210361475

Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books.

Fukuyama, F. (1995). *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York: Free Press.

Galić, B. (2008). Rodni identiteti i seksizam u hrvatskom društvu, u: Cifrić, I. (ur.), *Relacijski identiteti. Prilozi istraživanju identiteta hrvatskog društva*, Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo, str. 153-183.

Gayo-Cal, M., Savage, M. i Warde, A. (2006). A cultural map of the United Kingdom, 2003, *Cultural Trends*, 15 (2/3): 215-239.

Gershuny, J., Bittman, M. i Brice, J. (2005). Exit, voice and suffering: Do couples adapt to changing employment patterns?, *Journal of Marriage and Family*, 67 (August 2005): 656-665.

Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity.

Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity.

Glick, P. i Fiske, S. T. (1996). The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism, *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 491-512.

Gong, H. (2012). Uneven modernity in post-socialist China: A critical inquiry, *Dialectics of Uneven Modernity: Literature, Film, and Intellectual Discourse in Contemporary China*, Honolulu: University of Hawaii Press, str. 11-31.

Greenacre, M. J. i Blasius, J. (2006). *Multiple Correspondence Analysis and Related Methods*. Boca Raton: CRC.

Guseva, A., Rona-Tas, A. (2001). Uncertainty, risk and trust: Russian and American credit card markets compared, *American Sociological Review*, 66 (5): 623–646.

Hearn, J. (1999a). A crisis in masculinity, or new agendas for men?, u: Walby. S. (ur.) *New Agendas for Women*, London: Macmillan, str. 148-168.

Hearn, J. (1999b). The violences of men: Men doing, talking and responding to violence against known women, *7th International Interdisciplinary Congress on Women, GenDerations*, Tromsø, Norway, June 20-26, 1999.

Hakim, C. (1996). The sexual division of labor and women's heterogeneity, *The British Journal of Sociology*, 47 (1):178-188.

Hakim, C. (2000). *Work-lifestyle Choices in the 21st Century: Preference Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Haller, M. (2002). Theory and method in the comparative study of values: Critique and alternative to Inglehart, *European Sociological Review*, 18 (2): 139-158.

Harding, S. (1987). Conclusions. Epistemological questions, u: Harding, S. (ur.): *Feminism & Methodology*, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, str. 181-190.

Hitlin, S. i Piliavin, J. A. (2004). Values: Reviving a dormant concept, *Annual Review of Sociology*, (30): 359–393.

Huinink, J. i Konietzka, D. (2007). *Familiensoziologie. Eine Einführung*. Frankfurt/M.: Campus.

Hunt, K., Sweeting, H., Keoghan, M. i Platt, S. (2006). Sex, gender role orientation, gender role attitudes and suicidal thoughts in three generations: A general population study, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, (41): 641–647.

Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.

Inglehart, R. i Norris, P. (2003). *Rising Tide: Gender Equality and Cultural Change around the World*. Cambridge: Cambridge University Press.

Inglehart, R., Norris, P. i Welzel, C. (2000). Gender equality and democracy, *Comparative Sociology*, 1: 235-264.

- Inglehart, R., Norris, P., i Welzel, C. (2003). Gender Equality and Democracy, u: Lumumba-Kasongo, T, Patterson, R. i Sasaki, M. (ur.): *Human Values and Social Change*, New York: Cambridge University Press, str. 91–116.
- Inglehart, R. i Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jamal, A. i Langohr, V. (2007). The Democratic Deficit and Gender Attitudes: Do Attitudes Towards Women's Role Actually Affect Women's Rights and Levels of Democracy? Prepared for Delivery at the 2007 Annual Meeting of the American Political Science Association, August 30-September 2, 2007. Accessed trough http://www.princeton.edu/~ajamal/MESA_Jamal_Langohr.Nov2007 (31.03.2012).
- Kamenov, Ž. i Galić, B. (ur.) (2011). *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj*. Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova.
- Kan, M.Y., Sullivan, O. i Gershuny, J. (2011). Gender convergence in domestic work: Discerning the effects of interactional and institutional barriers from largescale data, *Sociology*, 45 (2): 234-251.
- Kaufmann, F.-X. (1995). *Zukunft der Familie im vereinten Deutschland – Gessellschaftliche und politische Bedingungen*. München: Beck.
- Kaufman, M. (2003). The AIM Framework: Addressing and Involving Men and Boys to Promote Gender Equality and End Gender Discrimination and Violence, paper commissioned by UNICEF.
- Kon, I. (2008). Hegemonic masculinity as a factor of male (ill) health, *Sociology: Theory, Methods, Marketing*, (4): 5-16.
- Lang, J. (2002). Gender is Everyone's Business: Programming with Men to Achieve Gender Equality, *Oxfam Workshop Report*.
- Lachance-Grzela, M. i Bouchard, G. (2010). Why do women do the lion's share of housework? A decade of research, *Sex Roles*, 63 (11-12): 767-780.
- Lash, S. i Wynne, B. (1992). Introduction, u: Beck, U., *Risk society. Towards a new modernity*, London: Sage, str. 1-8.

- Laurie, K. (2007). *Gender and Philippine Transnational Migration: Tracing the Impacts 'Home'*. Halifax, N.S.: St. Mary's University.
- Le Roux, B., Rouanet, H., Savage, M. i Warde, A. (2008). Class and cultural division in the UK, *Sociology*, 42 (6): 1049-1071.
- Lewin-Epstein, N., Stier, H. i Braun, M. (2006). The division of household labor in Germany and Israel, *Journal of Marriage and Family*, 68 (5): 1147–1164.
- Litzinger, S. Gordon, K. C. (2005). Exploring relationships among communication, sexual satisfaction, and marital satisfaction, *Journal of Sex and Marital Therapy*, 31: 409–424.
- Marchand M. H. i Parpart J. L. (ur.). (1995). *Feminism/postmodernism/development*. London, New York: Routledge.
- Minardi, E. (2007). Creatività, innovazione e sviluppo locale: le forme possibili di uno sviluppo postmanifatturiero, u: Minardi, E. i Bortoletto, N. (ur.), *Sviluppo locale*, Teramo: Il Piccolo Libro, str. 115-133.
- Mühling, T. (2006). Caring fathers in Germany – where are the ‘new’ fathers?”, paper presented at the WELLCHI Network Conference 2, Centre for Globalisation and Governance, University of Hamburg, March 31 – April 1, 2006.
- Nachtwey, O. (2016). *Die Abstiegs-gesellschaft: Über das Aufbegehren in der regressiven Moderne*. Berlin: Suhrkamp.
- Nandy, A. (1983). *The Intimate Enemy: Loss and Recovery of Self under Colonialism*. New Delhi: Oxford University Press.
- Napier, J. L. i Jost, J. T. (2008). Why are conservatives happier than liberals?, *Psychological Science*, 19: 565–572.
- Nederveen Pieterse, J. (2010²). *Development Theory: Deconstructions/Reconstructions*, London: Sage.
- Nitschea, N. i Grunow, D. (2016). Housework over the course of relationships: Gender ideology, resources, and the division of housework from a growth curve perspective, *Advances in Life Course Research*, 29: 80-94.
- Oakley, A. (1974). *The Sociology of Housework*. New York: Pantheon Press.

- Parsons, T. (1964). *Social Structure & Personality*. Glencoe, IL: Free Press.
- Patton, M. Q. (2015⁴). *Qualitative Research & Evaluation Methods: Integrating Theory and Practice*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Paz, O. (1990 [1950]). *The Labyrinth of Solitude [Enlarged edition]*. London: Penguin.
- Prieur, A. i Savage, M. (2011). Updating cultural capital theory: A discussion based on studies in Denmark and in Britain, *Poetics*, 39 (6): 566–80.
- Peterson, R. A. i Kern, R. (1996). Changing highbrow taste: from snob to omnivore, *American Sociological Review*, 61: 900-909.
- Petric, M. i Tomic-Koludrovic, I. (2017). Modernization processes in the context of institutionally embedded neoliberalism: a theoretical perspective on post-transitional Croatia, *13th Conference of the European Sociological Association - (Un)Making Europe: Capitalism, Solidarities, Subjectivities*, Athens, Greece, August 2017.
- Petrović, M. (2009). Domaćinstva u Srbiji prema porodičnom sastavu: između (pred)modernosti i (post)modernosti, u: Milić, A. i Tomanović, S. (ur.), *Porodice u Srbiji danas u komparativnoj perspektivi*, Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu, str. 115-150.
- Pilarov barometar hrvatskoga društva* (2014., 2015. ili 2016.), Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Quisumbing, A. R. (ur.) (2003). *Household Decisions, Gender and Development. A Synthesis of Recent Research*. Ifpri: Washington, D.C.
- Reeves, H. i Baden, S. (2000). Gender and Development. Concepts and Definition, *BRIDGE (Development-Gender)*, Report No. 55, Brighton, UK: Institute of Development Studies, str. 33-34.
- Rimac, I. i Štulhofer, A. (2004) Sociokulturne vrijednosti, gospodarska razvijenost i politička stabilnost kao čimbenici povjerenja u Europsku uniju, u: K. Ott (ur.), *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji: izazovi institucionalnih prilagodbi*, Zagreb: Institut za javne financije, str. 287-312.

- Rimac, I. (2010). Komparativni pregled odgovora na pitanja u anketi Europske studije vrednota 1999. i 2008, *Bogoslovska smotra*, 80 (2): 425-525.
- Rinaldi, D. (2009). L'audit del territorio, u: Di Francesco, G. i Minardi, E. (ur.), *Paradigmi sociologici per lo sviluppo locale*, Faenza: Homeless Book, str. 97-112.
- Rouse, L. P. (2013). *Marital and Sexual Lifestyles in the United States: Attitudes, Behaviors, and Relationships in Social Context*. New York: The Haworth Press.
- Ruck, D. J., Bentley, R. A. i Lawson, J. D. (2018). Religious change preceded economic change in the 20th century, *Science Advances*, 4 (7): eaar8680. <http://advances.sciencemag.org/content/4/7/eaar8680.full>
- Sakallı-Uğurlu, N., Yalçın, Z. S. i Glick, P. (2007). Ambivalent sexism, belief in a just world, and empathy as predictors of Turkish students' attitudes toward rape victims, *Sex Roles*, 57 (11/12): 889-895.
- Savage, M. i Gayo-Cal, M. (2009). Against the omnivore: Assemblages of contemporary musical taste in the United Kingdom, Manchester: CRESC, Working Paper Number 72, November 2009, str. 1-28.
- Scambor, E., Bergmann, N., Wojnicka, K., Belghiti-Mahut, S., Hearn, J., Gullvåg Holter, Ø. Gärtner, M., Hrženjak, M., Scambor, C. i White, A. (2014). Men and gender equality: European insights, *Men and Masculinities*, 17 (5): 552-577.
- Schoofs, S., Smits, R. i Cruz, S. (2010). *Men. Masculinities and the Security-Development Nexus*. Working Group Gender and Conflict, March 2010; Peace, Security and Development Network, No. 30.
- Šikić-Mićanović, L. (2012). *Skriveni životi: Prilog antropologiji ruralnih žena*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Šikić-Mićanović, L. (1997). Sex and gender in society: The significance of socio-cultural context, *Društvena istraživanja*, 6 (1997), 4-5 (30-31): 577-595.
- Stratton, L.S. (2012). The role of preferences and opportunity costs in determining the time allocated to housework, *American Economic Review*, 102 (3): 606-611.

Stier, H., Lewin-Epstein, N. i Braun, M. (2012). Work-family conflict in comparative perspective: The role of social policies, *Research in Social Stratification and Mobility*, 30 (3): 265–279.

Sullivan, O. (2004). Changing gender relations within the household: A theoretical perspective, *Gender & Society*, 18 (2): 207-223.

Swartz, D. (1997). *Culture & Power: The Sociology of Pierre Bourdieu*. Chicago i London: The University of Chicago Press.

Štulhofer, A. (2002). Balkan masculinities: An 'imaginary' academic concept?, *Balkan Masculinities*, The Centre for South-East European Studies, University College of London, London, 7 June 2002.

Štulhofer, A. (2003). Društveni kapital i njegova važnost, u: Ajduković, D. (ur.), *Socijalna rekonstrukcija zajednice*, Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, str. 79-98.

Štulhofer, A. (2004). Percepcija korupcije i erozija društvenog kapitala u Hrvatskoj 1995-2003, *Politička misao*, (41) 3: 156-169.

Tomić-Koludrović, I. (1996). Konstrukcija spolnosti i tolerancija, *Društvena istraživanja*, Zagreb, 5 (1996), 2 (22): 331-342.

Tomić-Koludrović, I. (2000). Socijalizacija prema spolu. Brak i bračne uloge žena u Hrvatskoj, u: Tomić-Koludrović, I. i Kunac, S. (2000). *Rizici modernizacije. Žene u Hrvatskoj devedesetih*, Split: Stope nade, str. 60-81.

Tomić-Koludrović, I. (2008). Društveni angažman hrvatskih građana i građanki kao indikator društvenog kapitala, u: Čovo, A. i Mihalj, D. (ur.), *Muško i žensko stvori ih*, str. 75-111.

Tomić-Koludrović, I. (2015). *Pomak prema modernosti: žene u Hrvatskoj u razdoblju „zrele” tranzicije*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk; Hrvatsko sociološko društvo.

Tomić-Koludrović, I. i Kunac, S. (1999). *Rizici svakidašnjice: Žene u procjepu modernizacije hrvatskog društva - Istarska županija*, Split: Stope nade.

Tomić-Koludrović, I. i Kunac, S. (2000). *Rizici modernizacije. Žene u Hrvatskoj devedesetih*. Split: Stope nade.

Tomić-Koludrović, I. i Lončarić, D. (2007). Promjene rodni uloga u procesima modernizacije: usporedba Austrije i Hrvatske, *Acta Iadertina*, 3 (3): 55-71.

Tomić-Koludrović, I. i Petrić, M. (2007). Da società in transizione a società mista: la Croazia tra due modernizzazioni, u: Botta, F., Garzia, I., Guaragnella, P. (ur.), *La questione adriatica e l'allargamento dell'Unione europea*, Milano: Franco Angeli, str. 127-161.

Tomić-Koludrović, I., Petrić, M. i Zdravković, Ž. (2015a). Retraditionalization or reflexive modernity: A sociological explanation of fertility trends in mature transitional Croatia, u: Cvetičanin, P., Mangova, I., Markovikj, N. (ur.), *A Life for Tomorrow: Social Transformations in South-East Europe*, Skopje: Institute for Democracy, str. 173-196.

Tomic-Koludrovic, I., Petric, M. i Zdravkovic, Z. (2015b). A move to modernity: Women in Croatia after the postsocialist transition, *Differences, Inequalities and Sociological Imagination - ESA 2015, 12th Conference of the European Sociological Association*, Prague, August 2015.).

Tomić-Koludrović, I., Petrić, M. i Puzek, I. (2016). Internal household dynamics: Gender relations in four SEE countries, *Surviving in Post-Socialism: Implications for Policy Makers* (FES, CePPS conference), Ljubljana, December 2016.

Topolčić, D. (2001). Muškarci to ne rade: rodno segregirana podjela rada u obitelji, *Društvena istraživanja*, 10 (4-5): 773-789.

Touraine A. (2009 [2007]). *Thinking Differently*. Cambridge: Polity Press.

Treas, J. i Lui, J. (2013). Studying housework across nations, *Journal of Family Theory & Review*, 5 (2): 135–149.

Van de Kaa, D. (2008). *Demographic Transitions*. Working Paper no: 2008/1, The Hague: Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute.

Verplanken, B. i Holland, R. W. (2002). Motivated decision making: Effects of activation and self-centrality of values on choices and behavior, *Journal of Personality and Social Psychology*, 82 (3): 434-447.

Volz, R. i Zulehner, P. M. (2009). *Männer im Bewegung: Zehn Jahre Männerentwicklung in Deutschland*. Berlin: Nomos Verlag, Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend.

Zapf, W., Breuer, S., Hampel, J., Krause, P. Mohr, H-M., Weick, S. i Wiegand, E. (1987). *Individualisierung und Sicherheit – Untersuchungen zur Lebensqualität in der Bundesrepublik Deutschland*. München: Beck.

Zulehner, P. M. (ur.) (2003). *MannsBilder. Ein Jahrzehnt Männerentwicklung*. Ostfildern: Schwabenverlag.

Zulehner, P. M. i Slama, A. (1994). *Österreichs Männer unterwegs zum neuen Mann? Wie Österreichs Männer sich selbst sehen und wie die Frauen sie einschätzen; eine empirische Studie im Auftrag der Republik Österreich; erweiterter Forschungsbericht*, Wien.

Zulehner, P. i Steinmair-Pösel, R. (2014). *Gleichstellung in der Sackgasse? Frauen, Männer und die überforderte Familie von heute*. Wien-Graz: Styria.

Zulehner, P. i Volz, R. (1999). *Männer im Aufbruch. Wie Deutschlands Männer sich selbst und wie Frauen sie sehen. Ein Forschungsbericht*. Ostfildern: Schwabenverlag.

Zrinščak, S. i Geiger M. (2008). Lica obiteljske pluralizacije – ideali muškosti i ženskosti, podjela rada i rodna socijalizacija, u: Čovo, A. i Mihalj, D. (ur.), *Muško i žensko stvori ih*, Split: Franjevački institut za kulturu mira, str. 113-134.

Žažar, K. (2015). Što nakon (društvene) tranzicije? Kritičke crtice uz upotrebu tranzicijskoga pristupa u sociološkim razmatranjima hrvatskoga društva, *Revija za sociologiju*, 45 (2): 171–199, doi: 10.5613/rzs.45.2.3

Þorkelsson, P.H. (2014). Do masculinities matter? A look at the implications for involving men in gender-orientated development practice, B.A. thesis, University of Iceland, Reykjavík: Háskólaprent.

7. Dodatak 1: popis tablica i grafičkih prikaza

Popis tablica

Tablica 1: Sociodemografske karakteristike ispitanika/ica.....	11
Tablica 2: Sociodemografske karakteristike ispitanika/ica prema spolu	13
Tablica 3: Religioznost ispitanika/ica prema sociodemografskim karakteristikama.....	14
Tablica 4: Religioznost muškaraca prema sociodemografskim karakteristikama.....	15
Tablica 5: Religioznost žena prema sociodemografskim karakteristikama.....	16
Tablica 6: Religijske prakse muškaraca prema sociodemografskim karakteristikama.....	17
Tablica 7: Religijske prakse žena prema sociodemografskim karakteristikama.....	19
Tablica 8: Tip naselja - prema spolu i demografiji	20
Tablica 9: Veličina kućanstva prema demografiji	21
Tablica 10: Veličina kućanstva prema spolu i demografiji	22
Tablica 11: Zanimanja muškaraca prema demografiji	24
Tablica 12: Zanimanja žena prema demografiji	25
Tablica 13: Radni status muškaraca prema demografiji	26
Tablica 14: Radni status žena prema demografiji.....	27
Tablica 15: Vlasništvo nad nekretninama – opći pregled prema regiji i veličini naselja	29
Tablica 16: Struktura vlasništva nad nekretninom u kojoj kućanstvo boravi – prema spolu posjednika/ice	30
Tablica 17: Struktura vlasništva prema tipu nekretnine u kojoj kućanstvo boravi	30
Tablica 18: Struktura vlasništva nad drugom nekretninom	31
Tablica 19: Vrijednost nekretnina koje posjeduju ukućani/ke (u EUR) – centralna vrijednost (medijan)	31
Tablica 20: Ukupni prihod svih članova/ica kućanstva.....	32
Tablica 21: Posjedovanje automobila.....	33
Tablica 22: Procijenjena vrijednost automobila	34
Tablica 23: Posjedovanje zemljišta.....	35
Tablica 24: Vrijednost zemljišta u posjedu ukućana/ki – kategorije vrijednosti	36
Tablica 25: Kreditna zaduženost kućanstava u Hrvatskoj	37
Tablica 26: Neotplaćeni dio kredita kućanstava – prema demografiji.....	38
Tablica 27: Ušteđevina kućanstva u Hrvatskoj	38
Tablica 28: Ušteđevina kućanstava – prema demografiji	39
Tablica 29: Broj ljudi na koje se može računati	43
Tablica 30: Generalizirano povjerenje.....	44
Tablica 31: Generalizirano povjerenje prema demografiji.....	45
Tablica 32: Povjerenje u državne institucije	46
Tablica 33: Stranačko članstvo u kućanstvu - prema demografiji	47
Tablica 34: Demografska struktura članova stranke	48
Tablica 35: Obrazovanje ispitanika/ica prema spolu i demografiji	49
Tablica 36: Mjesta ili događaji koje su ispitanici/e najčešće posjećivali u posljednjih godinu dana.....	51
Tablica 37: Zbroj odgovora prvog i drugog mjesta ili događaja koje su ispitanici/e posjećivali/e u posljednjih godinu dana	53
Tablica 38: Mjesta ili događaji koje su najčešće posjećivali članovi/ce ispitanih kućanstava u posljednjih godinu dana	54
Tablica 39: Najdraža glazba ispitanika/ica.....	55

Tablica 40: Prva i druga najdraža glazba ispitanika/ica	56
Tablica 41: Prva i druga najdraža glazba ispitanika/ica prema demografiji	57
Tablica 42: Najodbojnija glazba ispitanika/ica	58
Tablica 43: Najodbojnija glazba ispitanika/ica (samo žanrovi s više od 5% odbojnosti) prema demografiji	59
Tablica 44: Korištenje interneta	59
Tablica 45: Korištenje interneta prema demografiji	60
Tablica 46: Veličina kućanstva	66
Tablica 47: Sklopljeni i razvedeni brakovi.....	68
Tablica 48: Prosječna starost pri sklapanju prvog braka	68
Tablica 49: Prosječna starost majke pri porodu	68
Tablica 50: Bračni status ispitanika/ica	69
Tablica 51: Bračni status ispitanika/ica prema demografiji	70
Tablica 52: Što je važno za uspješan brak	71
Tablica 53: Što je važno za uspješan brak prema demografiji.....	72
Tablica 54: Aktivnosti koje ispitanicima/ama donose najviše zadovoljstva u odnosu sa suprugom/supružnicom / partnerom/partnericom.....	73
Tablica 55: Aktivnosti koje ispitanicima/ama donose najviše zadovoljstva u odnosu sa suprugom/supružnicom / partnerom/partnericom prema demografiji.....	75
Tablica 56: Koliko često razgovarate o problemima u svom životu sa svakom od sljedećih osoba (u postocima).....	76
Tablica 57: Mogućnost da se računa na podršku partnera/partnerice.....	76
Tablica 58: Mogućnost da se računa na na podršku partnera/partnerice prema demografiji.....	77
Tablica 59: Tko ima glavnu ulogu u kućanstvu (u postocima).....	78
Tablica 60: Korelati modela multinomijalne logističke regresijske analize – odluke o svakodnevnim troškovima u kućanstvu.....	80
Tablica 61: Korelati modela multinomijalne logističke regresijske analize – odluke o većim ulaganjima u kućanstvu.....	81
Tablica 62: Iskustva s neravnopravnim rodnim tretmanom, uznemiravanjem i nasiljem.....	83
Tablica 63: Iskustva s neravnopravnim rodnim tretmanom, uznemiravanjem i nasiljem prema demografiji.....	84
Tablica 64: Iskustvo s neravnopravnom rodnim tretmanom u obitelji (u postocima).....	85
Tablica 65: Iskustvo s neravnopravnom rodnim tretmanom u obitelji prema demografiji	86
Tablica 66: Predodžbe o muškim i ženskim osobinama (u postocima).....	88
Tablica 67: Predodžbe o muškim i ženskim osobinama prema demografiji.....	89
Tablica 68: Rodna socijalizacija – najvažnija osobina za mušku djecu.....	90
Tablica 69: Rodna socijalizacija – najvažnija osobina za mušku djecu – prema demografiji.....	91
Tablica 70: Rodna socijalizacija – najvažnija osobina za žensku djecu.....	92
Tablica 71: Rodna socijalizacija – najvažnija osobina za žensku djecu – prema demografiji.....	93
Tablica 72: Percepcija sudjelovanja muškaraca u podjeli kućanskih poslova tijekom socijalizacije.....	96
Tablica 73: Kućanski poslovi prema spolu i regiji - samo ukućani/ke koji/e najčešće obavljaju pojedini kućanski posao.....	100
Tablica 74: Kućanski poslovi prema spolu i regiji – svi/e koji/e barem ponekad obavljaju pojedini kućanski posao.....	101
Tablica 75: Kućanski poslovi prema spolu i strukturi kućanstva - samo ukućani/ke koji/e najčešće obavljaju pojedini kućanski posao.....	103

Tablica 76: Kućanski poslovi prema spolu i strukturi kućanstva – svi/e koji/e barem ponekad obavljaju pojedini kućanski posao.....	105
Tablica 77: Broj sati koji se u prosjeku provodi u obavljanju kućanskih poslova (u postocima).....	106
Tablica 78: Broj sati koji se u prosjeku provodi u obavljanju kućanskih poslova – prema demografiji.....	107
Tablica 79: Zadovoljstvo postojećom podjelom poslova.....	107
Tablica 80: Zadovoljstvo postojećom podjelom poslova prema demografiji.....	108
Tablica 81: Postoci odgovora na pojedine čestice Skale stavova o jednakosti rodni uloga na poslu i u politici.....	110
Tablica 82: Postoci odgovora na pojedine čestice Skale stavova o jednakosti rodni uloga na poslu i u politici prema demografiji.....	111
Tablica 83: Postoci odgovora na čestice o iskustvu rodne neravnopravnosti na poslu prema demografiji.....	113
Tablica 84: Stavovi povezani s rodom (u postocima).....	114
Tablica 85: Stavovi povezani s rodom prema demografiji (1/2).....	116
Tablica 86: Stavovi povezani s rodom prema demografiji (2/2)	117
Tablica 87: Postoci odgovora na pitanje „U situaciji kad su i muškarac i žena zaposleni, tko bi trebao više raditi kućanske poslove?“	118
Tablica 88: Postoci odgovora na pitanje „U situaciji kad su i muškarac i žena zaposleni, tko bi trebao više raditi kućanske poslove?“ prema demografiji.....	119
Tablica 89: Postoci odgovora na pitanje „Plaćate li ponekad sljedeće poslove u Vašem kućanstvu?“	120
Tablica 90: Postoci odgovora na skali tradicionalnost vs. modernost.....	122
Tablica 91: Prosjeci odgovora čestica na skali tradicionalnost vs. modernost prema demografiji (prvi dio).....	123
Tablica 92: Prosjeci odgovora čestica na skali tradicionalnost vs. modernost prema demografiji (drugi dio).....	125
Tablica 93: Regresijska analiza stavova o modernosti/tradicionalnosti.....	127
Tablica 94: Stavovi povezani s rodom.....	128
Tablica 95: Percepcija rodni praksi u poslovnoj sferi (1/2).....	129
Tablica 96: Percepcija rodni praksi u poslovnoj sferi (2/2).....	129
Tablica 97: Prikaz faktorske strukture stavova povezanih s rodom	132
Tablica 98: Prosječne vrijednosti na faktorima.....	133
Tablica 99: Razlike u stavovima povezanim s rodom između muškaraca i žena.....	134
Tablica 100: Razlike u stavovima povezanim s rodom s obzirom na dob (ANOVA)	134
Tablica 101: Razlike u stavovima povezanim s rodom s obzirom na obrazovanje (ANOVA)	135
Tablica 102: Razlike u stavovima povezanim s rodom s obzirom na regiju.....	136
Tablica 103: Rezultati klsterske analize na poduzorku muškaraca (N= 405).....	138
Tablica 104: Rezultati klsterske analize na poduzorku žena (N= 452).....	139
Tablica 105: Dob muškaraca i žena prema klsterima.....	141
Tablica 106: Obrazovanje muškaraca i žena prema klsterima.....	141
Tablica 107: Tipovi muškaraca i žena s obzirom na veličinu naselja.....	142
Tablica 108: Zastupljenost tipova muškaraca unutar pojedine regije.....	143
Tablica 109: Zastupljenost tipova žena unutar pojedine regije.....	144
Tablica 110: Tipovi muškaraca i žena s obzirom na prihode kućanstva	145
Tablica 111: Tipovi muškaraca i žena s obzirom na posjedovanje zemljišta.....	145
Tablica 112: Tipovi muškaraca i žena s obzirom na posjedovanje nekretnine.....	146

Tablica 113: Tipovi muškaraca i žena s obzirom na posjedovanje automobila.....	145
--	-----

Popis grafičkih prikaza

Slika 1: Zaposlenici prema spolu i zanimanju	28
Slika 2: Društveni prostor (oblak modalnosti)	62
Slika 3: „Objektivne klase“ u hrvatskom društvu (klasterska analiza).....	62
Slika 4: Osobe koje najčešće obavljaju kućanske poslove (prikazani su postoci).....	98
Slika 5: Svi/e koji/e obavljaju kućanske poslove uključujući i one koji/e to rade povremeno (prikazani su postoci)	99
Slika 6: Rodne razlike u slobodnom vremenu	109
Slika 7: Prikaz prosječne dobi muškaraca i žena prema klasterima	140